Poštarina plaćena u gotovu

Život

3-4

Ožujak

Travanj

1939

God. XX

SADRŽAJ

25175

život

Broj 3-4 God. XX.
Ožujak-Travanj 1939.

Urednik Stj. Tomislav Poglajen D. I. Zagreb I/147. Polmotićeva 33. Telefon 24-169. — Izlazi svakog 20. u mjesecu osim srpnja i kolovoza. Pretplata 50 din, omladini 30 din, pojedini broj 5 din. — Uprava: Zagreb I/147. Palmotićeva ulica 33. — Tiskara Glasnika Srca Isusova, Zagreb.

Najznačajniji jubilej Hrvatske

Hrvatski biskupi svom Hrvatskom narodu prigodom 1300 godišnjice njegovih prvih veza sa Sv. Stolicom.

»Hvalite Gospodina, jer je dobar, jer je do vijeka milosrđe njegovo! Tko će iskazati velika djela Gospodinova i izreći svu hvalu?«[1] — Ovim riječima počinjemo poslanicu posvećenu obljetnici velikog djela, koje je učinio Gospodin Hrvatskom narodu odmah na početku njegove historije i time Hrvatski narod zadužio za sva vremena. Još dvije godine i navršit će se 1300 godina, otkako je Papa Ivan IV, Papa rodom Dalmatinac, Papa iz naših zavičaja, u zemlje, koje je zaposjeo Hrvatski narod, otpremio posebno izaslanstvo, pa je tim činom Sv. Stolica prvi put došla u dodir s Hrvatima.

To je bio događaj od presudne važnosti za Hrvate, jer su otada s velikom spremnošću prihvaćali ono Kristovo evanđelje, kako ga je Rim širio i naučavao. Katolička vjera prožela je nacionalni život Hrvata. Njoj u prvom redu Hrvati imaju zahvaliti, što su u toku dugih vijekova neprekidno očuvali neizbrisivu svijest suverenog života, još otada, kad im je Papa, rodom iz Dalmacije, koju su oni naselili, po svom legatu opatu Martinu pokazao i otvorio put u svetište Kristove Crkve na zemlji. Sve nas to potiče na zahvalnost prema Bogu. Zato smatramo svojom dužnošću da iznesemo i obrazložimo događaje prije 1300 godina, te da ukratko upozorimo na velike momente, koji su povezani s njima.

I.

Vremena u Europi bila su veoma nemirna, kad je živio Papa Ivan IV. Svoje djetinstvo i mladost proveo je u Dalmaciji, gdje mu je otac Venancije bio odvjetnik . Ali se pred navalom Avara i Slavena iselio u Italiju, u Rimu se posvetio Kristu u svećeničkoj službi te pomalo postigao u njoj najuglednija mjesta.

Kroz pokrajine negda velike i moćne rimske države provaljivali su razni narodi. Naravno da su bile prve na udaru pokrajine na granici, između kojih osobito Pononija i Dalmacija.

Nekadašnja rimska država nastavljala je svoj život još samo na istoku, ali su je od druge polovice šestog vijeka počeli i ondje

[1] Ps 105, 1. 2.

napadati Avari sa Slavenima, te provaljivati kroz Panoniju, duboko na Balkan. Sam Papa Grgur Veliki tuži se na Slavene, koji su pustošili Istru; ali su zajedno s Avarima isto činili i po rimskoj Dalmaciji, gdje su oko g. 614 razorili Salonu (danas Solin), glavni grad te pokrajine. Sve je padalo u ruševine. Samo rijetka mjesta ostala su neoštećena. Stanovnici su tražili spas na otocima ili u planinama. Posvuda je zavladao strah i bijeda.

Međutim je u g. 626 nastao velik preokret, kad je avarsko-slavenska najezda pred Carigradom doživjela neuspjeh pa je taj neuspjeh bio početak raspadanju moćne avarske države.

U to doba, tako negdje između g. 630 i g. 640, dižu se Hrvati s gornje Visle kao velika organizovana vojska i uz ostale navaljuju i oni na avarsku državu. Hrvati oteše Avarima cijelu staru rimsku Dalmaciju s dijelom Ilirika i Panonije te se kao slobodan narod pod svojim vladarom, po svoj prilici djedom ili ocem kasnijeg hrvatskog vođe Borka, nastaniše ondje, gdje se Hrvati nalaze i danas. Moćna avarska sila uzmaknula je pred Hrvatima u Podunavlje, u ravnice između Dunava i Tise. Snagu ondašnjih Hrvata najbolje dokazuje činjenica, što Avari, premda su bili i poslije toga još gotovo za dva stoljeća i te kako jaki i moćni, nijesu ni pokušali osloboditi mnoge svoje suplemenjake, koji su ostali u zarobljeništvu hrvatskih osvajača. Uz to pripovijeda Pavao Đakon, poznati kroničar iz druge polovice osmoga vijeka, o ratnim poduzećima tih Hrvata čak na zapadnoj strani Jadranskog mora u Južnoj Italiji. To se zbilo g. 642[2]. Na teritoriju, što su ga Hrvati zauzeli, bilo je doduše ostataka pređašnjih Ilira, Latina, Avara i osobito onih Slavena, koji su bili došli s Avarima i njima bili podložni, ali se ti žitelji pomalo prilagodiše novom narodu, narodu Hrvata.

★

Sretnim slučajem, ili bolje, upravo po Providnosti Božjoj, Hrvati su u novoj domovini živjeli u takvim prilikama, da ih kršćanstvo nikako nije odbijalo od sebe, već im se po raznim zgodama pokazivalo u najljepšem svijetlu.

Do g. 614 imalo je to kršćanstvo u Dalmaciji svoje veliko središte u Saloni (Solin), krasnom gradu na moru. Kad su se Hrvati u novoj zemlji naselili, našli su taj grad posve razoren i kršćanske hramove porušene. Kršćani iz Salone, kao i stanovinici ostalih razvaljenih mjesta, zbog nesreće, koja je zadesila njihove gradove, pobjegli su koji na otoke, koji u Italiju, u Ravenu i Rim. Dolaskom Hrvata, koji su protjerali Avare, nastupaju mirnija vremena za kršćane. Toga radi počeli su se ti kršćani opet vraćati na dalmatinsko kopno. Doduše, nijesu više obnovili Salone, nego su se zaklonili među zidine Dioklecijanove palače. Tako je nastao današnji Split, a na jugu Dubrovnik i Kotor. Trogir i Zadar Avari nijesu bili ni porušili. Ti romanski kršćanski gradovi zajedno s otocima Krkom, Rabom, Osorom (Cres sa Lošinjem) tvorili su posebnu po-

[2] Hist. Lang, IV, 44.

krajinu, izravno podložnu carskom Bizantu. Bilo je doduše na početku sporova između tih kršćanskih gradova i Hrvata, ali su ti sporovi posredovanjem Bizanta bili brzo uređeni. Tako su došli Hrvati već rano u neposredan, miran doticaj sa stanovnicima, koji su kršćanstvu pripadali još od prije nego se počeo među njima nesmetano razvijati onakav životni saobraćaj, kakav se zapaža posvuda, gdje vlada mir i sloga. Splitski historičar Toma Arhiđakon († 1268) crta taj snošaj ovako: »I kad nastupi mir, počeše pomalo Splićani družiti sa Slavenima (tj. Hrvatima), obavljati trgovačke poslove, ženiti se i sklapati prijateljstva i rodbinske veze«.[3]

Dakako da su, kao posvuda, takvi odnosi i u našem slučaju mnogo pripomogli, da su Hrvati počeli upoznavati kršćanstvo, pa se time stvaralo raspoloženje za primanje sv. Krsta.

Tom je raspoloženju vjerojatno pomagalo i to, što je tada car Heraklije (610—641), baštinik nekadašnje rimske države i jedini veliki zastupnik svjetske vlasti u tadanjoj Europi, s posebnom gorljivošću branio i promicao kršćanstvo. Hrvati su bili svakako njegovi saveznici, a tim u dobrim i uskim trgovačkim političkim i kulturnim vezama i doticajima s njime. U dogovoru ili bar s pristajanjem tog cara, Hrvati su nakon izgona Avara, preuzeli novu prekrasnu domovinu, mnogo ljepšu nego je bila ona, koju su bili ostavili na sjeveru. A upravo taj se car Heraklije borio s velikim junaštvom proti neznaboštvu Avara i Perzijanaca i proti krivoboštvu Arapa. U cijelom kršćanskom svijetu stekao je on sebi najveću slavu, kad je pobijedio Perzijance, i Sv. Križ, na kojem je Isus Krist umro i koji su oni g. 614 iz Jeruzalema bili odnijeli, nakon 15 godina opet oslobodio iz njihovih ruku i u sjajnom ga triumfu vratio Jeruzalemu.

Hrvati došavši u novu domovinu vidjeli su, kako se jedino kršćanski svijet bori za kulturu i slobodu naroda, dok ostali svijet nemilo ruši ove tečevine. Pa eto, i sami su se bili već digli proti poganstvu time, kad su navalili na Avare, oslobodili kršćanska mjesta u Dalmaciji od teškog i neprijateljskog avarskog pritiska i susjedstva, te Avare prisilili, da su se morali povući daleko na sjever. Prilike dakle same jasno pokazuju, da Hrvati već od početka ne nastupaju neprijateljski protiv kršćana, i da je sve vodilo do toga, te se među njima širilo najugodnije raspoloženje prema kršćanstvu.

Nadošla je još nova, vrlo važna, upravo providencijalna okolnost, gdje se kršćanstvo pokazalo pred Hrvatima u posebnom sjajnom svijetlu, kad su po prvi put izravno stupili u odnose s Petrovom Stolicom.

Iza smrti Pape Severina koji je preminuo u Rimu drugog kolovoza g. 640, bio je za Papu izabran arhiđakon Ivan, te je još potkraj iste godine u Rimu posvećen kao Papa Ivan IV. Papinska

[3] Hist. Sal., X.

knjiga (Liber Pontificalis), u kojoj su zabilježeni kratki podaci iz života i djelovanja pojedinih Papa, govori o njemu slijedeće: »Ivan, po narodnosti Dalmatinac, od oca Venancija skolastika (odvjetnika) vladao je godinu jednu, mjeseci devet, dana osamnaest. Taj je u svoje vrijeme poslao svetog vjernog opata Martina s obiljem novčanih sredstava, da po cijeloj Dalmaciji i Istri otkuplja sužnje, što su ih bili zarobili pogani. U isto vrijeme sagradi (u Rimu) crkvu blaženim mučenicima Venenciju, Anastaziju, Mavru i mnogim drugim mučenicima, kojih Moći dao je donijeti iz Dalmacije i Istre i pohraniti u spomenutoj crkvi pokraj lateranske krstionice, kod oratorija Bl. Ivana Evanđeliste, crkvi, koju ukrasi i obdari različitim darovima«.[4]

Ove riječi iz te isprave, u čiju autentičnost nitko ne sumnja, od najveće su važnosti za život Hrvatskog naroda, a odnose se upravo na doba prije 1300 godina!

Dalmatinac Papa Ivan IV vladao je nažalost vrlo kratko vrijeme, ni pune dvije godine, tj. od Božića g. 640 do 12. listopada g. 642. Ali iz podataka, što ih je njegov životopisac o njemu napisao, jasno proizlazi, da je svoju glavnu brigu posvetio cijeloj zemlji rimske Dalmacije, dakle i Hrvatskomu narodu, koji se je bio u njoj naselio. Tomu narodu htio je taj Papa Dalmatinac pokazati, da je Rimska Crkva doista na čelu društva, kojemu je cilj gajiti ljubav, kakovom ju je već na početku drugoga vijeka označio sv. biskup mučenik Ignacije iz Antiohije. Htio je, da bi ga sama ljepota i uzvišenost te nebeske, poganima sasma nepoznate pojave privukla Kristu, koji je prošao život svoj čineći dobro.

U ono vrijeme bilo je još svugdje robova i u mirno doba, a osobito poslije ratova, pa ih je bilo i na teritoriju Hrvata pogana. Među njima bilo je i kršćana, osobito Romana, koje su Hrvati kao novi gospodari u tom stanju ropstva već zatekli ili nanovo zarobili. Stanje robova uvijek je bijedno. Evo, upravo tim bijednicima posvećuje Papa Ivan IV posebnu pažnju, te je u g. 641 otpremio među Hrvate posebno izaslanstvo s opatom Martinom na čelu, komu je uručio bogata novčana sredstva, da ih upotrebi za otkupljenje jadnih robova. Tako je Papa htio Hrvate, u čijim su se rukama ti robovi nalazili, udobrovoljiti i k sebi privući.

Jasno je po sebi, da to izaslanstvo nije došlo u hrvatsku zemlju bez znanja, dogovora i pristanka hrvatskog vladara; tim više, kad je papinski izaslanik opat Martin mogao ne samo doći u hrvatsku državu nego njom slobodno prolaziti od mjesta do mjesta i nesmetano izvršivati misiju, za koju je bio poslan. Radi toga je moralo to izaslanstvo imati u zemlji Hrvata i sve znakove službenog poslanstva Pape, tj. onakvog poslanstva kakvo se obavlja među vlastima, koje se već nalaze u prijateljskim odnosima. Opat Martin imao je posvuda pratnju, zaštitu i gostoprimstvo hrvatskog vladara, poglavica i naroda.

[4] Duchesne, Liber Pontif., str. 330.

Papin legat pokazivao se posvuda kao mironosac i dobročinitelj. Putovao je cijelom starom Dalmacijom i Istrom. Posvuda je oslobađao robove i propovijedao ljubav Krista Spasitelja, komu je Papa u Rimu namjesnik. Po svemu dakle i ovo poslanstvo opata Martina jasno odaje, kako već u to doba Hrvati nijesu bili ni najmanje neprijateljski raspoloženi prema Petrovoj Stolici, prema kršćanstvu.

Opat Martin, izvršivši ono za što je bio poslan, povrati se doduše opet u Rim, ali je njegov lik ostao neizbrisiv u duši naroda. Sve što je činio, činio je u ime Pape, pa su zato Hrvati sebi u njemu pretstavljali samoga Papu, koji, kao namjesnik Kristov, pun dobrote vodi narode k Bogu.

To je bio početni čin, iz kojega su po sebi slijedile dalekosežne posljedice. To je bio događaj koji se u novoj domovini Hrvatskoga naroda zbio upravo prije 1300 godina. Tada je počelo njegovo pokrštenje. Tada se u Hrvatskom narodu stalo razvijati ono štovanje sv. Petra i ona odanost prema Papi kao nasljedniku sv. Petra, koja se ističe kao njegova posebna karakteristika u svakoj zgodi njegove poznije povijesti. Tada se Hrvatski narod za uvijek opredijelio za onu kulturu i civilizaciju, koju je kršćanstvo Rima, pod auktoritetom i uticajem Papa, njegovalo i širilo. Tada je Hrvatski narod upoznao , što je Kristovo kraljevstvo na zemlji, to jest, sveta Rimokatolička Crkva. Tada je Hrvatski narod u svojoj lijepoj novoj domovini počeo primati katoličku vjeru, taj najveći dar iz Božjih ruku, da po njemu razvija svoj život i pomoću njegovom gradi sebi i svojoj djeci puteve svoje budućnosti u vijekove, bez kraja. Zar nas svi ti razlozi ne potiču, da, sjećajući se događaja prije 1300 godina, dadnemo Bogu hvalu, pa sve shodno učinimo, da naša zahvala doista bude dostojna te velike obljetnice?

Proslava 1300-godišnjice naših prvih veza sa Sv. Stolicom treba da nam bude također poticajem, da se osvrnemo na mukotrpnu ali i dičnu prošlost našega Hrvatskog naroda, te iz nje da crpemo nauku za tužnu sadašnjost i snagu za stvaranje naše ljepše budućnosti.

Kako je moralo na Hrvatski narod djelovati, kada su skoro iza toga događaja vladali Rimskom Crkvom redomice veliki sveci i Pape: sv. Martin I (649—653), možda baš glavom onaj isti opat Martin čijoj vanrednoj ličnosti su se Hrvati prije par godina divili došavši s njime u izravan saobraćaj; zatim sv. Eugenije (654—657) i sv. Vitalijan (657—672), koji su svojim primjerom Kristovu nauku svetački provodili u život! Kako je moralo djelovati i na Hrvate, kad su doćuli, da je Martin I zbog toga, što je Kristovu nauku neustrašivo branio proti zabludama u bizantskoj državi, bio nasilno i podmuklo odveden iz Rima u Carigrad i tamo umro u sužanjstvu kao mučenik, priznavalac i svetac! A što su mislili, kad su doznali, da je isti taj car Konstans II, koji je g. 653 Papu sv. Martina I toliko mučio i osudio na progonstvo i smrt, osam godina kasnije došao kao pokajnik u Rim, da tu ponovo hodočasti

grobu sv. Petra te se izmirio s njegovim nasljednikom svetim Papom Vitalijanom! Najsilniji vladar u Europi štuje i časti sv. Petra i njegova nasljednika!

Sve prilike i okolnosti, koje su se kod Hrvata zbivale od njihova dolaska pa dalje, pripomogle su, da se kršćanstvo Hrvatima pokazalo u najljepšem svijetlu, pa nije čudo da se uspješno počelo odmah među njima širiti, najprije pomalo i mjestimice, a kasnije sve jače i jače. Dok nam crkvena povijest drugih naroda, kao Čeha, Poljaka, Mađara, Nijemca, govori o narodnom otporu te o velikim reakcijama koje su nastale, kad se kod njih uvodilo kršćanstvo, tako da su ti otpori čestoputa bili veoma krvavi i za mnoge povodom mučeničke smrti, kod Hrvata nema ni traga kakvom otporu. To je najbolje svjedočanstvo njihovih domaćih, političkih i kulturnih prilika, kao i odnosa sa susjedima, od njihova dolaska i dalje. Zato nije čudo, kako to zaključuju najnovija historijska istraživanja, da je već Papa Sv. Agaton g. 680 Hrvate ubrojio u niz onih kršćanskih naroda tadanje Europe, u kojima djeluju njegovi suradnici biskupi. Iz tih istraživanja slijedi i to, da je isti Papa Agaton još godinu prije s Hrvatima, kao kršćanskim narodom, sklopio međunarodni ugovor, kojim se Hrvatski narod stavlja pod zaštitu Sv. Petra, te mu tu zaštitu u ime sv. Petra Papa Agaton za sebe i za svoje nasljednike zajamčuje, dok s druge strane Borko, tadanji vođa Hrvata, u ime svoga naroda obećaje, da ne će nikad voditi nepravednih navalnih ratova u svrhu osvajanja tuđe zemlje.

★

Sv. Petar zaštitnik Hrvatskog naroda, Hrvatski narod odan sv. Petru i njegovim nasljednicima, to se ponavlja u historiji Hrvatskog naroda od stoljeća do stoljeća, sve do danas. Dogodilo se, neznam što, u prilikama bilo kojim, Hrvati ostaju čvrsto i nepokolebljivo uz nasljednike sv. Petra, u njima gledaju i od njih očekuju pomoć i spas.

Kad je Focije g. 863 kušao od Petrove Stolice odcijepiti Istok te su ga u tom pokušaju slijedili dalmatinski gradovi sa svojim svećenstvom, jer su politički bili pod Bizantom, Hrvati nijesu pošli za njihovim primjerom, nego su ostavili svoje dotadanje biskupe i sebi izabrali novoga hrvatskoga biskupa sa sijelom u Ninu. Hrvati ostaju vjerni sv. Petru i Papi sv. Nikoli I (858—867). Vođa svega bio je knez Domagoj (864—879). Pismo, što ga je Ivan VIII (872—882) upravio knezu Sedeslavu g. 879, dokazuje, da su u Rimu dobro znali, da je Hrvatski narod dvjesta godina prije izabrao sebi sv. Petra za zaštitnika, jer Papa nazivlje svete Apostole Petra i Pavla zaštitnicima Hrvata. Isti se Papa raduje, kad može iz pisma kneza Branimira (879—892) u istoj g. 879 razabrati veliku privrženost, što je taj knez gojí prema Crkvi svetih Apostola Petra i Pavla i prema njemu. To ističe u odgovoru, što mu ga je poslao, i ponovo u pismu, što ga je upravio Teodoziju,

biskupu Hrvata u Ninu. »Budite vjerni Bogu i sv. Petru do smrti«, pozivlje Papa u tome pismu Hrvate, »i primit ćete krunu života, što ju je Bog obećao onima, koji ga ljube«. Na Spasovo dne 21 svibnja g. 879 taj je Papa na grobu sv. Petra prikazao Bogu sv. Misu za Hrvate, te s ovog mjesta i ovom prigodom blagoslovio Branimira, Hrvatski narod i njegovu domovinu. Vjerni Bogu i sv. Petru do smrti« — to je bila lozinka Hrvatskog naroda sve tamo od njegova pokrštenja. Nije prošlo ni 50 godina, i Papa Ivan X (914—928) ponovo je odlikovao Hrvatski narod, kada je g. 925 okrunio Tomislava za Kralja, dok je u isto vrijeme Hrvate nazvao »najodličnijim sinovima svete Rimske Crkve«. Vjerno se je Tomislav (910—928) držao starog ugovora sa sv. Petrom. Njegova je država bila silna kao nikada. Nikoga nije napadao, ali u obrani svoga naroda izvojštio je sjajne pobjede proti Bugarima i Mađarima.

Divno su se opet pokazali srdačni odnosi između Hrvata i Sv. Stolice u vrijeme i iza smrti Petra Krešimira (1058—1074). Taj je vladar bio u svemu tako sinovski odan Petrovoj Stolici, da su njegovom pomoću splitski nadbiskup Lovro i trogirski biskup Ivan, u doba teških borba u Crkvi, iščupali svaki korov iz stada Gospodnjeg u Hrvatskoj i Dalmaciji, izbrisali i posljednji trag bizantsko-istočnih upliva. Rad tih dvaju biskupa doveo je do toga, da je Zvonimir, čim je zasio prijestolje hrvatske države, odmah pristao uz velikog Papu sv. Grgura VII (1073—1085), koji mu je iz Rima poslao kraljevsku krunu te njega i njegov narod uzeo u posebnu zaštitu, pa time i vanjskim načinom nagradio vjerne i odane. U vezi s tim kralj Zvonimir, u ime svoje i svog Hrvatskog naroda, obveza se svečanom zakletvom, da će biti vjeran sv. Petru, Papi Grguru VII i njegovim zakonitim nasljednicima.

Ovim činom Grgura VII Hrvati i hrvatska država ponovo su proglašeni kao pravi članovi onodobne europske kršćanske zajednice, ravni i jednakopravni u svemu svim drugim narodima i državama u Europi.

Opat Martin i bezimeni hrvatski vladar, knez Borko i Papa Agaton, knez Domagoj i Papa Nikola I, Branimir i Papa Ivan VIII, Kralj Tomislav i Papa Ivan X, Kralj Zvonimir i Papa Grgur VII presjajne su i stožerne pojave u povijesti Hrvatskog naroda. Veliki su to ljudi i veliki časovi, koji i u svim kasnijim stoljećima pozivlju Hrvate: »Budite vjerni Bogu i sv. Petru do smrti«.

★

Sve do našeg stoljeća nastojali su Hrvati sačuvati prvobitnu pradjedovsku katoličku državu, prilagođujući je doduše silom prilika jačim državnim tvorbama, ali ipak tako, da nikad kroz trinaest vijekova nijesu bili u takvom državnom sklopu, koji bi bio protivan katoličkoj Crkvi ili ne bi bio u prijateljskim vezama s Petrovim nasljednicima. Osim toga su i najširi narodni slojevi

podržavali trajne pobožne veze i sa sv. Petrom u nebu i s njegovim grobom na zemlji. Svjedok je tomu, među ostalim, i slavni Dante Alighieri, koji je u svom pjesničkom »Raju« ovjekovječio i Rimskog proštenjara iz Hrvatske. Svjedoći o tom i naš petstogodišnji gostinjac i zavod sv. Jeronima u Rimu, kao i najnovija hodočašća. Starohrvatski kult sv. Petra, najjači baš u okolici Splita i Solina, u srcu hrvatske državnosti i hrvatskog katolicizma, prelijevao se odanle za narodnih vladara po cijelom hrvatskom narodnom organizmu.

Ta evo, prvi benediktinski samostan, što ga je oko g. 852 knez Trpimir ustanovio u Rižinicama u Solinu ispod Klisa, bio je posvećen sv. Petru. Niz obalu i po otocima Jadranskog mora ima čitav niz starodrevnih crkava i samostana posvećenih sv. Petru. Na Osoru, Rabu, Cresu, Pagu, Supetru, dubrovačkom otočiću, pa u Boki Kotorskoj u Petranici, Gracu, Bijeloj, a onda u Klobučcu u Kaštelima i u Poljicima dizahu se samostani s imenom sv. Petra. Sama slavna krunidba kralja Zvonimira slavila se u crkvi sv. Petra na solinskom polju. Pa eno, još je čitava crkva iz doba narodnih vladara u Priku kod Omiša u starohrvatskom stilu, a povjesni izvori svjedoče, da je u njoj sud sudio hrvatski kralj Slavac. Napokon najveći hrvatski kralj nosi ime Petar, Petar Krešimir Veliki, a i posljednji kralj narodne dinastije zvat će se Petar.

Kasnije se s hrvatskom državnošću pomicalo žarište kulta sv. Petra na sjever, u Posavsku Hrvatsku, i na Istok, u Bosnu ponosnu. Tko bi mogao da pobroji sve župe i sve crkve, koje su posvećene sv. Petru? Kad je u Vrhbosni, nedaleko današnjeg Sarajeva, bila osnovana bosanska biskupija, dobila je i ona i njezina katedrala za patrona Prvaka Apostolskog. sv. Petra. A kad je poslije sjedište bosanske biskupije bilo preneseno u ravnu Slavoniju, proširio se i tamo kult sv. Petra, koji dobiva u naše doba divan odraz u veličanstvenoj đakovačkoj katedrali. Nju je Strossmayer, kao nasljednik bosanskih biskupa, posvetio sv. Petru, o čemu zorno svjedoći krasna slika »Ulaz u raj«.

Sa štovanjem sv. Petra bila je kod Hrvata svuda i vazda povezana i nepokolebljiva vjernost njegovim rimskim nasljednicima. I upravo to je pomoglo, da su Hrvati u nadčovječnom vjekovnom hrvanju s otomanskim carstvom i sa sebičnim njegovim pomagačima sa zapada i juga sačuvali barem »ostatke ostataka slavnoga nekoć hrvatskoga Kraljevstva«, te postali predziđem kršćanstva«. Kao nekim čudom ispunila se pradavna molitva Papina, da će Bog pomoći Hrvatima, kadgod drugi narodi navale na njih, i Petar, Kristov učenik, da će ih obdariti pobjedom. Nikada nitko nije silom pokorio Hrvate! Nad bijelim Zagrebom nije se nikada vijala otomanska zastava, a druge tek privremeno. Još i danas Zagreb vjerno čuva baštinu dalmatinske i posavske Hrvatske te katoličke Bosne i Hercegovine, a veze Hrvata s Petrovim Rimom bivale su vazda to jače, što se netko više trudio, da ih raskine.

*

Poziv: »Budite vjerni Bogu i sv. Petru do smrti« otvara nam doista divan pogled u povijest i život Hrvatskog naroda sve do znamenite g. 641. Iz te povijesti čujemo također glas Pape Leona X, koji je na sjednici kardinala 12 prosinca g. 1519 obećao poslaniku Hrvata, da ne će dopustiti, da propadne Hrvatska, najjači štit i najtvrđi bedem Kršćanstva (antemurale Christianitatis). Bilo je dakle posve prirodno, kad se je i na katoličkom kongresu g. 1900 u Zagrebu staro geslo proglasilo riječima: »Ostanimo u neprekidnoj jakoj vezi sa Sv. Stolicom, pa će nam domovina i narodnost biti obezbijeđena«.

Dvoje se ovdje naglasilo: vjernost i ljubav prema Sv. Stolici, vjernost i ljubav prema Hrvatskom narodu. Važno je, da razjasnimo i jedno i drugo.

Sv. Crkva uči nas, da svaki čovjek ima ne samo dužnosti prema Bogu, prema samome sebi i prema bližnjemu kao pojedincu, nego i prema društvima, kojima pripada po svome rođenju. Ta su društva obitelj i narod. Narodi su tvorevina Božje volje; ona im određuje domovinu, razvitak, vijekove i način života. Radi toga ljubav prema domovini i svome narodu izlazi iz dužnosti prema Bogu, jer ljubimo ono, što je Bog stvorio i odredio. Jasno je da Bog nagrađuje i tu ljubav, ako je nesebična i plemenita. Narod i domovina su prema nama kao otac i majka. Jedne i druge dužni smo ljubiti i štovati, kako nam to naređuje IV zapovijed Božja. Tko bi mogao nabrojiti sve ono, što je svaki od nas u svom životu primio od Hrvatskoga naroda i Hrvatske domovine: od jezika koji smo u djetinstvu naučili, do nezaboravnih vjerskih doživljaja, što su ih svetišta, sagrađena od Hrvatskog naroda, toliko puta pružila dušama našim; od lijepe hrvatske knjige, koja nam je otvarala poglede u našu prošlost i u historiju raznih naroda, do molitvenika, koji je duše naše dizao k Bogu; od ljepota, što nam ih otkriva naše more, do ravnica, šuma, brda, vinograda, oranica i naših sela? Najljepši dio našega zemaljskog života ispunjen je darovima, što smo ih primili od Hrvatskog naroda i Hrvatske domovine. Tko može na njih zaboraviti?

Jest, mi ljubimo Hrvatski narod i Hrvatsku domovinu! Ali kao kršćani hoćemo da vršimo razne kreposti ne samo u naravnom nego u svrhunaravnom redu, jer samo tako će one odgovarati pravomu istinitom kršćanskom životu. Ljubav prema domovini i narodu mora biti dakle prožeta svrhunaravnim razlozima. Razni narodi mogu za tu ljubav imati razne svrhunaravne razloge. Mi Hrvati imademo ih u poslanstvu, što su ga naši pređi primili već prije 1300 godina u vezi sa svojim pokrštenjem. Mi smo narod sv. Petra. Mi ljubimo svoju hrvatsku domovinu i svoj narod ne samo, što to od nas zahtijeva već sam naravni zakon kao odraz volje Božje, nego ga ljubimo i radi toga, što njegov poziv stoji u tom, da bude narod sv. Petra.

»Budite vjerni Bogu i sv. Petru do smrti!« Te riječi Pape Ivana VIII odjekuju u životu Hrvatskoga naroda već kroz 1300 godina. U smislu tih riječi i tog poziva borili su se Hrvati proti poganstvu Avara i Mađara, borili su se proti navali bogumilstva i luteranstva, borili su se kroz stoljeća proti najezdama Islama, bore se i danas ne samo proti unifikatornim aspiracijama i težnjama istočnoga raskola nego i proti pojavama komunističkih i rasističkih zabluda. Oznaka Hrvatskog naroda kao predziđa pravog kršćanstva sačinjava danas i te kako poziv i poslanstvo, da bude narodom sv. Petra, narodom, koji goji specijalnu krepost ljubavi i odanosti prema Sv. Stolici; koji vazda odbija svako potkapanje i iskrivljivanje položaja Sv. Stolice u historiji Crkve i u nauku o Primatu u njoj; koji odlučno zahtijeva, da se Sv. Stolica, njezina prava i nastojanja visoko štuju; koji vodi i druge narode k Petru i njegovu nasljedniku. Naša ljubav prema Hrvatskom narodu bit će svrhunaravna, ako ga ljubimo radi poziva i poslanstva, da bude narodom sv. Petra te radi toga poziva i poslanstva žrtvujemo za nj i sve shodno poduzimamo, da živi i radi kao narod potpuno suveren, kako se to zbilo u ono doba, kad mu je Papa doviknuo: »Budite vjerni Bogu i sv. Petru do smrti!« Samo kao narod potpuno suveren može da se nesmetano i uspješno posvećuje tom uzvišenom i svetom poslanstvu.

II.

Veliki nas dakle i važni razlozi sile, da proslava 1300 godišnjice pokrštenja Hrvata, toga našeg najvećeg narodnog jubileja, bude što ljepši odraz naše ljubavi prema Hrvatskom narodu, jer je on narod sv. Petra.

Potrebu spominjanja i slavljenja velikih događaja iz narodne i vjerske prošlosti istaknuo je sam Bog već u Starom Zavjetu. Izabranom narodu naložio je, da svake godine svečano proslavi oslobođenje iz ropstva egipatskog. Svrhu te proslave označio je riječima: »Svome češ sinu toga dana pripovijedati i govoriti: Eto, to mi je učinio Gospodin, kad sam izašao iz Egipta. Bit će taj dan kao znak u tvojoj ruci, kao spomen pred tvojim očima. Zapovijed Gospodinova neka bude u Tvojim ustima jer te je Gospodin jakom rukom izbavio iz Egipta.«[5]

To oslobođenje bilo je uistinu velik dar Božji. Po njemu je nad narodom izabranim prestala vlast nemilosrdnih gospodara i izrabljivača. Izraelci su dobili svoju vlastitu domovinu, u kojoj su po pravoj vjeri mogli mirno živjeti i pripravljati se na dolazak Mesije i na sreću, što ju je on imao donijeti. Dolikovalo je dakle, da svaki član izabranog naroda, pa i onaj najneznatniji, upozna nebeskog dobročinitelja, da se za njega oduševi i sve mu vjernije služi.

[5] Ex. 13, 8. 9.

A zar to isto ne vrijedi i za Hrvatski narod? Bog je u sedmom vijeku pomogao Hrvatima do pobjede nad Avarima, dao im novu domovinu, koju još i danas slavimo radi njezine ljepote, priveo ih u pravu Crkvu Kristovu i dao im posebnog zaštitnika, samoga Prvaka Apostolskog, sv. Petra. To je dobročinstvo Providnosti Božje bilo u istinu vanredno, i Hrvati bi ga se morali spominjati svake godine na Petrovo i Bogu za nj zahvaljivati. Svakako dolikuje, da ga sada nakon punih trinaest vijekova svaki Hrvat upozna, prizna i spomen na nj dostojno proslavi. U sedmom su vijeku Hrvati odabrali sv. Petra svojim narodnim zaštitnikom, a u dvadesetom vijeku mi ćemo zahvaljivati Bogu Petrovim riječima: »Blagoslovljen Bog i Otac Gospodina našega Isusa Krista, koji nas po velikom svojem milosrđu preporodi za živu nadu uskrsnuća Isusa Krista od mrtvih, za baštinu neraspadljivu i neokaljanu i neuvehlu, sačuvanu na nebesima za nas, koje čuva po vjeri sila Božja za spasenje. Pripravljeno da se objavi u posljednje vrijeme.«[6]

Proslava 1300 godišnjice naših prvih veza sa Sv. Stolicom treba da bude veličanstven čin zahvalnosti Hrvatskoga naroda Bogu; čin zahvalnosti za lijepu domovinu, za dar prave vjere i za sva dobročinstva primljena tokom trinaest vijekova.

Ujedno treba da to bude čin zahvalnosti našim junačkim i čestitim pređima, koji su nam krvlju stekli i sačuvali »lijepu našu domovinu« i svetu katoličku vjeru. Treba da to bude obnova njihova duha u nama i jačanje onih tajinstvenih vrhunaravnih veza, koje vežu vjernike Crkve vojujuće sa sretnim i blaženim članovima Crkve slavne. Iz pisanih povelja i kamenih ostataka raznih zadužbina i iz stoljetnih borba za krst časni vidi se, da su Hrvati bili ljudi privrženi vjeri i Crkvi katoličkoj, pobožni i Bogu odani. Stoga s pravom zaključujemo, da su i u nebu stekli lijepu vječnu domovinu, gdje čekaju na svoje potomke. Hrvatskih Domagoja i Trpimira, Branimira i Tomislava, Krešimira i Zvonimira nije nestalo s njihovim prahom, baš kao ni onih znanih i neznanih junaka iz redova seljaka i mukotrpne raje, koji su s Kristom poput Šimuna iz Cirene nosili križ, a onda zajedno s njim bili proslavljeni. I za njih vrijede riječi, što ih je Krist Gospodin rekao židovima, kad je dokazivao uskrsnuće: »A da će mrtvi uskrsnuti, to i Mojsije naznači kod grma, gdje naziva Gospodina Bogom Abrahamovim i Bogom Izakovim i Bogom Jakobovim. Ta Bog nije Bog mrtvih nego živih, jer za njega svi žive.«[7] Jest, kod njega žive i nebrojene duše hrvatskih pravednika, duše svih Hrvata i Hrvatica, što su usnule u miru Božjem. Ondje žive i Bogu se mole za nas na čelu s našim blaženicima: Kažotićem, Tavilićem, Krizinom, Hozanom, Gracijem i s drugim našim ugodnicima Božjim. Kao što su naše veze s iseljenom braćom onkraj mora sve tješnje i srdačnije, otkako smo se našli u teškim prilikama, tako bi trebalo da osvježimo i

[6] I Pet. I, 3—5.
[7] Lk. 20, 37. 38.

veze s našima, što su već postigli blaženi cilj u nebu. Oni ne zaboravljaju na svoj dragi »stari kraj«, ali mi premalo mislimo na njih, premalo smo prožeti onim vanredno utješnim i milim članakom vjere: »Vjerujem u općinstvo svetih«.

*

Bila je dapače zaprijetila pogibao, da će se u dušama Hrvata posve raskinuti veze s pređima, da će u potomcima ponestati njihova duha i izgubiti se smisao za vrijednost narodne prošlosti i povijesti. God. 1850 divnu je misao o povijesti izrekao slavni ban Josip Jelačić. »Povjesnicu svakoga naroda«, rekao je taj hrvatski kremenjak, »možemo smatrati krsnim njegovim listom. Kao što krsni list služi pojedinomu čovjeku za biljegu čovječjeg društva, u koje spada, tako je svakom narodu povjesnica obilježje njegova mjesta u velikom krugu čovječanstva. Bez nje ne zna narod, što je i kamo spada«.[8] A što se kod nas događalo i što se još događa s tim dragocjenim krsnim listom?

Na početku ovog stoljeća pojavila se nova vrst rodoljuba i spasitelja domovine, koji su mislili, da treba uništiti sve stare vrijednosti i pokidat sve stare narodne veze, kulturne, prosvjetne, vjerske i socijalne, te dati Hrvatskom narodu posve novu orijentaciju, jer da bez toga nema slobode, napretka ni sreće. Godine 1900, baš na osvitu novog stoljeća, zabugario je pjesnik: »I iz gnijezda vlastitog gavrani već se dižu, da nam zemlju skvrne.«[9] I doista, jedan dio školovanih ljudi bio se pod tuđinskim uticajem upravo pomamio, da krsni list Hrvatskoga naroda, njegovu povjesnicu, pogrdi, iskvari i uništi. Teško je izreći, koliko se osobito u prvih dvadeset godina ovog stoljeća, sasulo pogrda na svu našu prošlost. Pri tom je dakako najgore prolazila Katolička Crkva sa svojim živim i mrtvim službenicima. Pape i katoličko svećenstvo bili su prikazivani kao grobari hrvatske narodne države u prošlosti, a kao glavna zapreka napretku i sreći Hrvata u sadašnjosti. Najuplivnijem ili barem najagilnijem dijelu hrvatske inteligencije prve četvrti dvadesetog vijeka bilo je vrednije i draže i bogumilstvo i husitizam i pravoslavlje i protestantski starokatolicizam, pa i najpliće i najluđe bezvjerstvo, nego li pradjedovska katolička vjera.

Upravo je neshvatljiva bila njihova revnost u razaranju duhovne i moralne baštine otaca. Mjesto uskrnuća spremalo se zapravo samoubijstvo naroda. Stoga dakako nijesu izostale ni zle posljedice. I za cijele naime narode vrijedi četvrta zapovijed Božja: »Poštuj oca i mater, da dugo živiš i dobro ti bude na zemlji!« Narod, koji ne poštuje svojih pređa i ne nastoji da sačuva i usavrši plodove njihove muke, ne može dugo živjeti, a niti očekivati, da će mu dobro biti na zemlji. Pa kako su kod nas u ovom

[8] Vj. Klaić. Povijest Hrvata I Zagreb 1899 str. 8.
[9] Stj. Miletić, Hrvatski kraljevi. Prolog.

stoljeću sve češće i jače nastupali oni, koji su narodnu prošlost ili prezirali ili njome nijesu računali kako treba, dozreli su napokon i gorki plodovi njihova sudbonosna rada. Teško da je ikada u jednako kratkom vremenu bilo toliko apostazija nutarnjih i vanjskih od Crkve i Boga među duhovnom i svjetovnom hrvatskom inteligencijom, koliko posljednjih tridesetak godina. Ali je također prvi put u hrvatskoj povijesti posve nestalo i posljednjih vanjskih ostataka »gloriosi quondam regni Croatiae« — one kraljevine Hrvatske, koja je bila u prošlosti tako lijepa i slavna. Hrvatski je narod u kolu drugih naroda postao proletarcem i tuđim slugom te se mora danas boriti za svoja najprimitivnija vjerska i narodna prava. Radilo se bez Boga i proti Bogu, i zato nije čudo, da se opet jednom obistinilo proroštvo Psalmiste: »Ako Gospodin ne gradi kuće, uzalud se trude, koji je grade.«[10] Mnogo smo doista skrivili i pred Bogom i pred poviješću. Ali vjerska proslava 1300 godišnjice primanja kršćanstva može biti dolična zadovoljština i Bogu i blaženim dušama naših otaca.

Od bogate 1300 godišnje baštine naših pređa uspjelo nam je još sačuvati pradjedovsku vjeru katoličku. Ali i nju bi nam htjeli do kraja uništiti brojni njezini neprijatelji, domaći i tuđi. U našim se školama dnevice iskrivljuje povijest naših otaca; u mnogim se školskim udžbenicima profanira Presveta Kristova osoba; očito se niječu temeljne istine kršćanstva; Katolička se Crkva pogrđuje, njezina se djela prešućuju ili krivo izlažu; Papinstvo se ne prikazuje kao Božja ustanova i baština sv. Petra, nego se ocrnjuje, samo da se mlade duše odvraćaju od njega. Propagatori bezbožništva i promicatelji narodnog samoubijstva još uvijek marljivo rade. Nesmetano se također šire i brane načela za opravdanje bijele kuge, i nigdje nema javnih organa, koji bi pobijali sredstva u službi te kuge i kažnjavali njihove trgovce. A što bi istom trebalo kazati o manama pijanstva i bogohulne psovke, štono narod lišavaju blagoslova s neba!

★

Što da mi učinimo, kako da se branimo?

Naša priprava za veliku smotru 1300 godišnje hrvatske katoličke vjere i kulture neka im bude doličan odgovor. Naši su pređi bili prožeti čežnjom za vječnim rajem u domu nebeskoga Oca, i nastojali su da ga osiguraju sebi i uz najveće žrtve i pregaranje, gdje se, kako pobožno vjerujemo, sada nalaze i ondje nas očekuju. I mi ćemo onamo upraviti i podignuti oči i srce, te s djedovskim junaštvom prije svega odbijati himbene proroke varave bezbožničke sreće na zemlji. Svima, koji nam na mjesto kršćanskoga bogoslužja i vjerskih pogreba nude hladne i prazne parade pod crvenim krpama, ili koji hoće da naša mila groblja zamijene tuđinskim krematorijima, simbolima surova razaranja i beznadne tame, ili

[10] Ps. 126, 1.

koji narod tjeraju u bijelu kugu, ili koji nam mladež truju i odgojem odvraćaju od velikih svetinja Hrvatskoga naroda, odgovorit ćemo velikim duhovnim posjetom na otajstveni »Mirogoj« naše slavne prošlosti. Narodna jubilejska godina 1941 treba da bude za cijeli Hrvatski narod kao neki veliki blagdan »Sviju Svetih« i pravi narodni »Dušni dan«. »Rod bo samo koj' si mrtve štuje, na prošlosti budućnost si snuje« — budućnost sretnu i na ovom i na drugom svijetu. Odbivši himbene proroke varave bezbožničke sreće na zemlji, odbit ćemo i odbijati i sve one, koji na sve načine kušaju, da nam omraze Božje zapovijedi ili da nas otrgnu od Petrove Pećine, slijedeći primjer Izraelaca, koji su u danima bola i tuge još srdačnije vapili: »Ako zaboravim Tebe, Jeruzaleme, neka se preda zaboravi desnica moja.«

U tom smislu pripravljat ćemo se i za što korisniju i dostojniju proslavu najvećega našeg narodnog jubileja 1300 godišnjice naše katoličke prošlosti. Na vrijeme ćemo izdati upute i odrediti shodno, kako da sav Hrvatski narod iskaže Bogu svoju zahvalnost, Njemu prikaže zadovoljštinu i Njega usrdno zamoli za blagoslov. U tu svrhu već se sada obraćamo Bogu te Vam iz dna duša naših prosimo Njegov blagoslov u ime † Oca i † Sina i † Duha Svetoga. Amen.

S Biskupskih Konferencija.

U Zagrebu, na dan Sv. Ivana Zlatousta, dne 27. siječnja 1939.

Dr. Alojzije Stepinac. v. r. *nadbiskup zagrebački, predsjednik biskupskih konferencija.*
O. Jozo Garić. v. r. *biskup banjalučki.*
Dr. Dionizije Njaradi. v. r. *biskup križevački.*
Dr. Jeronim Mileta. v. r. *biskup šibenski i apost. admin. zadarski.*
Dr. Josip Srebrnić. v. r. *biskup krčki.*
Dr. Josip M. Carević, v. r. *biskup dubrovački.*
Pavao Butorac, v. r. *biskup kotorski.*
Dr. Ivan Ev. Šarić, v. r. *nadbiskup vrhbosanski.*
O. Alojzije Mišić, v. r. *biskup mostarsko-trebinjski.*
Dr. Antun Akšamović, v. r. *biskup đakovački.*
Dr. Kvirin Klement Bonefačić, v. r. *biskup splitski.*
Mijo Pušić, v. r. *biskup hvarski.*
Dr. Viktor Burić, v. r. *biskup senjsko-modruški.*
Mons. Lajčo Budanović, v. r. *biskup apost. adm. bački.*

Duhovi *

O Majko svetih, priliko
Siona višnjih strana,
Što vijekom krvcu besmrtnu
Već s davnih čuvaš dana,
Što stoljećima patiš već
I Moliš se i biješ,
Od jednog mora viješ,
Svoj šator do drugog,

Ti polje ljudma ufanja
I živog Boga dome,
Gdje bješe? Koji primi kut
O porodu te tvome,
Kad Vladalac ti, ubijan
Od roda nevjernoga,
Prag zarumeni svoga
Oltara divotnog?

Gdje bješe ti, kad mrtvac Bog
Iz tamne usta uze
I dahnuv snažno, živjeti
Životom novim uze,
I kadno, noseć sa sobom
Proštenja skupu cijenu,
Sa ovog praha krenu
Ko kralj u očev stan?

U patnji mu drugarice,
Što znaš mu višnje tajne,
Gdje bješe, kćeri besmrtna
Te pobjede mu sjajne?
Tek od stra bdeć i videć tek
Svoj spas u zaboravi,
Za zidove se spravi,
Dok ne osvanu dan,

U koji na te spusti se
Obnovitelj Duh Sveti
I zublju neugasivu
U desnoj užeže ti;
Kad kao znak na narode
Na goru tebe smjesti
I vir ti blage vijesti
U ustma otvori.

Ko svijetlo, kadno dažđeći
Sa stvari na stvar bjega
I budi boje različne,
Gdje dotakne se čega,
Mnogostruk tako razda se
Glas Duha, štono duše:
Part, Arap, Sirac čuše
Gdje riječ im govori.

---

* Aleksandar Manzoni. 1785-1873 — Rodio se i umro u Milanu. Uveden u ranoj mladosti od »slobodoumne« majke u Parizu medju »prosvjetitelje« usisa duh Voltairov. Oženi se 1808, a dvije godine zatim povrati se k vjeri i postade žarkim katolikom.

Propjevavši još u petnajstoj godini nasljeduje prvaka klasičke škole Montija. Iza obraćenja udara svojim putem i postaje glavom romantičke škole u Italiji. Njegovi »Inni sacri« zaniješe Goethea, koji prevede na njemački njegovu odu »Il cinque Maggio«. Znamenite su mu i tragedije »Il conte Carmagnola« i »Adelchi«, istaknuo se i kao apologet i moralista djelom »Osservazioni sulla morale cattolica«. Najglavnije mu je djelo glasoviti historijski roman »I promessi sposi. — Zaručnici«, koji će mu sačuvati ime u vjekove u svemu prosvijetljenom svijetu.

Medju pet Manzonijevih »Svetih himana«: Božić, Muka, Uskrsnuće, Duhovi i Ime Marijino, posljednji je spjevan četvrti, a taj je od kritike općenito priznat kao najbolji. — M. Pavelić D. I.

O pokloniče idolski
Po cijeloj rasut zemlji,
Pogledni k Jerusolimu,
Čuj sveti klik, ne drijemlji
Od niske službe trudan se
Vas vrati k Njemu, svijete,
A vi, što otpirete
Dan bolji, sretni god,

O žene, što vas nagli skok
Težine skrovne budi,
Što trudno, bolno tijelo vam
Razriješit već se žudi,
Ne, ne pjevajte lažljivoj
Rogjenja zaštitnici:
Nek raste Božjoj dici
U krilu skrit vam plod.

Što ropkinja još uzdiše
Cjelivajući čeda?
Što dojilice slobodnih
Sa zavidnošću gleda?
Ne znade l, da Bog bijednike
U svoje carstvo prima?
Da smilova se svima
Otkupiv patnjom sve?

Slobodu novu javljaju
Nebesa, novi puci;
Dobića nova, slave sjaj
U ljepšoj stjecan muci;
Mir nov, što od stra ne005 dršće
Nit laske svijaju ga,
Kom svijet se rado ruga,
Al ne ote ga lje.

O Duše, evo ponizno
Tvoj oltar poštujući;
Samotujući u šumi
I morem lutajući;
Od lednih Anda k Libanu,
Od Irske do Antila
Svi, što nas moć Ti zbila
U jedan ovaj lik,

Svi zovemo Te! Duše blag
I opet sigji k nama,
Dobrostiv puku svom i svim,
Što još ih slijepi tama:
Dohiti, krijepi; žiće daj
Od sumnje ubijenim;
A plaća pobijegjenim
Nek bude Pobjednik.

S visina dogji, Ljubavi,
Da hola srdžba jenja,
Daj misli, što ih ne treba
Ni smrtni dan da mijenja:
Nek hrani tvoje darove
Dobrotvorna Ti snaga,
Ko sunce, štono drăga
Spor pup, da dade cvijet,

Što nepažen bi venuo
U poniznome žbunu
Nit zasjao bi bojama
Rastvoriv širom krunu,
Kad na nj sa visa ne bi se
Ta livala milota,
Što davač je života
I hranič zauzet.

Mi zovemo Te! Spusti se
U dušu stradaoca,
Ko mio dah, ko blagi ćuh
Lahorka tješioca;
U nadutom siledžiji
Ko vihor se pojavi
I dahom ondje stravi,
Da spiriš dobri žar.

Po Tebi gledat k nebu svom
Nek bijednik bude vičan,
Nek plač sa pjesmom zamijeni,
Dok misli kom je sličan;
Kom dano je u obilju,
Nek daje s prijaznošću,
Sa čednom šutljivošću,
Rad koje ljubiš dar.

Zapiri u neiskazan
Smijeh naše nevinčadi,
Čistoće grimiz prosipaj
Po licu moma mladih,
Krij čistu radost u duše
Skrivenih djeva smjernih,
I ljubav žena vjernih
Posveti stidljivu.

Ublažuj naglu srčanost
Momčadije nam žarke;
Upućuj mušku odluku
Do ciljeva bez varke;
Čar svetog htijenja veselog
Sjedoglavcima daji;
Kroz drhtav gled svim sjaji,
Što ufajuć se mru.

Manzoni —Pavelić

Kriza mira

U cik zore rađao se na istoku novi dan, kad je sunce jednoga velikog života stiglo na zapad. Na onom humku, gdje je krv svoju prolio apostolski prvak, u sjeni veličanstvene Michelangelove kupole rastajao se sa životom na oko skršeni starac, ali uistinu div, kojega je ime bilo na ustima cijeloga svijeta — Pijo XI. I svjetska štampa metnula mu u tom svečanom trenutku na usta riječi: »Mir, mir, o Isuse...!«

Bilo je to 10. veljače o. g. I ako navedene riječi nijesu Pijeve, ali misao — misao je Pijeva. Svjedoči nam to njegov uzvišeni nasljednik. Nije prošlo ni mjesec dana, kad se s vatikanske stražarnice zaorio poziv narodima, poziv pojedincima, da se svi založe za mir: »Ovoj našoj očinskoj poslanici — tako je radio raznosio glas novoga poglavice Crkve katoličke širom svijeta — ovoj našoj očinskoj poslanici želimo dodati želje za mir i poziv, da se zalažu za mir, za onaj mir, koji je naš prethodnik pobožne uspomene preporučivao s tolikom upornošću i za koji se molio u svojim pobožnim molitvama, za koji se i žrtvovao, bio spreman da žrtvuje i svoj život, samo da bi postigao svoj cilj — najveći poklon Svevišnjega. Svi ljudi, koji imaju srca, žele mir, jer je plod pravde i milosrđa...«

Te riječi izrečene s tako kompetentna mjesta kao plemenita reakcija na vidik, koji puca s ove visine, pokazuju, da se jedno od najvećih dobara čovječanstva — mir, pravedni mir, »najveći poklon Svevišnjega«, kako ga zove papa, nalazi u krizi. I zaista u poruci Kristova namjesnika čitamo i riječi: »Imamo pred sobom viziju, da velika zla djeluju po svijetu, i da nas Svevišnji šalje u pomoć nenaoružanima, ali punima pouzdanja«!

★

Nije potrebito biti ne znam kako vidovit, da čovjeku dođe do svijesti, kako je mir zaista u krizi. Ono, što je Donoso Cortes napisao, mogli bismo opetovati svi: »Pogledao sam oko sebe i vidio sam profane zajednice bolesne i klonule, sve ljudske stvari u neredu i konfuziji; vidio sam narode pijane od vina, pobune i slobodu, gdje ostavlja svijet...« S koliko više prava može i mora to govoriti Stražar s vatikanske izvidnice!

Ali može li uopće pogled na svijet, pogled na tok povijesnice čovječanstva, pogled na ljudski život i nastojanje dati sliku mira? Nije li život pojedinca čovjeka, a još više život ljudske zajednice poput morske pučine, na koje se površini uvijek poigravaju bar na kojem kraju vjetrovi, na koje se površini javljaju

razne struje, što morsko ogledalo razbijaju i daju mu nemiran izgled? Štoviše: na koje se površini mogu pjeniti, mogu tutnjiti i bjesniti i razbijati valovi, ali koja u svojoj nutrinji ipak krije mirno krilo za svoju djecu? Da li je ta očigledna kriza mira samo površinska? Kako duboko zahvaća ona? Je li možda uzmutila sve do dolje, uskomešala i uzvitlala sav talog, što se može naći na dnu onoga misterija, kojemu je ime čovjek? Je li ostavila koji kutić, u koji se zavukao mir, da jednoga lijepog dana opet izađe na svoj pobjedonosni put, što vodi ljude, što vodi čovječanstvo k najvećoj sreći, koja im se može nasmijati na ovom svijetu?

»Tantum est enim pacis bonum, veli sv. Augustin u svojem glasovitom djelu De civitae Dei, ut etiam in rebus terrenis atque mortalibus, nihil gratius soleat audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremo possit melius inveniri. — Jer je mir toliko blago, da se obično čak i u zemaljskim i prolaznim stvarima ništa radije ne sluša, ništa željnije ne željkuje, ništa na posljetku bolje ne može naći...« A onda svojim poznatim oštroumljem i duhovitošću opisuje mir u pojedinostima: »Pax itaque corporis est ordinata temperatura partium — tjelesni mir jest sređena ugođenost dijelova; pax animae irrationalis, ordinata requies appetitionum — mir nerazumne duše sređeno utišavanje poželjenja; pax animae rationalis, ordinata cognitionis actionisque consensio — mir razumne duše sređeni sklad spoznaje i djelovanja; pax corporis et animae, ordinata vita et salus animantis — mir tijela i duše sređen život i dobro živoga bića; pax hominis mortalis et Dei, ordinata in fide sub aeterna lege obedientia — mir smrtnika i Boga sređena poslušnost u vjeri vječnom zakonu; pax hominum ordinata concordia — mir ljudi sređena sloga; pax domus, ordinata imperandi obediendique concordia cohabitantium — kućni mir sređena sloga ukućana u zapovijedanju i slušanju; pax civitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia civium — državni mir sređena sloga građana u zapovijedanju i slušanju; pax caelestis civitatis. ordinatissima et concordissima societas fruendi Deo et invicem in Deo — mir nebeske države najsređenije i najsloženije društvo uživanja u Bogu i među se po Bogu; pax omnium rerum, tranquillitas ordinis — mir sviju stvari jest staloženost reda. A red je razmještaj jednakih i nejednakih stvari, koji svakoj daje svoje mjesto — ordo est parium disparium que rerum sua cuique loca tribuens dispositio«! Tako sv. Augustin.

Mir dakle može prožimati sve počevši od vrhunca ljudskoga života u zajednici, kojega je organizam državna, kojega su organi

obiteljske zajednice, pa sve do najskrovitijih žilica pojedinčeve duše i tijela. Ali sve to može biti i obratno domenom nemira. A može nešto od toga biti žrtvom uznemirenosti, a nešto uživati »dulcedinem pacis, quae omnibus cara est — slast mira, koja je draga svima«, da se i opet poslužimo riječima velikog hiponskog biskupa. O tom, kako je duboko prodro nemir, koliki je dio područja mira zauzeo nemir, zavisit će i veličina, i dubljina krize mira... U koje je sve zone prodro nemir u današnjem svijetu? Kako je duboka ta bolna kriza, bolna, jer nigda se ne pojavljuje, ako nije nešto bolesno u ljudskoj zajednici, u odnosu naroda prema narodu, u odnosu staleža i društvenoga sloja prema staležu i društvenom sloju, u odnosu članova obitelji, u pojedincu čovjeku; kako je duboka ta bolna kriza?

Hoće li biti previše, ako kažemo, da je ta kriza jako jako duboka; da je čovječanstvo kao jedan veliki bolesnik, na kojega bi pristajala ona sv. Pisma: »A planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas — od tabana na nozi do tjemena na glavi ili od glave do pete nema na njemu zdrava mjesta«? Ogledajmo samo u nekoliko skokova toga velikoga bolesnika: ogledajmo prilike u međunarodnim odnosima, prilike unutar državnih zajednica u staleškim odnosima, prilike u obiteljima, prilike u pojedinim dušama!

★

Međunarodni se odnosi dandanas definiraju brojem mitraljeza i avijona, veličinom topova, tonažom brodova i mnoštvom plinskih maski te napokon množenjem stanovništva, ali gledanim tek pod jednim vidikom: koliko će pojedino godište dati rekruta! Milijarde se troše na oružanje; svi međunarodni odnosi svedeni na najkraću formulu mogu se definirati onom starom: »si vis pacem, para bellum — hoćeš li mir, a ti se spremaj za rat!« Formula, koja je konkretnim izričajem posvemašnje krize mira, formula, koja pokazuje, da je mir samo na oko na svijetu, a uistinu da su mu već duboko podrovani temelji. I nehotice dolaze čovjeku na pamet riječi jednoga crkvenog oca iz 5. vijeka, sv. Izidora Peluziote, koji veli: »Mir je božanska stvar, ako je spojen s pravdom, ali ako je to dvoje jedno bez drugoga, gube ljepotu kreposti. Jer i razbojnici i vukovi među se u miru žive, ali prvi na propast ljudi, a ovi na zator ovaca; stoga ne bih nikako nazvao mirom, kad ga ne resi pravda. Akoli ova pridođe, tada će se tek pravo zvati mirom. Stoga i Krist kaže: »Nisam došao, da donesem mir na zemlju, nego mač«. A da toga nije rekao zato, što bi zabacivao i osuđivao svaki mir, nego samo onaj, koji se vjenčao sa zlom, vidi se odatle, što na drugom mjestu veli: »Dajem vam svoj mir!« Jer pravi je mir onaj, što ga pravda i ljubav čine dobrim. Mir je bez sumnje jedno od najvećih dobara čovjeka i cijelog čovječanstva. I stoga je moralna dužnost svakoga čovjeka, da nastoji oko mira. Ali može nastati i situacija, kad postaje upravo nemoralno spasavanje mira naime onda, kad mir postane

Molohom, koji traži da mu se žrtvuje sve, pa i najneotuđivije vrednote čovjeka i čovječanstva. Nego i u tom slučaju te prema tome u svakom je slučaju, kadgod se pojavi kriza mira, to očiti znak, da bilo na koji način i bilo s koje strane nestaje staloženosti reda, da se narušuje sloga, jer je mir ljudi sređena sloga, a mir sviju stvari staloženost reda. U čemu se pokazuje dandanas u međunarodnoj krizi mira nestaloženost reda i rušenje sloge?

Kad ne bi bilo tragično, bilo bi zaista komično, da se u doba konjunkture za materijalistički svjetovni nazor, za dijalektički i historijski materijalizam, govori o sukobu dvaju ideja: ideje demokracije i autoritativnih režima! I ljudi vjeruju u taj sukob, uzrujavaju se radi njega: jedni vide sve spasenje samo u demokraciji, a drugi u totalitarnosti autoritativnih režima. Već se štoviše znaju formirati i stranačke grupacije pod ovim parolama. A postoji li taj sukob uistinu? Znače li te ideje zaista ono, što im javno mnijenje pripisuje? Zauzima li ideja, načelo u životu moderna čovjeka uistinu tako odlučno mjesto?

Prije negoli odgovorimo na ta pitanja, neka mi bude dopušteno upozoriti na jedan klasičan primjer, koji pokazuje, što za današnji javni i međunarodni život znači ideja. Mislim ono načelo, koje se nakon svjetskoga rata pronosilo od usta do usta kao najveća svetinja, kao ključ, koji otvara put k rješenju svih velikih problema, što muče čovječanstvo, što su mučili napose stari kontinenat — Evropu, načelo samoodređenja naroda!*

Kršćanska je filozofija, a s njom i Crkva — nije mi poznato, da se najkompetentniji forum u Crkvi igda pozivao na načelo samoodređenja! — stajala s dosta velikom rezervom prema tom načelu barem u onom smislu, koji mu dadoše najprije Napoleon, a onda Cavour svojim »plebiscitom«, a naročito za svjetskoga rata predsjednik U. D. A., Wilson. Da bi to načelo vrijedilo kao vrhovno u životu pojedinih naroda bez ikakova obzira na juridičke, historijske, geografijske i ekonomijske veze, nije kršćanska filozofija mogla prihvatiti već zbog ovoga posve jednostavnog razloga, što je pravu samoodređenja naroda korijen u pravu samoodređenja ili ličnoj slobodi pojedinca čovjeka. Ako dakle lična pojedinčeva sloboda nije neomeđena nikakovim obzirima, onda to ne može biti niti pravo samoodređenja cijelih nacija. Ali taj glas razbora jedva se i zamjećivao u zaglušnoj buci nove spasonosne formule. Pragmatizam momentane situacije rodio je to načelo i tražio njegovo priznanje, a za ostalo se nije pitalo, nego se to načelo primjenjivalo onoliko, koliko se činilo da traži dani momenat. Prohujalo je odonda jedva dvadesetak godina, i mi smo bili svjedoci, kako se znalo mirno prijeći preko toga »svetog« načela, i kako se počeli isticati drugi historijski, ekonomijski i sl.

* Jedva je i potrebno upozoriti, da nam je pred očima pretjeravanje, koje je neizbježivo, kadgod se s kojim načelom neiskreno postupa. Osim toga ne valja nikada zaboraviti, da mi Hrvati i bez obzira na samoodređenje imamo neotuđivih historijskih prava i nikad neprekinutu hrvatsku državnost.

principi kao pozvani geografi, koji treba da narišu novu geografsku sliku staroga svijeta...! Pragmatizam momenta došao je u sukob s nekada svetim načelom, pa se stoga našle nove formule. Nije načelo stvaralo nove prilike, nego su prilike stvorile nova načela. Nije razum dao temelj, na kojemu će se podići solidna i jaka zgrada, nego je morao dati fasadu za zgradu, dignutu na sasvim drugim temeljima...

Slično je s idejama, koje se navodno otimlju za prevlast u javnom životu čovječanstva, s demokracijom i autoritativnošću vođa. Pridemo li čisto načelno k pitanju: što će donijeti ljudskom društvu spasenje, demokracija ili autoritativni režim, morat ćemo priznati, da je to pitanje naopako postavljeno, da ne ćemo dobiti nikada pametnijega odgovora od onoga, što ga je već dala kršćanska filozofija s velikim Stagiritom na čelu, odgovora, kojemu se i autentično crkveno učiteljstvo — »Ius imperii, veli Leon XIII., per se non est cum ulla reipublicae forma necessario copulatum« (Immortale Dei, 1885.). »Ex variis reipublicae generibus, modo sint ad consulendum utilitati civium per se idonea nullum Ecclesia respuit« (Libertas 1888.). »Non ad se putat Ecclesia pertinere, quae maxime forma civitatis placeat.« (Sapientiae christianae 1890.) — i teorijski i praktički pridružuje. A taj odgovor glasi: svaki od tih stilova ima svoju osnovnu krasnu i zdravu misao, koja ga nosi i osposobljuje, da dade gradnji ljudskoga društva svoj pečat posebnih vrednosti, što ih drugi ne može dati. Ali istodobno ima i svojih loših strana, zbog kojih će zatajiti, iz kojih se jasno vidi, da ni u jednom od njih nije cijeloga dobra nego samo dio, dijelak njegov, i da će prema tomu dijeliti sudbinu svega konačnoga, stvorenoga. Val će vremena izdići na svojim leđima sad jedan od tih oblika sad opet drugi, a društvene tvorevine, vezane uz njihovu sudbinu, pokazivat će tokom povjesnice fluktuaciju: autoritativne režime zamijenit će demokracije, a ove opet autoritativni režimi. Raznim prilikama i raznim vremenima i raznim narodima odgovarat će bolje jedno pa opet drugo. I stoga borba za svođenje na jedno od toga kao na zajednički nazivnik u svih naroda, u svim prilikama mora biti promašeno; takovo nastojanje ne može nicati iz načelnoga stava, nego tu i opet pragmatizam (»il sacro egoismo«) stvara načela, izmišlja teoriju. I opet ne vodi razum, nije temeljem stalno i nepovredljivo načelo, nego se zida na drugim temeljima, a ova idejna natezanja imaju dati tek fasadu.

No ako temelji nisu čvrsti, ako temelj nije stanac kamen načela, može li zgrada biti solidna i trajna? Politička tehnika kao da se natječe s modernom arhitekturom: dižu se tvorevine, koje će trajati od danas do sjutra; geografija se neprestano mijenja, i nastavi li se tim tempom, tim stilom, na tim temeljima, ne će nam više trebati atlasi, nego ćemo se orijentirati na karti Evrope tek po dnevnim novinama ili možda čak radioemisijama...! Mir je

staloženost reda, rekao je hiponski biskup; toga u međunarodnim odnosima nema. A nije li možda uzrok baš u tom, što ne vode načela djelo, nego obratno prema djelu — bilo ono razumno ili ne — kroje se načela? U tom, što je načelna orijentacija dandanas vrlo često tek »l'esprit d'escalier«, mudrost, koja naknadno stiže: najprije se stvaraju činjenice, a onda se traže načelna opravdanja?

★

Ali pođimo dalje! Očita je kriza mira u pojedinih naroda u odnosu staleža prema staležima, u odnosu društvenih slojeva prema društvenim slojevima. Govorimo o socijalnoj krizi, o socijalnoj revoluciji. Svi znamo, što znače imena Sovjetska Rusija i crvena Španija, koja je izdahnula, a kompetentni i upućeni tvrde, da nije već došlo do oružanog sukoba između autoritativnih i demokratskih režima samo zbog toga, što je nadvladao strah od socijalne revolucije i građanskoga rata. Činjenica jest, da su se čak i naši marksističke pacifiste od neki dan silno okomili na Francusku, što nije zagazila u rat... U čemu se pokazuje u povijesti socijalne krize, u današnjoj krizi nestaloženost reda i rušenje sloge?

Tko je pozorno prošao povijest socijalne nevolje, koja i nas bije; tko otvorena oka prati peripetije te na mahove upravo očajničke borbe, taj će priznati, da se borba vodi u znaku teze neograničena individualizma i antiteze neograničena kolektivizma. Kad je u prvoj polovici prošloga stoljeća počela industrijalizacija sjeverozapadne Evrope, bačena je parola slobodne konkurencije, neograničene individualne slobode, koja je poput teških kola zašla gustim redovima malih ljudi i bacila ih pod svoje točkove. Mali producent izgubio je samostalnost, svoju kućicu svoju slobodicu, morao u službu neograničene individualne slobode, koja mu je onda — čudna li paradoksa! — ispijala krv, premda je i on bio individuum! Pa i danas vlada velika nesigurnost za većinu pojedinaca i opasnost, da ne dospiju pod točkove društvenih kola, koja će onda bez ikakovih skrupula prijeći preko njih!

Odakle je nikla misao, kako je došlo do proklamacije neograničena prava individua? Je li to bio plod razuma, koji je uzidavao vječna načela u temelje društvenoga poretka? Čovječanstvo je znalo i moralo znati jedno vječno i temeljno načelo, što ga je Crkva kroz sve vjekove jasno i glasno proklamirala, naime načelo o nepovredljivom dostojanstvu ljudske osobe. Vječno i temeljno načelo, koje se ne može obići, kad se radi o bilo kojem socijalnom pitanju. Da se na to pitanje nije obaziralo, jasno je već odatle, što je došlo do takove razdiobe dobara, da je jedan plivao u slasti i lasti, a mnogi skapavali od gladi ne mogući živjeti dostojno čovjeka; jasno je odatle, što se masi ljudi nije uopće dalo, da im dođe do svijesti, da i oni nose u sebi dostojanstvo ljudske osobe; jasno napokon odatle, što je u načelu o nepovredljivom dostojanstvu ljudske osobe ipak sadržana i istina, da je ta osoba po svojoj biti socijalna te da iz toga slijede njezina ne samo prava nego i

dužnosti prema zajednici! Nije se tu radilo o vječnom i nepokolebljivom načelu, koje bi se razumno primjenjivalo na tadašnje prilike, nego se prema momentanoj konjunkturi, prema momentanim interesima počela proklamirati nova načela tobože sa znakom apsolutnosti...

I došlo je do reakcije. I moralo je doći. Jer ljudska je priroda ipak u dubljini svojoj racionalna pa se ne može cijeli svoj vijek hraniti apsurdima. Pa je li ta reakcija pošla sa sigurnoga temelja rečenoga vječnog načela? Dosta je samo mirno i objektivno analizirati one gigantske napore, one velike korake izvan staze — grandes passus extra viam — počevši od Marksova komunističkoga manifesta, njegove nauke o višku vrijednosti te dijalektici historije sve do krvavih revolucija u Rusiji, Španiji i Meksiku, da se uvjerimo, kako o tom ne može biti ni govora!

Nauk o višku vrijednosti usred najbujnijega cvata materijalizma uči ni manje ni više, nego upravo da je čovjek stvoritelj, koji svojim radom iz ništa stvara svu vrijednost t. j. upravo s t v a r a, što u ono doba čovjek nije smio tvrditi ni o Apsolutnom Biću bez rizika, da postane smiješan! Dijalektika naročito u historiji — non obstantibus quibuslibet — bez obzira na sve kontradikcije same ideje i bez obzira na sve ono natezanje činjenica na Prokrustovu postelju očito ide samo za tim, da što brže i sigurnije dođe do promjene društvenog poretka, navodno u korist potlačenih, iskorišćavanih! No što se dogodilo? Kolektiv je postao sve, a pojedinac ništa; onaj, komu je trebalo i komu se navodno htjelo pomoći — proleter — ostao je i opet kratkih rukava. Promijenila su se imena, zamijenile uloge, ali zlo je ostalo isto, pače i naraslo, jer je nekoliko ugnjetavača stalo vršiti svoj posao s još manje inteligencije i s još manje svijesti odgovornosti, negoli se to događalo prije. Da se i opet nije uzelo kao temelj solidno i vječno načelo, jasno je i odatle, što to načelo doduše priznaje, da je nemoguće, da se pojedinac čovjek razvije do svoje potpunosti bez kolektiva, bez društva, prema kojemu stoga pojedinac mora imati i svetih dužnosti, ali ujedno pokazuje i to, kako kolektiv, kako društvo gubi svaki smisao i svaki raison d'être onim časom, kojim pojedinac čovjek postane ništica, izgubi nepovredljivost samosvršne pojedinke, dostojanstvo ljudske osobe i postane čisto sredstvo. Jer zbroj ništica daje samo ništicu.

Ne moramo li dakle i opet utvrditi činjenicu, da s krizom socijalnoga mira ide uporedo i načelna orijentacija kao »l'esprit d'escalier«, mudrost, koja se tek naknadno naručuje i naknadno stiže, pa i onda naopako. Načela nisu temelj postupka, nego tek fasada njegova... Je li to tek slučajno?

★

Ali pođimo dalje i zađimo malko u obiteljsku zajednicu! O krizi obitelji već je i banalno govoriti. Tko je imao prilike zaviriti u naše ženidbene sudove te promotriti ondje, kako brojevi uru-

džbenih zapisnika iz godine u godinu rastu; štoviše — nije ni to potrebno: tko se malko okrenuo u životu, tko je makar jednom samo pokrenuo ozbiljni razgovor s kime o obiteljskom životu, tome je jasno, da Pijo XI. nije tek u nestašici druge teme izdao svojih okružnica »Casti connubii« i »Divini illius magistri«, okružnica o problemima obitelji i odgoju djece.

I s obzirom na obiteljski život i s obzirom na brigu za djecu ima nepisanih nepokolebljivih načela, što su ucijepljena u krv i meso čovjeku, koji nije zaslijepljen predrasudama, što im je izvor u mutnim dubljinama i provalijama ljudskih strasti te u zagušljivom životu dalekom, kabinetskom zraku nesavjesnih eksperimentatora, kojima se ipak čini najpodesnijim predmetom za pokuse sam čovjek. Ta načela stavljaju kao smisao i cilj i kao zvijezdu vladaricu obitelji — dijete; ta načela postavljaju oca obitelji za glavu i kormilara te za zaštitnika i skrbnika, koji će lađicu obiteljskoga života s najmilijim si bićima na svijetu sigurnom rukom upravljati kroz sve životne jade i neprilike; ta načela meću majku i ženu u obitelj, kao srce, što će domu davati onu toplinu, bez koje je i samo domaće ognjište hladno.

Pogledamo li sad makar i sasvim površno današnju obitelj, udarit će nam u oči, da joj je temeljem sve prije negoli ta načela. Snizivanje čovjeka do čistoga sredstva u rukama kapitalističkih magnata ili kolektivističkih silnika odvuklo je ženu od njezina biologijskoga zadatka, od onoga, u čemu je nitko živ na svijetu ne može nadomjestiti čovječanstvu, te uvukla u poslove, u kojima je često puta više na smetnju negoli na korist. Sebični egoizam, neobuzdana želja za uživanjem i plitko nastojanje u svemu biti jednakom muškarcu i opet ju je otudilo djeci i domaćem ognjištu; više nema intimnoga kuta, gdje bi se čovjek malko smirio i dospio srediti svoje misli i svoja nastojanja, nego bolesna jurnjava u sve to veću neizvjesnost obuzima moderno čovječanstvo, kojemu još samo jedno lebdi pred očima: lov na užitke! Razumljivo je onda, da je nagon afirmirao svoje gospodstvo kao nikad prije te postao ciničkim ideologom, koji nas usrećuje novim pogledima na obitelj i stvara nova načela, polaže nove temelje spolnom iživljavanju čovječanstva, što izgubivši pod nogama Bogom samim posvećeno tlo obiteljskoga života neprestano kao pijano tetura i pada iz močvare jednoga apsurda u močvaru drugoga apsurda . . .

I opet se dakle pred očima našim pojavljuje dobro poznata slika: načela se tek naknadno naručuju; nisu temelj, koji bi čvrsto i sigurno nosio zgradu ljudskoga socijalnog života, nego olovnati krov, koji svojom težinom hoće da pokopa trulu i rahlu građevinu! Je li to tek slučajno; je li ta koincidencija bez ikakove uzročne veze?

★

A kako je s pojedincem čovjekom? Može li se barem tu kazati, da se život ne tka od krova nego od temelja? Može li se tvrditi, da se tu posjeduju jasna i sigurna načela, koja se konzekventno provode u život? Priznajem, da ovo pitanje može zvoniti kao ironija, upravo kao sarkazam; zastupati načelno stanovište može čovjek danas ponajčešće tek uz riziko, da bude smatran — idiotom! Izuzmemo li onu šačicu katolika, koji se vjerno okupljaju oko svojega autentičnoga učiteljstva i dosljedno nastoje provoditi u život njegove direktive, svuda tamna magla beznačelnosti, koja ide već tako daleko, da se upravo o n a diže na načelo!

Ima li današnji čovjek jasan i siguran pogled na svijet i život? Ima li određeno i sigurno shvaćanje Boga, duše, slobode, sama sebe, ljudske zajednice, obitelji? Ako je govor o Bogu, tad on može za današnjega čovjeka biti materija, može biti »nadindividualna duša« kao Eriku Becheru, »nadosobna cjelina« kao Hansu Drieschu, iracionalni postulat praktičkoga uma kao Kantu i onima, koji ga slijede, biologijski izdanak našega bića kao modernističkim agnosticima, riječju sve ono, što subjektivizam svakoga pojedinca želi dati kao sadržaj pojmu Boga: Bog je za moderna čovjeka sve i ništa!

Ili duša? Što je duša za modernoga čovjeka? Svežnjić doživljaja, koji veže u jedno ovo malo blata, što se kod smrti razilazi, sjena materije, refleks neobuzdane igre nekih nesvijesnih sila i nagona, čestica nekoga mutnog nesvijesnoga apsolutnog Bića, što u njoj dolazi do svijesti, i štogod koga još volja. Najpodesniji objekat za neozbiljne viceve, najveća ropkinja u službi materije ili kolektiva ili kojega drugog modernoga božanstva . . .

Ili ima li današnji čovjek određeni stav prema slobodi, prema vrijednosti svojega ja, prema obitelji te uopće ljudskoj zajednici? Ako je govor o slobodi, ta modernom čovjeku može biti lijepa iluzija, maskirani determinizam, krajni slučaj ili limes u beskonačnom nizu patologijskih proživljavanja čovjekovih; ako je govor o vrijednosti vlastitog ja, tad je taj ili sama dobrota, kojoj treba tek bodrenjem davati prilike i poticaja, da se iživi, ili je inkarnirana zloća, koja čini čovjeka gorim od nerazumne životinje; čovjek je u nekim slučajevima idol, kojemu se valja klanjati, kojemu se za volju valja odreći vlastitog mišljenja i predati na milost i nemilost, a u drugim, u većini slučajeva, on je ništica, koja mora biti sretna, ako je naprosto pregaze. Ako je govor o bilo kojoj vrijednosti ljudskoga roda, tad nema nijednoga stupnja iznad ili ispod ništice, na koji ne bi mogla doći svaka pojedina od njih. Je li onda čudo, da je neka skeptična rezignacija, neka načelna letargija, koja ne da pojedincu niti da povjeruje u snagu svojega razuma, sjela na prijestolje? Ignoramus et ignorabimus — Plovi, plovi, moja lađo, u kojgoder kraj; ja ti cilja još ne nađoh, sama cilj si daj! to je načelni temelj, na kojemu pojedinac istrgane nutrinje gradi svoj život, ako se tu uopće još i može upotrijebiti izraz — graditi!

Je li onda čudo, da danas postoji posebni tip takozvanih »jakih« ljudi, kojima je vječno na ustima pitanje: »Što je istina?«, ali koji se i dobro čuvaju, da ne dobili pravi, ozbiljni odgovor na

vlastito pitanje; koji misle, da je uzvišenije, da je sublimnije tražiti, vječno tražiti načela, negoli ih jednom naći pa iz njih povući konzekvencije; koji su uvjereni, da je najdostojnije čovjeka pokucavati na vrata istine, ali kad si pokucao, brže bolje pobjeći od straha, da se ne bi vrata otvorila te izvirilo štogod, što bi sve prije moglo biti negoli fasada za onaj životni stil, koji se vlastitom ukusu najviše sviđa!

I opet dakle beznačelnost kao temelj, a načela kao fasada! Pa je li taj današnji čovjek smiren u sebi? Uživa li on mir — taj najveći poklon Svevišnjega? Nije potrebno, da stanem citirati sve one bugarštice, što su ih spjevali oni velikani duha, koji su vladali perom i stilom te znali zaodjenuti sad u plač sad u čeznuće sad opet u ironiju i sarkazam svoje razbijanje od nemila do nedraga na putevima i stazama duha. Dosta će biti, ako stavim dva pitanja: prvo pitanje, nije li baš ovo načelo beznačelnosti, ovaj »ignoramus et ignorabimus!« krik očaja, što se uzvija iz duše, koja je izgubila svijetlo istine i stazu dobra? Drugo pitanje: ruku na srce najprije ti, hrvatski katolički intelektualče, koji si sačuvao vjeru otaca svojih, pa reci: što se javlja u tvojoj duši na očigled onih problema, što ih u svojem krilu nosi život, na očigled onih pitanja, što ih tebi intelektualcu nameće zagonetna budućnost i tvoja i tvojega naroda, ako odmisliš kompas nepokolebljivih načela i istina svoje vjere, vječne istine i pravde i providnosti Božje? Ima li život za te uopće još smisla bez Boga, bez vječnosti, bez duše, bez Krista, bez suda Božjega? A onda ruku na srce ti, cijenjeni prijatelju, koji si možda pogasio svijetla na nebu duše svoje, koji si rekao zbogom vjeri otaca svojih, vjeri djetinjstva svojega, ruku na srce i reci, kako ti je u onim časovima, kad utihne zaglušna buka stotinu sitnica i gluposti, koje znaju ispunjavati svakidašnjicu nas ljudi; reci, smiješ li prekoračiti svetište duše svoje, a da ne počneš gubiti tlo pod nogama, a da ti ne bude upravo nepodnošljivo, a da ti sa svih strana iz vlastite nutrinje ne stanu grmjeti riječi pjesnikove: »Oj ti, što goriš od ideala silnih vječitih; ta sjajna vatra crna bit će smrt; kad u ideale počneš sumnjati!«

★

Zar nije upravo očito, da ova pratnja, kojom nemir kao sjena prati teorijsku i praktičku beznačelnost, nije slučajna, nego upravo neminovna? Ne pokazuje li to već i ova indukcija naša, što je tek u nekoliko poteza skicirasmo, a koju bismo mogli, da je prostora, još mnogo jače razraditi u detalje? Ne dokazuje li to upravo klasički isključujući svako drugo tumačenje kao arguentum a contrario Crkva katolička i oni njezini sinovi, koji se zaista svom dušom povode za tom Majkom svojom?

Na svojem putu kroz vjekove Crkva ponajčešće mora slušati, kako joj naročito zadnjih stotinu godina dovikuju krilatice: vjera bez dogmi, etika bez vjere i metafizike, moral bez petrificirane dogmatike; vjera je život, a ne mrtve dogme; svejedno je

napokon što vjeruješ, glavno je, da pošteno živiš! Pa kad se ona na sve to gluha usuđuje još i danas izilaziti pred svijet s dogmama, koje stavlja kao osnov sviju odnosa prema sebi, kao temelj svakomu raspravljanju uopće, tad je u očima modernoga čovjeka pojavom, koja nadire s mrakom srednjega vijeka u moderno doba prosvjećenosti, izazivlje žalosne reminiscencije inkvizicijskih lomača, vjerske tolerancije, koja je tražila hekatombe ljudskih žrtava, te napokon žanje i sažalni i prezirni i superiorni smiješak sublimnih duhova nad teologijskim cjepidlačarenjima! Ali Crkva sama smatra to svoje držanje brigom i nastojanjem oko čistoće istine i načela, vođenjem brige ne samo o ljubavi, nego i istini, ne samo o istini, nego i ljubavi. Ona tvrdi, da je ta njezina briga za čistoću istine i načela i nastojanje oko toga, da se ona sačuvaju, jednako vrijedna, pače još možda i vrijednija, negoli nastojanje oko djela ljubavi. Ona dovikuje današnjemu čovjeku, da bi barem on kao svjedok gorkih plodova, kojima rodi zabluda bezboštva, gaženja dostojanstva ljudske osobe i kolektiviziranja čovjekova, mogao i morao shvatiti, što znači i kolika je usluga za čovječanstvo, kad ona — Crkva — ustaje bez kompromisa, pa i uz cijenu najvećih žrtava na obranu istine i načela; kad uči, da je jednako vrijedno umrijeti u službi istine kao i službi ljubavi, da istina ima pravo tražiti od nas sve žrtve, što ih može tražiti ljubav...

Pa koji je plod toga shvaćanja u Crkvi? Već smo naveli riječi Donosa Cortesa: »Pogledao sam oko sebe i vidio sam profane zajednice bolesne i klonule, sve ljudske stvari u neredu i konfuziji; vidio sam narode pijane od vina, pobune i slobodu, koja ostavlja svijet...« Malo iza toga nastavlja isti pisac: »Tada sam sebi zadao pitanje: ne potječe li ova konfuzija, ova anarhija, ovaj sveopći nered otuda, što se zaboravilo na osnovna načela moralnoga reda, kojega je Crkva Kristova mirotvorni čuvar i koja ga jedina posjeduje? Moja se slutnja pretvorila uizvjesnost, kad sam se uvjerio, da danas jedina Crkva pruža prizor organizirana društva; da je ona jedina mirna u općoj uznemirenosti; da je ona jedina slobodna, da jedino u njoj podanik sluša s ljubavlju zakoniti auktoritet, i da se auktoritet sa svoje strane pokazuje punim dobrote i pravednosti u svojim naredbama; da je ona jedina plodna velikim građanima, jer ima mudrost života i mudrost smrti, života, koji stvara svece, i smrti, koji stvara mučenike...«

I stojeći pod dojmom prizora, što se otvara pred njegovim očima na očigled Crkve katoličke Donoso Cortes poput proroka daje pouku čovječanstvu: »Pod utiskom toga čuda, kazao sam profanoj zajednici: Ti tražiš red, potraži tajnu reda kod one, koja je savršeno uređena. Tražiš slobodu, idi u školu onoj, koja je slobodna. Tražiš mir, ne ćeš ga naći osim u Crkvi i po Crkvi; ona jedina ima čudesnu snagu, da sve umiri i da dušama povrati mir. Tražiš kršćansko shvaćanje javne vlasti, studiraj velika djela

velikih papa. Tražiš tajnu društvene hijerarhije, ispitaj slavni niz biskupa. Želiš znati, kako se može održati dostojanstvo u poslušnosti i poslušnost u dostojanstvu, pogledaj plemenitu falangu svećenika. Želiš rađati sinove, koji znadu živjeti i umrijeti za domovinu, traži kod Crkve tajnu posvećenja i mučeništva!«

Beznačelnost je izvor nemira svuda: u javnom bilo to sad međunarodnom bilo narodnom socijalnom životu i u privatnom bilo obiteljskom bilo ličnom životu. A čuvari mira i reda, jer mir je »tranquillitas ordinis«, jesu načela i to načela uzidana u temelje, a ne kao fasada našega života. »Veritas liberabit vos — istina će vas osloboditi!« (Iv. 8, 31) rekao je Krist. I stoga samo odanle ne djeluje smiješno, nego ozbiljno i dostojanstveno glas: »Pax Christi in regno Christi« ili »Opus iustitiae pax — mir je plod pravde«, gdje je istina, gdje su načela nada sve. Samo po svojoj Crkvi nudi nam Krist i danas paomu mira, samo preko nje šalje nam svoj pozdrav »Pax vobis — mir vama!«

Karlo Grimm D. I.

Suvremeno papinstvo i međunarodni problemi*

NAUČNA NADLEŽNOST CRKVE I SOCIJALNI MODERNIZAM

»Koliko je takovih koji ispovijedaju katoličku nauku o uzajamnim odnošajima među državama, o pravu Krista na sve pojedince i sve narode? Pa i ti se u svojim riječima, u svojim spisima, u svom životu ponašaju kao da su toliko puta opetovana naučavanja i naredbe Sv. Otaca, osobito Lava XIII., Pija X., Benedikta XV. izgubile od svog prvotnog ugleda ili kao da su potpuno zastarjele. Tu je kao neka vrsta moralnog, sudskog i socijalnog modernizma, koji Papinski Suveren osuđuje sa isto toliko energije kao i dogmatski modernizam.« (Pijo XI. Enciklika Ubi arcano).

Ni u redu bilo kojih svjetovnih stvari, ne smije kršćanin da napusti nadnaravne darove. Što više, on mora po nauci kršćanske mudrosti, da uputi sve stvari prema najvišem dobru kao prema posljednjem cilju.

---

* Njegova Ekscelencija msgr. Dutoit, biskup u Arras-u, piše gospodinu Pavlu Chansonu, predsjedniku Calais-ke sekcije »Francuske katoličke lige za mir« i auktoru ove zbirke papinskih dokumenata slijedeće:

Dragi prijatelju!

Sve je tačno i autentično u papinskim tekstovima, koje ste sakupili. Oni sami predstavljaju vrlo dragocjenu zbirku crkvene nauke o uvjetima međunarodnog mira.

Radujem se, što ste se dali na taj posao, i što ste ga sretno priveli kraju. Vaš plan ne propušta ništa bitnoga, ne mijenja smisao teksta, čini sve dokumente razumljivijima.

To je zato, što je papinska misao od Pija IX. do Pija XI. začudno jedinstvena. — Isti je duh vodi kroz promjene vremena i ljudi. — Recimo bolje: po ovoj sigurnosti i po ovom slijedu raspoznajemo Božanski duh, čija pomoć nikada ne manjka glavi Crkve.

Odakle to da toliki ljudi čak i toliki katolici govore i rade u opreci s tako jasnim naukama i s tako često ponovljenim opomenama?

Koliko puta su se egoizmi oglušili da ne čuju te savjete odricanja i ljubavi: »Lux in tenebris lucet et tenebrae eam non conprehenderunt...«

Vaš svezak ima sve, što je potrebno, da se osvijetle ove tame neznanja; kao reflektor koncentrira on svijetle zrake i šalje ih sa pojačanom intenzivnošću, koja je u stanju da rasvijetli najtamniju sjenu. Baš zato Vas vrlo rado blagoslivljem želeći potpuni uspjeh Vašem apostolatu i moleći našeg Gospodina, da Vama, i svima onima koji će slijediti kao i Vi svijetlost Papinske nauke, dade dio evanđeoskog blaženstva: »blaženi oni, koji rade za mir, jer će biti nazvani sinovi Božjih.« Henry Edouard, biskup Arras-ki.

Uostalom sva njegova djela, moralno zla ili dobra, t. j. odgovarala ona ili ne odgovarala naravnom i Božanskom pravu, podvrgnuta su Crkvenom sudu i jurisdikciji.« (Pijo X. Enciklika 24. IX. 1912.). »Naš Gospodin Isus Krist nalaže ljudima da slušaju njegovu Crkvu kao njega samoga i da je uzmu za vodića kroz čitav život. Moramo dakle samo Crkvu pitati za Kristov zakon.« (Lav XIII. Enciklika od 1. XI. 1900.).

I. KRŠĆANSKO RODOLJUBLJE;

RODOLJUBLJE

»Kad bi kršćanstvo bilo neprijateljem domovine, ne bi ono bilo Božanskom vjerom.« (Pijo X. Alloc. od 19. IV. 1909.). »Kad nam već kršćanski zakon nalaže da ljubimo neprijatelje, još više nam on nalaže, da svojom ljubavlju okružimo one, koji su nam bliži, radi toga što imaju s nama zajedničku domovinu.« (Benedikt XV. Pismo od 15. VII. 1919.). »Treba dakle ljubiti zemaljsku domovinu, koja nam je dala da uživamo ovaj smrtni život.« (Lav XIII. Enciklika od 10. I. 1890.).

»Jest, ona je ne samo dostojna ljubavi, već osobite sklonosti, osobite ljubavi, domovina, koje ime budi u nama najdraže uspomene, u kojoj smo imali svoju zipku, kojom nas vežu veze krvi i ona druga još plemenitija zajednica ljubavi i tradicija.« (Pijo X. Alloc. od 9. IV. 1909.). »Ljubav k domovini i k rasi kojoj pripadamo, kad je vođena kršćanskim zakonom, izvorom je mnogih kreposti i plemenitih pothvata.« (Pijo XI. Enciklika Ubi arcano).

PATRIOTIZAM MORA DA SE TEMELJI NA BOGU

»Katolička nas nauka uči, da je izvor ljubavi k bližnjemu — ljubav k Bogu, općem Ocu i općem Cilju čitavog ljudskog roda, i u ljubavi k Isusu Kristu, čiji smo udovi. Svaka druga ljubav je neplodno ili prolazno čuvstvo. Ljudsko iskustvo je tu, u poganskim i svjetovnim društvima svih vremena, da posvjedoči da u stanovitim prilikama razlozi općih interesa ili naravne sličnosti vrlo malo vrijede pred strastima i žudnjama srca.« (Pijo X., pismo od 25. VIII. 1910.).

Domovinu se ne može više ljubiti od božanske domovine — Crkve. »Ljubav k domovini ne smije dakle ni spriječavati ni biti viša od ljubavi k nebeskoj domovini, domovini koja nije drugo, već Božje carstvo u dušama pravednih, koje je već ovdje dolje počelo i koje će naći svoj vrhunac u raju, domovini, koje mističnu sliku mi uistinu nalazimo u katoličkoj Crkvi, koja nad svim pregradama narodnosti i jezika, kupi svu djecu Božju pod jednim istim Ocem i Pastirom.« (Benedikt XV. Enciklika od 5. X. 1920.). »Potrebno je uistinu da ljubimo žarkom ljubavlju Crkvu, kojoj

dugujemo besmrtan život duše, jer je razumno da volimo više dobra duše nego tjelesna dobra i da dužnosti prama Bogu imaju posvećeniji karakter nego dužnosti prema ljudima. Treba dakle ljubiti obje domovine, zemaljsku i nebesku, ali na takav način da ljubav k nebeskoj domovini bude jača od druge i da nikada ljudski zakoni ne budu pred Božjima.« (Lav XIII. Enciklika od 10. I. 1890.).

Pretjerana ljubav k domovini. »Ljubav k domovini postaje početak mnogih nepravica i nereda kad pređe granice pravice i zakona — ona se pretvara u neumjereni nacionalizam. Oni, koji se daju na to navesti, gube s vida, da su svi narodi članovi velikog i jedinog ljudskog roda, i stoga međusobno vezani bratskim odnosima, i da drugi narodi imadu također pravo da žive i da rade za svoj napredak.« (Pijo XI. Enciklika Ubi arcano).

Isključiva ljubav prema svojim zemljacima. »Nedostojno je zvati se kršćaninom, ako se ne izvršava duhom i djelima novu naredbu, koju je dao Krist, da se naime ljubimo međusobno, kao što nas je On ljubio.

Nije nikako izvršio ovaj zakon onaj, koji misli da duguje ljubav samo onima, kojima je vezan po krvi i po rasi.« (Lav XIII. Pismo poljskim biskupima od 20. VIII. 1901.). »Kršćanska ljubav gleda na sve ljude, bez razlike narodnosti i boje kao na pravu braću, i ta ljubav se mora pokazivati manje riječima nego djelima.« (Pijo X. Enciklika od 7. VI. 1912.).

Pretjerana militarizacija mladosti. »U našim danima, u kojima je rasprostranjen pretjerani nacionalizam, koji je isto tako neprijatelj pravog mira i napretka kao što je pun pretjerivanja i lažnosti, običaj je da se pređu granice u militarizaciji, u onome što se nazivlje fizički uzgoj mladosti. Sv. Stolica ne će da kudi uostalom ono, što ima dobroga u duhu discipline i smjelosti, koje ova metoda nadahnjuje već samo pretjeranosti, kao na pr. duh žestine, koji ne smijemo zamijeniti s duhom snage, ni s plemenitim čuvstvom vojničke hrabrosti u obrani domovine i javnog reda.« (Pijo XI. Enciklika od 31. XII. 1929.).

Vojna dužnost nametnuta svećenicima. »Kanon 121. određuje u apsolutnom obliku da nijedan svećenik nije podvrgnut vojnoj službi. Ali je nesreća vremena uzdržala stanje stvari, koje je prouzročilo dekret Inter Reliquas.

U više nego jednoj zemlji svećenici su — pa i redovnici — podvrgnuti vojnoj službi bez najmanjeg obzira na njihovo zvanje koje ih je već posvetilo službi Božjoj.« (Dekret Sv. Kongregacije svećenika 15. VII. 1919.).

Krivi pojam mučeništva. »Ne smije se vjerovati da je mučeništvo akt jednostavnog oduševljenja, koje se sastoji u postavljanju glave pod sjekiru da se pođe ravno u raj. Mučeništvo pretpostavlja dugo i naporno provođenje svih kreposti.« (Pijo X. Alloc. od 13. XII. 1908.).

Krivi pojam Crkve. »Crkva Kristova nije ni latinska, ni grčka, ni slavenska — ona je katolička; svi njeni sinovi su pred njom jednaki, da su oni Latini, Grci, Slaveni ili bilo koje druge narodnosti, svi zauzimlju jednako mjesto pred Apostolskom Stolicom.« (Benedikt XV. Motu proprio od 1. V. 1917.).

Krivi pojam uloge misionara. »Kakva bi to bila ljubav kada bi misionari zapostavili svoje dostojanstvo do tolike mjere, da bi svoju zemaljsku domovinu pretpostavili nebeskoj i kad bi pokazali indiskretnu gorljivost za napredak svoje zemlje, blistanje i proširenje njene slave nad svima. Ovakve stvari bile bi za apostolat grozna kuga, koja bi za kratko iscrpila energije radnika duša. Pretpostavimo da se misionar pušta voditi od ljudskih ciljeva i za interese svoje države, tada bi narod mislio, da je postati katolikom isto što i primiti tutorstvo i vlast jedne tuđe države i zatajiti svoju vlastitu domovinu.« (Benedikt XV. Enciklika od 30. XI. 1921.).

Krivi pojam urođeničkih svećenika. »Ima jedan vrlo veliki razlog, da se ne drži urođeničke svećenike kao niži stalež i da im se ne dadu najniže službe. Kao i misionari oni imaju isti ugled svećenika i oni sudjeluju u istom apostolatu. I još više, u njima moramo gledati buduće vođe Crkava, koje su misionari osnovali znojem i radom i vođe budućih katoličkih udruženja.

Neka ne bude dakle nikakve razlike među evropskim i urođeničkim misionarima neka ne bude nikakve međe, koja bi ih dijelila, nego neka se jedni i drugi sjedine u međusobnoj izmjeni i poštovanja i ljubavi.« (Pijo XI. Enciklika »Rerum Ecclesiae«).

Mržnja prema neprijatelju. »Ljubav prema bližnjemu, koja postaje sve darežljivija, čim su nam bliži oni, kojima je ta ljubav upravljena, mora da se proširi na sve, i na same neprijatelje, jer smo mi svi vezani vezom bratstva, kao sinovi istoga Boga i otkupljeni istom krvlju Isusa Krista.« (Benedikt XV. Pismo od 7. XI. 1919.).

»Kršćanska se ljubav ne ograničuje uostalom na samu ljubav prema neprijateljima kao prema braći mjesto mržnje, ona nam zapovijeda da im pomognemo.« (Benedikt XV. Enciklika »Pacem Dei«).

»Vjerski poslušni propisima Apostola Pavla, koji sve skidaju i ostavljaju ne samo predrasude, nego i neosnovana sumnjičenja, suparništva, mržnje napokon sve osjećaje, koji se protive kršćanskoj ljubavi, koji su izvor međunarodnih trzavica.« (Pijo XI. Enciklika od 12. XI. 1923.). »Treba dakle uništiti svaki osjećaj mržnje isto tako one, koji su upravljeni prama strancima s kojima smo se borili kao prema sugrađanima protivne stranke.« (Benedikt XV. Pismo od 15. VII. 1919.).

Domovina nije posljednja svrha čovjekova. »Ako je sama priroda stvorila društvo, to ga ona nije učinila zadnjom svrhom čovjekovom, on ima da u njem i po njem nađe pomoć, koje bi mu dale mogućnost da postigne svoje savršenstvo.« (Lav XIII. Enciklika od 1. I. 1890.).

Krivi patriotski moral. »Crkva osuđuje nauku, po kojoj bi i prekršaj i najsvetije zakletve i svako kriminalno i sramotno djelo, koje se protivi vječnom zakonu ne samo ne bi smjelo biti kuđeno nego pače dostojno najveće hvale, kad je nadahnuto ljubavlju prema domovini.« (Pijo IX. »Syllabus« od 8. XII. 1864.).

MORALNO RAZORUŽANJE

Prvenstvo duhovnoga. »Velika je pogreška, kad se misli da bi trajan i realan mir mogao da vlada među ljudima i među narodima, dok se ti narodi i ti ljudi brinu prije svega, kako će s najvećom lakomošću tražiti zemaljska i materijalna dobra.

Ne može da bude vanjskog mira među ljudima i narodima, dok nema unutrašnjeg mira, t. j. dok pojam mira ne zahvati um i srce — čitavu dušu: pamet, da se upoznaju i poštuju razlozi pravde, srce da se pravdi pridruži ljubav i da ova posljednja nad prvom prevagne.« (Pijo XI. Alloc. na Božić 1930.).

Umirenje srdaca. »Ugovori među državama, koje su ljudi mogli da izmisle biti će trajni i imati će snage za istinit mir, samo u slučaju, ako se temelje na miru srca.« (Benedikt XV. Enciklika od 6. I. 1921.).

Bez sumnje zaraćeni su po svečanom ugovoru sklopili mir, ali taj mir je bio predan u službenim dokumentima, on nije bio zapisan u srcima. Tu još živi duh rata, kojeg zlokobni utjecaj vidimo u socijalnom životu.

Prva dakle zadaća, koja se nameće jest umirenje duše. Neće se nikako imati velike koristi od ovog izvanjskog mira, koji kao knjiga o dobrom vladanju uređuje odnose među ljudima.

Potreban je mir, koji bi proniknuo i umirio duhove, koji bi ih doveo do bratske svesrdnosti. Takav mir može samo da bude mir Kristov.« (Pijo XI. Enciklika »Ubi arcano«).

Opraštanje uvreda. »U molitvi Bogu, koju nas je Isus naučio, izjavljujemo, da nam se sve oprosti kao što mi opraštamo. »Oprosti nama duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim.«

Ako nam se izvršenje tog zakona čini preteškim i iznad naših snaga, Božanski Spasitelj ljudskog roda je spreman da pobjedimo sve poteškoće, pružajući nam u zgodnom času pomoć milosti, ili bolje bodrenje svojim primjerom, jer je On viseći na križu molio, svog Oca za nepravedne i nedostojne krvnike: »Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine.«

Opomena svećenicima. «Neka svećenici, ti službenici kršćanskoga mira ne zanemare nikada da podsjete na ovu bitnu vrlinu kršćanskoga života: ljubiti valja bližnjega pa bio on i neprijatelj; neka to oni prvi čine da bi svojim primjerom obodrili vjernike, neka najave rat mržnji i neslozi, pa neka budu sigurni da će njihove ponašanje biti vrlo ugodno Srcu Isusovu i onome, koji je, iako nedostojan, njegov poglavar na zemlji.«

Opomena piscima. »Važno je da se i kršćanskim piscima i urednicima revija i novina napomene njihova dužnost, i da ih se moli da u svojim spisima pokažu ovu svesrdnost, te da se ne zadrže samo od optužbi, nego i od svake silovitosti i grubosti jezika, jer se to protivi kršćanskim zakonima i jer se time izvrgava pogibli, da se otvori slabo zacijeljena rana.« (Benedikt XV. Enciklika Pacem Dei).

KATOLIČKA MISTIKA MIRA

Bratstvo u Isusu Kristu. »Bratstvo u Kristu je sigurno veće nego krvno, jer ovo posljednje sadržava samo tjelesnu sličnost, a bratstvo u Kristu potvrđuje jednodušnost srca i duše.« (Lav XIII. Pismo od 28. VIII. 1901.).

»Viseći na križu izlijeva Isus na nas svu svoju krv, da se izgrađeni i kao isklesani u jednom samome tijelu međusobno ljubimo kao što se ljube udovi jednoga tijela.« (Benedikt XV. Enciklika od 1. XI. 1914.).

Umirujuća djelatnost molitve. »Upravo je molitva ona, koja mora, da po riječima Apostola donese dar mira; molitva, koja se obraća zajedničkom Ocu, koji je Otac svih ljudi; molitva, koja je zajednički izraz osjećaja obitelji — ove velike obitelji, koja se prostire izvan granica svih zemalja i svih kontinenata.

Ljudi, koji u svim državama mole istog Boga za mir na zemlji ne mogu biti u isto vrijeme radnici za neslogu među narodima; ljudi, koji se u molitvi obraćaju Božanskom Veličanstvu ne mogu izazivati onaj nacionalistički imperijalizam, koji od svakoga naroda čini boga: ljudi, koji obraćaju svoj pogled prema Bogu velikom, Bogu mira i ljubavi, koji se obraćaju Njemu posredovanjem Krista koji je »Pax nostra« ti ljudi se neće umiriti, dok napokon mir, koji svijet ne može da dade, ne siđe od Tvorca svega dobroga na ljude dobre volje.« (Pijo XI. Enc. od 3. V. 1932.).

Ljubav prema svima palima u ratu. »Oni, koji su, umrli u poljupcu Gospodnjem, i koji su od tada zaštićeni od svakog neprijateljstva i razmimoilaženja, nalaze se za uvijek vezani po milosti i ljubavi Kristovoj, čekajući, da budu napokon dovedeni k slavi, koja je pripremljena za djecu Božju svih naroda, plemena i jezika.

Vrhovni svećenik dakle hoće, da bez razlike narodnosti, staleža i stranke molitve vjernika pomognu svojim ispaštanjem dušama svih onih bez iznimke, koji su pali kao žrtve velikog svjetskog rata i njegovih posljedica.« (Pijo XI. Pismo od 21. X. 1923.).

Marija, kraljica mira. »Budući se sve milosti, što ih Stvoritelj podjeljuje jadnim potomcima Adama, po nakani Božanske providnosti dijele preko Presvete Djevice, Vrhovni Svećenik hoće da se prema sv. Majci Božjoj vinu molitve Njene ožalošćene djece.

Njegova je živa želja da se obratimo Srcu Isusovu, prijestolju milosti i da se tome prijestolju obraćamo preko Marije. Radi toga Vrhovni Svećenik nalaže, da se Gospinim litanijama nadoda zaziv: 'Kraljice mira, moli za nas'.

Da bi se tim potaklo Njenu nježnu i dobrohotnu brigu, da pribavi svijetu toliko željeni mir.« (Benedikt XV. Pismo od 5. V. 1917.).

Mirno obožavanje Presvetog Srca. »Ako hoćemo da iskažemo Božanskom Srcu Isusovu obožavanje, koje će mu biti najdraže, moramo u svojim srcima izazvati dvostruku ljubav prema Bogu i prema ljudima, pa i ako će nam ovi posljednji biti ili su nam bili neprijatelji.« (Benedikt XV. Pismo od 7. X. 1919.).

Euharistija će pomiriti ljude. »Krist je utemeljivši ovaj uzvišeni sakramenat htio, da potakne na ljubav prema Bogu i time ojača ljubav među ljudima.

Tridentinski koncil uči, da je Krist ostavio Crkvi Euharistiju kao simbol svog jedinstva i ljubavi, po kojoj je On htio da budemo usko međusobno vezani kao njegovi udovi, po tijesnim vezama vjere, nade i ljubavi.« (Lav XIII. Enc. od 28. III. 1902.). U ovim tako nesretnim i za kršćanski mir tako nepovoljnim vremenima, što se može ljepšega zaželjeti od cvjetanja ljubavi i štovanja sv. Euharistije. Ona je naime misterij jedinstva i ljubavi, koja može da močno pridonese, da dođe do pomirenja među ljudima.« (Pijo XI. All. Consist. 20. XII. 1923.).

II. MEĐUNARODNA ZAJEDNICA

I. DUŽNOSTI DRŽAVA PREMA BOGU

Ako narav i razum nameću svakome dužnost, da poštuje Boga svetim i posvećenim kultom, jer svatko ovisi o njegovoj moći i jer smo proizašli iz Njega i u Nj moramo da se vratimo, to ista narav i razum podvrgavaju istom zakonu i civilno društvo.

Jer uistinu, ljudi vezani vezom zajedničkoga društva, ne ovise o Bogu manje nego uzeti pojedinačno; barem u tolikoj mjeri kao pojedinac i društvo mora da hvali Boga, kojemu duguje opstanak, napredak i neizmjerno mnoštvo Božjih darova.

Poglavari država moraju dakle držati svetim ime Božje, i postaviti u red svojih najglavnijih dužnosti, da pomažu religiju, da je štite svojom naklonošću, da je pokriju zaštitničkom vlasti zakona i da ništa ne odlučuju, što bi bilo protivno njenoj cjelini.« (Lav XIII. Enc. 1. XI. 1885.).

II. ODNOSI IZMEĐU CRKVE I DRŽAVE

»Bog je podijelio čovječansku vladu dvjema vlastima, vlasti crkvenoj i civilnoj, prvu za božanske stvari, a drugu za ljudske.

Svaka je od njih, u svojoj vrsti, potpuna, svaka ima svoje granice savršeno određene po svojoj naravi i po svom osobitom

određenju, svaka ima dakle svoj vlastiti krug, u kojem se kreće i u kojem razvija punim pravom svoju djelatnost.« (Lav XIII. Enc. 1. XI. 1885.).

No da treba razdijeliti Crkvu od Države to je apsolutno kriva pretpostavka i vrlo opasna pogreška. Ova pretpostavka iskrivljuje red koji je Bog postavio na svijetu, red koji zahtijeva harmoničnu slogu među civilnim i crkvenim društvom.

To bi škodilo i samom civilnom društvu, jer ono ne može da napreduje i da traje dugo, kad u njemu nema mjesta vjeri, najvišem zakonu i najvećem Gospodaru, kad se radi o pravima čovjeka i o njegovim dužnostima.« (Pijo XI Enc.: Vehementer).

»Iza svjetskog rata su se mnoge političke ličnosti, gotovo svi glavari natjecali, da uspostave stare prijateljske odnose ili da sklope po prvi put vezu sa Svetom Stolicom.

To je za Vrhovnog Prvosvećenika upravo opravdana radost, ne samo jer se ugled Crkve povećava, već jer se bolje vidi sjaj njenih službi i jer biva svima jasniji dokaz te divne moći, kojom je samo Crkva naoružana da pribavi ljudskom društvu svaki napredak, čak vremenski i zemaljski. Jer imajući za direktan cilj po naredbi Božjoj duševna i besmrtna dobra, Crkva ipak radi naravne veze, koja vezuje sve stvari, hoće da favorizira i zemaljsku sreću pojedinaca i čitavog ljudskog društva, i ona na tom ne bi mogla da uspješnije radi, čak i kad bi bila osnovana da radi za tjelesna dobra.« (Pijo XI. Enc. »Ubi arcano«).

NAUČNO SUDSTVO CRKVE

Crkva i moralni zakon. »Pod nikakvu se cijenu Crkva ne može da odrekne dužnosti, koju joj je Bog povjerio i koja joj naređuje da posreduje ne doduše na tehničkom području, na kojem ona nema nadležnosti i mogućnosti, ali zato u svemu, što se tiče moralnog zakona.«

»U tim je stvarima, zalog Istine odozgo povjeren vrhovnom Prvosvećeniku i njegova je vrlo ozbiljna dužnost, da proglašuje, tumači i propovijeda usprkos svega moralni zakon, podvrgavajući i socijalni red njegovoj visokoj vlasti.« (Pijo XI. Enc. »Quadr. anno«).

»Kad se bilježe granice poslušnosti, koju dugujemo pastirima duša, a osobito rimskome Papi, ne smijemo misliti, da ona obuhvaća samo dogme; na njemu je da u okviru morala odluči, što je dobro i što je slabo učinjeno.« (Lav XIII. Enc. 10. I. 1890.).

»Tkogod sudi pravedno vidi dobro da Vrhovni Prvosvećenik nema prava da isključi političke poslove iz dohvata vjere i morala kad mu je već Bog to podijelio.« (Pijo X. A. C. 2. XI. 1903.).

CRKVA I MEĐUNARODNO PRAVO

»Po zapovijedi Božjoj samo Crkva naučava da vječni zakon Božji mora da služi kao zakon i mjera svakom ljudskom radu — javnom ili privatnom, individualnom ili društvenom.

Bez sumnje, i u samom kršćanstvu, pravo se našlo mnogo puta prekršeno u djelu, ali je svetost samoga prava ostala u principu nepovrijeđena, kao sigurni zakon, koji ne potpada pod nadležnost samih naroda. Crkva je kao božanska ustanova u stanju da sačuva posvećeni karakter međunarodnog prava; ona je ustanova, koja se dotiče svih država, ona je nad svima, jer je njoj podijeljena suverena vlast i religiozni ugled najvećeg i savršenog suda.« (Pijo XI. Enc. »Ubi arcano«).

Položaj Crkve u međunarodnom pravu. »Sve što je sveto u ljudskim poslovima, u kakvom bilo pravu, sve što se po svojoj naravi ili po svom svetom određenju odnosi na štovanje Boga ili spas duša, sve to ovisi samo o ugledu Crkve.

Ali što se tiče stvari, koje sačinjavaju civilno i političko područje, pravo je da one podpadnu pod civilnu vlast, jer je Isus Krist naredio da dademo Cezaru cezarovo, a Bogu Božje.« (Pijo XI. Enc. »Ubi arcano«).

Crkva neće da se miješa u međunarodne sukobe. »Sveta Stolica, što se tiče suverenosti, koja Sv. Stolici pripada i u samom međunarodnom području, ona izjavljuje, da ona neće da se miješa u sporove među državama i u sastanke, koji su u tu svrhu sazivani.«

Ali ona može biti posrednik i sudija. »Ako zavađene stranke ne pozovu Svetu Stolicu da vrši svoje djelo mira, ona si ipak rezervira pravo, da u svakom slučaju dovede do izražaja svoju moralnu i duševnu moć.« (Pijo XI. Lateran. art. 24.).

»Kršćanskim narodima ne će dobrovoljna pomoć Crkve nikad biti uskraćena u svemu, što se odnosi na pravdu i ljubav.

Na dužnost opraštanja uvreda i bratsku suradnju naroda, na dužnost, koju nalaže sveti Isusov zakon i koju traže interesi pojedinaca i društva, na tu dužnost Sveta Stolica nije nikada prestala da podsjeća za vrijeme svjetskog rata i nije nikada dozvolila mržnjama, da je bace u zaborav.« (Benedikt XV. Enc. »Pacem Dei«)

POMIRLJIVA ZADAĆA CRKVE

»Sve institucije određene za održanje mira i međusobnu pomoć među ljudima, kakogod izgledale dobro organizirane, primaju najveću čvrstoću od duhovne veze, koja povezuje njihove članove međusobno.

Prava suradnja svih radi općeg dobra biti će utvrđena onda, kada svaki bude imao jasno uvjerenje, da je član jedne velike obitelji i dijete istoga nebeskog Oca, i da svi čine u Kristu jedno tijelo, kojeg su oni udovi.« (Pijo XI. Enc. »Quadr. anno«).

UNIVERZALNOST CRKVE

»Crkva je najsavršeniji primjerak svjetskog društva i po svojem sastavu i po svojim institucijama. Ona raspolaže ogromnim utjecajem na zbliženje ljudi, ne samo u pogledu njihovog vječnog dobra već i vremenitog.« (Benedikt XV. Enc. »Pacem Dei«).

»Njezina misija je mirna i pomirljiva već po samoj njenoj naravi.« (Lav XII. A. C. 11. IV. 1899.); ona je uvijek imala i uvijek će imati na srcu samo čuvanje, širenje i obranu zakona pravednosti i ljubavi.

»Svaki put, kad god je bilo potrebno i kadgod su to vremena dozvoljavala, Crkva se najdraže davala na to da svojim ugledom povrati slogu i umiri države.«

»Skromnima i moćnima, onima, koji slušaju kao i onima, koji zapovijedaju, svakomu ona nalaže da vrši pravdu i da se ne upušta u borbu za nepravednu svrhu.«

POVIJEST SVJEDOČI O TOME

»Upravo je ona vezala vezom bratske ljubavi sve narode, kolikogod bili udaljeni jedni od drugih, i tako različiti po temperamentu; ona se sjeća naloga i učenja svoga božanskog Tvorca, koji je htio biti nazvan Kraljem mira, da bi se ljudi odmarali u ljepoti mira.

»Baš s tim ciljem je Crkva radila na cijeloj zemlji; nitko ne sumnja, da je ona ublažila barbarske narode, propovijedajući im ljubav i pravdu, odgovarajući ih tako od divljaštva ratničkih običaja i vodeći ih k umjetnostima mira i civilizacije.« (Lav XIII. A. C. 11. II. 1889.).

ROĐENJE KRŠĆANSTVA

»Povijest svjedoči, da su od dana, otkad je duh Crkve prosvijetlio primitivne narode Evrope, ti narodi vidjeli, kako se malo po malo smanjuje ponor, koji ih je dijelio i kako se njihove kávge stišavaju; oni se združiše u jedno homogeno društvo i iz njih proizađe kršćanska Evropa, koja je pod vodstvom i pod zaštitom Crkve, a da ne uništi karaktere pojedinih nacija morala da dovede k jedinstvu, izvoru slavnog napretka.« (Benedikt XV. Enc. »Pacem Dei«).

SLAVA CRKVE

»Ova kršćanska Evropa, koja je ukrotila barbarske narode, od divljaštva ih dovela k blagosti, od praznovjerja k istini, koja je pobjedonosno odbila muslimanske navale i sačuvala nadmoć civilizacije, koja se u svemu, što služi na čast čovječanstvu pokazala vođom i učiteljem nesumnjivo je, da je ona bila potpomagana od vjere i da je po njenom nadahnuću i po njenoj pomoći ona poduzela i izvršila tako velike stvari.« (Lav XIII. E. I. 1. XI. 1885.).

»To je za to, što je radi sretnog jedinstva kršćanstva u Srednjem vijeku, glas rimskih papa nalazio svugdje lak pristup; taj glas je svojim samim ugledom mogao da izmiri vladaoce i narode, da stiša razmirice riječju presude, da obrani slabe proti nepravednom tlačenju jakih, da zapriječi rat i da spasi kršćansku civilizaciju.« (Lav XIII. Nota od 15. IX. 1899.).

»Koliko li se puta uistinu dogodilo rimskim pastirima, da dokrajče tlačenja, da zapriječe ratove, da isposluju primirja, ugovore miru i sklad.

Zlo bi bilo za civilizaciju naroda, da nije u nekim kritičnim časovima, papinska moć priskočila u pomoć, da nije stavila uzde neljudskim instinktima ambicije i osvajanja tražeći po pravu i po djelu naravnu nadmoć razuma nad silom.«

Vrhovni Prvosvećenik svjedoči to imenima Aleksandra III., svetog Pija V. i Lepanta.« (Lav XIII. A. C. 11. IV. 1899.).

Današnji rad Crkve. »Još i danas, i ako su se prilike u svijetu promijenile, Papa nije prestao da ulaže svoju moralnu snagu sa stalnom brigom, da ulije u duhove naroda kršćansku ideju pravde i ljubavi, da podsjeti narode na međusobne dužnosti pravde i bratstva, da učvrsti poštovanjem prama vlastima, koje je Bog postavio za dobro naroda.« (Lav XIII. Nota od 15. IX. 1899.).

»Više nego itko, Vrhovni se Prvosvećenik, koji zauzimlje mjesto Onoga — koji je Bog mira — veseli radu istaknutih ljudi, kojih inteligencija i politički razbor hoće da otvori narodima kraljevski put sloge, u svetom izvršivanju zakona pravde i ljubavi, jer i on gori od želje da surađuje na neki način na tom djelu.« (Pijo X. Pismo Apostolskom delegatu U. S. A. 11. VI. 1911.).

»Uistinu je bolje predvidjeti i zapriječiti rat nego se zadovoljiti smanjivanjem grozotâ, kad nema više mogućnosti da ih se spriječi.« (Pijo X. Pismo milanskom Kongresu, 1906.).

»Sjećajući se uputa i primjera svog božanskog Osnivača — Kralja mira — čije je rođenje bilo najavljeno nebeskim vjesnicima mira, Crkva se moli Bogu, da odstrani pogibli rata radi napretka narodâ.« (Lav XIII. A. C. 11. II. 1889.).

»Crkva je ona, koja približuje sunarodnjake sunarodnjacima, narode narodima, i koja po sjećanju zajedničkog postanja kupi sve ljude, ne samo u jedno društvo, nego u jednu vrst bratstva.« (Benedikt XV. Enc. »Pacem Dei«).

III. NEMORAL U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA I NJEGOVE POSLJEDICE

NARODNI EGOIZAM

»Odbacivši kršćanska načela — ona načela koja su tako potrebna da učvrste bratstvo naroda i da okupe čovječanstvo u neku vrst velike obitelji — malo po malo je prevladao u međunarodnom redu sistem ljubomorne sebičnosti, uslijed kojega se države međusobno gledaju, ako ne uvijek s mržnjom, a ono bar sigurno s nepovjerenjem, koje raspaljuje suparnike.«

ZABORAV MORALNOSTI I PRAVDE

»Eto zašto narodi u svojim pothvatima lako zaboravljaju velika načela morala i pravde, zaštitu slabih i potlačenih. U želji, koja ih potiče da povećaju do neizmjernosti narodno bogatstvo, države više gledaju samo na zgodnost prilika, korist uspjeha i sreću gotovih djela, sigurne, da ih nitko unaprijed neće smetati u ime pravde i njezinog poštovanja.«

SILA — NAJVEĆI ZAKON U SVIJETU

»Kobna načela posvetila su materijalnu silu kao najveći zakon svijeta. Njima možemo pripisati ovo postepeno i neizmjerno umnožavanje vojničkih priprema, ili ovaj oružani mir, koji se može usporediti s najgroznijim učincima rata.« (Lav XIII. Enc. 19. III. 1902.).

»Htjelo se, da se urede odnošaji naroda po novom zakonu, koji se temelji na interesu, na premoći snage, na uspjehu gotovih djela, na drugim teorijama, koje su nijekanje vječnih načela pravde; to je najveća zabluda, koja je dovela Evropu u očajan položaj.« (Lav XIII. Nota od 15. IX. 1899.).

PRETJERANI NACIONALIZAM — ZAPREKA MIRU

»Teško je i nemoguće, da mir traje među državama i narodima, ako mjesto pravog patriotizma kraljuje tvrd i sebični nacionalizam; mržnja i zavist — mjesto međusobne želje za dobro; nepovjerenje i sumnjičenje — mjesto bratskog povjerenja; konkurencija i borba — mjesto slaganja i suradnje; ambicija hegemonije i premućstva — mjesto poštovanja i čuvanja svih prava, pa i ona slabih i malenih.« (Pijo XI. Alloc. za Božić 1930.).

»Kad sebičnost, zloupotrebljujući zakonitu ljubav prama domovini i vodeći do pretjeranosti onaj osjećaj nacionalizma, kojega zakoniti red kršćanski ne samo povlađuje, nego ga i oživljuje i posvećuje, kad se ta sebičnost uvuče među dva naroda, nema te skrajnosti, koja ne izgleda opravdana; ono, što bi među pojedincima bilo od svakoga osuđivano, postaje dozvoljeno i dostojno pohvale, kad je učinjeno u ime ovog pretjeranog nacionalizma. Na mjesto velikog zakona ljubavi i bratstva, koji obuhvaća sve narode i sve rase i koji ih udružuje u jednu obitelj pod jednim Ocem, koji je na nebesima, mržnja se provlači i vodi sve k propasti.« (Pijo XI. Enc. od 3. V. 1932.).

IV. MEĐUNARODNI MORAL KAO TEMELJ PRAVOGA MIRA U PRAVEDNOSTI I LJUBAVI

»U naše doba svi narodi žele mir; ali se ne mogu složiti što se tiče najboljeg puta i načina da se mir postigne. Temelje pravog mira, ljubav i pravdu, oni zapuštaju.« (Pijo XI. Dekret od 16. XII. 1931.).

Nitko od onih, koji vode ekonomski život naroda, nijedan organizatorski talenat neće moći da mirno razriješi društvene poteškoće, ako već prije na samom ekonomskom terenu ne zavlada moralni zakon oslonjen na Boga i na savjesti. U tome je temeljna vrijednost, izvor svih vrijednosti u ekonomskom i političkom životu naroda; to je najsigurniji »novac«. Ako ga zadržimo čvrstim, svaki drugi će biti stalan, jer će biti zajamčen najjačim ugledom, nepromjenljivim i vječnim zakonom Božjim.« (Pijo XI. Enc. od 3. V. 1932.).

»Da bi prestala nepovjerenja i međusobni razlozi navale i obrane, koji su doveli Države našega vremena do ovakvog naoružanja i da bi duh mira, prošavši kroz narode svijeta, doveo do toga da se međusobno drže braćom, treba da katolička pravda im punu snagu u svijetu; da se načela Evanđelja vrate na snagu, i da teška umjetnost vladanja narodima ima kao najjači faktor onaj strah Božji, koji je početak mudrosti.« (Lav XIII. Nota od 15. IX. 1899.).

»Kad gradovi i države budu u svojim poslovima bilo unutarnjim bilo vanjskim udešavale zakon i pitanje časti prema nauci i zapovjedima Isusa Krista, onda će napokon uživati blagodati mira, međusobno povjerenje će im služiti za zakon, i ako se pojave uzroci sukoba, poteškoće će biti riješene mirnim putem.« (Pijo XI. Enc. »Ubi Arcano«).

MEĐUNARODNA PRAVEDNOST

»Da se umanji ambicija, lakomost, duh suparništva, ovo trostruko ognjište, na kojemu se obično užiže rat, najbolje su zato sredstvo kršćanske kreposti, osobito krepost pravednosti. Jedino tako će međunarodno pravo biti poštovano i vjera ugovora neoskvrnjeno čuvana. Jedino tako će veze bratstva biti učvršćene.

Neka se svako uvjeri o ovoj istini: pravednost podiže narode.« (Lav XIII. Enc. 20. VI. 1894.).

Poštovanje ugovora. »Svi su ugovori, koje države međusobno sklapaju, dvostruki; oni vežu obje strane. Zakon je ovih ugovora, da oni ne mogu nikako biti poništeni činjenicom, da ih se jedna rješava. Za obostranu sigurnost odnosa među narodima, ništa narode ne zanima toliko, koliko nepokolebiva vjernost u poštovanju obaveza posvećenih ugovorom.«

»Ovo je načelo pripušteno bez rasprave u međunarodno pravo i ovo načelo izvršuju svi narodi: prekid jednog ugovora mora biti unaprijed i pravilno objavljen i to na jasan i određen način drugoj ugovarajućoj stranci, po onoj koja ima nakanu da odjavi ugovor.« (Pijo X. od 11. II. 1906.).

PRAVO SE NE IZJEDNAČUJE S GOTOVOM ČINJENICOM

»Krivo je, da u političkom poretku gotove činjenice, tim samim, što su već gotove, imaju vrijednost prava.« (Pijo IX. Enc. 8. XII. 1864.).

»Nije ni dozvoljeno ni korisno, da se interes dijeli od moralnosti; da jedna obitelj, jedan grad, jedna država sebi osigura korist čineći krivo drugima; ljudi u tom mogu vidjeti spretno i slavno djelo, ali takova veličina je nestalna i mora da se boji katastrofa.« (Pijo XI. Enc. »Ubi arcano«).

»Narodi ne umiru; poniženi i potlačeni, oni grcajući nose teret, koji im je nametnut, pripravljajući odmazdu i predavajući od generacije u generaciju tužno nasljedstvo mržnje i osvete.« (Benedikt XV. Pismo od 28. VII. 1915.).

NARAVNO JEZIČNO PRAVO MANJINA

»Sama nas narav uči da ljubimo i branimo jezik svojih pradjedova. Obrana materinskog jezika, kad se drži u granicama, ne zaslužuje nikakva prijekora. Ipak ne smijemo zaboraviti da ono, što vrijedi u drugim, privatnim pravima, vrijedi i u ovome t. j. da ona ne budu tako premoćna, da škode općem dobru.« (Lav XIII. Pismo čehoslovačkim biskupima 20. VIII. 1901.).

MEĐUNARODNA LJUBAV

»Evanđelje ne sadrži jedan zakon ljubavi za pojedince, a drugi od prvoga različiti za gradove i narode, koji i nijesu drugo do grupe pojedinaca.« (Benedikt XV. Enc. »Pacem Dei«).

»Pravi Božji mir ne može da se odaleči od zakona pravednosti, jer Bog sudi pravicu i jer je mir djelo pravednosti; ali ova pravednost ne smije da poprimi željeznu, buntovnu nepomirljivost; treba da u jednakoj mjeri pravednost bude ublažena ljubavlju, ovom krepostí, koja je bitno određena za postignuće mira među ljudima.

MIR SPADA VIŠE NA LJUBAV NEGO NA PRAVEDNOST

»U jednoj od svojih vrlo preciznih izreka, sv. Toma Akvinski uči, da pravi mir spada više na ljubav nego na pravednost, jer ova posljednja ima zadaću da otkloni zapreke miru, kao što su štete i krivice, dok je mir najprije djelo ljubavi.« (Pijo XI. Enc. »Ubi arcano«).

»Ako u samom metežu rata, slijedeći lijepu devizu Crvenoga križa — Inter arma caritas — mora kraljevati kršćanska ljubav, to se ona mora još više ispoljiti poslije odloženog oružja i poslije potpisanih ugovora o miru, još više, jer se međunarodne mržnje, jadno nasljeđe rata, okreću na štetu samih pobjednika i pripravljaju za sve jednu strašnu budućnost.« (Pijo XI. Pismo od 7. IV. 1922.).

»Ako ova ljubav, koju je zadnji rat odviše umanjio, čak skoro potpuno zapustio, ne zavlada opet među građanima, ako ona ne postane opet savjetnica vlada u njihovim odlukama, teško je da će se naći način za obnovu bratstva među narodima i teško da će se uspostaviti trajan mir.« (Pijo XI. Pismo od 29. V. 1924.).

»Čitavo čovječanstvo vruće želi pravedan i siguran mir, koji ne izgleda samo zgodan za jednu ili drugu stranku.« (Benedikt XV. A. C. od 6. XII. 1915.).

»Lokarnski ugovor je ozbiljan korak na putu, koji Sv. Stolica toliko želi.« (Pijo XI. A. C. od 14. XII. 1925.).

»On uvodi uistinu jedan novi duh, duh, koji manje vjeruje u silu nego u zajednicu duša i srdaca, da uspostavi i sačuva mir.« (Nuncijev govor u Elizeju 1. I. 1926.).

»Bogatstva mira će se opet pojaviti, mačevi će klonuti, i oružje će pasti iz ruku, kad svi radosno prime vlast Kristovu i kad joj se svi podvrgnu.« (Lav XIII. Enc. od 25. V. 1899.).

»Ne izdaje li Kralj mira, razoružani Svemogući, svojim povratkom k betlehemskim jaslama povelju mira?«

Zar ga nije prorok Izaija već davno predvidio u očekivanju blagoslovljenog Gospodina Isusa Krista, u očekivanju porođenja Božanskog Djeteta, kad je vidio, gdje sablje postaju plugovi i gdje mirno i srdačno prijateljuju lavovi i ovce?« (Pijo XI. Alloc. Božić 1931.).

»Zaista, ne bismo mogli očajavati nad tim mirom, koji nam je miroljubivi Kralj donio na zemlju, kad bi Kristovo carstvo i stvarno obuhvatalo sve ljude, kao što ih po pravu sve obuhvata.« (Pijo XI. Enc. 11. XII. 1925.).

V. ORGANIZACIJA MIRA

»Naravni odnosi ovisnosti i međusobnih usluga, koji vežu narode, postali su uži nego ikada, radi sve jasnijeg smisla za civilizaciju i izvanredno pojačane mogućnosti veza.« (Benedikt XV. Enc. Pacem Dei).

OPĆE MEĐUNARODNO DOBRO

»Potreba bolje društvene i međunarodne ravnoteže nadahnute većom pravednošću i većom kršćanskom ljubavlju, mora da omogući bratsku suradnju među raznim narodima, a da ne poremeti od Providnosti poslani red.

Ova bi suradnja bila korisna svima, dok će borba i takmičenje biti svima štetno i prije ili poslije kobno.« (Pijo XI. Alloc. Božić 1920.).

UDRUŽENJE NARODA

»Prijateljstvo civilizovanih naroda bit će neobično zaštićeno i pomoženo od običaja, koji je sada postao čest, da se suvereni i šefovi vlada često susreću, razgovaraju i raspravljaju o najvažnijim događajima.

Poželjno je, da se sve države, odstranivši sve međusobne sumnje, ujedine u jedno društvo, ili bolje u jednu obitelj, da svi zajedno obrane svoje pojedinačne slobode i uzdržavanje društvenog reda.« (Benedikt XV. Enc. Pacem Dei).

Na ekonomskom polju. »Ekonomski nacionalizam ili čak imperializam s jedne strane i međunarodni novčani imperializam s druge, jednako su kobni i ružni. Po ovome: ondje gdje je novac, tamo je i domovina; po onome: razne države stavljaju svoje snage i svoju političku moć u službu ekonomskih interesa onih, koji spadaju pod njihovu nadležnost, ili da se okorišćuju njihovom snagom i njihovom ekonomskom moći da riješe svoje političke prepirke. Bilo bi dakle zgodno, da razne države koje su sve tako usko solidarne i koje sve ovise jedne od drugih u ekonomskom pogledu, zajedno pretresu svoje osnove i svoja nastojanja te u korist razborito zasnovanih pogodbi i ustanova požure dolazak jedne sretne i dobrotvorne međunarodne ekonomske suradnje.«

Na društvenom polju. »Poslije groznog rata državnici glavnih vlasti nastojali su da učvrste mir dubokom reformom socijalnih prilika; među normama danima za pravedno uređenje radnikova života, oni su usvojili velik broj odredaba, koje su u takovom skladu s načelima i uputama Lava XIII., da se čini kao da su ih baš odatle izvadili.« (Pijo XI. Enc. Quadr. anno).

»Društvo naroda odgovara — bez obzira na mnoga druga razmatranja — opće priznatoj potrebi, da se sve učini, kako bi se ukinuli ili smanjili vojnički budžeti, kojih strašni teret države ne mogu više da podnose; da onemogući u buduće tako razorne ratove ili da ih što više odgodi, i da osiguraju svakom narodu, u granicama njegovih zakonskih granica, neovisnost i potpunost njegova teritorija.« (Benedikt XV. Enc. Pacem Dei).

KOBNI UČINCI ORUŽANOG MIRA

Iscrpljenje javne blagajne. »Množenje oružanja baca na narod takove terete, za koje se sumnja, nisu li nepodnošljiviji od samog rata.« (Lav XIII. A. C. 11. II. 1889.).

»Svi narodi — natječući se u ratnim pripremama — traže velike sume, koje iscrpljuju javnu blagajnu i zadaju sudbonosni udarac narodnom i privatnom bogatstvu.« (Lav XIII. Enc. 20. VI. 1894.).

»U sve većoj bojazni još gorih ratova svi se narodi nalaze prisiljeni da žive kao u ratu: odatle iscrpljenje javne blagajne.« (Pijo XI. Ubi arcano).

»Trka u oružanju, koja s jedne strane proizlazi iz suparništva među narodima, a s druge strane uzrokuje ogromne troškove oduzete javnoj dobrobiti, nije najmanji koeficijent sadašnje ekonomske krize. Vrhovni Prvosvećenik ne može da se suzdrži, a da ne ponovi ozbiljnu opomenu svoga pretšasnika, žaleći da ga još nijesu razumjeli.« (Pijo XI. Enc. 20. X. 1931.).

»Mladost, nepromišljeno doba, bačeno je daleko od očevih savjeta usred opasnosti vojničkog života.

Jaka mladost, oteta poljskim radovima, plemenitim naukama trgovini, umjetnostima, posvećena za dugi niz godina ratnom zanatu.« (Lav XIII. Enc. 20. VI. 1894.).

»Odatle fizičko oslabljenje rasa, poremećenje u intelektualnoj kulturi, u vjeri i u moralnom životu.« (Pijo XI. Enc. Ubi arcano).

»Dostatno je, da se promatra život na polju i u kasarni, onaj u bolnicama i ambulantama, da se shvati, kojoj je strašnoj kušnji podvrgnuta ljubav svećenika, seminariste, i kolike su zasjede postavljene njihovoj kreposti.«

»Tu je svakodnevni, gotovo svakosatni doticaj sa najrazličitijim elementima i najgorima, i to u prijateljskom tonu...«

»Tu je još ili metež na polju, tako protivan razmišljanju ili nezaposlenost garnizona, tako zgodna za napast.« (Benedikt XV. Pismo od 30. III. 1915.).

ORUŽANI MIR, VIŠE JE PRIVIDAN NEGO REALAN, I STOGA NESTALAN.

»Živimo u više prividnom nego realnom miru, kad se mučeni međusobnim sumnjama, svi narodi natječu u ratnim pripremama.« (Lav XIII. Enc. od 20. VI. 1894.).

»Novačenje je bilo od više od pola vijeka uzrok mnogih zala, koji su mučili društvo.« (Benedikt XV. Pismo od 4. III. 1917.).

»Mnogobrojne trupe i neizmjerno dotjerivanje vojničkog aparata mogu da zadrže za neko vrijeme poziv neprijateljskih napora, ali ne mogu pribaviti sigurni i trajni mir. Umnožavanje vojske je prije zgodno za buđenje, a ne za umanjenje suparništva i sumnjâ, jer ono buni duhove nemirnim čekanjem događaja, koji imaju da dođu.« (Lav XIII. A. C. 11. II. 1889.).

»Strah je — vrlo dobro kaže sv. Toma — nesiguran temelj; dolaze zgode, koje dozvoljavaju nadu u nekažnjivost; oni, koje je strah podvrgnuo, dižu se s još većom strašću nego što je bio strah, koji ih je do tada suzdržavao i silio da podnose velika nasilja.«

»Preveliko zastrašivanje baca često ljude u očaj, nadahnjuje im smjelost i dovodi ih do najgorih atentata. Za sve je ljude ljubav, a ne samo poštovanje, najbolji zalog sigurnosti.« (Lav XIII. Enc. 29. VI. 1881.).

»Sigurnost i mir naroda počivaju na međusobnoj naklonosti, na poštovanju zakona i tuđeg dostojanstva, mnogo više nego na broju oružanih ljudi i na ogromnim tvrđavama.« (Benedikt XV. Glasnik od 28. VII. 1915.).

»I ne treba zaboraviti da najbolje jamstvo za mir nije šuma bajoneta, već međusobno povjerenje i prijateljstvo. (Pijo XI. Pismo od 7. IV. 1922.).

»Jasno je, da organizacija vanjskoga mira ne može, da počiva na oružju, već na sredstvima dobrote.« (Pijo XI. Alloc. Božić 1931.).

Nadmoć prava. »Osnovna točka mora biti ta, da se materijalna snaga oružja zamijeni duhovnom snagom prava.

Odatle proizlazi točan sklad sviju za istovremeno i međusobno umanjivanje oružanja po pravilima i garancijama, koje se moraju uspostaviti u dostatnoj i potrebnoj mjeri za održanje javnog reda u svakoj državi.

Zatim, na mjesto oružanja, osnivanje sudstva sa svojim plemenitim pomirljivim djelovanjem po pravilima, koja se moraju ugovoriti i sankcijama, koje se moraju odrediti proti državе, koja ne bi htjela da pitanja podvrgne sudu ili koja mu ne bi primila odluke.« (Benedikt XV. Vjesnik od 1. VIII. 1917.).

»Da se predusretnu prekršaji, moglo bi se postaviti kao sankciju svjetski bojkot proti napadaču.

Tako bi se postiglo za uzdržanje nadošlih ugovora ono, što se toliko želi: garanciju naroda.

Ako bi se s druge strane povjerilo narodu pravo, da po referendumu ili u najmanju ruku Parlamentu odlučuje o miru i ratu, mir bi među narodima bio osiguran barem u tolikoj mjeri, u kolikoj je to moguće na ovom svijetu.« (Benedikt XV. Pismo od 1. X. 1917.).

Sud je kršćansko rješenje sukoba. »Dao Bog da ljudi uvide, da se međunarodni sukobi mogu da riješe samo pomoću moralnih i uvjerljivih sredstava!

Što bi Crkva, majka naroda, rođena neprijateljica krvi i nasilja mogla da više učini, nego da ljude dovede do tog uvjerenja?« (Lav XIII. A. C. 11. IV. 1899.).

»Sveta Stolica najtoplije želi, da u savjetu velevlasti, nazor posredovanja i presude nađe dobar prijem i bude što šire primjenjen.

Kad bi se na tom polju mogao postići međunarodni sporazum. Ona je uvjerena, da bi od toga proizašao jedan od najsretnijih uspjeha za civilizaciju.

Osnivanje posredništva i međunarodnog sudstva javlja se dakle kao najpotrebniji lijek, ono odgovara svim željama Svete Stolice.« (Lav XIII. Pismo od 10. II. 1899.).

»Treba, uistinu, suprotstaviti pravu snagu, snagu prava, po načelima Evanđelja.« (Lav XIII. Nota od 15. IX. 1899.).

I ako je po naravi dozvoljeno, da se svoje pravo brani i oružanom snagom, to narav nipošto ne dopušta, da sila bude djelatni uzrok prava.« (Lav XIII. A. C. 11. II. 1899.).

»Neka, dakle, narodi povjere odluku u svojim razmimoilaženjima, ne više sablji, nego razlozima pravednosti i pravde, koje se mirno proučilo: to će biti njihova najljepša i najslavnija pobjeda.« (Benedikt XV. Vjesnik od 28. VII. 1915.).

Svojstvo razoružanja. »Za Svetu Stolicu jedini bi praktični način razoružanja bio ovaj: ukinuti po sveopćem dogovoru među civilizovanim narodima opću vojnu dužnost.« (Benedikt XV. Pismo od 4. XI. 1917.).

»Ovo dogovorno ukidanje obligatne vojne dužnosti i usvajanje svojevoljne službe doveli bi automatski, bez uznemirenja javnog mira, do razoružanja i svih njegovih posljedica u smislu trajnog međunarodnog mira, bar za onoliko, za koliko je to ovdje na zemlji moguće; ono bi podiglo i slabe financije raznih država u što kraćem roku, a da i ne govorimo o drugim koristima, koje je lako predvidjeti.« (Benedikt XV. Pismo od 28. IX. 1917.).

Razoružanje — zalog mira. »S velikim je zadovoljstvom Sveta Stolica vidjela okupljanje delegata mnogih država na konferenciju u Washingtonu radi sporazumnog proučavanja kako da se umanje preveliki vojni budžeti. Sveta je Stolica vruće željela uspjeh njihovoj izmjeni misli, jer se nije išlo samo za tim — što je već vrlo važno — da se oslobodi narod od nepodnošljivog tereta — već što je još važnije da se što je više moguće odstrani opasnost novog rata.« (Benedikt XV. Alloc. od 21. XI. 1921.).

PAPINSKE OPOMENE NA MIR

»Mi opominjemo ovaj jadni svijet, koji je prolio toliko krvi, koji je stvorio toliko grobova, koji je uništio tolika dobra, koji je tolike ljude lišio kruha i rada, obraćajući mu se s riječima svete liturgije: „Vrati se Gospodinu Bogu tvojemu".« (Pijo XI. Enc. od 3. V. 1932.).

»Mi poručujemo svakome od naših sinova, mi ih zaklinjemo u ime Gospodina našega Isusa Krista, da imaju jakosti te pokopaju u zaborav sve nesporazumke i sve međusobne krivice i da uspostave među sobom posvećenu vezu ljubavi, koja ne pozna ni neprijatelja ni stranca.

Zaklinjemo sve narode da sklope među sobom pravi mir u duhu kršćanske dobrote, da sklope vezu, koju će pravednost da učini trajnom. Napokon mi pozivljemo sve ljude i sve narode, da se duhom i srcem približe Crkvi katoličkoj, a po Crkvi, Kristu, Spasitelju ljudskog roda.

Onda ćemo mi moći govoriti riječima sv. Pavla Efežanima: »Sada kada ste u Isusu-Kristu, vi koji ste prije bili od Njega odalečeni, vi ste po krvi toga istog Krista međusobno približeni. Jer je On naš mir, On, koji je od dva naroda učinio samo jedan, uništivši zid, koji ih je dijelio i u Njemu sva njihova neprijateljstva. On je došao da mir navijesti i vama koji ste bili blizu.«

Moći ćemo da kažemo još i ovu, prigodnu riječ istog apostola Pavla Kološanima: »Skinite starog čovjeka, s njegovim djelima i obucite novog čovjeka, koji se obnavlja u znanju, po slici Onoga, koji ga je rodio. U ovom preporodu nema više ni pogana ni Židova, ni obrezana, ni neobrezana, ni Barbara, ni Skita, ni roba, ni slobodnjaka, nego je Krist sve i u svemu.« (Benedikt XV. Enc. Pacem Dei).

P. Chanson — J. Felicinović

Veliki četvrtak

Meditacija sa François Mauriacom.[1]

François Mauriac je napisao svoj »Veliki Četvrtak« 1931. godine, dakle tri godine poslije svoga najznačajnijega eseja »Bonheur du chretien«,[2] i poslije velike ispovijesti »Dieu et Mammon«,[3] a pet godina prije »Vie de Jesús«.[4]

Treba pročitati radove Charles du Bosa,[5] Paul Archambaulta[6] i Raman Fernindeza,[7] da se ispravno uoči golema važnost Mauriacove najintimnije duhovne evolucije u pravcu sakramentalnoga katolicizma; evolucije, koja datira od dubokog kršćanskog samoobračuna u »Bonheur du chrétien«, da se konačno popne s Kristom na Kalvariju u »Vie de Jésus«. Na toj filozofsko-teološkoj stazi, koja ide uporedo sa Mauriacovom književnom stazom, (a da se one još uvijek ne poklapaju, što bez sumnje tvori jedan od najsuptilnijih, ali i najzakučastijih estetskih problema u modernoj francuskoj literaturi) »Veliki Četvrtak — Le Jeudi Saint« znači u svakom slučaju definitivan uspon na svijetlu visoravan, po kojoj pucaju vidici do skrajnih horizona. To je prva knjiga slavnata Isusova života i kršćaninova života. To je prva knjiga slavnoga pisca, u kojoj se u punini osjeća »duhovni triumf«, što će ga on malo kasnije sretno formulirati usklikom: »Comme il est vrai que la vérité nous rend libres! C'est le miracle des miracles: la Grâce a vaincu la Nécessité.[8] Sve, što je prije toga napisano, veličanstveno je u nemiru i strastvenom tonu ispovijesti i obračuna, »Vie de Jésus« je na koncu konaca ipak historija, stoga se čini, da je »Veliki Četvrtak« proizašao iz najsmirenijih, čistih euharistijskih vedrina Mauriacove duše, iz onih najponiznijih časova jutarnje liturgije, u kojima je sve jasno, jer je sve predano, sve posjedovano, jer se svega odreklo. Ovo je, u koliko se to smije reći, najkatoličkija Mauriacova knjiga kao što su analogno »Gli operai della vigna«[9] Papinijeva. Pače obadva su

[1] Fr. Mauriac: Le Jeudi - Saint. Flammarion 1931.
[2] Nouvelle Revue Française. Travanj 1929.
[3] Edit. du Capitole. 1929.
[4] Flammarion, 1936.
[5] Fr. Mauriac, et le problème du romancier catholique, Paris 1933. Edit. R. A. Correa.
[6] François Mauriac, »Témoins du Spirituel.« Libraire Bloud et Gay. 1933.
[7] François Mauriac, étude. Kao predgovor M. knjige »Dieu et Mammon«.
[8] Journal, str. 146. Grosset, 1934.
[9] Vallechi, editione Firenze 1929.

predgovora prepuna nutarnje sličnosti: u kršćanskoj poniznosti najiskrenije izražena želja, da se umjetnička snaga pera preda, daleko od svake literature, samo u službu istini (a servizio della verità), i to u slobodnom apostolatu među onima, koji još nijesu primili Riječ ili u kojima je ona mrtva.

Ali u ovaj čas ne mislim analizirati problem »Velikoga Četvrtka« sa stajališta Mauriacove duhovne evolucije, koju Archambault naziva »l'émouvante ascension spirituelle«, makar bi to bila divna i zahvalna tema; ta u njoj se krije sva ona suptilna problematika tjelesnoga faktora u ostvarenju integralnoga kršćanstva, faktora, koji prouzrokuje najveću Patnju kršćanina (Souffrances du chretien)[10] i od kojega počinje raskršće: bliže ili dalje od kršćanstva.

Mauriacov slučaj je dubok i potresan u psihološkom i teološkom smislu. Nema u Francuskoj pisca, koji bi vječnu borbu požude i milosti izrazio i riješio sa toliko iskrenosti i toliko heroizma.

Za sada želim tek u slobodnoj stilizaciji Mauriacovih misli napisati čednu meditaciju o Velikom četvrtku.[11]

FRACTIO PANIS

Veliki četvrtak je dan, u kojem je samo jedan sat darovan kršćaninu, da se razveseli zbog neprocjenjive milosti: u noći, u kojoj je bio izdan, Isus Krist »uzevši kruh dade hvalu, prelomi i dade im govoreći: Uzmite i jedite; ovo je tijelo moje, koje se daje za vas; to činite na moju uspomenu.« Zatim uze »i kalež po večeri govoreći: ovaj kalež je Novi Zavjet u krvi mojoj, koja se za vas prolijeva.«

Trebalo bi kliktati od veselja na godišnjicu one večeri, kada se mala hostija podigla nad svijet usnuo u tminama. Ali to je ona ista noć, u kojoj će Isus biti predan. Najbolji njegovi prijatelji još sa okusom kruha u ustima napustit će ga, zanijekati i izdati u tom času. Pa i mi, u ustima sa okusom kruha, koji nije više kruh, tek što smo se poklonili ovoj prisutnosti u našem tijelu, neshvatljivoj poniznosti Sina Božjega, žurno ustajemo: treba ga slijediti u vrt agonije.

Htjeli bismo se zadržati, zastati, oživjeti u duhu onu minutu historije svijeta, kada se u tišini prelomio komad kruha, a tek nekoliko riječi je bilo dovoljno, da se novim vezom povežu Stvoritelj i stvorenje. I eno, već se u duhu Onoga, koji ih izgovara, milijarde svećenika naginje nad kalež, milijarde djevica bdije pred tabernakulom: u nepreglednim povorkama djeca svih prvih pričesti

[10] Nouvelle Revue Française, octobre 1929.
[11] Makar je ovo bilo spremljeno za blagdan Velikoga Četvrtka, to nimalo ne gubi na »aktuelnosti«, jer se nalazimo baš pred Tijelovom, veličanstvenim blagdanom Euharistije, u kojem se pjeva ista Poslanica i slavi ista liturgijska ideja kao i na Vel. Četvrtak. Op. p.

otvaraju još neokaljana usta; u Spasiteljevoj misli golemo mnoštvo bestidnika, razbojnika, bludnika nalazi preko ove hostije čistoću svojih prvih godina; po njoj opet postaju djeca.

Čitavi ovaj Veliki četvrtak, čitavi ovaj dugi proljetni dan ne bi dostajao za divnu meditaciju radosti.

Ali tek što svrši misa, treba unići u tmine maslinskoga brda. Ni jednu minutu više nije se moguće prepustiti veselju. Jer Gospodin je htio ustanoviti Euharistiju iste noći, kad je bio predan. Ovaj se misterij ispunio u času, kada je svoje vlastito tijelo prelomio kao kruh, kada je svoju krv natočio kao vino. Bez sumnje je trebalo, da se mala hostija podigne baš u tome času, u sjeni, u kojoj je već izdajica izdao, u kojoj se već sakupljaju Kaifini ljudi.

Samo jedamput je u svome javnom životu nagovijestio Gospodin čudo odvijeka smišljeno u njegovoj ljubavi. Koliko li je duša otišlo od njega u onaj dan. U punoj sinagogi u Kafarnaumu, veli sv. Ivan, izgovorio je on nečuvene i sablažnjive riječi, na koje su se tužili ne samo Židovi nego i apostoli: »Ja sam kruh života...« Židovi su uzrujano mrmljali, što se ovaj Josipov sin, kojemu oni poznaju i oca i majku, što se on usuđuje sebe nazivati kruhom živih. »Tko jede ovaj kruh, živjet će navijeke; kruh, koji ću ja dati, tijelo je moje za spasenje svijeta.«

Misterij je Velikoga četvrtka posvećen dakle onoga dana u punoj sinagogi u Kafarnaumu. I od toga časa, veli nam Evanđelje, povukoše se mnogi učenici i ne iđahu više s njime. Euharistija kao i križ, tek što su spomenuti, razdjeljuju duhove: kamen kušnje za vjeru u čovjeku i kamen kušnje za njegovu ljubav prema Kristu. Isus je morao pratiti pogledom one, što se udaljiše, ali ne samo neke siromašne Židove tvrda srca nego s njima i sve one, koje će kroz vijekove skandalizirati ovaj misterij; među njima i kompaktnu grupu Calvinovu; nabrajao je filozofe i mudrace, koji vjeruju samo ono, što vide; psovače i oskvrnitelje iz tridesetgodišnjega rata i sve tako redom do današnjega dana...

EPISTOLA VELIKOGA ČETVRTKA

Jedanaesto poglavlje prve poslanice Korinćanima, koje se čita u misi Velikoga četvrtka, svjedoči, da su učenici i poslije Kristove smrti vjerovali ono, što i mi vjerujemo, da su činili ono, što i mi činimo, devetnaest vijekova kasnije.

Sveti Pavao opominje neuredne Korinćane i uči ih ono, što je »primio od Gospodina... da Gospodin Isus one noći u koju bijaše izdan, uze kruh...« Slijedi spomenuti tekst: »Jer kadgod jedete ovaj hljeb i čašu pijete, smrt Gospodnju obznanjujete, dokle ne dođe.«

Tu istu žrtvu mi još uvijek služimo. »Isti Krist, koji se žrtvovao na križu, naučava tridentinski koncil, žrtvuje se i sada po svećeničkoj službi.« Ništa se nije promijenilo od praskozorja kršćanstva. Tek što se drugo moli prije i poslije Posvećenja i Pričesti.

Sveti Pavao vjeruje u realnu prisutnost Kristovu: »Zato: kogod jede ovaj hljeb, ili pije čašu Gospodnju nedostojno, kriv je tijelu i krvi Gospodnjoj... jer koji jede i pije nedostojno, sud sebi jede i pije ne razlikujući tijela Gospodnjega...« Prva kršćanska općina ne samo da vjeruje ono isto, što danas katolici, nego se pred Euharistijom ponaša kao i današnji katolici, koji jedini »razlikuju tijelo Gospodnje.«

Misteriozno li se udružuju najkontrastniji osjećaji u čovjeku, koji ide na Pričest: pokajanje i pouzdanje, odricanje i grizodušje, stid i ljubav. Crkva u sublimnoj inspiraciji stavlja u ovoj minuti u usta ministrantu i vjerniku centurionove riječi: »Gospodine, nisam dostojan da dođeš pod krov moj, nego samo reci riječ...« Molitva uvijek uslišana od onoga prvoga dana, kad ju je Krist čuo u Kafarnaumu. Svih grijeha, koje jednim pogledom obuhvaća onaj, koji se pričešćuje, nema više u njemu: netko drugi ih je preuzeo, čim oproštenje Kristovo siđe na dušu kroz svećenikovu apsoluciju. Njegova bijeda ga ne baca u očaj, nego mu pomaže da shvati, kakvom je ljubavlju ljubljen.

To što ljubimo Boga znači da On ljubi nas, jer dar je Božji da ljubimo Boga.

Sretan li je onaj, koji došavši na svoje mjesto poslije Pričesti ne treba riječi nego se klanja i šuti. U večeri Velikoga četvrtka ljubljeni je učenik spustio glavu na Kristova prsa; poslije Velikoga četvrtka, Krist spušta glavu na prsa svojih prijatelja, ne samo jedamput nego svako jutro, ako su čista srca.

EVANĐELJE VELIKOGA ČETVRTKA

Evanđelje Velikoga četvrtka uzeto je iz svetoga Ivana, XIII. Isus pere svojim učenicima noge, uči ih, da ljube jedan drugoga ne riječima, nego djelom: on pere noge i Judi. On, koji se osjeća na početku agonije i pred ponorom boli, kleknuo je pred one, za koje unaprijed zna, da će ga napustiti, izdati i zanijekati. Već ih je poučio, da Sin čovječji nije došao da mu služe, nego da služi. On njih služi i nas služi u osobi ovih nemirnih siromašnih ljudi okolo njega. Prelazi preko Petrova otpora, gleda ih i govori im: »I vi ste čisti, ali ne svi...« Uzima svoju gornju haljinu, koju je bio odložio za pranje nogu i sjede opet za stol. Pruža Judi komadić kruha. Nesretnik otvara vrata i izgubi se u tminama noći. Slijedi veličanstvena nova zapovijed o ljubavi, kakovu do tada nijesu ljudi nikada čuli... »Ljubite jedan drugoga, kao što sam ja ljubio vas.« Izgleda to lako našoj siromašnoj ljubavi. A koliko je puta zapjevao pijetao za nas, kao što je zapjevao za Petra? Ali mi nijesmo izašli ni lili gorke suze.

Noć je. Šute sada jedini prijatelji, koje je Isus našao na svijetu. On im govori neizmjernom ljubavi, sažalio se nad njima, On, nad kojim se nitko one noći ne će sažaliti. Otkriva im misterij svoga vlastitoga života u dušama, i njihovoga budućeg sjedinjenja

s Bogom. Obećaje im, da će doći k Ocu i da će se kod njega nastaniti, ako budu izvršivali riječ, koju im ostavlja. Obećanje, koje se ispunilo na milijardama duša kroz vijekove. On je čokot, mi smo loze, mi živimo njegovim životom. Ljubit ćemo ga, kao što je on ljubio nas. Objavljuje im, da će ih svijet mrziti kao što mrzi njega. Ali neka se umire: čeka ih veselje, što im ga nitko ne može oteti.

Ne idimo dalje: uđimo i mi u mrak. Sutra, u petak, ne će ni jedna hostija biti posvećena; misnik nosi u pohranu onu, koja se čuva za taj dan. Oltar ostaje prazan. Pjeva se Pange lingua, sve dok se Sveti Sakramenat ne spremi u pripravljeni grob. Dok se pjevaju Vespere, svećenik skida s oltara sav ukras. Crkva ulazi u agoniju s Kristom. Sve do Uskrsnuća ne će više zvoniti zvona.

USHIT VELIKOGA ČETVRTKA

»Sjećam se, kako su me kao dijete vukli za ruku, ili onda kada sam se vozio u staroj kočiji, koje je miris za mene značio odlazak, prtljagu, vlak, praznike; pohodili smo grobove iz prvostolne crkve sv. Andrije do sv. Pavla, iz sv. Pavla do sv. Ilije, do sv. Mihovila, zatim u Notre-Dame.[12] Možda bi se trebalo otimati ovim osjećanjima i slijediti stopu u stopu liturgiju Velikoga četvrtka: u katedrali sam biskup pere noge dvanaestorici siromaha. Uz asistenciju dvanaestorice svećenika, sedam đakona i sedam podđakona svečano blagoslivlje sveta ulja...

Ali ne, ne mogu se oteti Božjih grobova. Kao da gledam: stojim u svojoj klupi poslije podne toga posvećena dana u kapeli kolegija. Na meni je red da pjevam Lamentacije proroka Jeremije. One se nadovezuju na oficij Vel. četvrtka i pjevale su se nekoć po noći. U koru trouglasti svijećnjak ima toliko svijeća, koliko oficij sadrži psalama i na koncu svakoga psalma dječak u koru gasi plamen. Ja sam instinktivno otkrio istiniti smisao ovoga simbola: svaki ugašeni plamen simbolizira po jednoga apostola, koji je zaspao u noći agonije. A na koncu ostaje samo jedna svijeća, koja znači Krista, što sam svijetli u mraku. Ova je posljednja svijeća bila odnesena iza oltara.

Još uvijek kao da čujem svoj oštri glas i onaj čisti jednoga od mojih drugova... Penjali su se ti glasovi u jedan mah: »Jerusalem, Jerusalem, convertere ad Dominum Deum tuum...«

Ta bol Crkve bijaše u meni, ali kroz otvoreno staklo vidio sam plavo proljetno nebo... U tim čistim godinama počeo sam nositi u sebi podijeljeno srce i Velika mi je Sedmica dala da to spoznam. Tada su se sve čari svijeta udružile protiv djeteta, koje je htjelo ući u Kristovu agoniju. Ono se još nije ni prestalo ljutiti na učenike, koji nijesu mogli paziti jedan sat, a već mu se pogled zabavljao s lijepim i mekanim lijetom leptira, kojega je vjetar nagnao u kapelu.«

[12] U Bordeaux-a.

Mnoštvo se polako natiskuje pred grobovima. U šutnji se osjeća poniženje Janjeta Božjega siromašnijega od svih siromaha. U duši mlada čovjeka se osjeća obnova milosti i obnova prirode i mladi kršćanin počinje jedinstvenu borbu između ova dva proljeća, borbu koja se možda ne će nikada svršiti.

SAKRAMENAT REDA

Ne zaboravimo, da je pored Euharistije u Veliki Četvrtak osnovan i drugi jedan sakramenat, koji se zove: Sakramenat Reda. »Činite to na moju spomen...«

Onih dvanaest ljudi bijaše prvih dvanaest svećenika. Juda je prvi pokvareni svećenik. Oni su bili svijesni, da nijesu više kao ostali ljudi. Čim je Isus iščeznuo pred njihovim očima, jedanaestorici je, na mjestu Jude, pridodan Matija.

Svetost je ušla u svijet sa Kristom. Crkva je sveta pa što nas se tiče bijeda pojedinaca, padovi, izdaje? »Velika slava Crkve jest, piše Jacques Maritain, da je sveta sa griješnim udovima.« Ruke nekolicine izabranih ljudi ne će više prestati da se podižu, sve dok na svršetku svijeta Janje Božje ne izbriše grijehe svijeta. Svijetlo na licu sv. Stjepana, koje je sjalo »poput anđela« nije prestalo da sja na licu najneznatnijega svećenika; ono sja i na nezavidnoj figuri Arskoga župnika.

Ova milost Velikoga četvrtka prenosit će se sve do konca svijeta, sve do zadnjega svećenika, koji će služiti posljednju misu u već napola srušenom svemiru. Veliki Četvrtak je stvorio ove ljude i utisnuo im je pečat. Ujedno slični nama, a tako različiti — nikada više kao baš u ovo pogansko doba. Kaže se da manjka svećenika? Uistinu, divna li misterija, da ih još ima! Nemaju nikakove ljudske dobiti: čistoća, samoća, vrlo često mržnja, posmijeh, nadasve indiferentnost svijeta, u kojem kao da više za njih i nema mjesta, eto taj su dio odabrali! Poganska ih atmosfera ovija sa svih strana. Svijet bi ismijehivao njihovu krepost, kad bi vjerovao, ali ne vjeruje više.

Od vijekova, od Velikoga četvrtka ima ljudi, koji izabraše da budu prezreni i da ne budu ljudski utješeni. Izabraše da izgube svoj život, jer im je nekoć netko obećao: »Tko spasi svoj život izgubit će ga, a onaj tko ga izgubi radi mene, naći će ga...«

U vidljivom svećeniku je nevidljivi Krist, koji nam oprašta grijehe i nanovo otvara svoje srce.

Sigurno, da nam je oprošteno, to je milost Velikoga četvrtka!

MANDATUM ILI PRANJE NOGU

Poslije rušenja oltara, slijedi ceremonija nazvana Mandatum (po prvoj riječi antifone: »Mandatum novum do vobis. Dajem vam novu zapovijed.«) Pjeva se evanđelje: »Ante diem festum Paschae.« Zatim biskup pere noge dvanaestorici svećenika ili dvanaestorici siromaha. Klekne pred svakoga, opere i obriše.

Svaki stih, što se pjeva za vrijeme Pranja nogu potvrđuje novu zapovijed, koja će preokrenuti svijet, zapovijed ljubavi, koju nije poznavao antikni svijet: »Svi će vas prepoznati da ste moji učenici, ako se budete ljubili među sobom.«

Pranjem nogu, koje se obavlja svakoga Velikoga četvrtka i ovim upornim riječima, koje mu preciziraju sadržaj, Crkva svjedoči, da je vrijeme ljubavi, koja je u onaj dan prožela svijet i da je njezina misija čuvati je i širiti.

Nema ničega, što bi više bilo protiv ljudske prirode. Poslije Velikoga četvrtka Kristova se ljubav teško probija kroz bijesno čovječanstvo. Pače i onda, kada izgleda, da su je ljudi prihvatili, iskorišćavaju je u egoistične svrhe. Ljubav cvate samo u Kristu. Ljubiti Krista, napose u Euharistiji, i ljubiti bližnjega, isto je; dvije zapovijedi sažete u jednu. »Štogod učinite jednome od ovih malih, meni činite.« Ne radi se o proračunima, radi se o ljubavi.

Riječi, što ih je Krist upravio svojim učenicima, a zatim Ocu one noći Velikoga četvrtka, sadržavaju u sebi sve krikove ljubavi, što će ih generacije blaženika upravljati prema njemu; pače, Pranje nogu je praslika svih djela milosrđa, koje će obnoviti lice zemlje. U ovoj svetoj noći stvorena je zauvijek suglasnost između patničkih tjelesa sa patničkim tijelom Sina Božjega. Niknut će dvije obitelji među Kristovim prijateljima: najprije oni i one, koji će direktno zavjetovati olaškanje njegova bolnoga čovještva i koji će dijeliti njegovu agoniju: zatim oni i one, koji će ga služiti u patničkim tijelima siromaha, slabih, utamničenika, okuženih, bolesnika i čitavoga izroda ljudskoga.

Ludost, sam sveti Pavao je tako naziva, to je uistinu ludost ljubavi, koja od Velikoga četvrtka poplavljuje svijet; ali ona nailazi na otpor, koji će trajati do konca svijeta. Nadasve se ljudski razum upinje protiv ovoga ognja, što ga je Krist zapalio u noći Velikog četvrtka. On se bori protiv nje svom snagom. Pače u punoj kršćanskoj eri, veliki duhovi tvore lanac: od Rabelaisa do Montaigne-a: svi oni, koji niječući istočni grijeh prihvaćajući prirodu, pouzdavajući se u čovjeka, kakav on jest, tražeći u svemu ekvilibrij, mjeru, svi oni, koji ne će da se žrtvuju, kojih je ideal »iživjeti se«.

»Braćo moja, zaklinje Nietzsche, ostanite vjerni zemlji svom snagom vaše ljubavi. Neka je vaša ljubav i vaše spoznanje upravljeno u smislu zemlje. Ja vas to molim i zaklinjem. Ne dajte, da vam krepost uzlijeće daleko od zemaljskih stvari i da udari krilima o vječne zidove. Poput mene, o zemlju privežite vašu krepost, o tijelo i život...«

Zaklinjanje, kojem se ne može zanijekati snaga. Ali nemoćno je ono protiv vjerovanja onih, koji znaju da je tijelo slabo i da život nije život.

Čitav je rod ljudski podignut ovim fermentom ludosti. U najracionalističkijim epohama se javlja glas da svjedoči za ovu neprekinutu ludost. U onom tvrdom pozitivističkom vijeku, dostajala

je jedna ponizna mala djevojčica, koja je umrla 1897. da potvrdi ustrajnost ove ludosti. Građansko dijete u Lisieux-u uzdiglo se visoko poput Katarine Sienske ili Ivana od Križa.

TAJNA VELIKOGA ČETVRTKA

Na skriveni misterij noći Velikoga Četvrtka može se aplicirati slika gorušičina zrna, najmanjega od svih sjemenki, iz koje izraste stablo, na kojem ptice nebeske savijaju gnijezdo. Dvanaest uplašenih ljudi osjećajući približavanje smrti okupilo se oko Sina Čovječjega, čija se ruka diže nad komadićem kruha i nad čašom vina. Što znači ova gesta, čemu služi? Kako ona izgleda suvišna, dok se već jedna četa oruža batinama, i dok će za nekoliko sati Isus biti individuum predan u ruke pravdi, stavljen u rang razbojnika, ruglo svojih neprijatelja, na samilost prijateljima, nemoćan u očima jednih i drugih! A ipak ovaj osuđenik na smrt ne poduzima ništa u obranu, on jednostavno blagosiva kruh i vino, izgovara nekoliko riječi uzdignutih očiju.

Izgleda, da je iza devetnaest vijekova nečuvene slave, mala hostija, za koju se podiglo toliko katedrala, koja se spustila u milijarde prsiju i koja je u dubini pustinje našla svoj tabernakul i svoje poklonike — izgleda, da hostija proslavljena u Lurdu, na slavnim kongresima u Chicagu, u Kartagi na Filipinima, u Budimpešti, još uvijek nije poznata, da je još uvijek tajna, kao što je bila u prvoj sobi, u Jerusalemu. Svijetlo je na svijetu kao u danima sv. Ivana, a svijet ga ne poznaje. — Prepirke filozofâ, rasprave političara uvijek dolaze do religiozne činjenice. Uvijek se radi o Bogu i o onima, koji u njega vjeruju. Kristovo ime je ono, koje ne smije izgovoriti onaj, koji ima ambiciju da ga poradi toga imena ne napadaju. Tamo gdje kraljuje Knez ovoga svijeta, u Rusiji, jedina zapreka, koju treba srušiti, jest Krist. On je kamen, o koji se spotiče ljudska noga.

Ali i oni, koji govore u najvećoj mržnji i strahu, ne znaju o čemu se radi. Oni ništa više ne znaju od glavara svećeničkih, koji uništiše prvu malu crkvu u Galileji. Da uzmogne prožeti čitav svijet, tajna Velikoga četvrtka ostaje neshvatljiva ljudima izvana. Treba ući u nju unutra, treba se inkorporirati u njoj; treba postati dio loze. Zašto male djevojke pristaju na križni put Karmelićankâ i Klarisâ? Zašto mladi ljudi u naponu snage odabiru crnu haljinu, haljinu rugla, znak čistoće i osame? Zašto se ljudi i žene usred pokvarene sredine povlače i sabiru? Kako to, da mnogi ne mogu podnositi na duši ni najmanju ljagu i najviše trpe, kad nijesu čisti?

Misterij Velikoga četvrtka, misterij najteže branjen, sav je u ljubavi. Ostaje neshvatljiv u ljudskoj indiferentnosti.

Tajnu je Velikoga Četvrtka nosio Krist kroz tri godine svoga samotnoga života: čovjek kao i mi, od krvi i mesa, a ipak Bog, znao je svoju sudbinu i svoj put...

Od prvoga čuda u Kani, bez sumnje je imao u srcu tajnu Euharistije. Može se promijeniti voda u vino; on je proizveo ovu promjenu pred svima. Voda je postala vino, vino će postati krv. Izdaleka on pripravlja duhove, dok osvaja srca.

Ova tajna, o kako bi to bilo teško reći, kad ne bi bila Bog! Ne samo da kruh i vino postaju njegovo tijelo i njegova krv, nego ovu hranu treba podijeliti svima; dvaput umnoženi kruh treba da posvjedoči On, jedini u misterioznom jedinstvu s Ocem, kojega ispovijeda često.

RADOST

»*O quam suavis est, Domine, spiritus Tuus qui, ut dulcedinem tuam in filios demonstraret, pane suavissimo de caelo praestito, esurientes reples bonis*...«[14]

Kršćanin putuje prema vječnosti od Pričesti do Pričesti. Stol je uvijek prostrt, kruh je uvijek ponuđen.

Tout s'est tu. Viens, ma nuit! Viens t'en, ombre de l'ombre!
Viens, silence sacré et nuptial! Soleil
De mon âme, viens, paix! Viens, amitié!
Viens nombre!
Viens avec moi, viens, mon Dieu, ardent sommeil![13]
(Paul Claudel)

prof. D. Žanko

[13] Kako je mio tvoj Duh. Gospode: da dokaže sinovima tvoju slast, nebeskim ih najslađim kruhom obdari; gladne ispunjaš dobrima...

[14] Sve je zašutjelo! Dođi, noći moja! Dođi sjeno od sjene. — Dođi sveta svadbena šutnjo! — Sunce moje duše, dođi, miru! Dođi prijateljstvo, dođi množino! — Dođi sa mnom, Bože moj, žarka sanjo!

Korporativna svijest u ekonomskom životu

Svim trijeznim i nepristranim promatračima biva sve očitije, da neutažive duševne i materijalne životne potrebe svom silom teže prema društvenom obliku, u kojem bi pojedinci bili organski i pravedno uklopljeni u društveni i gospodarski život. Sredovječno staleško društveno uređenje posjedovalo je na primjer stabilniji oblik socijalne zamisli nego ijedno društveno uređenje u novom vijeku. Pa stoga i svi dalekovidni ljudi raznih naroda, među njima i Pijo XI. u enciklici »Quadragesimo anno«, upravljaju danas pogled prema onim u nepovrat prošlim društvenim i ekonomskim oblicima, koji projicirani na moderne životne prilike, pokazuju još uvijek neslomljivu i trajnu životnu snagu, ako i ne u njihovim tadanjim vanjskim oblicima, a ono zacijelo u njihovoj socijalno etičkoj temeljnoj zamisli.

Portugal, kao kršćanska korporativna država, pošao je putem tih povijesnih refleksija. Korporativni pokus ostalih totalitarističkih država kreće u potpuno drugom smjeru. Suvremeni totalitarizam je previše sputan zahtjevima integralne centralističke uprave, a da bi u njemu bio moguć slobodan razvoj federalističkog organizacijskog principa. Staleškim totalitarističkim korporacijama na osobit način nedostaje bitni i temeljni elemenat sredovječnih korporacija: vjerski duh, koji bi imao nositi i nijetiti zajednicu. Taj je sastavni dio društvenog života iščeznuo s lica zemlje, a posljedica je bila, da je Evropa od organski izgrađene zajednice postala kaos razasutih i oprečnih individua i težnja.

*

Sredovječni čovjek pripadao je bezuvjetno jednoj manje više samostalnoj zajednici. Zanatlija, umjetnik, vitez, svećenik, seljak, prosjak, svaki je pripadao svom staležu, prema kojemu je imao stalne obveze i povezanost. No taj je stalež sa svoje strane podupirao i podržavao pojedince u duhovnom i u materijalnom smislu. Sredovječni je čovjek — bez obzira na naravne, narodne, rodbinske i obiteljske veze — bio socijalno biće. Radi toga nema u životnoj sredini sredovječnog društvenog uređenja ni traga osamljenim osobama modernog doba, samim sebi prepuštenim individuima, koji prema svojim bližnjim ne osjećaju skoro nikakve odgovornosti niti su s njima uže povezani ikakvim socijalnim i vjerskim vezama.

U toj životnoj sredini nije bilo dosljedno mjesta neovisnim gospodarima, koji bi samovoljno i neovisno mogli povisiti svoju ili bilo čiju produkciju

iznad stvarnih potreba određenog im uskoga kruga. Težnja pojedinaca za sticanjem bila je podvrgnuta stalnim ograničenjima i normama, koje su postavljala bratstva, udruženja, gilde i cehovi. A ti su bili skroz na skroz vjerski orijentirani. Ta su udruženja imala zapriječiti, da se pojedinci ne bi na štetu zajednice previše obogatili, a to su kroz duga stoljeća doista i postizavala. Takvoj gospodarskoj svijesti bilo je potpuno tuđa pomisao, da bi se kakav posjed u novcu, zemlji i drugim stvarima mogao pretvoriti u rentabilni kapital, a još se manje mislilo, da bi iskorištavanje takvog kapitala bila ekonomski neznatna stvar ili pače nužda. Takav čisto bankarski, racionalni stav, koji se ni najmanje ne obazire, da li se sličnim činom možda ne nanosi šteta dobru zajednice, bio bi skroz na skroz protivan duhu sredovječne etike, koju je Crkva teoretski formulirala, a gospodarski život tadašnjih gradova ostvario. S tom etikom ne da se isto tako ni na koji način složiti prekomjerno izdizanje bilo kojeg čisto gospodarskog, dakle pretežno zemaljskog nastojanja. Veliki naučitelj srednjega vijeka Toma Akvinac, uči, da je najsavršenije ono uređenje zemaljskih stvari, koje pojedincu pruža ono, što mu je potrebno za pristojno uzdržavanje. Prekorači li ekonomsko nastojanje mjeru te potrebe, tada ono odvraća čovjeka od većih duhovnih dobara.

To je središte i bit sredovječne gospodarske svijesti. Iako je ona veza, što je na socijalnim i vjerskim temeljima podržavala sredovječno ekonomsko uređenje i imala držati na uzdi neobuzdanu požudu pojedinaca za bogatstvom i vlašću, vremenom popustila, oslabila i ukočila se, ona je ipak postojala, dugo se vremena osjećala i obuzdavala pohlepu pojedinaca također u doba očitog propadanja cehova i u vrijeme t. zv. »cehovskih zloupotreba«.

★

Prodiranje obnovljenog individualističko-racionalističkog gledanja na svijet stare antike, koje je za vrijeme renesanse počelo prodirati u duševnu i duhovnu atmosferu sredovječne Evrope i koje je za vrijeme renesanse osvojilo znanstvene i umjetničke krugove, izmijenilo je među ostalim i temeljne uvjete društvenog i gospodarskog života. Organska građevina sredovječnog života počinje se rasklimavati. Propadanje lenskih državica i razvoj modernog državnog sistema, napuštanje naravnog gospodarstva i jačanje novčanog, odlučna važnost, koju si u ekonomskom životu pomalo osvaja trgovina, ogromno proširenje trga, što ga dobivaju evropski produkti, svjetski promet i tehnika, uzdignuće bogatog građanstva i divovski porast gradova, koje su dotada držali patriciji, ishlapljivanje duha vjere ne samo među klerom, nego — što je od isto tako velike zamašnosti — i među širim masama vjernika, iz kojih se rekrutira svećenstvo: svi ti faktori razvoja potkopaše i razoriše

korporativnu, socijalno-vjerski prožetu ekonomsku svijest, istrgoše iz ograda socijalnih institucija Evropljane, što grozničavo traže i otkrivaju nove poljane intelektualne i političke vlasti, i stavljaju ih u osamljenost, gdje je sve više i više svaki prepušten samom sebi. A apsolutistička država novoga vijeka, koja si je prisvojila svu vlast, pospješila je taj proces propadanja svojim bezobzirnim centralističkim nastojanjima.

Evropljani međutim nisu bili duševno dorasli svim tim utjecajima, što su skupa s proširenjem svjetskog i osobnog obzorja razarali zajednicu. Njima nije uspjelo da obnove i ispune novom životnom snagom potresenu organizacijsku formu socijalno-vjerski fundiranih korporacija, koja se pomalo rasklimala i na koncu raspala, te tako uistinu preporode taj bitni elemenat sredovječnog društva. I u tom sastoji tragedija novovjeke Evrope te grijeh i prokletstvo one velike dvogube pojave, koju nam je ponešto površna terminologija predala pod etiketom »renesanse«. Renesansa je bila uistinu preporod, ali, u najmanju ruku u gospodarskoj praksi, bila je ona preporod poganskog principa borbe sviju proti svima. Renesansa je postala majkom kapitalizma. Pravi smisao te potpunoma individualističke ekonomske svijesti jest: osvajati, sticati, a to je imanentna težnja na kamate uložene svote novaca, koja raste u nedoglednost. Nije tu više po srijedi obična prastara pohlepa za novcem i zlatom, koja se vuče kroz sva vremena i stoljeća i koja traži svoje zadovoljenje izvan kruga normalnog gospodarskog nastojanja. Predstavnici tog načina sticanja bili su ljudi, koji su tražili zakopano blago i pravili fantastične planove, alkimisti, vitezovi-razbojnici, lihvari. U toj novovjekoj težnji za obogaćivanjem prodro je duh pohlepe neposredno u korporativni gospodarski život, u sferu dobara, koja su potrebna za život i koja su radi socijalno-religioznih ustanova i tradicija dotada bila sveta i nepovrediva. Središte sveg ekonomskog nastojanja postao je na taj način ne čovjek sa svojim naravnim životnim potrebama i mogućim sticanjem u ovisnosti o zajednici, nego jedna apstraktna stvar: kapital.

To je eto strahoviti paradoks, nakazno naličje renesansinog ideala »individualnosti«. Taj »individuum« postizava svoj cilj: neograničenu slobodu samo time, da si pred oči stavlja neki apstraktni cilj. Konkretnu stvarnost naravnog organičkog života, koja se površnom pogledu neiskusnog promatrača varavo prikazuje kao bitni kriterij renesansnog osjećaja, smatra renesansa upravo nepodnosivom skučenošću.

Korporativni organizam bratstava, udruženja i cehova srednjega vijeka, koji je čvrsto počivao na religioznim temeljima i prožimao cijelu životnu sredinu te je u pravom smislu riječi oživljavao, bio je nerazoriva, apsolutna stvarnost. A individualističko-kapitalistički ekonomski duh novoga vijeka jest paradoksni rezultat jednog skoka u praznu apstraktnost.

★

A kako je ta nova gospodarska svijest zavladala u praksi? Na koji se način ekonomski život evropskih naroda razvio na tom nestalnom temelju u onu demonsku i sumnjivu stvarnost, što već skoro pet stoljeća pritišće zemlju kao užasno prokletstvo? Kako je na razvalinama smrvljenih korporativnih organizacija srednjega vijeka izrastao novi individualističko-kapitalistički ekonomski oblik?

Rani kapitalizam porodio se još u doba križarskih ratova, razvijao se u krilu kneževskog apsolutizma, a posve je izrastao tamo pri koncu 18. vijeka. Glavno pomagalo pri tom razvoju bio mu je kneževski apsolutizam, od kojega je baštinio i svoje značajno obilježje — n a s i l j e. Individualističko kapitalistički duh ekonomskog života stvorio si je dva moćna oruđa, da postigne svoj cilj: m o d e r n u v o j s k u i m o d e r n u d r ž a v u, koji su do konca utukli društvene i gospodarske organizme srednjega vijeka. Ti su bili doduše nadvladani, ali su još gdjegdje životarili. Apsolutistička država 16. i 17. stoljeća upravljala je razornu snagu individualističkog kapitalizma proti zajednici i svojom rafiniranom socijalno-ekonomskom politikom bezobzirno gazila sveta stoljetna prava sredovječnih korporacija. Ona je rekrutirala bez izbora vojsku radnih sila za mladu industriju i silila osamljene radnike, koje je istrgla iz religiozno društvenih organizacija, da stupe u službu individualističko-kapitalističkih poduzeća, što su njoj pripadala ili stajala pod njezinim pokroviteljstvom.

Odatle se porodiše n o v i o b l i k r a d n i č k e o r g a n i z a c i j e i n o v i p o j a m r a d a. Produkcija se ne ravna više prema čvrstim socijalno-religioznim principima, što su nekoć regulirali težnju za sticanjem. Ona se prelijeva preko nasipa k r š ć a n s k o g m o r a l a, koji su čuvali pojedince od potpune prepuštenosti samome sebi i od skrajnje bijede. R a d n a d u ž n o s t, što je država dekretira društveno izoliranima ljudima bez posjeda, stupila je na mjesto slobode rada, koja je osiguravala nesmetano uspinjanje na socijalnoj skali.

Između posjednika i siromaha pukao je nepremostiv jaz.

Zakonito čedo tog razvitka bila je merkantilistička država 16., 17. i 18. vijeka. Počeci njezine ekonomsko političke strukture zapažaju se već u talijanskim trgovačkim republikama 13. stoljeća, a u Engleskoj koncem 14. stoljeća. Država se u to doba vlada potpuno kao kakav kapitalistički poduzetnik, koji ide samo za j e d n i m c i l j e m: natkriliti ekonomski i iskoristiti svog konkurenta i protivnika, u ovom slučaju drugu državu. Pobjeda državne ekonomije jest najuspješnije sredstvo, da se što više učvrsti politička moć države unutra i prema vani.

Vrhovni gospodar merkantilističke države nije više kao u doba reformacije bio Bog, za kojega su se novovjeke države od početka sve manje i manje brinule, već trgovačka bilanca.

Zanatlija, koji je u novoj individualističko-kapitalističkoj organizaciji rada zbog sve većeg napredovanja mašinske kulture

postao »ruka«, »radnik«, »manufakturni radnik«, izgubio je i zadnji trag svoje časti i dostojanstva, koje je posjedovao još tamo od vremena, kad je pripadao socijalno-vjerski prožetoj korporaciji. Njegova radna spretnost i umjetnički osjećaj ne znači više ništa. Jedino se gleda još na njegovu radnu snagu. Od njega se traže jedino još spretni pokreti i da se prilagodi radu poluge i zamašnih kotača, dakle posao, koji neizučeni radnik može isto tako savršeno izvesti kao i svršeni cehovski majstor. Novoosnovane industrijske gradove preplavila je naskoro vojska seljaka i građana, koji se za jeftin novac ponudiše, da istisnu cehovske majstore. Slobodni proletarizirani radnik postade važnim faktorom evropske ekonomije.

*

Pri tome razvoju od velike je važnosti to, da je državnoj vlasti, koja je ostala merkantilistički usmjerena i daleko poslije klasičnog merkantilizma uspjelo da izmijeni potpunoma način shvaćanja ljudi, kojih je radnu snagu izrabljivala radi profita kao takvog, i da je naukom i praksom uvjerila ljude, da imaju pravo i dužnost, da se obogate. T i m e n a s t a d e p o s v e n o v i, ne korporativno već individualistički orijentirani ž i v o t n i i d e a l. Nezasitno nastojanje oko sticanja, oslobođeno od svih socijalnih veza, nalagali su na osobit način zastupnici puritanske etike, na pr. B a x t e r, kao dužnost i najuspješnije sredstvo, da se čovjek oslobodi vjerskih sumnja i osigura si milost Božju. Jedna od glavnih zapovijedi puritanizma jest, da se čovjek mora u socijalnom i gospodarskom životu n a t j e c a t i i o d l i k o v a t i se ne samo u vjerskom, nego također i u m a t e r i j a l n o m s m i s l u. Duh trgovačke spekulacije, koji je u sredovječnom životu religiozno-socijalne povezanosti bio sramota, počeo se ne samo kao podesno oružje u gospodarskoj borbi trpjeti: on je postao pače etičkim principom, a po tome i putokazom životne orijentacije. Izdavač engleskog državnog priručnika C h a m b e r l a y n priznaje već 1704. posve otvoreno: »Uz čistoću naše vjere pazimo mi više nego i jedan drugi narod na svijetu također na moć i proširenje naše trgovine.«

Po tom tipički računskom stavu prema životu dobiva i promijenjeni pojam »rada«, »dužnosti«, »sposobnosti« i s vjerskog gledišta svoje značenje. Siromaštvo, pa i blagostanje, što se drži norma društvenih zahtjeva, izgubiše posve svoje dostojanstvo i pravo na opstanak. Dijeljenje milostinje ne vrijedi za puritanca više kao dužni čin posve razumljive ljubavi prema bližnjemu. Zvanje, osobito koje donosi masnu plaću za pojedinca kao takvoga, a ne kao člana zajednice, stupa kao životna dužnost pojedinca kao takvo, a ne koliko je član zajednice na prvo mjesto, dakle posve protivno nego u kršćanskoj praksi u gospodarstvu i životu. Nije onda čudo, da je i Zinzendorfov pijetizam, tipična sekta onoga doba u Njemačkoj, dijelio milost svog sljedbeništva samo radnicima i trgovcima, koji su u specifički individualističkom

smislu »vjerni svom zvanju«, spretni u poslu i — što on dakako ne veli izričito — sposobni za konkurenciju.

★

To sistematsko racionaliziranje, što se s jedne strane tako jasno očituje u strogo ascetskom svladavanju i vojničkoj disciplini puritanizma, koja će biti uzor modernoj vojsci, a s druge strane zadire u filozofiju, isključuje posve naravno već unaprijed iz ljestvice vrijednosti sve slučajne elemente, koji se ne mogu unaprijed predvidjeti, pa dosljedno i iracionalnu krepost siromaštva kao i čedan gospodarski život. Merkantilizam i puritanizam slažu se potpuno u nazoru, da siromaštvo ne samo ponizuje čovjeka, nego da je pače sramotno obilježje, i da ga se ne da drukčije svladati, osim da se pod svaku cijenu stvori mogućnost rada za nezaposlene radnike pa bilo to i prisilnim načinom u »kućama rada« ili u zatvoru, što je u ono vrijeme bilo isto. Jer zatvor od svog početka nije ni zamišljen kao kakva kaznena ustanova. Uveli su ga zapravo istom iza procvata evropskog industrijalizma, dakle nekako tamo sredinom 16. vijeka. Osnivanje zatvora bilo je posljedica velike nestašice radnih sila u industriji. Nekoć su vlasti običavale jednostavno protjerati iz grada sve osobe, koje nisu imale osiguran opstanak. No kad se radi sve jače industrije počelo sve više osjećati ekonomsko značenje pomanjkanja disgregirane mase, koja bi bila voljna prihvatiti se posla, porodila se misao, da se toj nestašici radnika doskoči time, da vlasti prisile deklasiranu masu na posao. I tako se pokušalo spojiti specifičnu svrhu industrijalizacije sa svrhom kazne. Tu dvostruku zadaću zatvora označuje već i samo njegovo prvotno ime »kaznionica i radionica«.

Takve javne »kuće rada« nastaše doista ponajprije tamo, gdje se radi trgovačko-političkih težnja merkantilizma osjećala sve veća nestašica slobodnih radnih sila i potreba, da se sistematski izgradi domaći industrijski proletarijat. Engleska, kao klasična zemlja novovjekog industrijalnog kapitalizma krenula je naravno prva tim putem. Već 1575. — dakle za vrijeme »zlatnog doba Elizabete« — dana je sucima vlast, da osnuju kuće rada. Francuska i Holandija, trgovačko politički takmaci Engleske, povedoše se za njezinim primjerom i time dadoše poticaj za osnivanje »tamnica« i »kuća rada« i u Njemačkoj, navlastito u pomorskim središtima, u Hamburgu i Lübecku. U Šleziji, u najbogatijoj carskoj industrijalnoj pokrajini položen je 1668. također kamen temeljac (u Breslau) prve »tamnice i kuće rada« u Austriji — Šlezija je u ono doba pripadala Austriji. A pri osnivanju »tamnice i kuće rada« u Beču 1671. iznosi njezin pokretač i osnivač, zapadni Nijemac Dr. J. J. Becher zanimljiv argumenat: Država ima dužnost, veli on, da za svoju korist uposli sve moguće ljudske sile i pomoću osnivanja sličnih ustanova moći će se korisno uposliti i trenirati za političke pothvate države ne samo kažnjenici, nego i ostale osobe bez opstanka i posla: potpuni siromasi, prosjaci, potepusi.

Na taj eto način puni demografska politika merkantilističkih država manufakturne tvornice.

Ti postupci sa državne i industrijalno-kapitalističke strane dali su snažan poriv za daljnju dezorganizaciju zanatlijske klase i za raspadanje cehova. Jer novi individualističko-ekonomski oblik radničkih organizacija u manufakturnim tvornicama značio je posve naravno prezir cehovskih normi u produkciji, a na socijalnom polju izgubio je po njemu cehovski radnički tip i zadnje svoje dostojanstvo.

★

U tom primitivnom praobliku evropskog industrijalizma, što ga predstavljaju manufakturna poduzeća 16., 17., a velikim dijelom i 18. stoljeća, razvija se sjeme modernog industrijalnog proletarijata. Kroz stoljeća bio je radnik u svojoj osamljenosti prema privatnim industrijalnim poduzetnicima bez ikakve zaštite. Radi toga traži on u tvornicama devetnaestog stoljeća, u kojima se mašinska tehnika i radna mogućnost neobično razvila, neku naknadu za izgubljenu cehovsku povezanost i nalazi je u modernim radničkim udruženjima, u sindikatima. Bilo praktično značenje sindikata ne znam kako, oni nisu u strogo socijalno-biološkom smislu ništa drugo do li surogat, kaošto i moderni industrijalni kapitalizam uza sve svoje divovsko naprezanje i nadimanje, ako ga se promatra sa šireg vremenskog i sociološkog stanovišta, ne predstavlja ništa drugo do li prolaznu pojavu.

Modernoj ekonomiji ne dostaju ograde »iracionalno«, nadzemaljski fundiranog životnog uređenja. I te ograde ne može nadomjestiti ni jedan racionalni, isključivo proračunani, čisto umni organizacijski princip. To vrijedi i za moderni kapitalizam poduzetnika, koji sa čisto organizacijsko-ekonomskog stanovišta poprima oblike, koji zapanjuju. A još više vrijedi to za socijalna i socijalno-ekonomska nastojanja oko reorganizacije radništva, ukoliko se ti isključivo temelje na racionalno materijalističkim porivima. Radi toga nedostatka ne dolazi ni racionalni socijalizam u nijednom od svojih različitih oblika (socijaldemokracija, komunizam, nacionalsocijalizam) do stvaralačkog izražaja. On se na koncu gubi u praznini racionalnog konstruktivizma, koji je bez volje i snage, da nešto organski kristalizira, koji je u svojim učincima kadar da postigne jedino to, da u pojedincu stabilizira izrođeni karakter masâ i stvarno u njemu dotuče prave socijalne nagone.

★

Preteče modernog socijalizma, utopistički socijaliste koncem 18. i početkom 19. stoljeća ne mogu zanijekati svoje usko srodstvo s nacionalnom ekonomijom merkantilizma, jer su očevidno djeca dijelom deistički dijelom ateistički usmjerene »prosvjetiteljske« filozofije u Engleskoj i u doba francuske revolucije. Od nje su oni potpuno poprimili pojam siromaštva i rada. Ta nutarnja srodnost ide tako daleko, da socijalist Charle Fourier pro-

klamira kao bitni zahtjev, da istina dođe do pobjede: ljubav prema bogatstvu; Henry de Saint-Simon, jedan od pradjedova modernog socijalizma, traži u svom »Novom kršćanstvu«, da industrijalci, a osobito bankiri kao zastupnici centralnog instituta moderne ekonomije preuzmu vodstvo svjetske uprave. Socijalna nauka Saint-Simona temelji se uostalom na principu: što koristi pojedincu, koristi i vrsti; najveća sreća za čovjeka postoji u tome, da nastoji, kako da si poboljša sudbinu. Evropski je socijalizam dakle već od svog poroda okužen mamonizmom i individualističkim kapitalizmom.

Od jedinog pravog shvaćanja socijalnog života udaljili su se još više kasniji socijalni sistemi, što stoje pod utjecajem Saint-Simonovim: Comteov pozitivizam, Proudhonova ekonomska filozofija povijesti i marksizam. Pa i historijski materijalizam, koji cio društveni opstanak u biti svodi na utjecaj ekonomske produkcije, zamjenjuje u svom povijesnom shvaćanju društva, slično kao i Saint-Simon, izgrađeni organizam autonomnih religiozno-socijalnih korporacija sa konstruktivnom idejom centralistički vođene produkcije, koja se uza sve svoje kolektivističko naličje na koncu konca temelji na iznakaženom pojmu rada, koji datira još tamo iz samih početaka individualističko-kapitalističke ekonomske ere.

Međutim je produkcija u krilu socijalno-vjerski fundiranih korporacija nešto posve drugo nego ono nesređeno sumiranje individulanih produkcija, što nemaju nikakve veze među sobom, a na kojima je izgrađena moderna industrijska ekonomija. Tko tu ne zna diferencirati, dolazi neizbježivo do konstruiranih nakaza, kakva je i ona t. zv. »masovna« diktatura, koja sastoji zapravo u tome, da par autokratskih doktrinaraca upravlja bezbojnom masom, kojoj su oteli njezino naravno pravo udruživanja; ili prisilna, militaristički sapeta organizacija Trećega Reicha, koja načelno nije ništa drugo do li jedna nacionalistički omaljana kopija apsolutističkog merkantilizma.

★

Novovjeka je Evropa u svom traženju socijalnog i ekonomskog uređenja, koje bi zadovoljilo sve staleže, prošla kroz svakojake pokuse. I mi danas stojimo pred razvalinama te četiristogodišnje periode eksperimentiranja. Sve veće raspadanje parlamentarizma i sistema stranaka (uključivši i sistem jedne stranke), očevidna nedoraslost orgazacijskih oblika, na kojima je izgrađen naš socijalni i ekonomski život: sve su to jasni znakovi da se približujemo kraju tog razdoblja. Tkogod objektivno i slobodno od svih utjecaja modernih stranaka promatra povijest, mora se uvjeriti, da se posve izjalovio pokust, koji je staleške organizacije, kakve se nalaze na početku evropske socijalne i ekonomske povijesti i koje su od naravi dane, htio zamijeniti individualističko-ekonomskim organizacijskim oblicima. U dizanju i padanju ekonomskih formi kroz stoljeća pokazalo se vrijednim jedino staleški i bratski zasnovano ekonomsko uređenje i ono je pokazalo, da ono i u današnje individualistički-kapitalističko vrijeme posjeduje svu svoju životnu snagu. Razlog je tomu taj, što je čovjek, a navlastito radnik, živo biće, koje već po naravi naginje prema udruženju u obliku socijalnih organizacija, a ne prema osamljenju ili prema bezbojnoj kolektivističkoj masi, u kojoj pojedinac iščezava bez traga.

Ta novovjeka fikcija istrgnutog čovjeka iz korporativne životne zajednice jest također i zadnji razlog, da su moderni ljudi potpuno izgubili vlastitu osobnost. U krilu staleške korporacije mogla se osobnost pojedinca razviti u svoj svojoj veličini i slobodi, dok moderni gospodarski individualizam nije ništa drugo nego grob osobnosti. Posve je naravno da tom općenitom zakonu nije u istoj mjeri stvaralački genij, kaošto obični prosječni čovjek, ali taj je privilegirani položaj dovoljno skupo plaćen tragikom njegove osamljenosti. Zadnja svrha današnjeg ekonomskog nastojanja jest, prema definiciji veleindustrijalnih novina »Deutsche Bergwerkzeitung«: »poduzeće za čisto privatno obogaćivanje, koje se vodi isključivo radi sticanja«.

U toj definiciji nema mjesta za osobne vrijednosti bilo poduzetnika bilo radnika: za poduzetnikove ne, jer u tako formuliranim pretpostavkama nema već unaprijed bitnog elementa svake kulture osobnosti: kvalitet i svijest da je čovjek članom organski razvijenog i uređnog društva. A još se manje mogu razviti osobne vrijednosti radnika, koji i bez obzira na gornji razlog postaje u modernoj tvornici, koja ga iskorišćuje kao puko sredstvo sticanja, biva neizbježivo degradiran na dio produkcione mašinerije.

Zabluda svih predstavnika integralno individualističke kao i pseudo-kolektivističke ekonomije nalazi se u krivom mišljenju, da korporativno organizirani društveni oblici nemaju nikakve sposobnosti za kulturu osobnosti. A u stvari je protivno istina. Jedino u okviru staleške organizacije može osobnost da razvije do vrhunca sve svoje sposobnosti i manjak tog okvira, što zaštićuje pojedinca, jest nenadomjestivi organski defekt, jest prva kobna faza u socijalno-biološkom propadanju pojedinaca i mase.

Novi vijek je počeo graditi na nijekanju ne samo činjenice već i same pomisli, da bi čovjek bio socijalni fenomen. A sada, iza dugog uzaludnog lutanja, vraća se natrag na socijalno ekonomsku teoriju i praksu srednjega vijeka. Dosadašnji razvoj novovjeke ekonomije dovodi nužno do prastare, a ipak za najveću većinu današnjih ljudi nove spoznaje, da je individualistička ekonomija, bila ona maskirana trgovačko-liberalno ili marksistički ili fašistički, velika utopija i da jedino socijalno religiozni organizacijski princip staleža jamči za skladno uređenje i nesmetano djelovanje ljudskog društva, u kojem stoji svaki na svom mjestu, vrši svoje dužnosti i posjeduje svoja prava. U takovu društvu isplati se onda raditi za užu i za širu zajednicu.

Dr. M. Antun Adler.

Seljačka mladost Francuske obraća svoje lice Kristu

Koncem srpnja godine 1937. manifestirao je francuski JOC[1] u ime francuskog radništva svoj povratak k Bogu. Seljaci su pošli za njima. Na kongres u Paris 21.—23. IV. 1939. došlo je katoličko seljaštvo čitave Francuske »pour rendre hommage au Christ — da se pokloni Kristu.«

Posebni vlakovi iz svih krajeva Francuske jurili su prema centru francuskog života. Gužva naroda vladala je u autobusima i u podzemnoj željeznici. Premda 25.000 posjetnika za Pariz nije ništa, ipak se to na momente osjećalo.

Kongres je bio održan na velikom pariškom stadionu »Vélodrome d'Hiver«. Prisustvovalo mu je 6 kardinala i oko 30 biskupa. Otvorio ga je Pierre Lambert predsjednik seljačke organizacije u petak 21. IV. u 9 ½ sati navečer.

Veličanstven je bio pogled na tribine, koje se dižu do 30 m visine, sve pune muške omladine. Oduševljenje, koje je proizlazilo iz 20.000 grla, povlačilo je svakog čovjeka za sobom.

U subotu u 8 s. ujutro bila je zajednička sv. Misa u St. Sulpice-u u jednoj od najstarijih i najpopularnijih crkava Pariza. Krasan prizor. 7.000 mladih, priprostih seljaka kliče Kristu; svi do jednog idu na sv. pričest.

U 10 s. prije podne redali su se na velodromskom stadionu govornici, sve jednostavni i priprosti seljaci. Tema je bila: »Le jeune rural face à la vie. — Pogled mlada seljaka na život.« Trebalo je čuti kakav veliki idealizam bukti u mladoj seljačkoj duši, kakovu lijepu budućnost snuje priprosti seljak.

Bdijenje u 9 s. navečer u pariškoj katedrali Notre-Dame bilo je i veličanstveno i dirljivo. Već u 8 ½ s. bila je crkva dupkom puna. Oko glavnog oltara u moru svijetla vijale su se zastave (oko 500) katoličke seljačke Francuske, a iz grla oduševljene omladine dizala se velikodušna posveta sebe, svoga života i rada Kristu.

Kruna čitavog kongresa bila je nedjelja, kada se je iza nepregledne povorke zastava uz urnebesno klicanje mase od 25.000 na velodromskom stadionu pokazao jedan seljak noseći ogroman križ od slame i klasja, a za njim drugi držeći u ruci krasnu pokaznicu oko 1 m. visoku načinjenu iz slame a ukrašenu klasjem i različitim cvijećem. Za ovima opet seljaci noseći ogromnu katedralu,

[1] Jeunesse ouvrière chrétienne, Kršćanska radnička mladost

koja je počivala na žitu, povrću i voću, na plodovima seljačkog rada; simbolički izraženo ono, što je kardinal Verdier rekao u svome nagovoru: »katedrala francuska je francusko seljaštvo posvećeno i pokršćanjeno.«

Kongres je završen krasnim zbornim govorom u 5 sati poslije podne.

Prije 10 godina se započelo, a danas se već sastaje na veličanstven kongres čitava Francuska od Bretanje do Lorene, od Normandije do Gaskonje. Francuska svih narječja i zemalja. A što vodi ovu masu k srcu njihova života? Što su oni zapravo htjeli? »Hoćemo da nas se čuje, da nas se shvati, da nam se pomogne,« rekao je predsjednik u svom uvodnom govoru. Htjeli su da pokažu francuskoj javnosti stanje francuskog seljaka i onda su htjeli da dakažu, kakovo oni žele novo francusko seljaštvo.

Stanje francuskog seljaka zorno je prikazano Kristu u noćnom bdjenju u pariškoj katedrali: »Eto nas Gospodine, svih Tvojih Jacista;[2] došli smo sa svih strana... skupili smo se u ovoj katedrali, koju su naši djedovi sagradili...« Došli smo da ti se potužimo: ... Koliko je bilo sela nekoć punih života, a danas su skoro pusta; Nekoć su bila puna djece a danas broje samo još nekoliko staraca...« Seljak ostavlja selo i ide u grad; sela su u raspadanju... ognjišta pusta, kolijevke prazne... čitavo seljaštvo stenje pod teretom...« Mali dohodci... posao često puta pretežak... nema 40 satnog rada...« Žena uz kućni posao, mora da radi još i na polju,« te ne može da se posveti odgoju djece... »Koliko sela bez svećenika? crkve su zapuštene i prazne... crkve, u kojima Ti više ne boraviš...« Mi vidimo, da tako dalje ne ide, »a Francusko kršćanstvo, seljaštvo hoće i mora dalje da živi...« Zato treba drukčije početi, treba rekonstruirati, »transformer la France« veli kard. Suhard. »Mi hoćemo revoluciju s Kristom i za Krista« naglašuje kardinal Gerlier u svome nagovoru. Hoćemo »kuće udobne... gdje će se tijelo moći odmoriti; a duh razviti... gdje će djeca rasti u veselju i uzajamnom poštivanju...«, hoćemo da seljak može na selu živjeti život sretniji, čovječanskiji, kršćanskiji«... hoćemo, da svijet cijeni napor seljaka... da se ne mrzi, nego časti posao seljaka, koji je jedan od najtežih ali ujedno i najnužnijih. Hoćemo da naš život i rad bude ugodan i veseo, da on bude Bogu posvećen.«

Do kulminacije je došlo, kad su se u nedjelju kod prikazanja po prvi puta molile seljačke litanije, kada su hiljade i hiljade seljaka prikazivale Bogu svoju okolicu i sebe:

»Mirisni dašak naših polja	mi Ti ga prikazujemo
»Pjevajuće talasanje našeg žita	" " " "
»Blagoslovljenu kalvariju naših puteva	mi Ti je prikazujemo
»Naše tvrde ruke	mi Ti ih prikazujemo
»Naš rad natopljen znojem	mi Ti ga prikazujemo

[2] JAC, Jeunesse agricole chrétienne, Kršćanska seljačka mladost.

»Umor naših tjelesa mi Ti ga prikazujemo
»Naše muke i napore mi Ti ih prikazujemo
»Našu slobodu i naše dužnosti " " " "
»Naše omražene nespretne seljačke kretnje " " " "
»Naše brige i naše nade« " " " "

Poslije podne u zbornom govoru, pošto je prikazan čitav proces od sijanja do gotova kruha, njih 500 pruža gotov kruh svijetu. »Voici le pain qui va nourrir les hommes nos frères — Evo kruha, koji će služiti za hranu ljudima, našoj braći.«

»Dođite svi, koji ste gladni... evo vam kruha..., jedite naš kruh..., za Vas smo ga mi pripravili... za vas radnici, za vas đaci, poslodavci, suci... za Vas da odgovorimo na Vaše potrebe, na Vašu molitvu: »Kruh naš svagdanji daj nam danas.« Mi smo vam pripravili ovaj kruh — avec amour, s ljubavlju.

Kongres je izvan očekivanja uspio. On je bio afirmacija francuske seljačke omladine, da hoće živjeti novim pravim kršćanskim životom.

Što je osobito upalo u oči jest to, da je čitava akcija dolazila od laika; to su zaista njihove težnje, njihove želje, one su dolazile od njih, a ucijepili su im ih agilni i revni duhovnici, naročito inspirator kongresa i osnivač cijelog seljačkog kat. gibanja, isusovac o. de. Foreaux.

Francuska katolička akcija je za 10 godina svoga rada učinila jedno zaista gigantsko djelo na selu i u gradu. Ona je izvukla Francusku iz propasti, u koju je sve više srljala; iz komunizma, koji je još prije nekoliko godina izgledao neizbježiv. Ona sada izgrađuje novu domovinu — la cité nouvelle i — novu katedralu.

Paris *Antun Schenk D. I.*

Veliki prognanik o Providnosti*

Sv. Ivan Hrizostom (344-407), divni svetac, jedan od najprivlačivijih, koje susrećemo u povijesti Kristove Crkve, jedan od najsilnijih govornika svih vremena, kojega su hiljade oduševljeno slušale, pa i slijedile, imao se boriti i protiv najjačih neprijatelja tako, te je napokon umro u progonstvu. Imao je dakle mnogo zgode i razloga i potrebe, da i razmišlja i govori i piše o Providnosti Božjoj, a imao je i najljepšu sposobnost, na pravi način izraziti svoje misli i čuvstva ter ih drugima saopćiti. Zato nalazimo kod njega najdivnija i najsavršenija razmatranja o Providnosti Božjoj, i to o svim pitanjima, koja su s njome povezana, i o svim poteškoćama, koje se mogu protivu nje zamisliti.

Na početku svoga javnoga djelovanja *izjavljuje svoje najdublje uvjerenje, da postoji Providnost Božja, i da nitko ne bi o njoj sumnjao, kad ne bi bili najveći grijesi zastrli očiju ljudi, da ne vide najjasnije istine*[1]: »Kad bi svi slijedili pravu mudrost, ne bi postojalo pitanje, odakle zlo; nego bi barem iz ovoga najboljega načina života, ako ne inače, znali da svi živimo pod Bogom kao svojim kraljem, i da On svim našim stvarima upravlja prema svojoj mudrosti i razboritosti. To se i sada zbiva, ali ne spoznaje se lako poradi one goleme magle, koju su oni rasprostrli po čitavom svijetu. Kad ne bi tako bilo, Božja bi Providnost pred očima sviju sjala kao u podnevnom svijetlu i u vedrom zraku... Bog i sada upravlja čitavim ovim svijetom, ali mnogi toga ne vide poradi zbrke i oluje«.

Ovo se njegovo uvjerenje tijekom vremena, sred bura i oluja, samo još više utvrdilo. *Od bezbrojnih mjesta, gdje na tako divan način očituje svoje uvjerenje i svoje pouzdanje u Providnost Božju,* promotrimo pobliže samo tri djela, u kojima možda najdublje gledamo u njegovu dušu, koja je ispunjena najživljom vjerom i pouzdanjem u Providnost Božju.

Prvo je knjiga, koju je upravio još kao đakon monahu Stagiriju, da ga utješi u žalosti, koja ga je mučila poradi teških napasti[2]. *Na pitanje, zašto Bog nije već davno uništio Đavola, da ne bi mogao mučiti ljude svojim napastima, svetac odgovara*[3]: Kad bi onaj zlikovac silom vladao, ovo bi pitanje bilo razborito. Ako

---

* Nedavno je u znanstvenom nizu Knjižnice Života izašlo djelo o. Šanca: »Providnost Božja« u svijetlu sv. Otaca. Da čitatelje Života upoznamo s knjigom, donosimo ono, što o Providnosti veli najmarkantnija ličnost Patrologije — sv. Ivan Hrizostom.

[1] Adversus oppugnatores vitae monasticae, lib. 3, c. 10, PG, t. 47, col. 365.

[2] Ad Statigirium a Daemone vaxatum, lib. 1, PG, 47

[3] col. 432

li nema ove vlasti, nego može samo nagovarati i mamiti, a mi možemo njegove napasti odbiti, ako hoćemo, zašto uklanjaš zgodu za sticanje zasluga i odrezuješ materiju, iz koje bi si savio pobjedničke vijence?... Ako mnogi svladavaju silnu moć, a mnogi će svladati i u buduće, zašto bi ti htio ove buduće pobjednike lišiti tolike časti?... Ako li kažeš, da neće svi pobijediti, što zato? *Mnogo je bolje, da pravednici imaju zgodu, pokazati svoju volju, a oni, koji nijesu takvi, da budu kažnjeni poradi svoje nemarnosti, nego li da poradi ovih oni trpe štetu«. Da bude naše pouzdanje u Providnost Božju veoma zaslužno, ne smijemo tražiti, da znademo svaku pojedinu svrhu, za kojom Bog ide*[4]*:* Ako bismo htjeli Boga slušati samo onda, kad bismo znali za uzrok i razlog, ne bi bila nagrada velika, niti bi to bio dokaz vjere. Ako li ne znajući ništa od svega toga,ipak s najvećom ljubavlju vršimo sve njegove zapovijedi, stičemo za svoju dušu,najveću korist iz prave poslušnosti i vjere. Samo ovo naime treba da znademo, da je sve za nas korisno, što nam Bog šalje, ne ispitujući način, niti teško podnoseći, što toga ne znamo. Ovo znati nije niti moguće niti korisno: prvo jer smo smrtna bića, a drugo, jer se brzo možemo uzoholiti. Mnogo toga mi činimo, što se našoj djeci pričinjava kao štetno, pa je ipak korisno; niti djeca traže razlog, niti mi nastojimo, kako bi ih o tom uvjerili. Samo ih opominjemo, neka u svemu slušaju svoje roditelje i neka ništa dalje ne traže. Ako smo svojim roditeljima tako poslušni, koji su iste naravi kaošto i mi, te se nikako ne srdimo, zar ćemo se na Boga srditi, što ne poznamo svih Njegovih misli?«

★

Ne smije nas smetati, što su patnje i radosti na ovom svijetu tako nejednako razdijeljene[5] »Budući da će svako u onom životu dobiti, što je zaslužio, zašto bismo se smućivali poradi onoga, što se u ovom životu dešava dobrima ili zlima?... Time, što se zli kažnjavaju, mnogi postaju bolji, da ih ne bi stigla ista kazna. A time, što ne primaju svi u ovom životu, što su zaslužili, prisiljeni su, da misle, da su ove nagrade pridržane za drugo vrijeme.

Bog je pravedan, i zato ne bi nikada dopustio, da bi se toliko zlih bez kazne preselilo iz ovoga života, ili da bi dobri ovdje podnosili bezbrojne poteškoće, kad ne bi bio pripravio drugi život i jednima i drugima. Zato niti ne kažnjava svih niti ih časti... razlog je taj, što još nije došlo vrijeme suda«.

Dapače ne smijemo se čuditi, ako vidimo, da mnogi moraju trpjeti čitav život[6]*:* »Kazao bih, da ovi poglavito trpe poradi svojih grijeha i mana, a onda i zato, da se drugi poprave, gledajući njihove muke. Ako se ovo ne zbiva kod svih jednako, nemoj se čuditi, jer nije još došlo vrijeme suda. Što ćeš dakle za one kazati, pitaš,

[4] col. 441-442
[5] col. 443
[6] col. 444

koji su upali u najveće patnje, prije nego li su mogli sami sagriješiti? To može imati ne samo jedan, nego mnogo raznih uzroka...« Ali posljednji je odgovor[7]: »*Možda je i neki tajni razlog, koji samo Bog, Stvoritelj svih stvari, pozna*«. Tako svetac potiče Stagirija na bezuvjetno pouzdanje u Providnost Božju.

Još je jasnije, nego u tom mladenačkom djelu, Sv. Hrizostom prikazao svoje mišljenje o Providnosti Božjoj u jednom govoru, koji je držao još kao mladi svećenik u Antiohiji.[8]

Najprije ističe veliku razliku između dvije vrste zla[9]*:* »*Ima zlo, koje se pravo tako zove:* bludnost, preljub, pohlepa i bezbrojna druga zla, koja zaslužuju najveće kazne, kao pravi zločini. Opet *ima zlo, ili bolje, nije nego se samo zove zlo:* glad, kuga, pošast, smrt, bolest i druge slične stvari. Ove stvari nijesu istinita zla; zato sam kazao, da se samo tako zovu. Kako to? Ako bi bilo zla, ne bi nam bile uzrok dobara: one umanjuju našu oholost, oslobađaju nas od lijenosti i potiču nas na revnost, sile nas, da budemo pozorniji... Ono zlo nije Božje djelo, nego proizlazi iz naše volje; a ovo je zlo zato određeno, da ukloni ono drugo«.

Onda izričito dokazuje opstojnost Božje Providnosti[10]*:* »*Sunce nije tako jasno, kaošto Providnost Božja; pa ipak se usuđuju neki, ustvrditi, da Đavoli vladaju našim stvarima.* Što ću? Dobroga Gospodina imaš, koji voli,da zlo o Njemu govoriš, nego li da prepusti Đavolima upravu tvojih stvari, da tako iskusiš, kako Đavoli upravljaju. Onda bi znao iz iskustva, kolika je njihova zloća... Rado bih one, koji tako govore, pitao, koju zbrku vide u sadašnjim stvarima, da im se čini, kao da Đavoli upravljaju našim poslovima?... Što koristi, tako će netko kazati, što je velik red glede sunca i mjeseca i čete zvijezda i svega drugoga, kad su naše stvari pune zbrke i nereda? Koje zbrke ili nereda? Onaj je bogat, tako odgovara, pa je silnik, koji pljačka i vara, dnevno siromasima otima njihovo vlasništvo, pa ipak mu se ne događa ništa zla. A drugi živi čedno, umjereno i pravedno, i svim je drugim vrlinama urešen; pa ipak ga tišti siromaštvo, razne bolesti i svakojako zlo. To je dakle ono, što te smućuje? Jest, ovo, odgovara. Kad bi dakle vidio, da mnogi od onih, koji otimaju, trpe, a neki ili mnogi od onih, koji se odlikuju krepošću, obiluju dobrima, zašto ne bi promijenio svoga mišljenja te Boga hvalio? Zato, jer me upravo ovo smućuje. *Ako su dvojica zla, zašto jedan biva kažnjen, a drugi ostaje bez kazne? Ili, ako su dvojica dobra, zašto jedan biva obasipavan častima, a drugi mora da trpi bez prestanka?* Odgovaram: i to je najveće djelo Providnosti Božje. Ako bi naime sve zle kaznio već na ovom svijetu, a sve dobre obasipao častima, sudnji bi dan bio suvišan. A opet, kad ne bi kaznio nijednoga krivca, niti jednoga dobroga odlikovao čašću, i zli bi postali još gori, jer su mnogo nemarniji od dobrih, pa i oni, koji bi htjeli huliti na Boga, još bi ga više op-

[7] col. 445
[8] Adversus eos, qui dicunt Daemones gubernare res humanas, PG, 49 col. 241-253
[9] col. 251
[10] col. 253-254

od dobrih, pa i oni, koji bi htjeli huliti na Boga, još bi Ga više optuživali, ter bi tvrdili, da Providnost Božja nikako ne upravlja našim stvarima. Ako sada, kad neki zli bivaju kažnjeni, a neki dobri bivaju čašćeni, ipak tvrde, da Providnost Božja ne upravlja našim stvarima, što bi istom govorili, kad ne bi bilo niti toga?« Kako to odgovara Providnosti, to vidimo, ako promatramo ovo[11]: »*Ne kažnjava svih da spoznaš, da ima uskrsnuće; a nekoje kažnjava, da nemarne potakne na veću revnost,* jer se tako boje, gledajući tuđe patnje. I opet nekoje dobre odlikuje čašću, da druge ovim primjerom predobije za krepost; ali ne udijeljuje svima časti, da upoznaš drugo vrijeme, kada će svima udijeliti zasluženu nagradu. Ako bi svi dobili već u ovom životu, što su zaslužili, ne bi htjeli vjerovati, da ima uskrsnuće; ako li ne bi nitko dobio u ovom životu, što je zaslužio, mnogi bi postali nemarniji.»

Kako mudro Bog postupa, što ne kažnjava odmah svakoga, to pokazuje ovo[12] »Ako bi Bog odmah poslije grijeha kažnjavao, ljudsik rod ne bi više postojao«. Zato treba se u praktičnom životu, kod promatranja raznih nepravda, držati ovoga načela[13]: »Ako vidiš nekoga, gdje pljačka i vara, a da ipak ne biva kažnjen, ispitaj svoju savjest, promatraj svoj život i svoje grijehe. Onda ćeš lako razumjeti, da si ti prvi, za koga ne bi dobro bilo, da bi svaki grijeh odmah slijedila kazna. Zato mnogi tako strogo sude, jer ne promatraju najprije sebe, a onda istom druge. Mi na sebe ne mislimo, nego odmah istražujemo tuđe stvari. Ali nemojmo tako raditi, nego posve obratno. Ako vidiš, gdje neki pravednik trpi, sjeti se Joba.«

Napokon svetac iznosi kratki pregled, kako treba braniti Providnost Božju[14]*:* »Pitajmo protivnike, da li ima Bog. Ako kažu, da Ga nema, ne zaslužuju niti, da im odgovorimo. Kaošto bijesnima, tako ne valja odgovarati niti onima, koji kažu, da nema Boga. Lađa, na kojoj se nalazi nekoliko brodara i veslača ne može ostati čitava niti za jedan stadij, ako njome ne upravlja ruka kormilarova. Koliko više to vrijedi za ovaj toliki svijet, koji se sastoji od tolikih tjelesa i elemenata! Kako bi mogao postojati toliko vremena, kad ne bi bilo Providnosti, koja bi se za njega brinula, čuvala ga i njime upravljala? Ako li priznaju, da ima Bog, kako to traži počitanje prema općenitom uvjerenju i prema iskustvu, onda im recimo ovo: Ako ima Bog, kaošto uistinu ima, onda mora da je i pravedan, jer inače ne bi ni bio Bog; ako li je pravedan, onda je svakomu plaća prema njegovim zaslugama. Ali vidimo, da ne prima svatko ovdje, što je zaslužio. Moramo se dakle nadati, da ćemo u drugom životu dobiti plaću, koju smo zaslužili, da se tako pokaže Božja pravda... Budući da to znademo, i sami razmatrajmo o Providnosti i uskrsnuću, pa i druge učimo, i nastojmo, kako ćemo onima, koji govore protiv Boga, začepiti usta, a Njega

[11] col. 255
[12] col. 255
[13] col. 256
[14] col. 257-258

proslaviti u svemu. Tako ćemo zaslužiti, da nas to brižnije čuva i štiti, ter postići veliku Njegovu pomoć. Oslobodit ćemo se pravoga zla i postići ćemo buduća dobra po milosti i dobroti Gospodina našega Isusa Krista.«

Tako svetac u ovom govoru ,koji je držao pred narodom u Antiohiji na početku svoga javnoga djelovanja, *brani Providnost Božju protiv onih, koji su odviše gledali na tolika zla u svijetu, a premalo se bavili pitanjem, koju dobru svrhu može Bog imati, kad ovo pripušta.*

★

Ali najopširnije i najtemeljitije i s najvećim zanosom obranio je Sv. Hrizostom Providnost u onoj knjizi, koju je napisao u progonstvu, ne dugo prije svoje smrti, dakle onda, kad je bio iskusio svu težinu prigovora, koji su se mogli iznositi proti Providnosti na temelju tolikih patnja, koje su bile zadesile ne samo njega, nego i tolike druge, pa i čitav narod i Crkvu, napose njezine svećenike. Slušajmo dakle, kako svetac u ovoj knjizi[15] *nastoji, da prosvijetli i ohrabri i utješi one, koji su bili izgubili pouzdanje u Providnost Božju, jer su mislili, da se ona ne može složiti s tolikim zlom, koje su gledali na svoje oči.*

Najprije upozorava sve one, koji sumnjaju o Providnosti[16]: »Koji je dakle uzrok tolike bolesti? Njihova *suvišna znatiželjnost, koja ih goni, da bi htjeli znati svaki uzrok svega, što* se zbiva, ter istražiti nepojmljivu i neizrecivu Providnost Božju, *neizmjernu i nedokučivu. Nju ispituju bestidno i znatiželjno«. Da je takva znatiželjnost uistinu bestidna, to nam je jasno, ako promotrimo, kolik je Bog*[17]*:* Onaj, koga znatiželjno ispituješ, besmrtan je, nepromjenljiv, uvijek postoji, uvijek na isti način, bez početka, bez kraja, duši nepojmljiv, nadilazi razum, nedostiživ mišlju, ne može se protumačiti, niti izreći, neshvatljiv je, ne samo meni, i tebi, niti samo prorocima i apostolima, nego i nebeskim silama, koji su čiste, nevidljive, bez tijela, koje su uvijek na nebesima«. Ako svetac kudi onu znatiželjnost, to ne smijemo krivo shvatiti[18]: »Što kažeš« Zar nećeš da sigurno znadem, da ima Providnost Božja? Tako će netko prigovarati. Hoću i želim, i to od svega srca. Samo nemoj Providnosti ispitivati i znatiželjno istraživati. Ako naime već znadeš te si odlučio, da hoćeš da vjeruješ, nemoj ispitivati. Ako li sumnjaš, pitaj zemlju, nebo, sunce, mjesec, razne vrste životinja, sjemena, biline, nijeme ribe, hridine, gore, šume, brežuljke, noć, dan. Jasnija je naime Providnost Božja, nego li sunce i njegove zrake. U svako vrijeme, na svakom mjestu, u pustinjama, u kulturnim i nekulturnim krajevima, na kopnu i na moru, i kamo god

[15] Ad eos, qui scandalizati sunt ob adversitates, quae contigerunt PG, t. 52, col. 479-528
[16] col. 482
[17] col. 484
[18] col. 488

menike ove Providnosti, ako slušaš glasove, koji dolaze od svih strana, jasniji od ovih naših razumnih glasova, lako ćeš se osvjedočiti, da se ona brine za sve, samo ako hoćeš da prisluhneš«.

A ova je Njegova briga puna ljubavi[19]: »Ne brine se za nas na koji god način, nego tako, da nas ujedno ljubi, i iskazuje nam silnu i neizmjernu ljubav, bez ikakve strasti, ali žarku i intenzivnu, iskrenu i nerazrješivu, koja se ne može nikada ugasiti«. Da uistinu postoji Providnost Božja, svetac dokazuje divnim promatranjem svijeta, gdje se svagdje vidi najljepši red, koji odgovara svrsi raznih dijelova, a osobito čovjeku.

Iz ovoga dugoga, zanosnoga dokaza[20] slušajmo glavna mjesta[21]: *Iz samih Njegovih djela dokazujemo Njegovu Providnost. Izrazit nju čitavu, dapače niti najmanji njezin dio, nije lako; tako je neizmjerna i beskrajna. Ona sja i iz malenih i iz velikih stvari, bilo onih, koje se mogu očima promatrati, bilo onih, koje se ne mogu vidjeti.* Izvedimo dokaz iz onih, koje se vide. Ovaj tako divno uređeni svijet stvorio je samo poradi tebe. Ovaj tako lijepi i veliki svijet, tako raznolik i dragocjeni, trajni i korisni i svestrano plodonosni, i za uzdržavanje i za jačanje tijela i za poučavanje duše i za pokazivanje puta k Bogu, sve je ovo stvorio samo poradi tebe. Anđeli njega nijesu trebali«. Onda opisuje divnom rječitošću *nebo sa zvijezdama i suncem i mjesecem i oblacima i godišnjim vremenima*[22], *započinjući ovako:* »Što je ljepše od neba, koje je sada suncem ili mjesecem obasjano, sada opet kao nekim pogledima neizmjernim mnoštvom zvijezda rasvijetljuje zemlju i brodarima i putnicima pruža putokaze i vodiče? Ne mala slast i korist rađa se onima, koji promatraju onu raznolikost. Niti je neznatna korist od raznih godišnjih vremena, bilo da promatraš mjeru ili veličinu i kratkoću ili beskrajnu raznolikost . . .«. Zatim opisuje sve *ono, što se vidi na zemlji*[23] *nedostiživom* riječitošću i milinom tako, te je lako priznati zaključak: »Sve ovo glasno i jasno progovara i svjedoči, da ima Božja Providnost i krepost i mudrost«. Onda opet dokazuje, kako su korisni i vjetrovi i noći,[24] jer bez noćnoga počinka brzo bi čovjek ili umro ili bi postao nesposoban. Na sličan način promatra najdivnijim poletom i svu beskrajnu raznolikost u carstvu bilina i životinja[25] i život i smrt. *Sporeďujući sve ovo sa čovjekom, koji je tako odlikovan nad sve životinje, a bez svoje zasluge, ovako zaključuje:* »Iz svega onoga, što je rečeno pa i iz tolikih drugih razloga, Providnost Božja sja jasnije od ovoga svijetla. Zato nemoj suvišnom znatiželjnošću istraživati i ispitivati uzroke svih stvari, pa i onih, kojih ne možeš pojmiti. I našu egzistenciju primili smo od Njegove dobrote, premda nije trebao naše službe.

[19] col. 488
[20] col. 491-493
[21] col. 491
[22] col. 492-493
[23] col. 493-494
[24] col. 494-495
[25] col. 495-496

Zato moramo Ga hvaliti i klanjati Mu se, ne samo za to, što nas je stvorio i što nam je dao netvarnu i razumnu dušu, niti samo zato, što nas je odlikovao nad sve druge stvari, niti za to, što nam je dao vlast nad svim vidljivim stvarima, nego zato, *što je sve to učinio, premda nas nije nikako trebao. To je naime tako divno u Njegovoj dobroti, što nas je stvorio, premda nije nikako trebao naše službe«.*

★

Pošto je tako samim promatranjem svijeta dokazao, da ima Providnost Božja, neizmjerno mudra i ljubezna, *ovu istinu dokazuje iz povijesti, koja je sadržana u svetom Pismu.* Ali uza svu jasnoću, kojom je svakoga uvjerio, da ima Providnost Božja, ipak zaključuje praktičnom opomenom[26] što treba činiti, ako hoćemo da upoznamo sve uzroke: »*Kad tako znatiželjno i marljivo sve ispituješ, očekuj svršetak i promatraj konac ovih stvari, i nemoj se smućivati i bojati od početka. Onaj, koji ne zna, kako se zlato topi i čisti, mislio bi, da je sve zlato propalo, kad vidi kako se ovo na početku topi i pepelom i slamom pomiješuje. Ali, ako čeka na svršetak, vidi, da je tako zlato samo očišćeno*«. Ovu svoju opomenu potkrepljuje promatranjem primjera iz Staroga Zavjeta. Nakon svega ovoga dokazivanja izvodi zaključak da treba u svim okolnostima imati bezuvjetno pouzdanje u Providnost Božju[27]: »Predragi, ako se zla svrše u ovom životu, hvali Boga; ako li se još povećavaju, budi istotako zahvalan, i nemoj se dati smesti. *Ti znaš, da je Providnost Božja neizmjerna i neizreciva i da će se sigurno sve svršiti, kako se dolikuje, bilo u ovom životu bilo u budućem. Ako je nekomu* teško čekati na budući život, njemu odgovaram, da je samo budući život pravi život i sreća stalna. Ovaj je život put, a budući je život domovina. Stvari ovoga života slične su proljetnomu cvijeću, a one nepomičnim stijenama. Tamo su vijenci i nagrade bez kraja, tamo su nagrade za pobjede, tamo su i kazne i patnje nepodnosive za ovakve zločine, koje su neki počinili«.

Pošto je svetac pozitivno dokazao, da ima Providnost Božja, odgovara na poteškoće.[28] *Jezgra se svih poteškoća sastoji u tom, što ljudi ne vide svrhe, poradi koje Bog pripušta zlo.* Odgovara: »Ako pitaš, zašto je sve ovo pripušteno, . . . nemoj ovoga ispitivati, nego prepusti sve neshvatljivoj mudrosti Božjoj . . . *Ako li želiš već sada znati neki razlog, čuj jedan, koji nam je poznat. Mnogi su naime drugi, koji su samo Bogu poznati, koji na razne načine upravlja našim stvarima.* A onaj razlog, koji je i nama poznat, to je ovaj: Ove su smutnje za to pripuštene, da se ne bi umanjile nagrade onih, koji su hrabri i plemeniti«.

[26] col. 499-500
[27] col. 507-508
[28] col. 508-509
[29] col. 509

Iz toga zaključuje[29]: »Zato su dopuštene smutnje. Ako spominjaš one, koji su pretrpjeli smutnju, ja ću njima suprotstaviti one, koji su njima postigli veću slavu, i kazat ću ti opet, da ne bi bilo pravedno, kad bi ovi morali štetovati poradi onih, koji su bili u gorem stanju poradi svoje neopreznosti i nemarnosti, kad bi bili mogli biti oprezni i pozorni. Ovi valjani bili bi pretrpjeli nepravdu, kad bi bili izgubili zgodu, pobijediti u borbi. Oni drugi, bili bi morali pripisati krivnju za svoju štetu nikomu drugomu, nego samima sebi. Njihovu bi krivnju bili dokazali oni, koji se ne samo nijesu smutili, nego su dapače tako stekli veću slavu i jakost«.

Onda svetac navodi *primjere iz Staroga i Novaga Zavjeta, koji pokazuju, kako su toliki ljudi tako sjajno podnosili najveće smutnje i poteškoće. Tako je i najveća sablazan, kako mnogi misle, križ, najsjajnija slava i izvor najveće časti*[30]: »O sjaja muke, o bljeska križa! Sunce potamnjuje i zvijezde padaju kao lišće, a križ nadmašuje sve svojim sjajem i zaprema čitavo nebo. Vidiš li, kako se njime proslavljuje Bog? Vidiš li, kako ga proglasuje svojom slavom, kad ga na onaj dan obasjava tolikim svijetlom?«

Iz svega ovoga zaključuje, da *nije bilo samo zlo, što se dogodilo i sada i u prijašnja vremena: progonstva i muke i otpadi.* Zato[31]: »Nemoj gledati na one, koji su se uskolebali, nego one, koji su ostali stalni i nepomični i koji su tako postali jači. Ne one, koji su se smutili, nego one, koji su sretno plovili, a kojih ima puno više nego li onih koji su nastradali. Ali makar ih bilo i više, bolji je jedan, koji vrši volju Gospodinovu, nego li hiljadu grešnika«.

Zato na svršetku *potiče svoje čitatelje na najveće pouzdanje u Providnost Božju*[32]: »Stojte jaki i nepokolebivi i očekujte ona dobra, koja su vam pripravljena. Sigurno, sigurno pripravit će vam se plaća, koja će biti ne samo jednaka vašim naporima, nego neizmjerno veća od njih. Takav je predobri Bog: one, koji bi htjeli nešto dobro učiniti ili kazati, nastoji svojom darežljivošću nadmašiti darovima i nagradama. Samo da ih postignemo po Kristu Isusu Gospodinu našemu, komu čast na vijeke vijekova. Amen«. Ovi nam kratki izvatci iz djela Sv. Ivana Hrizostoma dovoljno pokazuju, što je za njega bila vjera u Providnost Božju, i na kojim se temeljima osnivala.

Franjo Šanc D. I.

[30] col. 518
[31] col. 518
[32] col. 528

Kad Slavonija moli

Duhovne vježbe u zavodu sestara sv. Križa u Đakovu

Već nekoliko godina davaju se u zavodu sestara sv. Križa u Đakovu duhovne vježbeza žene i djevojke sa sela. Maleno gorušićno zrno razvilo se je do danas u veliko i plodno stablo. Zaslugom velečasnog gosp. Augustina Wolfa počeo je kurs duhovnih vježbi 1921 god. Prve godine bilo je 60 učesnica. 1922 g. pod istim vodstvom bilo je 48 učesnica.

1923 god. vodi duhovne vježbe vel. gosp. O Ilija Gavrić D. I. Učesnica ima 47.

1924 god. drže se duhovne vježbe za učiteljice. Drži ih vel. O. Bruno Foretić D. I.

1925 god. vodi duhovne vježbe za seljanke vel. O. Jagrić D. I. Učesnica ima 57, a pridružuju im se 16 gradjanskih djevojaka iz Đakova.

1926 god. bile su opet duhovne vježbe za učiteljice pod vodstvom vel. O. Prešerna D. I.

1927 god. drži duhovne vježbe za seljanke vel. O. Ivšić. Učesnica imade 117.

1928 god. davaju se duhovne vježbe odjelito za žene i djevojke. Djevojaka imade 67, žena 26. Obe serije vodi vel. O. Buljan D. I.

1929 god. opet su dvije serije duhovnih vježbi. Djevojaka ima 68, žena 66. Vodi ih vel. O. Zec

1930 god. drže se duhovne vježbe skupno za žene i djevojke pod vodstvom vel. O. Zeca. Učesnica ima 100

1931 god. nema duhovnih vježbi radi većih popravaka zgrade.

1932 god. drži duhovne vježbe za žene i djevojke vel. O. Josip Müller D. I. Učesnica imade 91. Medju učesnicima je veliki broj Njemica kojima se drže predavanja na njemačkom jeziku. Vlada veliko oduševljenje za duhovne vježbe. Odabiru se povjerenice u pojedinim selima koje će oduševljavati i skupljati učesnice.

1933 god. drže se pod istim vodstvom 3 serije duh. vježbi. Broj učesnica napadno raste. Žena ima 135, djevojaka 134, a Njemica za koje se drže posebne vježbe 96. Vlada veliki interes za duhovne vježbe. Sve su učesnice vanredno oduševljene. Jedna izjavljuje: »Cijelu sam godinu od onoga živjela što sam u duhovnim vježbama čula.« Neke učesnice dolaze 52 km daleko pješice. Iz Tovarnika dolaze troja kola žena, koja ovdje čekaju, dok ne prodju duh. vježbe. Za doba djevojačkih duh. vježbi ori se kuća

pjesmom i molitvom. Djevojke same pjevaju kod sv. mise i blagoslova. Oduševljenje je tako veliko, da 6 učesnica ostaju na zajedničkoj sv. pričesti, premda moraju radi slabe veze čekati 7 sati na vlak. Na svršetku djevojačkih duh. vježbi je procesija sa svijećama, zatim propovijed pred špiljom Gospe Lurske. Preuzv. gosp. biskup Dr. Antun Akšamović počastio je svaku seriju svojim pohodom, držao je propovijed i podijelio Papinski blagoslov.

God. 1934 drži vel. O. Müller 4 serije duhovnih vježbi. Prve za djevojke, koje još nijesu nikada obavljale duh. vježbe. Njih ima 98. Druge su za žene, koje još nijesu obavljale duh. vježbe. Njih ima 87 iz okolice i 30 iz Đakova. Treća serija je za djevojke, koje su već bile na duhovnim vježbama. Njih ima 90. Čevrta serija je za žene, koje su već obavljale duhovne vježbe. Učesnica ima 95. Osobito je zastupano: Valpovo, Gradište i Beravci. Radi velikog broja učesnica odgađaju se duhovne vježbe za Njemice za januar 1935 god.

1935 god. u januaru drži O. Müller duhovne vježbe za njemačke žene. Učesnica imade 60 iz okolice, 30 iz Đakova, a dolaze čak iz Filipova, Veprovca, Čiba i Rume.

1935 god. u praznicima drže se pod istim vodstvom 4 serije duh. vježba: dvije za djevojke i dvije za žene. U jednoj imade 177 mladih žena. Radi pomanjkanja prostora u kapeli, obavlja se služba Božja dozvolom preuz. biskupa u dvorani zavoda. U svečanom ophodu nosi se Sveto Otajstvo natrag u kapelicu između gustih redova učesnica.

Na koncu imale su revniteljice konferenciju, kako bi se moglo na godinu zapriječiti, da kod jedne serije ne bude tako velik broj učesnica. Ove godine imade osobito mnogo vedrine u djevojačkim duhovnim vježbama. Djevojke same pjevaju, a sestre ih pomalo upućuju u liturgijsko slušanje sv. mise. U više mjesta, osobito gdje nema crkve, skupljaju pojedine djevojke i žene vjernike na molitvu, osobito na zajedničko molenje sv. krunice te im pričaju što su naučile u duhovnim vježbama.

Kod serija prikazivan je učesnicama u filmu život Isusov, koji je tumačio vrlo dirljivo vel. gosp. Baüerlein.

Zašto je tako veliki broj učesnica i zašto tako rado dolaze vidi se iz izjava pojedinih učesnica: »Kako nam je lijepo! Kao da nam pater iz srca vadi što nam govori.« — »Toliko lijepa i dobra ponesemo doma za se i za druge.« — Jedna djevojka primijećuje: »Ja nisam bila dobra djevojka, sada sam se obratila i ispovijedila nakon dugih godina prvi puta iza moga školovanja.« Druga veli: »Bila sam tri dana kao u raju.« — »To su najsretniji dani moga života. To mi je nagrada za cijelu godinu posla i brige.« Jedna se od učesnica pismeno zahvaljuje i veli: »Od silnoga veselja i nutarnje sreće ne mogu se Spasitelju dosta dosta zahvaliti na milosti, koje mi je dao u duhovnim vježbama. I one, koje slabo

mare za vjerske stvari nagovaram pomalo, da idu u duhovne vježbe. Sada plaču i govore: Zašto nismo prije išle, kad se toliko dobra i lijepa u duhovnim vježbama nauči.« Jedna druga piše: »I na moga muža djeluju duhovne vježbe, koje ja obavljam. Prije sam imala dosta pokore, dok me je pustio, a sada me svake godine sve radije pušta.«

U toj žrtvi za istinom, u tom traženju Boga ima požrtvovnosti do heroizma. Iz Brodskih Zdenaca došla je jedna djevojka 60 km pješke. Došla je plačući. Kada se je okrijepila, plakala je još jače. Kada smo je u čudu pitale zašto plače, odgovorila nam je: »Plačem od sreće što sam jednom mogla doći na duhovne vježbe i što ste me tako lijepo primile.«

Niti nepogode vremena ne mogu spriječiti velikog broja učesnica.

Neke od učesnica dolaze svake godine. Tako imade djevojaka, koje 5-6 godina obavljaju duhovne vježbe sa djevojkama, a poslije udaje dolaze sa ženama. Neke obavljaju duhovne vježbe već 10-15 godina. Učesnice se ovdje u zavodu osjećaju kao kod kuće. Pokazuju novima prostorije, vrt, kapelicu, upoznavaju ih sa sestrama i zahvalne su im, što ih tako lijepo primaju i dvore. Ostaju u pismenom i usmenom saobraćaju sa sestrama, te im iznose svoje poteškoće i traže u njih savjeta.

1936 god. drže se i opet 4 turnusa. U siječnju za Njemice, a tri serije u praznicima. Djevojaka imade 105, žena 170. Duhovne vježbe vodi vel. O. Kukula D. I.

1937 god. drži duhovne vježbe vel. gosp. Stjepan Baüerlein, kateheta u Đakovu, pošto oci Isusovci radi preuposlenosti ne mogoše nikoga poslati. Posjet je vrlo dobar. Drže se dvije serije za žene i jedna za djevojke. Žena imade 165, djevojaka 160. Šutljive su i pozorne. Djevojke lijepo pjevaju i još ljepše recitiraju liturgijski sv. misu.

Iz duhovni vježbi djevojaka i žena sa sela, razvile su se konferencije za gospođe i žene iz Đakova te konferencije za đakovačke muževe i seljake iz okolice. Prve konferencije organizuje. 1934 g. Katoličko gospojinsko društvo. Drži ih vel. O. Josip Müller. Prisustvuje oko 60 gospodja, sva ženska inteligencija mjesta. Konferencije se svršavaju zajedničkom sv. Pričesti kojoj pristupaju i one, koje to nijesu učinile već dosta godina. Preuz. gosp. biskup Antun Akšamović podijelio je papinski blagoslov.

Prve konferencije za građane iz Đakova drže se u siječnju 1935 god. Iznad svakoga očekivanja javlja se veliki broj muškaraca, koji danomice raste do 340 učesnika. Mirno i pažljivo prate govore. Ima i inteligencije. Svečani završetak konferencija je u samostanskoj crkvi. G. župnik, dr. Franjo Didović zahvaljuje u ime svoje i svojih župljana konferensijeru O. Mülleru.

Iste godine u praznicima drži vel. O. Müller prve konferencije za seljake iz okolice Đakova. Imade u svemu oko 500 učesnika. Iz najbliže okolice dolaze do 6 km daleko. Imade ih i iz udalje-

nijih mjesta: Vuke, Ivanovca, Semeljaca. Iz Rokovaca kraj Miholjca došla su trojica 70 km daleko. Ostali su ovdje 3 dana, na 3 konferencije te se opet pješice kući vratili. Ma da vlada grozno nevrijeme, dolaze učesnici rado i veselo, premda su prokisli do kože.

God. 1936 urodila je osobitim plodom. Ove godine drži vel. O. Müller konferencije za muževe, za članice Katoličkog gospojinskog društva, za gradjanke i djevojke.

Muževa je već prvi dan — 6. I. — bilo 250, slijedeći dan se njihov broj diže na 600, onda ih ima 900, a završuju u subotu sa preko 1000 učesnika. Sabranost naroda je bila duboka i uzorna.

Na zaključnoj večernjoj procesiji sa svijećama sudjeluje preko 1000 muževa. Na licima im čitaš mir i dostojanstvo. Toga Đakovo nije nikada vidjelo. Krasno ponovljena katedrala, bajno rasvijetljena, smjestila je muški svijet u srednju ladju. Križari redaju ljude i paze na mir. »Tebe Boga hvalimo« zapjeva đakovački župnik. Muževi prihvaćaju. Iza svršenog blagoslova zahvaljuje se župnik svojim župljanima i moli ih, da ostanu vjerni Bogu i domovini po nauci i milosti Katoličke Crkve. Zahvaljuje toplim riječima na apostolskom trudu i djelovanju konferencijeru.

Žene su imale konferencije od 13—19 siječnja. Našlo ih se svaki dan do 1000. Došlo je i domaćica sa sela. Dirljiva je bila njihova disciplina, ali još ljepša njihova pažnja. Već u 2 sata znala je dvorana zavoda biti puna. Žurile su se, da ne ostanu bez mjesta. Konferencije su završile krasnom večernjom u samoj katedrali. Na uspomenu konferencija dobila je svaka žena »srceto.« Na njemu su naznačeni dani konferencija i napisane tri velike riječi: Bog, vjera, domovina. Te je tri riječi uzeo župnik, preč. g. dr. Franjo Didović kao motto propovijedi. Pohvalio je pažnju žena i osokolio ih da ostanu vjerne onim riječima »srceta.« Srednja lađa katedrale puna je đakovačkih građankih. U sredini lađe stoje pjevačice Ženske građanke škole čč. sestara. Župnik svršava govor, blagoslov započima. Ore se velikom katadralom skladne litanije. Pjevaju svi. Svećenik blagoslivlje, mnoštvo na koljenima prima blagoslov. »Do nebesa nek se ori« i »Rajska Djevo«, završuju ovu veličanstvenu vjersku manifestaciju.

Sa strane u klupama pokrajnih lađa bile su đakovačke gospođe. I one su imale iste dane konferencije u 6 sati uvečer. Broj učesnica uvijek je jednak i siguran.

Konferencije su završene kratkim duhovnim vježbama za djevojke iz Đakova. Ove su počele u znaku borbe. Nastalo je pitanje: »tko je divojka», jer su se i »dica umišala medju divojke.« Djevojke su dostojne kćeri svojih matera. Broj je uvijek isti, ima ih 400. Misli se, da mladost nije danas pristupačna ozbiljnoj, teškoj riječi uredjenja unutrašnjega života. A Ove tako paze i sve pozorno prate. Iza govora svaki dan polaze u crkvu na blagoslov. Pjevaju iz pune duše. U petak i subotu sve su na ispovijedi, u Nedelju na pričesti. Uzor im je Mati Božja, i Djevica i Majka. I

one će čuvati djevičanstvo, da budu vrijedne kćeri Crkve i Hrvatske. Njihova vjera, njihova duboka sabranost dokazuju, da je Slavonija bolja, nego što se o njoj govori. Za vrijeme sv. mise djevojke pod vodstvom čč. sestara pjevaju naše domaće crkvene pjesme. Crkva se ori od zanosa, Srca su puna. Svaka je ova duša Božja i sad se to jasno vidi. Gospina zavjetna pjesma — »Rajska Djevo« — odvija se iz tih mladih grla, a Marija opet prima pod svoju zaštitu graničarske Slavonije, kćeri pređa, koji toliko puta prokrvaviše za krst časni i slobodu zlatnu.

God. 1937 radi pomanjkanja vremena, drži vel. O. Müller samo konferencije za muževe i građanke. Premda je veliko nevrijeme i poledica, imade muževa oko 800, žena 600. Iz okolice dolaze seljaci pješke po mećavi i poledici i kažu: »Neznate vi, kako je lijepo i nama potrebno. Mi bismo dopuzali, a ne samo došli.« Neki idu 10 km daleko, te se vračaju sa konferencija u 10 sati uveče. I žene su oduševljene. Jedna veli: »Ja ću svoju djecu makar po noći poskrbiti, samo da mogu doći na konferencije. Ostavila sam djecu, da ih anđeli čuvaju, dok se vratim.« — »Samo da je dulje, makar mjesec dana«, vele ljudi.

God. 1938 drži konferencije vel. O. Poglajen. D. I. za građane i za građanke. Premda je nevrijeme i kruta zima, imade iz samog Đakova oko 300 muških učesnika i 300 ženskih.

Slavonija je na zlu glasu, ali ima u njoj i mnogo mnogo dobra. Slavonija psuje, ali ona zna i da se moli, vrlo intenzivno moli. I u njoj ima duša, mnogo duša, više no što se obično i sluti, koje u svom krilu nose duboko traganje za Bogom, potrebu posvemašnje predaje Bogu. I duhovne su oranice Slavonije plodne. One čekaju i Bogu se mole, da Gospodin pošalje što veći broj svojih orača, svojih poslenika, da ih duboko zaoru i oplode za Crkvu i Hrvatsku.

Sestra Huberta

Patriotizam i katolicizam

Nagomilaše se oblaci nad starom Evropom prekrivši vedrinu neba, sjaj jasnoga sunca i blagost mjesečeve zrake. Prekrila je kolijevku roda ljudskoga zračna lavina i prijeti propašću jezovitom. Napetost već odsijeva munjevitim bljeskom, prijeti gromom i ognjem do potpunog uništenja.

Evropa je pred ponorom smrti. Evropa, koja bijaše majkom i kolijevkom ljudskoga spasenja i preporoda. Evropa, u kojoj je Krist Bog Mesija ostavio Kraljevstvo svoje na zemlji: nepobjedivu Crkvu i navijestio Evangelium pacis, Blagovijest mira, Kraljevstvo neshvatljive ljubavi, Maslinu mira, tajanstveni Sakramenat pomirenja u Kruhu jakih. Krist, koji je razorio silu materije, triumfirao nad zakonima prirode. Uskrsnuo iz ništavila ljudske smrti, otvorio nebo, utješio čežnju ljudsku za vječnim Kraljevstvom. Krist, koji je ovdje afirmirao neoborivo i sigurno realnost vrhunaravnog reda i sankciju ljudskih čina. U Evropi je kršćanstvo uspostavilo supremaciju duha nad materijom, objavilo ljubav nad silom, pravdu nad nepravdom, podiglo cijenu ljudskog individua nad sramotom ropstva, čast žene nad tiranijom poganštine, snagu zakona nad anarhijom, povjerenje nad nevjerom i licemjerstvom. Istinu nad laži, svijetlo nad tminom, spokojnost nad nemirom, sigurnost nad nestalnošću. Kršćanstvo je u Evropi uzvisilo dostojanstvo ljudske osobe do cijene Božanske krvi, kojom se udostojao Bog Čovjek otkupiti izgubljenu ljudsku dušu. Kršćanstvo je u Evropi utemeljilo Kraljevstvo sveopćeg bratstva Kraljevskim, Božanskim manifestom univerzalne ljubavi Boga i bližnjega. I ta stara Evropa, kulturna, civilizirana, kršćanska-katolička Evropa, Evropa Da Vincia, i Mikelangela, Dantea, Shakespeare-a i Molièra, Dostojevskog i Calderona, Bossueta i Chateaubrianda, Gundulića i Mažuranića, ta Evropa da je u predvečerje smrti? Jest. Ali ne zato, što je kršćanska i nije u opasnosti kršćanstvo Evrope, jer ono je vjekovima zagarantirano. U opasnosti je nova, poganska moderna Evropa.

Evropa, koja se odrekla svih duhovnih realnosti, na kojima je počivao i brodio brod čovječanstva. Evropa, koja je namjesto kosmosa i orijentacije postavila kaos i desorijentaciju, namjesto

slobode voljnog života duhovnu tiraniju. Namjesto logike dijalektiku, namjesto duhovne autonomije, koja čini duhovnu aristokraciju čovjekova bića i fiziognomiju njegove ličnosti, po kojoj je čovjek specijalno okrunjen kao najčasnija, slobodna, duhovna i samostalna osoba u nizu inferiornih živih i neživih bića. Moderna Evropa, koja je proglasila vrhovni aksiom sile, postavila materiju nad duhom, Evropa statolatrije i rasizma, beznačelnosti i neizvjesnosti.

Jedini izgled spasa jest povratak kršćanskoj kulturi duha, u kojoj je odgojena. Spasiti Evropu znači spasiti pojedine domovine njezine, sačuvati istinu, jer »Veritas liberabit Vos«. Osvijetlimo dakle tračkom vječne istine bar neka načela patriotizma i poradimo duhom oko preporoda rođene nam matere, domovine Hrvatske.

POJAM DOMOVINE

J. V. Ducattillon u svome djelu »Le vrai et le faux patriotisme« str. 29. i dalje govoreći o domovini iznosi nekoja najbitnija načela, koja se na to pitanje odnose. Domovina je po njegovoj definiciji ljudska, zemaljska ili vremenita realnost, jer može postojati jedino u vezi s ljudima, iako u pojam domovine ulaze i one oznake, koje nijesu bitno ljudske: teritorijalna i rasna pripadnost. Rasna je oznaka infra-humana nota svojstvena životinjama i ljudima. Rasna oznaka dakle nije bitna oznaka domovinske pripadnosti. Kada bi rasa činila osnov domovini morali bismo govoriti i o domovini životinja.

Nadalje domovina je kao ljudska realnost prvenstveno psihološka i moralna realnost, jer je čovjek biće duhovno i moralno, ali domovina uključuje i materijalne elemente: teritorij i rasu. Domovina je osim toga ljudska kolektivna realnost: jedan čovjek ne može činiti domovine: Domovina nije samo zbroj ljudi na određenom teritoriju, ona je nešto zajedničko svima njezinim pripadnicima, a opet različno od zbroja njenih pripadnih pojedinaca.

LJUDSKE GRUPE

Aristotel i čitava skolastika dijeli ljudske grupe u dvije kategorije: 1.) Grupe: porodice i sve stručne grupe 2) političke grupe: narodi. Prva kategorija tj. familija i stručne grupacije čine nesavršeni društveni red, a domovina ili država savršeni društveni red, jer može sama za sebe i u sebi egzistirati kao samosvojan organizam. I za domovinu je potrebno da ima stanovito političko jedinstvo, a ono ne mora biti ostvareno u konkretnoj političkoj formi za razliku od države, gdje to političko jedinstvo mora biti ostvareno u konkretnoj političkoj formi. Država je oklop, konkretna vanjska organizacijska forma, u kojoj počiva domovina. Ta se

vanjska forma može po volji mijenjati, varirati, a da ipak domovina ostane netaknuta, ista, identična. Država je dakle elemenat domovine. Pa ipak se zajedno sa mijenjem države i državne forme, ekstenzije, unutrašnje konstitucije i karaktera mijenja i domovina u svojim oznakama, karakteru, svojstvima u čitavoj svojoj naravi.

RAISON D'ETRE DOMOVINE

Bitni i konačni raison d'etre domovine je služba ljudskoj osobi. »Car la realité humaine suprême, on ne le redira jamais trop ce n'est pas la societé, c'est la personne: Persona significat id quod est perfectissimum in tota natura sc. subsistens in rationali natura.« — »Osoba pretstavlja nešto najsavršenijeg u čitavoj prirodi, jer je u njoj razumna narav.« (Ducattillon, o. c. str. 108)

Ljudska osoba je ovdje apsolutno, a domovina relativno. Osoba je ovdje centralna tačka, radi nje je domovina, a nije ona radi domovine. Stoga je potrebno da sve uredbe i čitav domovinski aparat služi osobi, da omogući što više razvitak njezine osobnosti. Osoba je realnost moralna, duhovna i besmrtna. Pred ovim duhovnim kvalitetama osobe ima da ustuknu svi materijalni i vremenski interesi cjeline. Nikakav uspjeh materijalni ili vremeniti, nikakav probitak domovinski ne može opravdati negaciju ili krnjenje moralnosti, duhovnosti i besmrtnosti samo jedne jedine osobe. To ističe i naš veliki Dr. Ante Starčević, beskompromisni, kremeniti, grindiozni genij hrvatske duše, koji traži moralnost, pravicu i poštenje, do materijalnog uništenja, do zadnje korice kruha, koji prezire i politički uspjeh, ako nije moralan. Pa ipak time ne umanjujemo čast, vrijednost i ulogu domovine, jer njezina se čast i vrijednost baš sankcionira službom ljudskoj osobi. Po tome baš, što domovina u svom krilu postupa sa djecom svojom kao mati, po tome, što su sve njezine uredbe u skladu sa ljudskom osobom, baš po tome je ona zajednička mati svih njezinih pripadnika i uzvišeni ideal svih njezinih sinova, za koji ideal polažu oni i cijenu svoje krvi i žrtvu najdragocjenijeg života. Patriotski osjećaj kod pravog patriotizma mora proizlaziti kao čin slobodne volje i kao objekt istinske razumske spoznaje.

PORODICA I DOMOVINA

Ovaj se odnos porodice i domovine može promatrati u trostrukom smislu: I. U egzistencionalnom i funkcionalnom smislu. Obitelj doduše egzistira kao samostalna jedinica, ali ne može da razvije svoju specifičnu zadaću u službi ljudske osobe bez pomoći i utjecaja domovine. Domovina ne može niti egzistirati bez obitelji, a pogotovo ne može funcionirati niti služiti ljudskoj osobi. Ona je sastavljena iz pojedinih obitelji, njezinih sastavnih dijelova. U funkcionalnom smislu reciprocitet je jednak između obitelji i domovine. Domovina je veći vanjski, a obitelj unutarnji od dvaju koncentričnih krugova, kojima je središte ljudska osoba, oko koje se kreću u služenju toj osobi. 2., u e k s t e n z i v n o m s m i s l u. Domovina obuhvaća šire područje, obitelj uže. Domovina ima prema tome šire i općenitije funkcije u službi ljudske osobe te zalazi u djelokrug obitelji samo tim općenitim i zajedničkim zadaćama tj. ukoliko treba da odgoji ljudsku osobu u skladu sa javnim životom u zajednici. Obitelj odgaja individualne osebine pojedinaca i njegove duševne i tjelesne sile. 3, U f i n a l n o m s m i s l u važi opet ovisnost prema unutra i domovina je radi obitelji, obitelj radi osobe, a osoba radi Boga. Ekstenzivno uzevši, poredak je ovaj: o s o b a, o b i t e l j, d o m o v i n a, č o v j e č a n s t v o. Ovisnost egzistencijalna prema unutra raste, prema vani opada. Osoba može egzistirati barem fizički i bez obitelji iako ne može da se razvije u svojem specifičnom smislu i da ispuni svoju specifičnu zadaću. Analogno obitelj može egzistirati bez domovine, domovina bez opće ljudske zajednice. No u odnosu prema unutra ovisnost je apsolutna, tako da se ne da ni zamisliti egzistencija čovječanstva bez domovina, domovine bez obitelji, obitelji bez ljudske osobe, kao što se ne da ni zamisliti egzistencija cjeline bez njezinih sastavnih dijelova. Naravni je dakle i logički poredak ovaj: osoba, obitelj, domovina i država, čovječanstvo. Osoba, dakle pojedinac je mnogo bliži obitelji nego domovini i domovini nego čovječanstvu. Papa Leon XIII u enciklici »R e r u m n o v a r u m« govoreći o odnosu obitelji prema domovini ističe: »Jednako kao i civilno društvo obitelj je u pravom smislu društvo sa svojim vlastitim autoritetom i upravom. Zbog toga uživa i prava u najmanju ruku jednaka onima civilnog društva. U najmanju ruku jednaka, govorimo, jer kućna zajednica ima pred društvenom zajednicom prvenstvo logičko i realno (stvarno).«

Pitat ćemo se dakle, koja nam je dužnost veća ili najveća: osobna, obiteljska, domovinska ili vjerska? Dali je vrijednija vjera ili nacija, crkva ili domovina? Prije nego odgovorimo na to pitanje, odgovorimo na jedno drugo: Ako hoću da pješke dođem sa Univerze u Glazbeni zavod, koja mi je noga preća: desna ili lijeva? Ili: što nam je preće za život mozak ili pluća, jelo ili zrak? Odgovor je jasan: i jedno i drugo. Pitanje dakle ovako postavljeno nema smisla. Stvari dakle, treba postaviti ovako: ako hoćemo da postignemo svoju konačnu svrhu, a to jest posjedovanje Apsolutnog u vječnosti, onda moramo ispunjavati svoje ljudske dužnosti, a te su dvojake i nikada nisu razdvojene, a pogovo nijesu u kontradikciji: dužnosti prema Bogu (vjerske dužnosti) i dužnosti prema domovini (odnosno obitelji). Vršeći dakle dužnosti prema Bogu vršimo dužnosti i prema domovini i obratno. Ako je domo-

vina u opasnosti treba li se dakle za nju moliti ili boriti? I jedno i drugo, treba vršiti i vjersku i domovinsku dužnost, ako je moralna i dopuštena, a osobito svoju specifičnu stalešku dužnost. Jer ako je domovina ili nacija u opasnosti, treba dakle da se brani, a da se uzmogne braniti treba da je jaka, a da bude jaka u cjelini, treba da bude jaka u sastavnim dijelovima: u obiteljima, staležima i u moralno izgrađenim, karakternim pojedincima, a moral utvrđuje i sankcionira vjera, preko Crkve. Potrebno je dakle vršiti vjersko — patriotsko — nacionalne dužnosti, koje uvijek teku jednom cilju, cilju moralne i besmrtne ljudske osobe: vječno posjedovanje Apsolutnog preko vremenitih i posredovnih ovozemskih ciljeva i zadaća.

KLASIFIKACIJA VRIJEDNOTA

Ako pođemo sa stanovišta vrijednosti, onda moramo ovako klasificirati realnosti po vrijednosti: Bog, besmrtna ljudska osoba, domovina. a (Sa stanovišta svršnosti i kauzalne ovisnosti: 1) Bog, sâm sebi svrha i konačni cilj svemu što jest, sâm sebi je dovoljan razlog. 2) Osoba, uzrok i svrha joj je zadnja u Bogu, a ona je svrha domovini, stvoritelj joj je Bog, b) Sa stanovišta vremenskog egzistencijalnog trajanja: 1) Bog — vječan, 2) ljudska osoba — besmrtna 3) domovina vremenita c) Sa homocentrične perspektive promatrana realnost domovine izgleda ovako:

I. — Domovina je skup duhovno — fizičkih i materijalnih realnosti, koje omogućujući samostalnu privremenu egzistenciju i razvoj jedne ljudske skupine imaju da omoguće privremenu egzistenciju i razvoj ljudske osobnosti u vidu konačne njezine svršnosti u Vrhovnom Biću. Ako se dakle postavimo na homocentrično stanovište, onda tek vidimo uzvišenost funkcije domovinske i njezin raison d'être.

U čovjeku i radi njega, u ljudskoj osobi i radi nje ima domovina svoj raison d'être, a ova opet u Bogu i radi Njega. I prema tome se ne može ogriješiti o Božju Osobu i služiti ljudskoj osobi. Tko niječe Boga, niječe čovjeka, tko je ateist, on je istovremeno i nečovjek, nehuman. Kad nebi egzistirao Bog, nebi egzistirao ni čovjek. I prema tome se ne može protiviti u Bogu, narušavati vrhunaravni red i služiti domovini i izgrađivati naravni red. Ovo sve vrijedi i u pozitivnom smislu. Tko služi Bogu, služi i domovini, tko je pozitivno religiozan taj je i human, tko je teist, taj je i patriot. Pod svijetlom dakle kršćanske misli i vrhunaravnog reda dobiva patriotizam pravu i uzvišenu vrijednost i svrhu. Služba domovini postaje religiozni kult, ljubav prema domovini postaje ljubav prema Bogu, postaje krepost. Uzvišeni i plemeniti osjećaj prema rodnoj grudi i prema svemu, što čini domovinu dobiva najviše posvećenje. Nju sankcionira samo nebo, ona od vremenske postaje vječna, ona od ograničene postaje neizmjerna; domovinski heroji postaju nebeski ugodnici, primjer Jeanne d'Arc; naravne vrijednote postaju vrhunaravne, naravni red postaje vrhunaravnim.

U svijetlu dakle kršćanske misli, a ne u poganskom smislu postaje patriotizam, domovina svetinja, ne apsolutna već relativna. Kršćanstvo, katolicizam dakle izgrađuje, oplemenjuje, usavršava i potiče, sankcionira i do same vječnosti podiže vrijednost patriotizmu i nacionalnoj misli.

Uzvišeni je Stvoritelj od vijeka u Promisli svojoj odredio da stvori biće, u koje će preliti razlijevajuću Ljubav, koje će puninom bitka svoga usrećiti i dati Sebe drugom. Da se to zbude, govorimo antropomorfski, Bog je da tako kažemo morao stvoriti biće sebi slično da bi moglo participirati u njegovim svojstvima, u njegovoj slavi, u njegovim kvalitetama .On je pazvao, da tako kažemo čovjeka za stô Gospodnji, posadio ga na desnicu svoju da s Njime zajedno blaguje božansko jelo: da uživa vječno otkrivenje Istine, koja zapanjuje i da se napaja Ljubavlju. Da sja suncem nepristupačnim u svetosti Najsvetijeg, da gleda kao dijete Oca licem u lice. Ugostio ga kao rođenu krv svoju, proveo perivojima svojim i dao mu besmrtnost božansku. Dao mu je razum i slobodnu volju, ali ne u sadašnjem koruptivnom stanju. Učinio ga gotovo sveznajućim, imenovao ga tajnikom svojim, objavio mu kao najboljem prijatelju svoje, misterije i objavio mu svu svoju istinu. Dao mu je krunu sa svoje glave i ovjenčao ga suncem nepristupačne svoje slave. Ogrnuo ga plaštem svetosti. Svu je, da da tako kažemo, nebesku tehniku i elektriku upotrijebio da ga uzveliča u svome domu. Na koncu mu je u ruke utinuo kraljevsko žezlo, dao mu kraljevsku vlast, dao mu najdivniji privilegij, koji jedino On uživa slobodu volje, da kao vrhovni i najviši ne tražeći ničije odobrenje stvara slobodne odluke i sudove. Da kraljuje duhovnim kraljevstvom. Stvorio je dakle čovjeka na svoju sliku, posinio ga, pobožanstvenio ga, divinizirao ga. Stvoritelj je ovdje imao da tako kažemo pred sobom model samoga Sebe i po svome uzoru na svoju ga sliku oblikovao. Jednako tako je Stvoritelj odredio da i na zemlji čovjek ima i oca i majku i domovinu svoju. I tu kod stvaranja svakog pojedinca kao da se sâm konzultira: stvorimo čovjeka na sliku i priliku roditeljsku, utisnimo mu pečat domovinski. Modelira čovjeka, ali ovajputa po uzoru domovine i zemaljskih roditelja. I opet kao što je činio stvoritelj tako čini domovina i obitelj. Roditelji posadiše sina u domu svome, pobaštiniše ga, učiniše ga dionikom svih svojih dobara. Domovina ga porodi razveselivši se i upisa ime njegovo u koru stabala svojih, u kamenje hridina svojih, upisa ga u zajednicu sinova svojih. Učini ga sinom građaninom, dajući mu sva prava i učinivši ga baštinikom sviju dobara svojih. Mati mu rođena dade krv svoju,

mati mu domovina dade sliku svoju. Mati ga rođena poji mlijekom svojim, mati domovina kapljicom gorskog vrela svoga. Mati ga rođena uspavljuje pjesmom tihom, blagom, mati domovina pojem ptica svojih. Mati rođena bdije nad njim budnim očima svojim, mati domovina treperećim zvijezdama svojim. Mati ga rođena grije ljubavlju svojom, mati domovina zrakama svojega sunca. Mati mu rođena otvori čitavo srce svoje, sav dom svoj, sve blago svoje. Mati domovina sve gore svoje, sva polja svoja, sve lugove svoje, sve plodove svoje. Sve škole, sve crkve, sve puteve, čitavo obzorje svoje, sve svetinje svoje, svu slavu, sve ideale svoje. Mati mu rođena utisnu u ruku sliku Matere Božje, a u usta rođenu riječ svoju, mati domovina utisnu mu u ruku zastavu svoju, a na usna udahnu himnu svoju. Pa kao što kažemo »In Deo vivimus, movemur et sumus«, — »U Bogu živimo mičemo se i jesmo« tako možemo reći: U domovini živimo, mičemo se i jesmo. Mi smo oblikovani trostruko, posinjeni triput, mi smo rođeni triput, mi smo trostruki baštinici mi smo trostruko ljubljeni, mi smo da tako kažemo d i v i n i z i r a n i, f a m i l i j a r i z i r a n i, p a t r i a r i z i r a n i.

EPILOG

Katolik je nacionalista, on je patriot. Crkva je katolička u biti narodna, ona je to uvijek bila. Crkva i danas kao i uvijek izabire u misijama domaće, urođeničko svećenstvo za duhovnu pastvu, makar se to protivilo imperijalizmu država. Svi su teolozi i crkveni oci naučavali i zahtijevali dužnu ljubav prema domovini, sv. Augustin piše: Pertinet ad virtutis officium et vivere patriae et propter patriam filios procreare«. Na dužnost kreposti spada da čovjek pripada domovini i da poradi domovine rađa sinove.« (De civitate Dei« I, XIX c. I n. 2) X.

A sv. Toma veli: »Post Deum est homo maxime debitor parentibus et patriae« (Summa Theol. II a II ae g. C. I, a, 1) X 3 — »Iza Boga je čovjek najviše dužan roditeljima i domovini.«

Andrija Divić

Don Boskove uzgojne metode

Svi nacrti sv. Ivana Boska o uzgoju imadu svoj izvor u ljubavi prema bližnjemu. Kratke i divne njegove ustanove, u tako zvanom preventivnom sistemu, kojim je podržavao kućni red u svojim zavodima, dokazom su njegove ljubavi i potpunog poznavanja dječjeg značaja.

Don Bosko kaže, da postoje dva uzgojna sistema: p r e v e n t i v n i i r e p r e s i v n i.

Posljednji sistem sastoji u tom, da pitomci upoznaju odredbe i ustanove svojih poglavara, koji se brinu za njihovo duševno dobro. Tko im se opre, kažnjen je. Taj sistem traži, da se viši poglavar rijetko nađe među pitomcima, a kad se nađe, treba da nastupi s najvećom strogošću i ozbiljnošću. Svako mu je popuštanje zabranjeno. Taj sistem je najlakši. Prikladan je za vojnike i uopće za odrasle ljude, koji shvaćaju odredbe i lako ih pamte.

Mnogo se razlikuje od represivnoga sistema preventivni sistem.

Po tom sistemu pitomci treba da upoznaju ustanove i odredbe, drugim riječima: kućni red. No uzgojitelj treba da ih brižno i usrdno nadzire, da ih očuva da ne prekrše odredbe. Vješt uzgojitelj nastoji da kod pitomaca zatomi svaku želju da ne izvrše odredbe.

Sredstva, kojima se služi uzgojitelj u tom sistemu jesu: razum, vjera i susretljivost.

Taj je sistem daleko uzvišeniji i pravedniji od represivnog sistema. Ujedno je i prikladniji za mladež, jer je:

1) mladež po naravi živahna i brzo zaboravlja na odredbe, pa i na kazne, i zato joj se mora dosta oprostiti;

2) radije sluša, ako je postupak vođen s ljubavlju, nego ako je vođen silom.

Don Bosko traži, da uzgojitelj gojencima bude dobar otac, prijatelj i savjetnik, a ne oštar starješina. Njegov uzgojitelj dječaka privikava, da se trudi zajedno s njim da postigne cilj, naime napredak u dobru.

Na taj način mogu se strasti već u zametku ugušiti, prije nego se razviju i očituju vanjskim načinom, a gojenac se može voditi putem kreposti. Bolje je, naime, da se slaboće gojenca odmah spriječe, nego da se razviju i očituju, pa da ih onda kažnjavamo. Koliko ljubavi i strpljivosti treba uzgojitelj toga sistema, koliko mudre i uvijek budne skrbi! Da, treba da se potpuno drži riječi sv. Pavla: »Ljubav je strpljiva, dobrostiva; ljubav ne zavidi, ne nadima se; ne čini što je nepristojno, ne misli o zlu, ne raduje se nepravdi; ljubav sve podnosi, svemu se nada, sve trpi.«

Uzgojitelj mora biti potpuno predan svojim gojencima. Njihovom dobru mora žrtvovati i svoje srce i svoje vrijeme. Nikada ih ne smije same sebi prepustiti. Ako ne može baš uvijek biti s njima, neka ih u takvim zgodama prepusti svom pouzdanom zamjeniku. Samo takvim postupkom indirektno će se spriječiti utjecaj slabijih na ostale.

Don Boska se ne može nazvati začetnikom preventivnoga sistema. Taj se sistem upotrebljavao već prije u isusovačkim i drugim redovničkim zavodima. No nitko do Don Boska nije taj sistem jasnije protumačio i umio ga bolje upotrijebiti.

O kazni je Don Bosko rekao: »Neka se što manje kažnjava. Ako se baš mora gojenac kazniti, neka uzgojitelj nastoji, da predobije njegovo srce, prije nego mu oupće ucijepi strah.«

Kod mladeži može svaka malenkost vrijediti kao kazna. Hladan pogled često je uspješnija kazna nego čuška. Kad uzgojitelj dobro djelo pohvali, odnosno slabo djelo prekori, za gojenca je već to neka nagrada odnosno kazna.«

»Samo rijetko se smije kazna vršiti u nazočnosti drugih dječaka. Ona se mora izvesti razborito i umjereno, da gojenac upozna da nije pravo radio. — Više puta se čini, da učenici ne zamjeraju učitelju, kad ih je kaznio. No tko ih pobliže pozna, lako se uvjeri, kako su s negodovanjem primili kaznu. Kad ih kazne roditelji, makar i vrlo oštro, djeca brzo zaborave na kaznu. Kad ih uzgojitelj, učitelj kazni, rijetko zaborave. Ima slučajeva, da su se gojenci, čak i u starije doba, osvećivali za kazne, što su ih primili u mladosti. Kad učitelj razborito, strpljivo i ljubazno opominje, uzbudi u srcu učenika zahvalnost; zato ga oni poštuju i drže svojim prijateljem, koji se mnogo starao za njihovo dobro i čuvao ih od kazni, sramote i drugih neugodnosti.

Udarci, klečanje, povlačenje za uši i slično strogo je zabranjeno, ne samo zato, što tako propis traži, nego naročito i zbog toga, jer takve kazne gojenca razdražuju, ponizuju i čine ih surovima.«

G. 1887. Don Bosko je napisao o kazni ovo: »Već četrdeset godina uzgajam po preventivnom sistemu i ne sjećam se, da mi je ikada trebalo kažnjavati. S Božjom pomoći postigao sam, ne samo ono što zahtijeva dužnost, nego i ono, što sam poželio postići od

svojih dječaka, čak i od takvih, kod kojih bi čovjek mogao očajavati. Imao sam i takvih, koji su tako točno spoznali svoju krivicu, da su sami molili da se kazne.«

No strpljivost i ljubaznost ipak ne dostaju. Kad bi dostajale, naše majke bi uzgojile prave anđele. Jakr sredstvo u uzgoju je igra i pravo buđenje djetinje radoznalosti. Ta dva sredstva sveti osnivač Družbe Salezijanaca ubraja među prva sredstva.

»Neka se dječacima dopusti da trče, skaču i zabavljaju se. Tjelovježba, sviranje, deklamovanje, dječje predstave i izleti pridonose tjelesnom i duševnom zdravlju. Samo treba paziti da se pri tome ništa loše, ništa sablažnjiva ne dogodi. Ponavljam još jedanput riječi sv. Filipa, velikoga prijatelja mladeži: »Radite, što vas je volja, samo ne griješite.«

Sva ta uzgojna sredstva samo su pomoćno oruđe, jer ne uzgajaju srce. Na pr. igra samo sprečava da dječak na što zlo ne misli ili što zlo ne čini. No igra ni na kakvi način ne uzgaja srce dječaka i ne uči ga da ljubi kreposti i da se u njima vježba. A krepost je glavni cilj, najviša svrha, za kojom valja da čeznemo kod uzgoja mladeži. Taj cilj ne možemo polučiti ni samom zabavom, ni samom igrom, nego samo s revnim nastojanjem i djelovanjem. Krepost se razvija i konačno utvrđuje u neprekidnoj borbi sa zlim sklonostima naše naravi. Mir savjesti i savjesno ispunjavanje dužnosti donosi pobjedu nad samim sobom, a sve to čovjeka raduje i čini ga srčanim za teški put poštenja i kreposti. No dječak u ranijoj dobi ne može toga shvatiti. Zato mu uzgojitelj mora otkrivati ljepotu kreposti i pomagati mu da svlada prirođenu sklonost na lijenost kao i ostale zle sklonosti i tako u njemu izgrađivati pravi značaj.

»Ako hoćemo da uzgojimo značaj, neophodno je nužno svladavanje,« piše jedan slavni francuski uzgojitelj, »kao što je nužna vatra da se željezo u njoj očisti. Jednako tako i ljudi cijene čvrst značaj. Najljepša je osebina čovjeka, kad mu se može reći da je značajan.«

Don Bosko je u svojim djelima pretraživao i ispitivao uzroke, zašto je tako malo značajeva, pa ustanovljuje: »Djecu slabo uzgajaju; djelomice zbog neznanja, djelomice zbog sebičnosti i prevelike popustljivosti. Često uzgojitelj traži kod uzgoja svoje veselje i neće da sebe potpuno žrtvuje. Ljubav prema djeci često je slijepa; ona je učinak samo sebične ljubavi i sebičnog osjećanja. Katkada se uzgojitelj sam sebi sviđa i divi, kako su njegova djeca već u nježnoj mladosti tako pametna i darovita. Rado sluša druge, koji u njegovoj nazočnosti hvale njegovu djecu. No kod toga takvi uzgojitelj i ne pomišlja, kako u njegovu srcu nastaje klica ličnog umišljanja i preuzetnosti.

»Takvi se uzgojitelj posve izgubi u naravnoj dječjoj živahnosti i nestašnosti, s djecom se igra kao sa psetancima, približuje joj se i poprima u saobraćaju s djecom sve načine nježnih iskaza. Kada je loše volje, kažnjava djecu za svaku malenkost, a kada je dobre

volje, tada ne vidi ili oprašta i najveće prekršaje. Jedina mu je skrb, da se dječak umije snaći, da bude okretan, zgodan, domišljat, lukav.

»Kakve li ludosti i nerazboritosti! Jao djetetu, u kome hoće da razviju samo sposobnost snalaženja, a zanemaruju glavnu sposobnost, jedini pravi izvor ljubavi i pravoga značaja, naime volju.

Ako takvi uzgojitelji ikada požele da u djetetu razviju volju, ne čine toga postepeno, s kratkim vježbama u kreposti, nego je žele ukloniti silom. Nisu sposobni da volju povedu na pravi put, nego je silom raskidaju.

»Zbog takvoga nerazboritoga postupka, sprečavaju jednakomjerno razvijanje svih duševnih sila. Ako se odviše goji razum, pri tom se iscrpljuju sve duševne sile; duševni život postaje jednostran. Time se postiže naročita živahnost zajedno s pogibeljnom lukavošću. Dječak se brzo snalazi, domišljatost mu oživi i postaje nestalan.

»Sve to u sebi sakriva pomanjkanje volje. Kod takvoga gojenca nećemo naći urednosti. On iznenađuje svakoga sa silovitim napadajima i brzom promjenom. Danas uvjerljivo govori o istini, a sutra će baš suprotno govoriti. Budući da mu manjka volja, ne može ozbiljno i samostalno misliti. Vrlo rijetko je sabran, da bi spoznao dubine duše. Poznaje samo njenu površinu, naime samo prolazno čuvstvovanje, ali ne poznaje njen temelj. Svojeglavost i uzbuđenost znak su njegove slabe volje.«

Don Bosko opširno opisuje posljedice slabo uzgojene volje i pruža nam najbolju sliku čovječjega srca, no to bi bilo preopširno da ovdje iznosimo.

»Glavna zadaća u uzgoju je, dakle, uzgajanje volje,« tako Don Bosko završuje svoje primjedbe. I doista, tako se utvrđuje čovječji značaj. No kako da se upali ona vatra, koja čovjeka čini velikim? Kako treba u djetetu uzbuditi volju i sjediniti je s uzgojiteljevom voljom, pa otstraniti sve zapreke, koje djetetu onemogućuju da postane pošten, revan, blage duše, krepostan i značajan čovjek?

Jedan filozof je mislio, da je našao pravi odgovor, kad je rekao: »Sve ovisi od poduke. Poduka zadovoljava.« Moderno društvo odabralo je taj odgovor za geslo u svojim bezbožnim školama. Ni sv. Ivan Bosko nije potcijenio poduke u školama. No nije ju uzeo za isključivo geslo u uzgoju, nego kao korisno sredstvo za moralno obrazovanje. Doista, poduka ima časno mjesto u salezijanskim zavodima.

Don Bosko ju je propisao i praktički je proveo od najnižih do najviših škola. Pa ipak, ako upitamo Don Boska, da li je poduka bila ono sredstvo, kojim je postigao toliko i tako lijepih uspjeha u uzgoju, odgovorio bi nam: »Nipošto, poduka je samo pomoćno sredstvo, kao što je i igra pomoćno sredstvo. Znanje samo ne izgrađuje potpunog čovjeka, jer ne obrazuje srca. Znanje samo pomaže, da čovjek uzmogne vršiti dobra kao i loša djela. Ono za čovjeka ima samo toliku vrijednost, koliko vrijedi njegovo srce; samo znanje nije dostatno, da čovjek s ljubavlju traži krepost i da se vježba u krepostima.«

To potvrđuje i iskustvo. Statistički podaci zločinaca dostatno nam jasno govore, dokle čovjeka vodi sadašnji bezbožni školski uzgoj, koji se oslanja samo na poduku. Don Bosko nam pruža u svojim pravilima jedino prava sredstva za uzgoj čovječje volje: česta ispovijed i sveta pričest i svagdanja sveta misa. To su temelji, na kojima treba da se osniva sav uzgoj.

Jednom je došao u Don Boskov zavod engleski ministar. Ušao je u dvoranu, u kojoj je učilo 500 dječaka. On se začudio, kada je vidio, kako su dječaci mirni i tihi, kako revno uče, a bez strogog nadzora. Još većma se čudio, kad je saznao, da gotovo nikada ne treba u zavodu kažnjavati.

»Kako postižete takvi i toliki red?« upita ministar.

»Česta ispovijed i sveta pričest, pa pobožno prisustvovanje kod sv. Mise. To su sredstva, kojima se gojenci obuzdavaju.«

»Imate pravo, gospodine, ta tri uzgojna sredstva u našoj državi nijesu uveli,« reče ministar pa nadoveže: »Možda ih je ipak moguće nadomjestiti drugim sredstvima?«

»O da, ekscelencijo, sa štapom ili zatvorom, a najčešće time, da se zli iz zavoda isključe. Bar tako bi moralo biti kod nas.«

— »Čudno, čudno,« ponavljao je ministar, »ili sveta ispovijed ili štap! To ću reći u Londonu.«

Josip Radoha, Salezijanac

Misli uz sitne pojave u našim velikim socijalnim ustanovama

Životna sposobnost jednog naroda pokazuje se i u tome, koliko su njegovi pripadnici sposobni, da u njegovom interesu i sa stanovišta načelâ po kojima se taj narod razvija, rade nesebično i načelno, u svim ustanovama osnovanim za zajedničku dobrobit i napredak naroda. Ne odlučuje tu veličina i bogatstvo naroda, jer i do toga narod sam po sebi nebi nikad došao, da se nisu njegovi članovi svijesni svojeg zadatka i određenih načela, prihvatili posla i nesebičnim radom, imajući u vidu prije svega interes cjeline, podigli svoj narod na zamjernu visinu u kulturnom i socijalnom pogledu.

Smisao za jedan organizirani rad za zajednicu pomoću socijalnih ustanova ne stiče se samo slobodom, kako si to neki zamišljaju. Sloboda, ako toga smisla nema ili je on jako malen, vrlo lako omogućuje nered i anarhiju, u kojem se stanju najlakše razvijaju niski, sebični interesi pojedinaca i pojedinih klikâ, koje ne vide šire narodne interese, jer za njih izvan njihovog uskog okvira ništa drugo ne postoji.

Zato su mnogi da to spriječe, skloni prihvatiti autoritativni princip, koji bi — barem prema nadama imao — da dobrim dijelom onemogućio ispoljavanje pojedinačnih — sebičnih — interesa. Kakogod je danas u svijetu aktuelno autoritativno vodstvo jednog vođe i dosljedno tome totalitarizam proveden do zadnje granice, da se autoritet što jače afirmira i što bolje respektira, ne može se poreći važnost i veliki značaj privatne incijative i slobodnog rada u organizacijama.

Privatna inicijativa daje ljudima — kao slobodnim bićima — mogućnost, da sami iznesu i konkretno izvedu sve onako, kako oni sami osjećaju. Dakako, da bi i inicijativa bez smisla za organizirani rad opet bila najbolja prigoda za ostvarenje sebičnih interesa. Smisao za organizirani rad plod je visoke socijalne kulture i on se ne stvara po diktatu odozgor i preko noći, ili nekom preobrazbom, kako to marksisti vjeruju, da će ljudi u besklasnom društvu nakon ukidanja kapitalističkog gospodarskog poretka biti duboko socijalni. Tada neće biti izrabljivača ni izrabljenih, njihova je izreka, koju vrlo često ističu.

Nažalost, moramo reći, da se socijalnoj kulturi i razvijanju smisla za organizirani rad kod nas vrlo malo posvećuje pažnje. Današnji svijet, kao da je posve zaboravio na unutarnju formaciju čovjeka — na kojoj se konačno sve temelji. Vrlo se rijetko štogod o tome govori, a još rjeđe piše u našim socijalnim glasilima. Misli se, kao da je za socijalni rad dovoljno sabrati nekoliko ljudi, koji će sa malo volje posvetiti nešto svog vremena tome radu i time je sve svršeno. Ali onda jao i pomagaj, kad ovakovi ljudi bez socijalne kulture negdje zasjednu i kad za svoj rad i gubitak vremena počnu izbijati kapital. Tada za obranu svog položaja, za svoju veliku ličnu ambiciju i za lični interes nema više načela ni prema vani, dok ih unutra — u čovjeku — nije nikad ni bilo. I mi se tada čudimo, kako je moguće, da se dobri ljudi mogu tako promijeniti, kad su sa toliko dobre volje počeli. Ali se zapravo nemamo čemu čuditi, ako promatramo bit. U biti je sve ostalo isto. Beznačelnost i socijalna neodgojenost prije nisu imale prilike doći do izražaja — bile su latentne — a sada su se vidno ispoljile i to je sve. Pri tome nam se nameće pitanje, kako je bilo moguće, da smo bili složni i jedinstveni kad nas je tištila nevolja i tukao knut silnika, a sada se slobodnijem — uzevši to dakako sasvim relativno — vremenu, tako se razilazimo, neprijateljski borimo i mrzimo, te jedni druge progonimo u našim vlastitim institucijama, i ako smo u općem narodnom gledištu složni? Onda smo se samo branili i borili, tako reći, za opstanak i to nas je ujedinjavalo i međusobno povezivalo. Kad je to donekle opalo — pokazao se opet čovjek kakav je uistinu. U mnogom beznačelan i bez nutarnjeg socijalnog odgoja.

Sasvim je, stoga naravno, kad se načelno traži, da za slobodu i slobodno djelovanje moraju biti zreli, kako pojedinci, tako i pojedine skupine. Moraju biti toliko napredni da slobodu neće izrabiti isključivo za svoje sebične ciljeve, jer to dovodi do ličnih sukoba, koji samo dobroj stvari škode i unose opće nepovjerenje.

★

Hrvatski narod, poput drugih naroda nema mnogo većih socijalnih institucija, koje bi djelovale isključivo na bazi privatne inicijative, slobodnog organiziranja i slobodne akcije. Jedna od naših najstarijih i ponajvećih socijalnih institucija jest bez dvojbe društvo trgovačkih i privatnih namještenika »Merkur«. Osnovano je još 1873. god. u Zagrebu sa svrhom, da promiče staleške interese trgovačkih i privatnih namještenika, da im omogući nadopunu stručne i kulturne izobrazbe, te da svoje članove potpomaže u slučaju bolesti i nesreće. Danas je djelatnost ovog društva usmjerena na ovo posljednje, te ono uglavnom obavlja dobrovoljnu nadopunu zakonskog socijalnog osiguranja, dok se ostalim radom pretežno bave sindikalne organizacije. Ne može se poreći veliko značenje toga društva, koje je ono imalo u prošlosti, a tako isto što ga ono ima još i sada za stalež trgovačkih i privatnih namještenika.

U posljednje vrijeme mnogo se piše u dnevnim, pa i tjednim listovima o spomenutom društvu »Merkur« — ali nažalost iz toga pisanja opažamo, da se radi o borbama među hrvatskim narodnim grupacijama, u koje se okupljaju društveni članovi.

Isto tako se razabire, da će najveću korist izvući marksistička grupacija, koja je doduše u manjini prema ostalim grupacijama, ali radi borbe među hrvatskim grupacijama ona postaje odlučnom, jer su obadvije hrvatske grupacije podjednake, tako da nijedna sama za sebe nema pretežne većine.

Jedinstveni nastup svijesnih Hrvata — članova Merkura — prije par godina u društvu i likvidiranje marksističkog režima u ovoj hrvatskoj narodnoj ustanovi, ulili su novu nadu, da će se ova ustanova odsada razvijati jednim mirnijim putem i što je najvažnije — kao **hrvatska namještenička ustanova**. Rezultati ovog nastupa vidno se pokazaše. U gradu Zagrebu iz-

građen je veliki i vrlo lijepi sanatorij. Ali sloga među hrvatskim namještenicima ne potraja dugo, te se već uoči slijedećih izbora (15. IV. o. g.) pocijepaše na razne frakcije bez posebne načelne razlike, nego posve iz ličnih motiva. Kako je lična borba najžešća i u njoj pojedinci ne prezaju ni pred čim, vidjelo se je to u izbornoj kampanji, kao i u tome, što su svi pokušaji sporazumijevanja — prije izbora — pače i preko predstavnika narodnog vodstva ostali bez uspjeha. Upravo nevjerojatno, kako sinovi jednog naroda, borci za iste ideale načiniše između sebe nepremostiv jaz.

Uvijek je među ljudima u pojedinom narodu bilo pojedinih grupacija, te je i prirodno, da se ljudi, koji su si u metodi rada i stvarnom programu bliži, međusobno čvršće povežu i zajednički nastupaju. Iz toga nastaje jače natjecanje i veći elan u radu, dok bi uniformnost mogla dovesti do ukočenosti. Svima pak moraju biti opći narodni interesi zajednički i preko njih se ne smije prelaziti.

Uskogrudnost i odstupanje od načela suradnje došlo je do izražaja, kad je jedna hrvatska grupacija, — na vlasti u društvu — poništila listu za izbore drugoj — opoziciji — i tek ju na intervenciju vlasti pripustila na izbore.

Spominjemo to zato, jer odbijanje jedne hrvatske grupacije od izbora daje više uspjeha samo marksistima. Kod izbora je proveden proporcionalni sustav, pa što je manje glasača za hrvatske liste, to veći broj izaslanika dobivaju marksisti. Kakogod traži narodni interes da svaki svijesni Hrvat — privatni i trgovački namještenik — u izborima za socijalnu ustanovu treba pristupiti k izbornoj žari, tako se treba rukovoditi ovim načelom i kod pripuštanja liste na izbore. Što ima više lista, hrvatstvo ne će ništa izgubiti, jer time nije isključena mogućnost suradnje u okviru općih narodnih interesa.

Izbori su prošli, otprilike sa podjednakim rezultatom za obadvije hrvatske grupacije — dok su marksisti ostali u manjini. Došla je skupština predstavnika izabranih na spomenutim izborima i tu se opet pokazala uskogrudnost jedne hrvatske grupacije — u ovom slučaju, izborne opozicije. Namjesto sporazuma sa drugom hrvatskom grupacijom, ona se je koalirala s marksističkom grupacijom i s njom postavila na skupštini zajedničku listu za izbor odbora društva i to samo zato, da dobije što više odbornika.

Pitanje suradnje sa marksistima nije bilo do sada aktuelno, jer je svaka narodna grupcija otklonila njihovu suradnju i odbila pruženu ruku, koju su oni tako srdačno pružili. U konkretnom slučaju, u društvu Merkur, ne bi bilo manje zlo, da je odnosna hrvatska grupacija istupila samostalno, ako se već nije mogla naći platforma za sporazum i suradnju s drugom hrvatskom grupacijom, te je s toga stajališta odnosna grupacija bez potrebe i bez opravdanog razloga stupila u koaliciju s marksistima. Kako danas čitav hrvatski narodni pokret otklanja suradnju s marksistima, koji su načelni i stvarni protivnici svakog narodnog pokreta, to je ovakova koalicija znak, da je za interese pojedinaca žrtvovano načelo — slično kao i sa spomenutim poništenjem liste — a to se ne bi smjelo događati.

Narodna disciplina, kako se danas naziva usklađeni rad sa hrvatskim narodnim ciljevima, zahtijevala je, i to su trebali pozvani faktori bezuvjetno tražiti, kad su se upuštali u mirenje, da se obadvije grupacije bar u tome slože, da obzirom na rezultate, izabere svaka svoje predstavnike u odbor, koji će moći naći način za daljnji rad.

Borbe uz pomoć marksista, koji time nedvojbeno sve više dolaze do izražaja pomažući časovito onu grupaciju, koja više koristi njihovim posebnim ciljevima sigurno nisu u skladu sa narodnom disciplinom i što se je sada dogodilo jednoj grupaciji nije isključeno da se neće dogoditi drugom zgodom i drugoj grupaciji, kada bude u opoziciji, pa će stvarno na taj način marksisti u narodnoj ustanovi postati odlučujući faktor bez kojeg neće biti moguće surađivati, premda su u manjini.

Izložismo ovo da upozorimo za vremena na ovakove nezgodne pojave sa našeg hrvatskog narodnog stanovišta sa željom, da se više ne ponove i ne pojave i u drugim našim ustanovama.

Jasna i određena načela i što je isto tako važno, rad po zacrtanim načelima putokaz su nam u čitavom našem javnom i privatnom životu, a to su načela kršćanstva — katolicizma i hrvatskog rodoljublja.

Posmatrač

Münchenski sporazum zahtijeva daljnje ispravke

Slobodna Rusija značila bi slobodu svijeta

Prilikom svog boravka u Hrvatskoj o. La Farge D. I., glavni urednik američke sedmične revije »America« i jedan od najistaknutijih katoličkih sociologa Amerike, posjetio je i naše uredništvo, zanimajući se mnogo za Majku Hrvatsku, kao što se mnogo zanima za hrvatske iseljenike u Americi. — Donosimo u ovom broju njegove vanredno duboke originalne i gotovo proročke poglede na osnovni čvor današnje situacije: problem Rusije. Svakom dubljem promatraču i poznavaocu evropskih i ruskih prilika bit će jasna sva aktuelnost i sva realnost iznešenih misli. — Nap. Ur.

Ratna je panika slična oluji. I jednu i drugu možemo najbolje ocijeniti tek onda, kad su prošle. Kad pogledamo iza sebe, vidimo, da smo bili zaista uplašeni. Za vrijeme onih dana zabrinutosti i iščekivanja prije sudbonosnoga prvog listopada doprinijelo je osjećaju tjeskobe najviše to, što su tada ljudi osjećali strahovitu potrebu da hine spokojstvo. I zaista, bili su savršeno mirni i bezbrižni, no to stanje potpune mirnoće bilo je samo dio fasade, o koju su se oslanjali nastojeći tako prestrašiti djavla rata, ne bi li uvukao svoje rogove i kopita do onoga časa, kad bi mu udarac mogli vratiti udarcem.

Onih se dana činilo strancu u Parizu, kao da se Francuzi nalaze u agoniji videći pred sobom blizinu rata u tolikoj mjeri, da mi s ovu stranu Oceana ne bismo toga mogli shvatiti. Oni su znali, što je značio rat, a znali su, što bi značio novi rat za njih, u kojima još živi unutarnje mučno saznanje, koje se je porodilo iz milijuna bolnih i svježih uspomena. Imali su pravo, da se uznemire. Dovoljan su dokaz za to pitanja, što su ih postavljali ljudi viših i nižih staleža, s kojima, ste došli tih dana u dodir. Na ulici bi zaustavljali čovjeka pitajući: »Que pensez-vous, Monsieur, de la situation? — Što mislite, Gospodine, o situaciji?«

Oni su medjutim nastojali, da se prikažu posve ravnodušnima, pa su se čak uvelike zabavljali izvještajima nekih listova totalitarne štampe o panici i prigušenom šaputanju u Parizu. Ti su ljudi konačno ostavljali dojam, kao da su spremni na najgore, u koliko dođe do obrane. Visoki časnici uvjeravali su sa sigurnim zadovoljstvom, da je svaki vijak čvrsto usadjen na svome mjestu, a svaki čovjek

spreman da zauzme svoj položaj; bio je potreban samo telefonski poziv, tek jedan pritisak na puce, a za dvadeset minuta gledao bi glavni stožer, kako već uzlijeću aeroplani, i kako se topništvo kotrlja prema Istoku.

Ne, unatoč izvještaja dopisnika totalitarne štampe nije bilo panike ni prigušena šaputanja. Vladini teretni automobili vozili su međutim tovare pijeska u kućna dvorišta. S time u vezi davale su se zanimljive, no ne osobito shvatljive informacije, da je to potrebno, kako bi se kuće zaštitile od požara u slučaju neprijateljskoga bombardiranja. Obavijestili su pučanstvo, gdje se nalazi najbliže sigurno sklonište od zračnoga napadaja, pozvali su godišta pričuvnika pod oružje, a trublja automobila, koji je slučajno kraj vas projurio, izazvala je u vama strašnu pomisao, da bi do svega toga moglo doći na prvi znak gradske sirene.

Za vrijeme ona dva tjedna u Rimu se nijesu mogle čuti automobilske sirene; ondje se više stupalo po ulicama i klicalo. Otvorenije se priznavalo, da vremena nijesu obična, ali i ondje se osjećala isto takva zabrinutost. Trebalo je pogledati na ozbiljna lica starijih časnika, kad su govorili narodu na radio stanici u V i a N a z i o n a l e. Pogled na svjetinu, koja je u crkvama molila za mir dostajao je, da pokaže, kamo su u tome času bili upravljeni duhovi, a da se i ne govori o srcima.

A onda je u četvrtak na večer stigao telefonski poziv s Q u a i d' O r s a y-a o predstojećoj münchenskoj konferenciji. Ta je vijest poput bombe odjeknula u štampi i donijela odaha Evropi i cijelome svijetu. Nije moja namjera, da raspravljam o zaslugama münchenskog mira. Ja bih radije predložio odgovor na pitanje: »Odaha, ali u koju svrhu?«. A ovaj odgovor na ovo općenito i jasno pitanje mnogi su previdjeli.

»Za ponovno naoružavanje!« kažu svi, pa i Uncle Sam. »Za likvidaciju Versailleskoga ugovora, za rekonstrukciju Evrope«, kažu glavni beneficijatori. »Za veću sramotu i opsežnije planove o napadanju«, vele žrtve. Dok bi neke ili sve od tih tvrdnji mogle biti istinite, promatraču se čini, da se u ovoj uzbuđenosti i natezanju za osobne interese zaboravila najveća potreba ovoga časa. Najnužnije, najdalekosežnije i najhitnije pitanje, koje treba riješiti u ovome trenutku, a to je obnova slobodne Rusije.

Najnužnije. S izvjesnom nestrpljivošću slušali smo za vrijeme ratne panike u Parizu, kako nas starija generacija političara podsjeća, da se nešto ovako abnormalno ne bi dogodilo u danima, kad je Rusija bila dio koncerna evropskih velesila. Kao di evropske porodice Rusija je nastojala, da drži sve na okupu u kritičnim časovima. Bili smo nestrpljivi, jer nas je ovo rezoniranje podsjetilo na dane ravnoteže među silama, koja je, kako se misli, zauvijek nestala sada, kad su nove ideologije zavladale svijetom. Ali ovo isto rezoniranje poslužilo je i tome, da se istakne bolna činjenica, kako je odvratna abnormalnost sadanjega evropskoga položaja u

međunarodnoj politici samo projekcija potpune političke i socijalne bolesti Rusije. Kako se zaista abnormalnim pokazao odnos Rusije prema ostaloj Evropi, a napose upravo prema onim narodima, koji su u dubokom očaju potražili saveznike u Sovjetima! Kad je Francuska postavila Rusiji pitanje, da li bi se ona u slučaju potrebe borila za Čehoslovačku, odgovorila je ova, da se Rusija ne bi mogla boriti ni za jednoga saveznika tako dugo, dok ne bude završeno »boljševiziranje vojske«, dok ne bude dokončan niz ubijanja njezinih vlastitih generala, dok ne budu »očišćeni« i oni, koji su čistili... Grč Čehoslovačke otkrio je u užasnoj golotinji slabost ruske vojske, a pukovnik Lindbergh trebao je zadati samo posljednji udarac. Poklisar Trojanovski bio je »na neodređeno vrijeme« opozvan iz Washingtona u Rusiju, komesar za vanjske poslove Litvinov, probisvijet, bio je neobično šutljiv prilikom jesenjeg zasijedanja Lige Naroda, gdje nije našao drugoga posla nego da vreba po predsobljima i da spletkari, a general Blücher nestao je na Delekom Istoku. Sve je to samo malo svijetla, sa strane, koje je bačeno na tužnu pozornicu, dok se »sveznajući« Duranty nalazi u Bukureštu.

Potreba, o kojoj je riječ, ne tiče se ni u koliko samo izolacije Rusije, plana, koji je navodno jedan od glavnih predmeta talijanske politike. Rusija postaje sve izoliranija i to naglo, a s tom se izolacijom olakšava utjecaj, koji je sovjetska propaganda vršila u ostalim dijelovima svijeta. Takova je izolacija samo privremena, palijatno ona je samo prelazna faza. Ali konačno pitanje, kako je to Kerenski ispravno napomenuo u broju New York Timesa od 23. listopada prošle godine, daleko je temeljitije, nego izolacija izvora zaraze. To je rekonstrukcija Rusije uz kombiniranu akciju realnih ili nominalnih demokratskih država i nacija svijeta, rekonstrukcija zemlje istinske slobode i samouprave u najpotpunijem smislu riječi.

Najdalekosežnije. Rekonstrukcija se Rusije duboko tiče političkih, ekonomskih i socijalnih prilika cijeloga svijeta. Kao politička cjelina, kao suverena država Rusija sama među svima narodima — ne pomoću dominiona ili pripadnih naroda — povezuje Evropu od Sjevera do Juga, cijelu Aziju, Daleki Istok, pa čak i jedan udaljeni kut Sjedinjenih Država preko Beringovih vrata. U svakome kutu, u svakoj točki stvara ovaj kontakt nepromjenljivi učinak, koji treba prisiliti njezine susjede, da napuste očajničke napore vojničke i socijalne obrane protiv cjeline, koja se ne da nikako asimilirati, koja nije srodna s ostalima u međunarodnoj zajednici. Rusija sada tone sve dublje u ekonomskoj močvari. Nedostatna produkcija u zemlji prirodnoga obilja, stalno padanje kvalitete proizvoda, distribucija i industrijska uprava s odgovarajućim raspadanjem kapitala, što ga je prisvojila država. Koči se ekonomska izmjena dobara, dok naravna autarkija pruža ondje zamamno, ali neobradivo utočište. Tako dugo, dok u Rusiji vlada

otrovni socijalni sistem — upravo tako dugo će i protuotrov totalitarizma, koji se temelji na pogubnoj filozofiji, prodirati sve dalje i dalje do svakoga kuta svijeta.

Rekonstrukcija Rusije znači, da se demokratski narodi svijeta sporazume i slože, da Rusiji dadu pravu vladu namjesto proleterske autokracije. Nemoć te autokracije postaje svakoga dana sve očitijom, jer se ona bazira na posve krivom shvaćanju samoga čovječanstva. Rekonstrukcija Rusije znači nadalje, da Rusiji treba dati ono za što je ruski narod, unatoč nekim azijatskim crtama i povijesnim slabostima sposoban: tj. jedan temeljiti demokratski režim. Strašno iskustvo s boljševizmom, koji ga je doveo do ruba ponora; nije ga još lišilo mogućnosti da vlada sam sobom. Boljševizam ga je kao i carizam samo naučio mnogome.

Grozna tragedija boljševičke revolucije u Rusiji, silni kontrast između ludosti, gluposti i samozadovoljstva posljednjih dana Nikole II. s jedne strane, a potoka krvi u kojima su nestali car i njegova vlada, izbrisao je kod većine naroda sjećanje, da je Rusija iza početka ovoga stoljeća uživala kratak, iako prekaran period pravoga demokratskoga režima. U to su vrijeme udareni temelji većine pokreta za pučko prosvjećivanje i ekonomski razvitak Rusije i Sibirije, što su boljševici reklamirali, kao svoje vlastito iznašašće. Ljudi zaboravljaju također, da Lenjinova djelatnost nije bila ograničena rušenjem carizma i uspostavljanjem diktature proletarijata. Još mnogo ranije on je u ime boljševizma okrutno sabotirao ovu umjerenu demokratsku formu tvrdeći, da je ona zapreka radničkoj revoluciji.

Kakav bi politički oblik uzeo takav režim, raspravit će politički teoretičari. Međutim kršćanski smisao i kršćanska socijalna etika kažu jasno: očekuje li Rusija mir, stabilnost, blagostanje i prijateljstvo s ostalim svijetom, ona mora postati državom, u kojoj će se respektirati i štititi čovječja prava i slobode, uključivši ovamo potpunu vjersku slobodu.

Hitnost ove akcije želim naročito naglasiti. Sada u slijedećim tjednima ili mjesecima vrijeme je da se radi. Ne poduzme li se nešto sada, poduzet će se nešto u pogledu Rusije, no sa strane totalitarnih država, a to će značiti nenadoknadiv gubitak ne samo za Rusiju, već i za sav ostali svijet. Svaki dan donosi nove svjedoke grču boljševičkoga eksperimenta. Čehoslovačka je vidjela, kako se div, kojega je smatrala prijateljem, raspršuje poput dima u času, kad joj je njegova zaštita bila najpotrebnija. Prijateljstvo Rusije u Francuskoj i politička djelatnost komunističkih organizacija raspada se naglo pod pritiskom događaja. Milijuni, koji su povjerovali komunističkom evanđelju, zaprepašteni su videći, da je ono bespomoćno protiv triumfalnoga napredovanja totalitarizma. No ipak totalitarizam — bio on crn ili smeđ — nije kadar da suzbije probuđene sile, koje i dalje grizu najplemenitije dijelove civilizacije, čak ni onda kad nestane glavnoga političkoga uporišta komunizma — Sovjetskih Država.

Ako demokratske nacije smjesta ne pruže lijeka Rusiji i to na bazi istinskoga demokratskog društva, podići će se pitanje Ukrajine, koja je danas slijepa točka sve evropske mudrosti, u svoj svojoj sili, a na muku narodima, što graniče s Rusijom. U pitanju Rusije nalazi se još jedan problem: hoće li uskrsnula Ukrajina biti samo oruđe političkih totalitarnih ambicija, ili će pak ona biti slobodna jedinica u slobodnoj Rusiji. No ravnodušnost demokratskih naroda prema sudbini ruskoga naroda mogla bi imati još jednu ozbiljniju posljedicu. Pilat i Herod nikad nijesu tako spremni da postanu prijatelji kao onda, kad treba napasti Sina Čovječjega. Premda se boljševici žestoko protive progonjenju židova, iskustvo pokazuje, da su neki od onih, koji najglasnije viču protiv boljševizma, spremni da načine vrlo brzo kompromis s njegovim zasadama, samo ako se one mogu upotrebiti protiv kršćanstva. Ni u kojem slučaju nije nevjerojatna pretpostavka, da bi nacizam u svome pobjedničkom nastupanju prema Istoku mogao za svoje vlastite ciljeve »uzajmiti« nešto od bezvjerske tiranije komunizma, a i nadalje imati na oku svoje čisto političke ciljeve — ukratko, smeđi i crveni boljševizam mogli bi doći do sporazuma prije nego što se mi usuđujemo i pomisliti. Znakovi toga već su se pojavili. A najtemeljniji je znak od svega očita činjenica, da se nacizam ne protivi boljševizmu u pogledu vjere. Nadalje nacizam progoni, zatvara, utamničuje laike, svećenike i biskupe, koji su još sada ili su bili aktivni u suzbijanju komunizma, kao protuvjerskoga zla i negacije kršćanstva. Ovi dokazi govore za moguću koaliciju boljševizma i nacizma.

Vjerska sloboda u politički slobodnoj Rusiji ne bi bila lijek protiv ateizma, niti dovoljna obrana protiv antikršćanskoga progonjenja. Ali ona bi lišila takvo progonjenje njegova najmoćnijega oružja; ona bi podigla na obranu milijune mladih srdaca i duhova, koji su sada čvrsto vezani neumoljivim protuvjerskim režimom; ona bi otklonila prijetnju, koja je stotinu puta gora, nego ma što, što je svijet do sada iskusio: konačnu uniju dviju najvećih antikršćanskih sila svijeta. Vjerska sloboda otvorila bi vidik slobode mnogim progonjenim narodima, koji sada slijepo prigrljuju bezboštvo samo zbog socijalnih i političkih motiva.

Iza svake tihe mise mole se u latinskom obredu katoličke crkve diljem cijeloga svijeta molitve za Rusiju. Uključimo i mi u te molitve žarku molbu, da se politička i socijalna sloboda Rusije uspostavi sada, u ovome najprikladnijem času, jer to je nuždan uvjet za političku, socijalnu i vjersku slobodu svijeta.

New - York

John La Farge D. I.
Glavni urednik revije »America«

DOKUMENTI GOVORE...

VJERSKI ŽIVOT U SSSR.

VJERSKE BORBE SA NOVIM SREDSTVIMA

Premda kulturna i crkvena politika Sovjetske Rusije stalno stoji pod lozinkom ateizma, ipak se mijenjaju od vremena na vrijeme metode, s kojima vlastodršci žele općinstvu naturiti svoj konačni cilj. O tome nizozemska kat. agencija C. P. donosi zanimljivih podataka.

Otvorena nasilja, i ako naravno nisu prestala, u ovome času su nešto ublažena, a na njihovo mjesto stupilo je ugnjetavanje savijesti sa svim mogućim duševnim sredstvima. Ne vodi se antiklerikalna borba, nego se znanstvenim metodama potkapa svako vjersko načelo. Protiv Boga se povela parnica, čuvajući sve formalne juridičke propise, da bi ga se predalo krvničkim rukama marksizma, a paragraf 124. novoga ustava, koji govori o »slobodi bogoštovlja« vrijedi još i danas samo na papiru ili služi kao krinka. Ako bi se koji od sovjetskih vlastodržaca sjetio, pod uplivom toga zakona stišati nešto svoj protuvjerski žar, morao bi to platiti glavom kao na pr. Lukačevski, dok je Bubnov bio skinut, a Jaroslavski stavljen pod policijsku pasku.

Od aprila prošle godine provodi se opet borba protiv vjere propagandnim sredstvima velikoga stila. Na tisuće agitatora školovanih u ateističkim kurzevima, poslano je u sve krajeve Sovjetske Rusije. Počelo se proširavanjem i otvaranjem novih protuvjerskih muzeja, oficirski kor crvene armije bio je prisiljen sudjelovati na sastancima i defileima borbenih bezbožnika. Od Lukačevskog jako zanemareni protuvjerski list »Antireligiozník« podigao je svoju nakladu od 12.000 na 60.000. »Bezbožnik« pak od 105.000 na 230.000. U prvoj polovini 1937. godine raširilo se u Rusiji 4 milijuna protuvjerskih propagandnih spisa. Jedna podmornica dobila je je ime »Ateist«, a eskadrila zračne flote prozvana je »Bezbožnik«. Udruženje borbenih bezbožnika imalo je god. 1926. 80.000 članova, 1932. narastao je taj broj na 5 milijuna, no tada opet spao na 2 milijuna, te mu se sada daje opet novih poticaja. Ateistički kongres održan u Moskvi mjeseca februara 1937. izdao je slijedeću značajnu lozinku: »Mi želimo crkve na čitavome svijetu uništiti jednim svjetskim požarom!« Ova težnja za razaranjem ispoljila se na ortodoksnoj crkvi u Rusiji sa svim sredstvima sile od prvog početka revolucije. Ruski patrijarh Tychon umro je 7. aprila 1927 kao sužanj u logoru. Njegov nasljednik Petar bude prognan, te je nestao tajanstvenim načinom, koji međutim nije teško protumačiti. Naslijedio ga je sovjetima sklon patrijarh Sergije, dok je metropolita Vedenski, stojeći isto na strani vlade, upravljao »živom crkvom«, koja je nastala još u doba Tychonovo, no opet je posve propala, kada je u decembru 1937. Vedenski bio ustrijeljen. Patrijarh živi u stalnom strahu, da ne snađe i njega ista sudbina.

Oficijelne ruske statistike bilježe još danas 30.000 religijoznih općina sa milijunima vjernika, a mnogostrukost konfesija čini se stvorenom da oslabi moć ortodoksne crkve, koja živi u dnevnim pogibeljima.

Katoličke i protestantske manjine u Rusiji dijele istu sudbinu s ortodoksnom crkvom. Njihove su crkve razorene i oskvrnjene, svećenici i vjernici ustrijeljeni ili prognani. Katolička crkva po grčkom obredu nestala je nakon progonstva i smrti njenog upravitelja biskupa Fedorova. Rimokatolička crkva trpi se samo kod inozemaca, koji stoje pod zaštitom svojih konzulata. Papu se nakon enciklike »Divini Redemptoris« napada više nego ikada, a predstavlja ga se kao pobornika kapitalizma.

U ovom raju savjetnika niču pustinjaci, proroci i putujući propovjednici, kao posvuda, gdje je vjera u kolebanju, a praznovjerje raste; puk im pritiče u gomilama, a radi velikog utjecaja skoro će ih se proganjati kao i ortodoksnu crkvu.

Ako sva sredstva propagande i otvorenog nasilja do danas nisu urodila željenim plodom, može se zaključiti da vjera još i danas ima korjena duboko u tlu Rusije, a hrane ju i njeguju odvažni svećenici, presvučeni u seljačko ili radničko odijelo.

ŽIVA VJERA U RUSIJI

Pred velike crkvene božićne i uskrsne blagdane čuje se iz Sovjetske Unije o pojačanim agitacijama saveza bezbožnika. Ova činjenica dokazuje, da sovjetski teror nije, usprkos najbrutalnijih sredstava, niti u dvadeset godina uspio da ubije religijoznu svijest u ruskome narodu, koja je duboko zasađena u kršćanstvu. Začudna je činjenica da sovjetska štampa u zadnje vrijeme uporno naglašava, kako pokret bezbožnika ne opravdava u nj položene nade. U raznim izvještajima iz pokrajine pokazuje se, kako se seljaci opiru protiv agitacije bezbožnika, te kako mnogobrojni vjernici prilaze raznim vjerskim sektama. »Pravda« u jednom izvještaju svog posebnog izvjestitelja ističe činjenicu, da se utjecaj sektaša širi upravo strašno. U tom se izvještaju veli, da je otpor seljaka protiv komunističke škole i protiv kolektivnog privrednog sistema narasao. Za to se sada čini odgovornim pokret bezbožnika. Predbacuje mu se, da je jadno zatajio, te da na selu »jedva životari«. Još i danas sovjetska štampa ne traži da pronađe dublje uzroke. Zato će i u buduće borba saveza bezbožnika ispasti jednako »jadna« kao i do sada, jer se nikada ona iskra vjerskog života, koja živi u ruskom narodu, usprkos razorenja vanjskih forma crkve, neće moći ugasiti sredstvima Saveza bezbožnika, njihovim prividnim dokazima i njihovim terorističkim akcijama.

POPIS NEPRIJATELJA ATEIZMA

Prigodom manifestacija saveza borbenih bezbožnika u Barnaul-u (Ural) izdao je propagandistički govornik Boldirev popis neprijatelja svjetskog ateizma. Redoslijed neprijatelja jest slijedeći: Svjetski neprijatelj br. 1 jest papa u Vatikanu. Na drugome mjestu stoji anglikanski nadbiskup od Canterbury-a. Zatim slijede westminsterski kardinal-nadbiskup Hinsley, nadbiskup od Upsale, kardinal-nadbiskup Chicaga. Na šestom mjestu stoji katolička svjetska štampa, katoličke visoke škole i sveučilišta. Nadalje spomenute su katoličke misije, biblijski pokret i razna protestantska antikomunistička udruženja.

ATEISTIČKE STATISTIKE

Donosimo slijedeće statistike prema Antireligiozniku od prosinca 1938.

Prema podacima, što ih je 47 organizacija Saveza borbenih ateista god. 1938. priposlalo Centralnom Savjetu broj ateista u S. S. S. R. iznosi 1,949.722.

Statistike po pokrajinama:

Azerbeiđan	85.638	Ivanovo	31.475
Armenija	37.724	Irkutsk	16.000
Arhangelsk	15.747	Karelija	6.772
Buriati - Mongoli	13.606	Kazakstan	25.916
Baškiri	35.329	Kirgizi	1.266
Voronež	35.000	Krim	248 000
Vologda	18.629	Krasnodar	35.000
Georgija	145.413	Kujbišev	54.000
Gorki	43.687	Krasnojarsk	15.071

Kirovsk	28.822	Rostov	42.000
Kalinin	39.485	Saratov	16.628
Kursk	14.369	Sverdlovsk	25.419
Komi	5.565	Staljingrad	40.000
Kabardin-Balkarsk	2.260	Smolensk	32.000
Lenjingrad	84.000	Tatarija	28.620
Marijsk	8.667	Tula	22.573
Moskva	215.000	Ukrajina	243.541
Mordvini	11.325	Udmurtija	4.412
Nijemci sa Volge	4.600	Uzbekija	41.767
Novosibirsk	21.778	Čeljabinsk	15.470
Omsk	9.693	Čuvaši	19.065
Ordžonikidza	28.000	Čečeni	600
Orel	33.600	Jaroslav	19.631
Rjazan	26.549		

Devetnaest centralnih organizacija nije poslalo svoje izvještaje.

I slabije upućeni čitalac opazit će u tim statistikama najprije to, da ima u njima mnogo »zaokruženih brojeva«, koji su naravno bez velike vrijednosti. Značajno je zatim, da Krim, republike Kavkaza (Georgija, Azerbejđan, Armenija i t. d.) i Ukrajina imaju u poredbi s ostalim dijelovima S. S. S. R. razmjerno visoke brojeve. Lenjingrad znatno zaostaje. Moskva je daleko od onog broja ateista, što bi ga morala imati razmjerno prema svom stanovništvu. Čuvaške, baškirske i druge narodnosti imaju znatan broj borbenih ateista.

Mogli bismo odatle zaključiti, da je ateistički pokret naročito moćan na periferiji. To znači, da većina sovjetskih građana ni prema službenim statistikama nema više onog antireligioznog zanosa, koji ih je prema istim statistikama zagrijavao pred pet ili šest godina.

STARICA I ČEKA

Riječ Božja nije vezana...

U okolici vrlo boljševičkoga grada Kalinina nalazi se pusta kuća na dva sprata s probijenim krovom i razbijenim prozorima. Prije pet godina ponudi se neka stara žena, da će je uzeti u najam. Ona izjavi, da bi htjela onamo smjestiti svoja dva unuka i njihove žene.

Poslije nekog vremena dođe Makarije Volin, kočijaš od kojih pedesetak godina, Konstantin Grigorjev, bolničar, Petar Čudnov, ulični fotograf, Bazil Gnutov i njihove žene: Pelagija, Melanija, Ludmila i Olga. Sve četiri žene bijahu bolničarke. Svi su oni došli iz različitih krajeva. Kuću su ogradili visokom ogradom, a dva dobra psa čuvara smjestiše da bdiju nad tim malim imanjem. Tako su prošle dvije godine.

Nakon tih dviju godina odlučiše stanovnici kuće, koji su do tada živjeli povučeno, da organizuju javnu skupštinu. Pozovu pretstavnike partijskih organizacija i sutradan se na vratima imanja pojavi mali natpis: »Crveni radnici — koletivan dom.«

Iza ograde i iza oglasa, skriveno od svega svijeta bi osnovan samostan. Starješinom bijaše Grigorjev, a ostali si porazdijeliše druge poslove. Štampali su letke i slike Ivana iz Kronstada, a bolničarke su polazile u bolnice, pokađale bolesnike. One su katkada mogle razdijeliti malo mlijeka, po koji bonbončić i — neprocjenjivi dar u S.S.S.R — malo rublja. Katkada su pridobile po koju dobru dušu, koja je dolazila u samostan...

Nakon nekog vremena mogla se zadruga proširiti i drugamo. Ubrzo su bile osnovane grupe na udrmutskom teritoriju u pokrajini Kirov, u Tartariji, u Kavkazu — u mjestima, koja su bila vrlo udaljena jedna od drugih. Različite milosrdne sestre održavale su među njima vezu. One su pohađale jednu za-

drugu za drugom. Vizitatorke su bile: Glatyrova, Feodotova, Justina Barbarinova i druge. Istodobno su se brinule za potrebna novčana sredstva ove povećane zadruge. Kada bi polazile u velike gradove, pokupovale bi tamo mnogo živežnih namirnica, koje su onda putem preprodavale.

To je trajalo punih pet godina. Nakon pet godina, pošto su se u »Kolektivnom domu« već bile održale mnoge velike skupštine članova organizacije, koji su se nalazili u različitim mjestima Rusije i radi neopreza nekih članova Čeka — G P. U. sazna za cijelu stvar. Samostan bude likvidiran, živežne namirnice (dvadesetak vreća brašna, pet bačava ulja i t. d. budu konfiscirane, a kuća opet postade pustom.

Tu potresnu i vrlo značajnu činjenicu opisuje sâm »B e z b o ž n i k« od 12. veljače 1939., a prenosi je »L e t t r e s d e R o m e« od 15. V. 1939. Tako je obična slaba starica, potpomagana od nekoliko drugova i drugarica, koje je slučajno našla, mogla punih pet godina držati u šahu inače svemoćnu Čeku — G. P. U. S p i r i t u s s p i r a t, u b i v u l t. D u h d j e l u j e, g d j e h o ć e...

SVJETSKA REVOLUCIJA RASIZMA

Moderni rasizam misli u mnogo širim dimenzijama, nego li je to činilo građanstvo »dobrih starih« vremena. Tko li je u Evropi uopće shvatio knjigu »Mein Kampf«? Jasno i nedvojbeno navještava se tu nadmoć nordijske krvi, ne samo nad ostalom Evropom, nego i nad svim rasama svijeta. Ponovno to isto izvodi Alfred R o s e n b e r g u »N a t i o n a l s o z i a l i s t i s c h e M o n a t s h e f t e«. Taj žučljivi članak nosi naslov: »I z d a j s t v o k a t o l i č k e c r k v e n a E v r o p i«.

Unaprijed si možemo zamisliti što se tu kaže. Kad se krv nordijske rase postavlja za izvor nove vjere, mora nastati borba protiv Crkve, koja doduše svakako prihvaća činjenice o vlastitostima a i o vrijednostima pojedinih rasa, kako ih donose prirodne nauke — u koliko su te činjenice dokazane — no, koja imade da naviješta Evanđelje svim rasama bez razlike, i koja mora pobijediti rasizam u koliko bi se on htio da nametne kao surogat mjesto autentične religije.

Nacijonalsocijalizam sam po sebi poređujući velike ljudske rase postaje pobornikom za prava bijele rase. Kako je nadalje Evropa obećana zemlja bijele rase, to ovim putem diktatura nordijske krvi postaje diktaturom kontinenta, koji upravlja svijetom. Dok je Evropa bila kršćanska i dok je bila nošena sviješću svoje kršćanske misije cijelomu svijetu, njena prava proizlazila su iz one više kršćanstvom prožete kulture. Usprkos želje da se prizna značenje kulture ostalih rasa, nije naprosto bilo ni jedne, koja bi bila nadmašila visoku kršćansku kulturu. Crkva je kroz mnogo stoljeća zastupala taj zahtjev svog kršćanskog poslanja i u tom je smislu papinstvo predstavljalo svjetsku silu. Nacijonalsocijalizam započinje borbu upravo na tom području. On smatra pro-

širenje hegemonije bijele rase — u njoj dakako nordijske, njemačke rase — za svoju religijoznu misiju. To nužno mora dovesti do razmirica sa Crkvom, koja u kraljevstvu Kristovom ne ustupa ni jednoj rasi prvenstvenih prava.

Tu se opet pokazuje gdje leži srž poteškoćama. Otkako Evropa u svojim političkim reprezentantima ne daje više izražaja Kršćanstvu, palo je njeno nutarnje pravo da zauzima neki viši stav prema drugim rasama. Nutarnja duhovna nadmoć kojoj je upravo Kršćanstvo pružalo najdublje motive, morala se, kako je sve više blijedio kršćanski karakter evropske kulture, sve više i više kidati. Nacijonalsocijalizam dobro je uočio svoje šanse, te izvorno stupa u prostor ispražnjen otpadom od Kršćanstva. Da bi uzdržao politički i ekonomski položaj Evrope, on se oslanja na novu rasističku ideologiju. Konačni joj cilj nije podizanje drugih rasa, nego nasuprot njihovo posvemašnje tlačenje. No kako su druge rase djelomično toliko napredovale da takovo nasilje neće dopustiti, to ove pretenzije rasizma vode do strahovitog rasnog boja. Istovremeno biti će taj rasni rat bitno povezan sa novom bojnom frontom protiv katoličke Crkve. Jer Crkva ne ide za tim da uništi ostale rase, već da ih pridigne i odgoji za prijem Radosne vijesti. Ona je već odavna prepoznala ovaj historijski čas, te je dolazak rasizma barem neodređeno naslućivala. Zato njeno nastojanje u misijskom radu, da u dalekim zemljama postavi Kršćanstvo što više na vlastite noge, te da učini crkveno jedinstvo što nezavisnijim od političkih konstelacija. U svem ovom zbivanju može se prepoznati djelovanje Providnosti, koja bdije nad sudbinom Crkve. No doći će do razjašnjavanja u kojem će se religijozni interes povezati sa svim onim, što rasni rat čini tako strahovitim.

Uz strašne posljedice nesuglasnosti uroditi će taj razvitak i blagoslovom. Prije svega će se u cjelokupnom kršćanstvu pojačati smisao svjetske misije. Misijska ideja, ako smijemo tako reći, u svojem cjelokupnom historijskom značenju i u svojoj povezanosti sa raznolikim kulturama, obogatit će se iznutra, dobit će na vitalitetu i elanu. Nadalje će nas Crkva sve više voditi jednom stanju, koje bi mogli nazvati zajednicom naroda u Kristu. Po ideji ta će se zajednica naroda svakako morati oživotvoriti i morat će se shvatiti da katolička Crkva nije tek Crkva bijele rase, nego Crkva sviju rasa i da rase u njoj zauzimaju mjesto prema svojim zaslugama za Kraljevstvo Božje.

K a k o d a k l e s t o j i m o p r e d b o r b o m k o j a ć e o b u h v a ć a t i s v e k o n t i n e n t e, t a k o n a m s e i s t o v r e m e n o o t v a r a j u p e r s p e k t i v e z a n o v u h i s t o r i j s k u e p o h u K r š ć a n s t v a.

Friederich Muckermann D. I.

DOKUMENTI GOVORE...

CRKVA O RASIZMU

KARDINAL VAN ROEY, MECHELN:

Belgijski kardinal-primas objavljuje u službenom crkvenom glasilu dijeceze Mecheln načelni stav prema rasnom problemu i prema *krivoj nauci o rasi i krvi, kako se u Njemačkoj* oficijelno naučava i primjenjuje. Brutalna nacijonalsocijalistička nauka vidi u krvi izvor svemu nižem i višem životu, uzrok svim tjelesnim i duševnim svojstvima, isključivi temelj svakomu pravu. Zato je sve što rasi služi dobro; krv odlučuje što je etički dobro, a što zlo.

Da postoje različite rase jest činjenica, koju priznajemo i sa katoličkog stanovišta. Iskustvo nas međutim uči, da ne pospješuje ljudski napredak čistoća rase, nego prije izvjesno miješanje rasa. Ta u današnjoj Evropi nema više ni jedne čiste rase. Nema niti rase gospodara, ni rase robova. Svaka rasa, pa i ona, koja je najdublje pala, može se opet pridići, kako i najjači narodi, u punoj snazi, mogu vrlo brzo propasti. *Njemačka rasna nauka jest najniži materijalizam* i posljedica je krive njemačke monističke filozofije. Njena primjena, osobito izražena u sterilizaciji, stoji u protivštini sa katoličkim moralom. Kongregacija sv. Oficijuma u Rimu po nalogu je sv. Oca nedavno javno žigosala glavne teze rasne nauke. I politički totalitarizam, koji proizlazi iz nauke o krvi, doktrinarni je apsurditet i označuje veliku moralnu opasnost.

KARDINAL VERDIER, PARIZ:

Pariški kardinal Verdier u otvorenom pismu uredništvu »*La Croix*« izrazio se potpuno saglasno sa ovim načelnim izvodima belgijskog kardinala Van Roey-a. Tko uzima krv kao jedini izvor za fizička, duhovna i moralna svojstva čovjeka, stavlja se u nerazrješivu protivštinu sa istinom, pravom znanosti i sa najboljim duhovnim tekovinama cijeloga svijeta. Neke izjave novih rasnih teoretičara *prava su sramota za čovječanstvo*. Tko svodi sve pravo na krv, ispovijeda prezira vrijedni materijalizam i utire put najsramotnijoj praksi. Sadašnji senzacijonalni događaji upravo logički proizlaze iz te nauke, te pokazuju, kolike ogromne opasnosti prijete iz nje našem siromašnom čovječanstvu. Tu se radi o filozofskom monizmu, za kojega je sve materija i brutalna sila. Pravo pada na manifestaciju krvi i na zahtjev rase, te nije nego opravdanje jačega. Čovječanstvo se na taj način vraća u džunglu! Ne samo današnji masovni i barbarski progoni židova, nego i obligatorna sterilizacija i ubijanje bolesnika, posljedice su te prezira vrijedne nauke, koja je pljuska cijeloj kršćanskoj predaji.

REKTOR SVEUČILIŠTA U LOUVAIN-U:

Prigodom otvaranja ovogodišnje akademske godine održao je Msgr. Ladeuze, rektor sveučilišta u Louvain-u, odulji govor u kojem je među ostalim rekao: Treba da suprotstavimo naše staro kršćansko naziranje na svijet materijalističkom svjetovnom nazoru, koji daje temelj komunizmu i totalitarizmu, ovoj zavađenoj djeci jedne majke; ateističkom svjetovnom nazoru komunizma, poganskom i čovjeka nedostojnom svjetovnom nazoru rasizma, koji prikriva svoj materijalizam filozofski i religijozno prividnim konstrukcijama.

Borba, koja se u svijetu vodi nije više isključivo političke i ekonomske naravi. Prešla je i na područje inteligencije. Poslušajte moćni glas iz Rima! Katolička sveučilišta moraju pobijati rasizam, da iz njega ne proizađe nova reformacija, kako kaže *Leon Daudet* ili da ne dođe do novog Islama, kako misli *Paul Claudel*. Ako ste u Louvain-u neće vam biti teško obraniti se od tih opasnih ideja i održati kršćanski svjetovni i životni nazor na visini.

KATOLIČKO UČITELJSTVO POD NAJTEŽIM MORALNIM PRITISKOM

PROTEST KARDINALA BERTRAMA

Kratko vrijeme poslije umorstva tajnika njemačkog poslanstva u Parizu, Ernst von Rath-a, objelodanjena je u nacionalsocijalističkoj štampi slijedeća vijest: »Nakon niskog židovskog umorstva u Parizu brojni su njemački odgojitelji po čitavom Reichu spontano napustili poučavanje vjeronauka, jer nisu više bili u stanju veličati lica jednoga naroda, koji živi jedino od mržnje na Njemačku. Te osobe stvoriše ovu odluku neposredno, bez ikakovog naređenja sa bilo koje strane — jedino iz njemačkog osjećaja.«

Ovoj vijesti protivi se činjenica, da je nacijonalsocijalističko učiteljsko udruženje na mnogim mjestima postavilo zahtjev na učitelje, da smjesta prekinu svaku vjersku poduku, te da i u buduće škole ostanu bez naučavanja vjere. Kardinal Msgre Dr. Adolf *Bertram*, nadbiskup Breslau-a i predsjednik konferencije njemačkih biskupa u Fuldi, oštro je protestirao protiv ovog postupka nacijonalsocijalističkog učiteljskog udruženja kod nadležnih nacijonalsocijalističkih vlasti. U jednom dopisu kardinala na svećenstvo nadbiskupije, koje se po njegovu nalogu imalo dostaviti svim župnim uredima, rečeno je doslovce:

»Iz sviju krajeva nadbiskupije javlja se, da je zadnjih dana N.-S. učiteljsko udruženje tražilo od *sveukupnog učiteljstva bez obzira na vrstu škole*, da kao protest na židovsko umorstvo u Parizu smjesta obustavi poučavanje vjere, te da se i u buduće više ne održava. Ja sam već 16. studenoga 1938. upravio vrlo ozbiljnu predstavku na gospodina prosvjetnog ministra Reicha, na gospodina predsjednika Šleske, te na gg. predsjednike vlade u Breslau-u, Oppelnu, Liegnitzu i Frankfurtu, te naglasio da je čitava stvar 1) potpuno neshvatljivo obrazložena, 2) u formi vrlo neobična i 3) po posljedicama osobito opasna.

1) Ako se taj zahtjev posvuda obrazlaže time, što učitelji ne bi bili više u stanju davati pouku u vjeronauku, jer ne mogu veličati lica jednoga naroda, koji živi jedino od mržnje na Njemačku, ili što bi se u kršćanstvu veličalo židovstvo, to se moramo tome protiviti i kazati da svaki religijozni kršćanin, a pogotovo svaki religijozni učitelj znade, da je ova tvrdnja neistinita, već da je protivno istinito. Katolička vjerska obuka ne obrađuje povjest židovskog naroda, nego povijest Božanskog Otkrivenja; ne uzveličava židovska lica, već pokazuje nosioce i proroke tog Otkrivenja. Jedina joj je tema Bog i Božje osnove za spas čovječanstva, u kojima se ostvaruje također i sudbina židovskog naroda.

2) Zahtjev izdan je od N. S. L. B., staleškog udruženja cjelokupnog njemačkog učiteljstva, u koje su svi učitelji upisani, čak i moraju biti upisani. Pozivaju se kod toga zahtjeva za prekid vjerske obuke na slobodu savjesti, a ipak tlače tu istu slobodu savjesti, kad na mnogobrojne učitelje vrše *najteži moralni pritisak*, kako bi ih ponukali da protiv svog uvjerenja prestanu sa poučavanjem vjeronauka.

3) Posljedica ovakovog posvemašnjeg prekida vjerske obuke bila bi ponajprije ta, da bi vjeronauk prestao biti dio školske osnove, *kako on to ima da bude prema obavezi, koju je država svečano preuzela, t. j. kao redovan predmet školske obuke.*

Takovo stanje protivilo bi se članu 21. konkordata Reicha te bi s pravom jako uznemirilo roditelje, jer bi u tome morali vidjeti novi korak za *dekristijanizaciju škole*, a time i naroda.

Napokon sam u *ime čitavog episkopata* upozorio na to, da bi takova akcija opet jako uzdrmala odnose između države i Crkve, te da biskupi ne bi mogli šutke preći preko toga.

Radi toga molio sam gosp. ministra prosvjete Reicha i njemu podređene školske nadzorne vlasti, da u skoro vrijeme odrede povlačenje ove akcije za prekid vjerske obuke, a u međuvremenu neka dane izjave budu smatrane ništetnima. I ako je ovaj zahtjev odbijen od velikoga broja učitelja, ipak je posvuda proizveo veliki nemir. Radi toga molim Vas, velečasni, da sadržaj ovoga pisma objavite u prikladnoj formi svim župnim uredima te da sačekate daljnje upute.

Adolf kardinal Bertram.

G. HIMMLER »PREPORUČUJE« PROTUCRKVENE KNJIGE ZA POLICIJU

Po naređenju šefa njemačke policije Himmlera, koji je istovremeno i vođa SS-a, izvjesit će se u svim prostorijama policije popis knjiga, koje se preporučuju policijskim činovnicima. Ovaj popis ima istovremeno da služi školskom vodstvu za školovanje svjetovnog nazora kao smjernica kod izbora njihove ručne biblioteke.

Duh, u kojem je ovaj popis sastavljen, vidi se iz odlomka pod naslovom »Neprijatelj njemačkoga naroda«. Tu se navode isključivo knjige proti židova, slobodnih zidara i **katoličke crkve** kao cjeline, zatim protiv takozvanog političkog katolicizma, protiv Isusovaca i Katoličke akcije.

Jasno je da ova službena uputa imade samo tu svrhu da »pouka u svjetovnom nazoru« udaleči policijske činovnike od njihovog religijoznog uvjerenja.

Među ostalim preporučuju se i ove knjige: »14 godina Isusovac« od poznatog otpadnika grofa Hoensbroech-a, »Tajna moći Isusovaca« od Ericha i Mathilde Ludendorff, »Katolička crkva kao opasnost za državu«, »Jedan svećenik viče: Otpadnimo od Rima i Krista« i t. d.

HITLER NE PODUZIMA MJERE U KORIST KATOLIČKIH ŠKOLA

Mgr. Clement August, biskup Münstera, upravio je njemačkom kancelaru pismo u vezi s nedavnim ukidanjem preostalih katoličkih škola u još nekim dijelovima Njemačke. U tom pismu najponiznije moli Adolfa Hitlera da ne da zatvoriti katoličke škole u münsterskoj dijecezi. Slična pisma pisali su i drugi biskupi na najvišu instancu Reicha. No ni biskup Münstera, ni kölnski kardinal ni apostolski administrator Achena — da ne spominjemo drugih — nisu dobili odgovora na pisma, a niti su im škole ostale pošteđene.

Sve se je rasulo; školstvo, na kojem su njemački katolici decenijima gradili, uništiše jednim udarcem, i to protiv volje roditelja. Taj dokumenat njemačkoga »Kulturkampf-a« glasi:

Münster i. W. den 8. März 1939

Hochzuverehrender Führer und Reichskanzler!

Eingedenk meiner natürlichen und feierlich beschworenen Pflicht, soweit es mir möglich ist, jeden Schaden zu verhüten, der das deutsche Staatswesen bedrohen könnte, bitte ich ehrerbietigst um Euer Excellenz persönliches Eingreifen in der nachstehend vorgetragenen, eminent wichtigen und schwerwiegenden Angelegenheit.

Einflussreiche Stellen beabsichtigen, zum 1. April 1939 im preussischen Anteil der Diözese Münster an vielen Orten die gesetzlich bestehenden und durch das Reichskonkordat vom 20. Juli 1933 in ihrem Bestande gewährleisteten konfessionellen Volksschulen aufzuheben und statt derselben »deutsche Gemeinschaftsschulen« einzurichten. Im Lande Oldenburg, dessen Katholiken zur Diözese Münster gehören, ist das unter Missachtung der entgegenstehenden Bestimmung des von der nationalsozialistischen Regierung am 11. Juni 1936 erlassenen neuen Schulgesetzes bereits im Jahre 1938 gegen den Willen der Bevölkerung geschehen.

Um ein völlig klares und eindeutiges Bild von dem Willen der meiner religiösen Leitung anvertrauten treudeutschen Volksgenossen in dieser Frage zu gewinnen, habe ich nach dem Beispiel meines Metropoliten, des Erzbischofs von Köln, Kardinal Schulte, am Sonntag den 26. Februar in allen Kirchen meines Bistums während des Vormittagsgottesdienstes eine genaue Zählung der erwachsenen Kirchenbesucher vornehmen lassen, und ihnen Gelegenheit gegeben, durch Aufhebung der Hand es zu bekunden, ob sie für die Erziehung der katholischen Jugend die katholische Bekenntnisschüle verlangen.

Euer Excellenz gestatte ich mir, das auf Grund genauer Beobachtung in allen Kirchen festgestellte Resultat dieser Befragung vorzulegen:

Am Sonntag, den 26. Februar 1939 haben in allen katholischen Kirchen der Diözese Münster den Vormittags gottesdienst besucht 624.122 erwachsene Personen. Von diesen haben 813.471 Personen die Forderueg der katholischen Bekenntnisschule für die Erziehung der Jugend durch das Aufheben einer Hand öffentlich bekundet. Das sind im Durchschnitt 98.70 % der erwachsenen Kirchenbesucher. Die Hand nicht erhoben und damit auf die Bekundung dieser Forderung verzichtet haben 10.651 Personen, das sind 1.3 % der Kirchenbesucher am Sonntag, dem 26. Februar.

Biskup Münstera

Münster i. W. 8. ožujka 1939.

Visoko poštovani vođo i kancelaru!

Budući da imam prirodnu i svečano zaprisegnutu dužnost, da u granicama svojih mogućnosti, zapriječim svaku štetu, koja bi mogla biti nanešena njemačkoj državi, molim najponiznije, da Vaša ekscelenca lično poduzme mjere u niže spomenutom pitanju, koje je dalekosežno i od eminentne važnosti.

Na uplivnim mjestima namjerava se 1. travnja 1939, u pruskom dijelu dijeceze Münster na mnogim mjestima ukinuti kanfesijonalne škole, koje su zakonom odobrene i kojih opstojanje jamči konkordat Reicha od 20. srpnja 1933, a mjesto njih otvoriti »njemačke simultane škole« (Deutsche Gemeinschaftsschulen). U pokrajini Oldenburg, koje katolicima potpadaju pod münstersku dijecezu, dogodilo se to već 1938, i to protiv odredaba novog školskog zakona od 11. Lipnja 1936, izdanog od nacijonal socijalističke vlade, protiv volje pučanstva.

Da se postigne posve jasna i nedvojbena slika o tome, kako vjerni njemački narodni drugovi, kojih je vjersko vodstvo meni povjereno, o tom pitanju žele odlučiti, udesio sam po uzoru svog metropolite, nadbiskupa kölnskog, kardinala Schulte-a u nedelju 26.veljače za vrijeme prijepodnevne službe Božje u svim crkvama svoje biskupije točno brojanje odraslih posjetilaca i pružim im priliku da dizanjem ruku pokažu, da li za odgoj katoličke omladine traže katoličke konfesijonalne škole.

Biti ću tako slobodan da Vašoj ekscelenci donesem rezultat ovoga glasovanja, stvorenog na temelju točnog posmatranja u svim crkvama:

U nedelju 26. veljače 1939. prisustvovalo je u svim katoličkim crkvama dijeceze Münster prijepodnevnoj službi Božjoj 824.122 odraslih osoba. Od tih je 813.471 osoba dizanjem jedne ruke dala u javnosti izraza svom zahtjevu, da se omladina odgaja u katoličkim konfesijonalnim školama. U prosjeku to znači 98.70 % odraslih posjetilaca crkve. 10.651 osoba nije digla ruku, te je tako odustala od izražavanja tog zahtjeva, a to je u nedelju 26, veljače bilo 1.3 % posjetilaca.

Im Bewusstsein meiner Verantwortung für die religiöse Unterweissung und Erziehung der meiner religiösen Leitung anvertrauten katholischen deutschen Volksgenossen, und gestützt von der fast einmütigen Haltung meiner Diözesanen in dieser für jede Familie so wichtigen Frage, bitte ich Euer Excellenz ehrerbietigst, es nicht zuzulassen, das auf Betreiben einer zum guten Teil in unserem Landesteil nicht bodenständigen Minderheit, die katholischen Bekenntnisschulen unterdrückt werden, und dass die katholischen Eltern gezwungen werden, unter Vergewaltigung der ihnen zustehenden und oft zugesicherten Gewissensfreiheit ihre Kinder in eine neue »Gemeinschaftsschule« zu schicken, die in Unterricht und Erziehung nicht von den Grundwahrheiten des Christentums dem Glauben an den persönlichen überweltlichen Gott und an Jesus Christus, den Sohn Gottes und Heiland der Welt, ausgeht.

Euer Excellenz bitte ich ehrerbietigst und inständig, durch ein energisches Eingreifen zur Abwendung der Gefahr einer schweren Gewissensnot und Herzenssorge zahlreicher treudeutscher Volksgenossen vorzubeugen, die ganz gewiss umso freudiger ihre Pflichten gegen Volk und Vaterland erfüllen, je ehrfürchtiger ihr von den Vorfahren ererbter katholischer Glaube und ihre Gewissensüberzeugung geachtet werden.

In tiefster Ehrerbietung verharrt

Euer Excellenz ergebenster

gez. Clemens August

Graf von Galen.

An den Führer und Reichskanzler
Adolf Hitler in Berlin
Reichskanzlei.

Svijestan svoje odgovornosti za vjersku poduku i odgoj onih njemačkih narodnih drugova, povjerenih mojem religijoznom vodstvu, a podržavan gotovo jednodušnim držanjem mojih dijecezana u ovom za sve porodice tako važnom pitanju, molim najponiznije Vašu ekscelencu, da ne dozvoli potiskivanje katoličkih konfesijonalni škola u korist jedne manjine, koja u našem dijelu države nije nikla, a čime bi se vršilo nasilje na obećanu i opetovano garantiranu slobodu savjesti, te bi se prisililo katoličke roditelje, da djecu šalju u nove simultane škole, koje u poduci i odgoju ne polaze od temeljnih istina Kršćanstva: Vjere u osobnog i nadzemaljskog Boga i u Isusa Krista, Sina Božjega i Spasitelja svijeta.

Smjerno i usrdno molim Vašu ekscelencu, da predusretne energičnim mjerama opasnosti teških konflikata savjesti i duševnih briga vjernih njemačkih narodnih drugova, koji će posve sigurno to većim veseljem vršiti dužnosti prema narodu i državi, što više će se postivati katolička vjera, koju su baštinili od svojih pređa i koju im nalaže njihova savjest.
Ostajem u dubokom poštovanju

Vašoj ekscelenci odani

Clemens August

grof od Galen-a

Na vođu i kancelara

Adolfa Hitlera u Berlinu

Državno kancelarstvo

NB. Mjesto pismenog odgovora nastavilo se s posvemašnjim zatvaranjem svih kat. škola. — Drvo se sudi po plodovima, ljude i pokrete po djelima. To su d j e l a nacijonal-socijolizma. Neki kod nas — pa i čak i neki katolici, naivni katolici ili možda pseudo-katolici — pred tim silom zatvaraju oči. Tragično je to, što ih zatvaraju ne samo sebi nego i drugima: a kad slijepac, slijepca vodi... Prema tome Crkva ne može i ne smije ostati indiferentna, pogotovo ne, kad se radi o omladini. Ljudi uskih vidika i nerazvijene narodne i moralne odgovornosti mogu si dopustiti takovo igranje skrivača sa sotonom i dušama — Crkva ne. Ona zna, i svijetu neprestano ponavlja, da se dvojici gospodara ne može služiti — Bogu i mamonu, kršćanstvu i poganstvu.

UDARAC, KOJI JE SNAŠAO CRKVU ZATVARANJEM KATOLIĆKIH ŠKOLA

Kako je poznato nacisti su početkom nove školske godine, koje u Njemačkoj počinju o Uskrsu, pretvorili sve katoličke škole u takozvane simultane zavode t. j. druge službene državne škole raznih vjeroispovijesti: Ovo je bio naročito težak udarac za katolike zapadne Njemačke, jer kako je poznato nalazilo se 40 od sto katoličkih škola Pruske u krajevima oko Rajne. U ostalim pokrajinama, izvan Pruske, uključivo — i Austriju, bile su katoličke škole uništene već 1938.

Po statističkom godišnjaku za Njemačku (S t a t i s t i s c h e J a h r b u c h f ü r d a s d e u t s c h e R e i c h) bilo je 1937. u Rajnskoj provinciji sveukupno 4.828 osnovnih škola sa 19.875 razreda i 912.320 učenika i učenica. Od tih zavoda bilo je *3.317 katoličkih.* 1.376 evangeličkih, 16 izraelićanskih, a samo 119 simultanih zavoda. Od učenika i učenica bilo je *651.518 katolika,* 249.778 protestanata, 2.367 pripadnika drugih kršćanskih konfesija (većinom starokatolika). 2.715 izraelićana i 45 pripadnika drugih, nekršćanskih vjerskih sekta, 159 pripadnika zajednica pesebnog naziranja na svijet (na primjer Ludendorff — sekte), 3.834 »Gottgläubige« i 1.907 ostalih.

TREBA VIŠE SLUŠATI BOGA, NEGO LI LJUDE

Po saglasnim vijestima ozbiljnih izvora neopravdana je nada, koja je u zadnje vrijeme bila uskrsla, da bi bio pušten na slobodu neslomljivi ispovjedalac Kristov pastor Martin Niemöller, koji se nalazi u koncentracijonom logoru Sachsenhausen, gdje ga protuzakonito drže od marta 1938., kada je bio od suda riješen. Sijedi maršal iz svjetskoga rata i duboko religijozni kršćanin von Mackensen, koji je 6. prosinca slavio svoj 89 rođendan, ne dugo je upravio na kancelara Hitlera molbu da pusti pastora Niemöllera na slobodu. Hitler je predao riješenje stvari šefu njemačke policije Heinrichu Himmleru i ministru za bogoštovlje Hanns Kerrl-u. Ovi su izjavili da su spremni pod izvjesnim uvjetima pustiti pastora Niemöllera na slobodu. Tražilo se da se pastor Niemöller više ne vrati svojoj općini u Berlin-Dahlem; nadalje da u buduće ne smije propovijedati, a kako bi se zapriječile nepoželjene senzacije tražilo se, da se prvih šest mjeseci ne pojavi u Berlinu. Pastor Niemöller je bez premišljanja odbio ove uvjete. Izjavio je da mu je poziv propovijedanja dan od Boga, a ne od državnih vlasti a Boga mora više slušati, nego li ljude.

VOJUJUĆA CRKVA U NJEMAČKOJ

Uvodnik crkvenog glasila za nadbiskupiju Kölnsku od 11. prosinca 1938. piše među ostalim:

»Kršćanstvo je u sadašnjici izvrgnuto najoprečnijim strujanjima, a osude su istotako oprečne, već prema tome, koju struju se više zapaža, te prelazi od najžešćeg pesimizma do ružičastog optimizma. Isusu se dolazi i odlazi: ljudi, na kojima smo gradili ostavljaju kršćanstvo. O t o m e t u ž n o i z v j e š t a v a j u s t a l n i i s t u p i i z C r k v e. S druge strane pak dolaze Kristu oni, za koje bismo to još pred kratko vrijeme smatrali nemogućim. Nitko ne može danas predvidjeti, što će biti sutra. Mi sigurno žalimo za svakom dušom, koja Kristu okreće leđa, jer nam je svaki brat ili sestra, svaka je obilježena Kristovom krvlju, no ipak se smije općenito reći: Onaj koji se d a n a s dovine do Krista nadomjestiti će deset onakovih, koji su do sada stajali uza Nj iz navike, te su Ga ostavili kod prvog topovskog hica. Možemo se pozvati na statistike kad kažemo, da ih ima također mnogo, koji ne mogu da dugo izdrže u studenoj i mračnoj udaljenosti od Krista, te se vraćaju u očinski dom, čim im se vrata makar bar malo otvore.«

REDE ALFRED ROSENBERGS GEHALTEN IN DER GEHEIMSITZUNG MIT DEN GAULEITERN DER N. S. D, A, P. AUF DER KULTURTAGUNG IM SOMMER 1938 AUF DER ORDENSBURG SONTHOFEN.

... Auf die verschiedenen Fragen, die bezüglich unserer Haltung gegenüber der Kirchen an mich gerichtet worden sind, habe ich Folgendes zu antworten und ich betone, dass ich mit dieser Antwort mich einig fühle mit dem, was der Führer über dieses komplizierte Problem denkt.

Es gibt Heissporne bei uns, die am liebsten den Führer dazu drängen würden, die katholische Kirche und die evangelische Bekenntniskirche einfach auszurotten, wie wir es mit den bolschewistischen Parteien getan haben. Abgesehen davon, dass das Verbot dieser Parteien noch lange nicht gleichbedeutend ist mit der Ausrottung des Marxismus im Denken und Fühlen unseres Volkes, das merken wir jeden Tag, müssen Sie bedenken, dass die Position der katholischen Kirche ihr gegenüber der sehr behutsame Taktik auferlegt. Jeder Angriff auf die Kirche spielt in die internationalen Beziehungen und kann nur unsere schon an sich schwere Position erschwern.

Dass die katholische Kirche und mit ihr die evangelische Bekenntniskirche in der heutigen Form verschwinden müssen, darüber bin ich mir, und ich glaube auch im Sinne unseres Führers dies sagen zu können, vollkommen klar. Wenn aber die verschiedenen Gruppen sogenannter deutscher Weltanschauung in ihren Veröffentlichungen mit einem wilden Radikalismus spielen zu können glauben, so muss ich Ihnen sagen, dass sie damit nicht nur dem Prestige der Reichsregierung schaden, sondern auch das Märtyrertum der Gläubigen stärken.

Wir sind in der Durchsetzung der nationalsozialistischen Weltanschauung bei der deutschen Jugend bereits ein grosses Stück weiter gekommen. Was sich da noch als katholische Jugend herumtummelt, sind nichts anderes als Splittergruppen, die mit der Zeit aufgesogen werden. Die H. J. (Hitlerjugend) ist ein Saugschwamm, dem niemand widerstehen kann. Weiterhin ist der Lehrplan in allen Kategorien unserer Schulen derart im antichristlichen, antijüdischen Sinne gestaltet dass die heranwachsende Generation vor diesem schweren Schwindel bewahrt bleibt. Bedenken Sie auch, dass in den Kirchen selbst aufrechte Leute als Priester wirken, die der nationalsozialistischen Lehre aufs tiefste ergeben sind; mit ihrer Hilfe werden wir die letzten, ich gebe zu, sehr festen Positionen der Kirche aufräumen. Wir haben aber noch ein Druckmittel und das ist das finanzielle. Wir werden behutsam aber dafür systematischer vorgehen, um dem nicht mehr zu gewinnenden Klerus die finanzielle Ader zu durchschneiden. Was die Anklagen der Sittlichkeitsprozesse betrifft, so bin ich der Meinung, dass diese im Altreich nicht allzugrosse Wirkung hatten. Man sollte in dieser Beziehung sehr vorsichtig sein und nicht eine aus irgend welchen Gründen gegebene Denunziation als Tatsache betrachten. Sie wissen, dass die jüdische Hetzpresse sehr wachsam ist und nicht fundierte Anklagen gegen den Klerus zum Gegenstand einer wilden Hetzkampagne gegen das nationalsozialistische Deutschland macht. Wir haben keine Gründe, der Welt das Schauspiel sittlicher Verwahrlosung des Klerus zu geben und wollen diese Dinge im eigenen Hause regeln. Vernünftige Männer, wie Kardinal Innitzer, obwohl ich ihm nicht über den Weg traue, werden unter dem Drucke der gegebenen Tatsachen sich immer mehr der nationalsozialistischen Führung unterordnen müssen. Es ist schon ein sehr grosser Erfolg, dass zwischen den österreichischen und deutschen Bischöfen eine Kluft besteht, durch die wir, so hoffe ich bestimmt, den deutschen Gesamtkatolizismus aufreiben können, und damit dem ärgsten Feind des Nationalsozialismus den Todesstos geben. Wir wollen nicht in den Fehler verfallen wie Bismarck, denn der Gegner ist schlau und arbeitet mit Mitteln, denen wir nur mit besseren Waffen begegnen können.

GOVOR ALFREDA ROSENBERGA ODRŽAN NA TAJNOJ SJEDNICI SA ŽUPSKIM VOĐAMA N. S. D.A.P. NA KULTURNOM ZASJEDANJU LJETI 1938 U DVORCU SONTHOFEN-U

..... Na pitanje o našem držanju prema crkvi, koje se opetovano *na mene stavljalo, imam da odgovorim* slijedeće, a naglašavam, da se u tom odgovoru saglasujem s onime, što o tom komplikovanom problemu misli Führer.

Imade kod nas užarenih glava, koje bi od Führera najradije postigle, da katoličku crkvu i evangeličku Bekenntniskirche jednostavno iskorijeni, kako smo to učinili sa boljševističkim strankama. Bez obzira na činjenicu da zabrana stranaka nije istovjetna sa ugušenjem marksizma u mišljenju i osjećanju našega naroda, što dnevice opažamo, morate imati na umu, da nam katolička crkva svojim položajem nalaže vrlo opreznu taktiku. Svaki napadaj na crkvu zasijeca u medjunarodne odnose i može otešćati naš i onako težak položaj.

Posve sam si svijestan toga da katolička i evangelička crkva u današnjem obliku moraju nestati, a mislim da to govorim i u duhu našega Führera. *No kada se različite grupe takozvanog njemačkog naziranja na svijet poigravaju u svojim publikacijama sa bijesnim radikalizmom, moram istaknuti, da time ne samo škode prestižu vlade Reicha, već da takodjer pojačavaju mučeništvo vjernika.*

Kod njemačke omladine uspjelo nam je već da uvelike oživotvorimo nacijonalsocijalističko gledanje na svijet. Ono što se danas još potuca pod *nazivom katoličke omladine u stvari su samo rascjepkane grupice, koje će*mo s vremenom usisati. H. J. (Hitlerjugend) je spužva, kojoj *nitko ne može odoljeti.* Nadalje je sastav obuke na svim vrstama naših škola sastavljen u protukršćanskom i protužidovskom duhu, te će buduću generaciju očuvati od ove teške prevare. *Promislite i to, da u samim crkvama imade valjanih ljudi, koji vrše svećeničku službu, a duboko su skloni nacijonalsocijalističkoj nauci; sa njihovom pomoći mi ćemo nadvladati zadnje — priznajem jako čvrste — pozicije crkve. Imade još jedno sredstvo presije, a to je — financijalno.* Postupat ćemo oprezno, ali sistematski, da onom dijelu klera kojeg ne možemo predobiti, presiječemo vrelo dohodaka. *Što se pak tiče optužbi u ćudorednim procesima, mislim da u starom Reichu nisu imale velikog učinka. U tom pogledu trebalo bi raditi sa velikom opreznošću, i ne uzimati kao gotovu činjenicu bilo kakovu denuncijaciju. Vi znate da židovska huškačka štampa pomno pazi, da svaku beztemeljnu optužbu na kler iskoristi za žestoku kampanju protiv nacijonalsocijalističke Njemačke. Nemamo razloga, da svijetu pružamo prikaz moralne zapuštenosti klera, i želimo ove stvari riješiti unutar vlastitih zidina. Pametni muževi, kardinal Innitzer — i ako mu odviše ne vjerujem — priklonit će se silom prilika sve više nacijonalsocijalističkom vodstvu.*

Možemo zabilježiti kao veliki uspjeh, da je nastao izmedju austrijskih i njemačkih biskupa jaz, koji će nam — nadam se — omogućiti da uzvitlamo cjelokupni njemački katolički svijet, te da tako najgorem protivniku nacijonalsocijalizma zadamo smrtni udarac. *Nećemo zapasti u pogrešku Bismarckovu jer ovaj protivnik je lukav, i služi se sredstvima, kojima se može oprijeti samo pomoću boljeg oružja.«*

* Napomena: Riječi o kardinalu Innitzeru postale su nakon poznatih oktobarskih dogodjaja u Beču bespredmetnima.! — (Por. o tom i »Život«, br. 9-10, 1938, st. 627 ss-.)

Zahvaljujemo g. Rosenbergu na toj zamjernoj iskrenosti, koja je doduše bila namijenjena samo »upućenima« u Sonthofen-u. Neka nam dozvoli, da ga samo na jedno podsjetimo. Kamenev, Zinovjev, Buharin — da spomenemo samo neke, kojih se g. Rosenberg kao židovski mješanac i ruski podanik s Baltika još bolje sjeća, sa sličnom su samodopadnošću i jednakom ograničenom sigurnošću pravili nacrte o »konačnom« zatoru Crkve i kršćanstva. Međutim su oni sva trojica s prostrijeljinim zatiljkom danas iščezli — prostrijelio ih je Vođa, — a Crkva i dalje kroči svijetom, kao da Kameneva, Zinovjeva i Buharina nikad ni bilo nije: samo što se i za njih nadoknađuje i za njih moli.

Što će biti s g. Rosenbergom i njegovima za 50 godina— znamo: nestat će ih. Što će biti s Crkvom — još bolje znamo: non praevalebunt — ne će je nadvladati!

KRŠĆANSTVO I PRIVREDA

OPOMENA IZ AMERIČKIH VLADINIH KRUGOVA.

Svatko »upućeni« spoznao je danas potrebu da se u privredni život uvede novi privredni duh, koji će biti u stanju zaustaviti proces rastvaranja i raspadanja društvenog tijela. Sve više se utire put uvjerenju da su privrednom duhu potrebni oni impulzi, koji socijalnom životu pritiču iz Evanđelja. I odlični političari Amerike, kao Cordel Hull i Henry Wallace, opetovano su izrekli mišljenje da se neophodno potrebna reforma privrednog života može provesti samo tako, da se dlučno pristane uz kršćanska načela, te da ih se praktički primijeni. Politički, socijalni i privredni kaos našega vremena bezuvjetno tjeraju na promjenu onih privrednih načela koja danas vladaju svijetom, ali tu promjenu može dati samo takav svjetovni nazor, koji je sazdan na religiji — ispunjen duševnom i socijalnom dubinom kršćanstva.

Ovim upozorenjima pridružio se u zadnje vrijeme i američki državni tajnik Francis Sayre, koji uživa glas autoriteta kod sastavljanja trgovačkih ugovora. Sayre gleda na probleme privrede sa socijalno-vjerskog stanovišta, te je to svoje stanovište istakao koncem prošle godine prigodom jednog predavanja, koje je u današnje doba naročito aktuelno.

»Stare ustanove i standardi danas su u stanju raspadanja« kaže Sayre. »Načela demokracije, građanske slobode i bratstva, ti ideali 19. stoljeća, danas su u velikom dijelu svijeta preživjeli. Nestaje također one vjere, koja je stoljećima zaokupljala vatrene duhove, vjera u suverenost Božju, vjera u jedan »svijet« koji u višem smislu nije istovjetan ovome svijetu, u kojem živimo. Taj naš svijet danas drhće pod pritiskom titanskih sila, koje žele njome vladati. Posvuda se opažaju vanjski znakovi jake nutarnje borbe. Privredne smetnje i lomovi prijete našem nacionalnom i internacionalnom životu. Budućnost parlamentarnih vlada je nesigurna, vatra bukti nad našim kapitalističkim sistemom i čini se da srčemo sve bliže rubu ponora.

U ovakovoj situaciji može svijetu i ispaćenom čovječanstvu pružiti pomoć kršćanstvo. Krist je naučavao posvemašnju iluzornost primijenjivanja sile. Opreka između ovog načela i današnjeg zbivanja među narodima upravo je potresna. Krist je naučavao čovječnost i bratstvo između naroda i rasa. Kako smo strašno udaljeni danas od toga. Kršćanstvo je danas (kod mnogih kršćana) tako obraslo i patvoreno materijalizmom, da mu je snaga umrtvena, istina potamnjena. Ako vjerujemo da je Krist naučavao istinu, ne možemo ostati pasivni prema toj činjenici. Treba da postavimo preporođeno kršćanstvo pred ispaćeni svijet. No prije svega potrebno je zato da jačamo našu vjeru i da živimo po vjeri. Praktično jedan od najvećih zadataka jest odstranjenje rata. Nadalje mora se stvoriti novi životni poredak, koji će omogućiti svakome da radi i zasluži kruh. Treći je zadatak potisnuti sebično izrabljivanje slabijih članova društva od jačih. Zatim treba odstraniti rasne predrasude, koje truju odnose među ljudima i ne daju svima jednake mogućnosti. Ali to nije dosta. Mi ćemo samo onda moći osvijetliti Kristovim duhom ovaj svijet tmine, ako naučimo Krista strastveno poznavati i ljubiti.«

Dr. M. A.

KNJIŽEVNI OSVRTI...

KULTURNI RAD HRVATSKIH ISUSOVACA*

Ljubitelji znanosti i napretka hrvatskog naroda obradovat će se i ovim sveskom, u kojem će kao u zrcalu vidjeti sjajnu stranicu duhovnog bogatstva naše tisućgodišnje kulture. O tome svjedoči J. Predragović prvim člankom (s. 1-49.), u kojem prikazuje prema vrelima djelovanje svoje braće u Petrovaradinu od g. 1693. do 1773. Pred očima nam iskrsava neumorni dušobrižnički rad i samoprijegor Kristovih svećenika, koji ne poznaju počinka u radu za spasavanje duša, pa će »za jednu dušu poći i u pakao«, kako se izrazili neki pravoslavci videći nastojanje, kojim je jedan Isusovac još pod vješalima obratio nekog Srbina-razbojnika g. 1697. U tom su duhu Isusovci upravljali petrovaradinskom župom, brinuli se za duše tamošnje vojske, zalijetali se na sve strane kao misionari, pa i uz pogibelj života po turskoj granici. A kao snažno sredstvo služila su im zavjetna hodočašća Tekijskoj Gospi. Njihov heroizam nije poznavao zapreka, kako su Isusovci zasvjedočili njegujući bolesnike za strašne kuge g. 1738/9. Tu su oni počeli prosvjetljivati narod prvom pučkom školom u Srijemu od g. 1729. te gimnazijom od 1765. kao i raznim bogoljubnim društvima — na pr. »Dobre smrti«.

Zaslužni suradnik profesor N. Žic donosi na s. 50-60 popis štampanih djela Fr. Zdelara D. I. (1685—1745.), a naročitu važnost polaže na njegovu vrijednu knjigu: Popis banova hrvatsko-dalmatinskih i slavonskih (tiskana 1737.); koja se čini, ima cijeniti kao najstarije djelo o hrvatskoj povijesti za škole, pa je doživjela i drugo izdanje g. 1782.

Zborniku diže ugled uvaženi poznavalac naše prošlosti Emilije Laszowski objelodanjenim statutima: Sjemeništa sv. Josipa, što su ga Isusovci pomoću odličnih mecena (Frankopana i dr. velikaša) u Zagrebu utemeljili g. 1632. i vodili do 1773. za siromašne đake. Hrvatski odlični muževi svjetovni i duhovni, banovi, oba Ivana Draškovića, upravo se natjecali, da opskrbe ovaj zavod, jer su iz njega izlazili dobro spremljeni vođe mučeničke majke Hrvatske, između ostalih i slavni pjesnik i učenjak Antun Kanižlić D. I. († 1777.). Zanimljivu sliku daje djelomično sačuvani popis pitomaca ovog konvitka g. 1678—1752.

Urednik Zbornika okoristio se dubokim studijem američkog Isusovca A. Farrel-a te u glavnim potezima razvija: Genezu »Ratio Studiorum« naučne osnove Družbe Isusove, prema kojoj se odgajao dva i po stoljeća ogromni dio mladeži na srednjim i visokim školama u Evropi i prekomorskim kat. zemljama. Tä Družba Isusova podigla je do smrti sv. Ignacija (1556.) 30 srednjih i visokih učilišta; na izmaku ovoga prvog stoljeća (1640.) njih 300, a oko 1750 — 845. Zamjerno je iskustvo i trud, što su ga kroz pola vijeka uložili u kodifikaciju isusovačkog školskog sustava prvi geniji svoga vremena i najodličniji sinovi kršćanskih naroda i kat. Crkve. Dosta je spomenuti dva Crkvena Naučitelja — sv. Petra Kanizija († 1597.) i Roberta Belarmina († 1621.) te jednog od najdubljih filozofa Franju Suareza († 1617.). Jednako je udivljenja vrijedna briga, kojom su nastojali poglavari Reda, da se kraj velikih poteškoća održi načelo sv. Ignacija, da se sva obuka u isusovačkim školama vrši besplatno; tako je i bilo sve do g. 1853. i 1923.,

* Vrela i Prinosi. Zbornik za povijest Isusovačkog Reda u hrvatskim zemljama. Uredio Dr. M. Vanino. Sarajevo 1939. Str. 1-136. Prilog 17-48. Cijena 100 din.

a istom g. 1923. prinukan silom prilika dopustio je Red »školarinu«. Tisuće najsvjetlijih umova duguje razvoj duševnih talenata odgojnom sistemu Lojole i njegovih duhovnih sinova (Molière, Corneille, Bossuet, Tasso, Galileo, Calderon...). Pater Porée vidio je u 18. vj. osamnaest svojih učenika kao članove Francuske Akademije.

Sjajni plodovi najbolje su dokazali izvrsnost tadašnjeg samostalnog isusovačkog školskog sistema. Kako je u tome danas? »Nezreo dječak u isti mah uči čitavi niz disparatnih predmeta; neda mu se vremena da nauči jedan centralni predmet, nego se od njeg hoće da napravi neko čudovište opće obrazovanosti. K tome dolazi ona nesnosna monotonija i s njom nužno skopčana dosada, koja danas karakterizira gimnaziju, a to kraj onolikog napretka experimentalne psihologije i kraj velikog mnoštva raznih pomagala, koja bi mogla unijeti više života u obuku. Od mladeži uzalud se traži zanimanje, jer je to u današnjem sustavu psihološka nemogućnost. Za duševnu torturu, što ju podnosi u školi, mladež se oštećuje na svoj način izvan škole.« O tome je svemu stara škola mnogo više vodila računa...

Konačno su na 2 arka dodani Grčki dialozi od K. Zabea (s.17-48.), koji po sudu raznih vrsnih stručnjaka čine odlično pomagalo, da mladež na gimnaziji razvije duševne sposobnosti učenjem ovog jezika.

prof. Nikola Maslać.

HRVATSKA MONOGRAFIJA O SPINOZI*

S najvećim zanimanjem uzeo sam knjigu u ruke. U kojem će duhu prikazati Spinozinu filozofiju? Hoće li se pridružiti onima, koji Spinozu smatraju panteistom i njegov sistem najsavršenijim panteizmom? Ili će možda nastojati, da Spinozin sistem protumači u teističkom smislu? Svakako ovo pitanje zaslužuje najveću pažnju, kad se ispituje mišljenje jednoga od najslavnijih filozofa o najvažnijim problemima, s kojima je povezana borba između teizma i panteizma. Ujedno me je veoma zanimalo, upoznati vlastito mišljenje našega filozofa, tj. njegovu vlastitu filozofiju, kakvu sada zastupa. Znadem naime, da se nekoć, dok je još stajao pod jakim utjecajem svoga slavnoga učitelja Meinonga, njegovo filozofsko mišljenje mnogo razlikovalo od kršćanske filozofije. Ali jamačno je i on, kaošto njegov kolega Veber, istotako Meinongov učenik, a sada profesor filozofije na sveučilištu u Ljubljani, svojim neumornim samostalnim istraživanjem sve to više napredovao na putu prema potpunoj istini, a time i prema poglavitim tezama kršćanske filozofije. Dosljedno traženje istine vodi, kako to svjedoči i iskustvo, pripadnike i posve različitih sistema istim konačnim velikim i vječnim istinama. Takvo je nastojanje bez sumnje teško, a za to i dostojno najvećega priznanja. Što sam dakle našao, čitajući knjigu Vuka-Pavlovića »Spinozina nauka«?

✶

Na temelju izravnog proučavanja Spinozinih djela, osobito njegove Etike, ali i drugih manje poznatih djela, kaošto i njegovih pisama, u kojima je odgovarao na razne upite ili poteškoće, Vuk-Pavlović dolazi do uvjerenja, da Spinoza nije bio panteista (str. 148): »Ako pod »panteizmom« hoćemo razumjeti nauku, prema kojoj bi bog imao biti stvarno istovjetan sa svijetom i svim stvarima u njemu ili bi svijet imao biti i samo dio božanstva, onda Spinoza, kako se uostalom iz dosadašnjih razlaganja lako da vidjeti, nije panteist. Izrijekom odbija Spinoza jedno i drugo shvaćanje, kako je naprijed utvrđeno i izvedeno...« »Ako je Bog prema panteističkoj nauci nesupstancijalna aktualnost, nesvijesno o sebi događanje, biće indiferentne volje, samo rađatelj fenomena silom sudbine — a ne tvorni uzrok stvari po

* Dr. Pavao Vuk-Pavlović, Spinozina nauka. Tipografija, Zagreb 1938, 8⁰ str. 172. Cijena 40 dinara.

slobodi, onda se mora reći, da tu i takvu nauku Spinoza ne zastupa. Bog je prema Spinozi baš naprotiv supstancija, i to jedna i jedina (str. 149) nepromjenljiva, vječna, nezavisna. Bog je nadalje, kako Spinoza naučava, svijesno i samosvijesno biće, jer sam sebe shvaća, sam sebe spoznaje, njegova je »volja vječna i nikad indiferentna«, zbog čega je posljednjega isključen i postanak svijeta po slučaju. Pored toga utvrđuje Spinoza, da je bog, kako uzrok sama sebe, uzrok po sebi, a ne po slučaju i bezuvjetno prvi uzrok, tako jednako i tvorni uzrok svih stvari. Jednako potiskuje panteizam kao koncepciju i oslabljuje tendenciju panteiziranja sama okolnost, što na vršini Spinozine filozofije stoji kao smisao života upravo ljubav božja prema čovjeku i ljubav čovječja prema bogu. Takva se međutim ljubav, koja je ljubav darovana i ljubav uzvraćena, ne da uopće zamisliti ni shvatiti mimo odnošaja »ja — ti«.

Pisac ipak priznaje (str. 150), da »Spinoza tu i tamo naginje panteizmu«, da »mu se tu i tamo na svoj način približava«. Ali odmah dodaje (str. 151): »a da se u bitnosti ipak s njime ne izjednačuje. Ne čini to niti više niti u načelnijem smislu, negoli što možemo otkriti kako u patrista, tako i tolikih kršćanskih mistika. Mišljenje je o Spinozinu tobožnjem »panteizmu« moglo nastati samo na osnovu nesporazumka, baš tako, kako je samo po nesporazumku mogao biti proglašen za ateista«. Tako pisac zaključuje (str. 152), da »filozofija Spinozina nastaje po filosofiranju iz duha ljubavi, duha... koji jamačno nije stran ni protivan duhu kršćanskome, nego je upravo taj duh sam«. Odakle Spinozi ovaj kršćanski duh, pisac tako tumači (str. 152): »S time je u vezi i razumljivo, da se je Spinoza tražeći također u kršćanstvu odgovor na najteža svoja pitanja dao i na temeljit studij kršćanske misli, a napose i kako se bila taložila u djelima novije skolastike. Utvrđeno je, da je vrlo dobro poznavao nesamo Tomu Akvinskoga, nego i Suareza... Nije dakle neobično, ako se mnogim zasadama Spinozine nauke može izvor naći u samoj kršćanskoj skolastici«. Uza sve to Vuk-Pavlović ističe neke velike poteškoće, s kojima je povezan Spinozin sustav. Takva je poteškoća pitanje, koji je prema Spinozi princip individuacije (str. 65—67). Drugo je teško pitanje, kako Bog stvara svijet, da li emanacijom ili pravim proizvađanjem (str. 97). On priznaje, da postoji pokušaj »prikazati sustav Spinozin kao filosofičku koncepciju izvedenu na principu emanacije. Bez obzira na to, da li se pokušaj može smatrati uspjelim, treba priznati, da u samome sustavu Spinozinu ima doista momenata, koji na takav pokušaj potiču, i koji ga ne čine baš sasvim bezrazložnim«.

✶

Uz to je teško pitanje, kako se u Spinozinoj nauci može naći mjesta za pravu slobodu. Pisac veli (str. 108): »Slobodu tvorčevu Spinoza doduše ne tumači i ničim je pobliže ne objašnjava. Gdje se te slobode dodiruju, osjeća štaviše i izrijekom priznaje, da tu stoji pred poteškoćama«. Ali pisac s pouzdanjem pridodaje: »No svaki će stvaralački duh naslutiti, pa i uvidjeti samim svojim djelovanjem, ono, za što Spinoza nije imao dovoljno riječi, da to protumači i odredi«. Kaošto druge poteškoće, koje smo prije spomenuli, tako i ovu naš pisac rješava na svoj samostalni način, za koji je uvjeren, da odgovara Spinozinu duhu. Ne mogu se upuštati u izlaganje i prosuđivanje ovih tumačenja. Ali nada sve moram istaknuti, da prema uvjerenju Spinozinu, kaošto i prema našemu filozofu, sve one poteškoće moraju imati svoje rješenje. U ovim se dakle tezama potpunoma slaže sa skolastičkom filozofijom. Drugo je pitanje, da li bismo mogli biti u svemu saglasni i sa svakim načinom, kako naš pisac svoje i naše teze dokazuje.

★

Tako nam profesor Vuk-Pavlović Spinozinu nauku prikazuje u novome svijetlu. Ispitujući njezina rješenja najrazličitijih problema dolazi do zaključka, da (str. 147) »zacijelo ni s koje strane neće biti moguća ma i najmanja sumnja

u specifičko kršćanski značaj nauke, koju je Spinoza ugradio u same osnove svoga sustava, a prema kojoj bog kao vječna ljubav ljubi sebe, i ljubeći sebe ljubi i čovjeka«.

Tako profesor Vuk-Pavlović sa Spinozina lica briše one tvrde crte, koje ima prema slici onih, što ga prikazuju kao panteista u najstrožem smislu ove riječi. Zato razumijem, kako može pisac u poglavlju (Životni poziv) s tako zanosnim riječima isticati značenje i utjecaj, koji je Spinoza imao u ono doba, a koji će možda i opet imati. Samo bih želio, da bi bile izostale ili se protumačile neke izreke. Tako (str. 158): »... živjela je u njega tek namjera, da pokaže i dokaže, kako se može ostvariti religiozni duh i život, pa i kršćanski, ako se i ne vjeruje u egzistenciju đavla, demona i vještica, i ako čovjek ne ustraje i ne živi u praznovjerju svoga vremena«. Ove bi riječi mogle pobuditi mišljenje, kao da prema kršćanskoj nauci ne treba vjerovati, tj. priznati egzistenciju đavla i demona. Istotako moglo bi se krivo shvatiti, što pisac veli (str. 162), da »su u kršćanskome mišljenju elementi stoičke filosofije iskrsli već u naučavanju apostola Ivana o Logosu«. Ove bi se riječi mogle krivo shvatiti, kao da je stoička lifozofija naučavala egzistenciju Sina Božjega.

Napokon moglo bi se i ono, što pisac za Spinozin moral veli (str. 165): »Spinoza ne propovijeda nikakav određeni ekskluzivni moral. On ne postavlja nikakve moralne dogme. On nema namjere da sili ljude, kako će urediti život. Etika mu nije nikakvo mjerenje dobra i zla, već nauka, koja ima da skroz teorijski riješi pitanje o najrazumnijem i u tome smislu najboljem životnom stilu. Spinoza ne veli, da bi drukčiji način života, negoli što ga on najboljim pronalazi, valjalo možda osuđivati, onemogućivati ili progoniti. On samo utvrđuje, da drukčiji život promašuje najbolji smisao, najpotpuniji cilj života, da ne postizava blaženstvo; što ne znači, da bi za to trebalo čovjeka, koji ne zna ništa drugo i ništa bolje, nego da izživljuje takav drukčiji i siromašniji u sebi život, možda mrcvariti i zatirati. Takav oskudniji život nosi i onako već sam u sebi svoju kaznu po tome, što je takav, kakav jest. Više prema Spinozi etika nema da dade. Ona nije moralna propovijed i nema da to bude. Filozof ne pita ni za koga, kako će da živi, i ne sili nikoga, da živi ovako ili onako. On samo mirno i bestrasno utvrđuje, koji je život najbolji. I ako je dosljedan, gledat će da i sam, koliko mu je dosuđeno, takvim životom živi«. Ove bi se riječi mogle tako shvatiti, kao da na moral ne spadaju zapovijedi i zabrane, koje nalažu u savjesti dužnost, i koje se ne mogu kršiti bez grijeha. Spinoza jamačno govori o moralu, koji vrijedi za smrtne ljude na zemlji, a ne samo za blažene duhove. Za nas, koji smo još na putu u vječnost, podvrgnuti slaboćama i grijehu, ne može vrijediti posve isti moral, kaošto za blažene duhove, koji su već svršili vrijeme svoje kušnje ter već uživaju blaženstvo kao nagradu za svoju vjernost. Zašto mi se čini, da bi ovo trebalo istaknuti kod prikaza Spinozine etike. Ova nije potpuna.

Kaošto nema vjere, osobito kršćanske vjere, bez dogma, tako ni etike bez određenih dužnosti, koje se ne mogu kršiti bez grijeha. Napokon nužna je i sankcija za obdržavanje i za kršenje moralnoga reda ili zakona. Mislim, da treba, sve ove izričito primijetiti, da ne bi tkogod izvodio krivih zaključaka iz knjige profesora Vuka-Pavlovića, koji je htio ispitati samo istiniti smisao Spinozine nauke, a nipošto — tako nam se bar čini — preporučivati bilo kakvu nauku, koja se ne bi slagala s autentičnim kršćanstvom.

Franjo Šanc D. I.

STUDIJA O PROVIDNOSTI*

Iza temeljitog djela »Stvoritelj svijeta« dobro poznati profesor filozofije Franjo Šanc izdao je sada sličnu i omašniju monografiju o Providnosti Božjoj. Na prvi pogled vidimo ovdje nastavak i dopunjak spisa »Stvoritelj svijeta«. Pisac u naše burno vrijeme ne bi mogao izabrati aktuelnijeg i zgodnijeg predmeta. Uz to je u svojoj mnogogodišnjoj profesorskoj službi stekao sve kvalifikacije, koje ga usposobljuju, da uspješno obradi sve teške probleme spojene s Providnošću Božjom. I tu mu valja čestitati, što je nakanio prikazati svoj predmet u sjajnom svijetlu patrističke nauke. Činjenica Providnosti Božje objavljena nam je, da tako reknem, na svakoj strani Svetoga Pisma. K toj činjenici pridolazi i svagdanje iskustvo vjernika. Pored toga filozofi svih vjekova pretresaju taj predmet ili u prilog vjerskom shvaćanju Providnosti Božje ili u negativnom i polemičnom smjeru. U tim prilikama osobito nam je dobro došla nauka svetih Otaca i starocrkvenih pisaca o Providnosti Božjoj. Nadovezujući na objavu Božju i na naše iskustvo sveti Oci i crkveni Naučitelji ne zadovoljavaju se razlaganjem vjerske istine o Promislu Božjemu, već dublje prodiru do raznih tajna ove kršćanske dogme; odlučno i uspješno pobijaju goleme zablude pa i fine sofizme protivnika; u vezi s naravnom bogoslovijom produbljuju umske dokaze za Providnost Božju i svestrano osvjetljuju svaku točku ove tako utješne naravne i vrhunaravne istine.

* Šanc Dr. Franjo D. I. Providnost Božja (u velikoj osmini, 351 str.), Zagreb 1939, Knjižnica »Života«.

*

Njihovim stopama pošao je O. Šanc u ovom djelu. U uvodu (str. 18-33.) govori najprije o aktuelnosti ovog pitanja te nas upućuje na najbolji odgovor, što nam ga daju sveti Oci. Osobito pak ističe uvjete, pod kojima možemo i moramo priznati Providnost Božju, naime: »ako opstoji Bog — ako Bog sve znade — ako Bog određuje svakom biću dobru svrhu — ako Bog vodi svako biće prema svrsi — ako je volja Božja slobodna — ako Bog vodi a da ne sili — ako je Bog svemoguć — vječan — ako je naša duša besmrtna.« Time je auktor već unaprijed doskočio mnogim prigovorima ili barem uputio čitače, gdje se nalazi punctum saliens za rješenje raznih poteškoća, na koje će i sam odgovoriti u posljednjem dijelu svoga spisa. Podrobno razlaže svoju metodu pri koncu uvoda (str. 33 - 35).

U razdiobi svoga djela Š. se drži jednostavnog kronološkoga reda, baveći se ipak najprije grčkim a onda tek latinskim piscima. Prema tomu u prvom dijelu »Grčki crkveni Oci i kršćanski pisci o Providnosti Božjoj« raspravlja najprije o nauci dvojice pisaca iz apostolskog doba, t j. o svetom Klementu Rimskom u poslanici »ad Corinthios« i o spisu »Recognitiones«. Taj je spis istina podmetnut sv. Klementu te krije u sebi više krivih nauka. Ali obuhvaća također posve pravovjernu i strogo znanstvenu raspravu o Promislu Božjemu, koju je Š. ovdje s pravom uvrstio, što se tiče jezgre i glavnih načela, premda ona po svoj prilici potječe istom iz drugog ili trećega stoljeća. Auktor opravdano zove taj temeljiti spis »najdivnijom raspravom o Božjoj Providnosti« (str. 56). I autentična poslanica Klementa Korinčanima prava je velepjesan, spjevana u slavu Providnosti Božje, samo što u njoj svuda odjekuju čisto vjerski akordi.

U 2. su poglavlju obrađeni »preteče velikih sistema« obzirom na svoju nauku o Providnosti. Ovamo spadaju sv. Justin, Tacijan, Atenagora, sv. Teofil Antiohijski, sv. Irenej, Klement Aleks., Origen, Evzebije, sv. Ćiril Jeruz., Tito iz Bostre, sv. Atanazije, sv. Bazilije i sv. Grgur Naz.

Treće poglavlje obuhvaća »velike sisteme« svetog Grgura Niškoga, sv. Ivana Krizostoma, sv. Ćirila Aleks., Teodoreta Cirskoga, Nemezija Emezijskoga i sv. Ivana Damašćanina.

★

U drugom glavnom dijelu (str. 144.—301.) pisac razlikuje također tri periode kod nauke latinskih Otaca i kršćanskih spisatelja obzirom na Providnost Božju. Redom pretresa ovu nauku kod Tertulijana, Minucija Feliksa, Arnobija, Laktancija, sv. Hilarija, sv. Ambrozija i sv. Jeronima, koji su svi preteče velikog sv. Augustina. Napose se onda najopširnije bavi naukom Augustinovom o Providnosti. O tom svecu veli (str. 186): »Čitav je život ovoga

divnoga sveca-genija, filozofa, toeloga, jednoga od najvećih učitelja roda ljudskoga, najljepši odraz Providnosti Božje...« Natuknimo barem nešto o toj nauci Augustinovoj, koliko se ona može razabrati iz ovih natpisa pojedinih podrobnih rasprava: 1. Uvod i metoda (auktorova kod istraživanja nauke Augustinove); 2. Božja opstojnost; 3. Božje znanje; 4. Božje predznanje i sloboda; 5. Predmet Božjega predznanja; 6. Sloboda dobrih i zlih čina; 7. Bog određuje našu svrhu; 8. Vječno blaženstvo naša svrha; 9. Kako ćemo postići blaženstvo; 10. Zašto ne postizavaju svi blaženstva?; 11. Zašto Bog dopušta, da ne dođu svi u nebo?; 12. Kako Bog može dopustiti ovo zlo?; 13. Svaka je zasluga dar Božji; 14. Bog nije kriv, što ne će svi doći u nebo; 15. Nedokučivi su sudovi Božji; 16. Bog svė vodi; 17. Svi će uskrsnuti; 18. Besmrtnost; 19. Razlike između onih, koji su uskrsnuli; 20. Sveopći sud; 21. Vječne muke i vječno blaženstvo.«

★

Dodajmo ovom kazalu konkretan primjer, kako sv. Augustin raspravlja o vječnim mukama zlikovaca i o vječnom blaženstvu pravednika (str. 228.). Znao je, da mnogi poriču vječne muke, misleći da se one ne mogu složiti s neizmjernom Božjom dobrotom. Čujmo što on odgovara: »Uzalud neki, dapače veoma mnogi, žale ljudskim osjećajem vječnu kaznu prokletnika i muke, koje traju bez prekida na vijeke, i ne vjeruju, da će tako biti. Oni ne će da se bune protiv svetih Pisama, nego tako govore samo za to, jer su skloni na to, da sve, što je tvrdo, umekšaju, i da blaže tumače, što im se čini, da je rečeno strašnije, nego li je istina. Ne će naime zaboraviti nevoljnika Bog, vele, ili zadržati u srdžbi svoje veliko milosrđe. Istina ovo čitamo u sv. Psalmu (76, 10); ali bez ikakve sumnje razumije se o onima, koji se zovu posude milosrđa, jer se oslobađaju od nevolje po Božjem milosrđu, a ne po svojim zaslugama. Ili, ako misle, da se ovo tiče svih, ne treba za to misliti, da se može svršiti osuda onih, o kojima je rečeno. I ići će u vječne muke. Inače bi na isti način trebalo kazati, da će se jednoć svršiti i sreća onih, o kojima je naprotiv rečeno: A pravednici u život vječni... Mogu držati mnijenje, ako im se sviđa, da se muke osuđenika nekim razdobljima ublažuju na neki način. I ovako naime može se razumjeti, da ostaje na njima Božja srdžba, tj. prokletstvo, da premda ostaje njegova srdžba, ipak ne uskrati svog milosrđa; ne tako da bi učinio kraj vječnim mukama, nego samo tako, da ih ublaži ili im daje neku olakšicu za neko vrijeme. I Psalam naime ne kaže: Da dokrajči svoju srdžbu, ili, poslije svoje srdžbe, nego: U svojoj srdžbi. Ako bi ova bila samo ona najmanja, koja se tamo može zamisliti, tj. biti izgubljena za Božje kraljevstvo, biti prognan iz Božje države, biti tuđ Božjem životu, biti bez velike Božje slatkoće, koju je sakrio za one, koji ga se boje, a stvorio za one, koji se u njega ufaju, već je ovo tako velika muka, da se s njome ne mogu isporediti nikakve patnje, koje su nam poznate, ako je ona vječna, a ove traju kolikod stoljeća.«

O vječnom pak blaženstvu veli svetac (De civit. Dei, 22, 30): Kolika će biti ona sreća, gdje ne će biti nikakva zla, nikakvo dobro ne će biti sakriveno, naša će zadaća biti hvalenje Boga, koji će biti sve u svim stvarima! Što bi se drugo radilo, gdje se ne će od rada odustati niti od ikakve lijenosti, niti će se raditi poradi potrebe, ne znam. Opominje me i sveta pjesma, gdje čitam ili slušam: Blago onima, koji prebivaju u tvojoj kući, Gospode; od vijeka do vijeka hvalit će te. Svi udovi i nutarnjost besmrtnoga tijela, što ih vidimo sada razdiljene poradi raznih potreba, hvalit će sveudilj Boga, jer onda ne će više biti potrebe, nego potpuna sigurna, bez ikakve pogibelji vječna sreća. Čitava tjelesna harmonija prema svojim brojevima, biti će očita... s ostalim velikim stvarima, koje ćemo vidjeti, i kojima ćemo se diviti, raspravljat će razumna bića svojom ljepotom, da hvale tolikoga umjetnika... Jamačno odmah će tijelo biti ondje, gdje će htjeti duh; ali duh ne će htjeti ništa, što ne bi bilo dostojno tijela i duha. Tamo će biti p r a v a s l a v a, gdje nitko ne će hvaliti bilo iz neznanja, bilo da laska. P r a v a č a s t, koja se ne će uskraćivati nikomu, koji je dostojan, niti se iskazivati onomu, koji nije dostojan. P r a v i m i r, gdje ne će biti nikakve protivštine... N a g r a d a k r e p o s t i biti će onaj, koji je krepost udijelio i obećao mu samoga sebe... Što je drugo, što je kazao preko proroka: Biti ću njihov Bog, a oni će biti moj narod, nego li: Ja ću biti onaj, od koga će se nasititi; i ja ću biti sve, štogod ljudi mogu časno željeti: i život i spas i hrana i obilje i slava i čast i mir i sve dobro? Tako se ispravno razumije ono, što kaže Apostol: Da bude Bog sve u svemu. On sam biti će svrha naših želja, kojega ćemo bez kraja gledati, bez dosade ljubiti, bez umora hvaliti. Ova zadaća, ovo čuvstvo, ovo djelo biti će jamačno zajedničko svima, kaošto sam vječni život...«

★

Između mlađih suvremenika i nasljednika Augustinovih Š. u 3. poglavlju drugog dijela izabire 10 crkvenih Otaca i pisaca, koji, većinom u duhu i smislu velikog hiponskog biskupa, obrađuju također pitanje o Providnosti Božjoj. To su opat Kasijan († 435.), historik sv. Salvijan († 480.), prijatelj Augustinov, sv. Tiro Prosper (461), sv. Leon Veliki (461), nedužni patnik filozof Boetije (525.), državnik i opat Kasiodor († 570.), sv. Eugipije († poslije 532), sv. biskup Fulgencije († 533.), sv. Grgur Veliki (604.) i sv. Izidor Seviljski († 636.).

Konačno slijedi (str. 303.—338.) »sistematski i kritički osvrt«, u kojem auktor posve općenito promatra nauku o Providnosti Božjoj u patrističko doba. Analizira tu posebne vjerske i znanstvene razloge pojedinih pisaca, patristički pojam o Bogu kao osobnom biću, analogni značaj naših pojmova o Bogu i o stvorovima. Ti se pojmovi izriču o Bogu i o stvorovima ne posve istoznačno (univoce), ali niti čisto raznoznačno (aequivoce), nego prema sličnosti (analogno). Dalje Š. promatra problem nereda, problem zla, dokaze Božje opstojnosti, Božje znanje, predznanje i slobodu u opreci s našim znanjem, Božju vlast i našu slobodu, problem vječne propasti, slobodu naše i Božje volje, vodstvo Božje kraj naše slobode, svemogućnost milosti, Božju vječnost i našu besmrtnost, veličanstveni sveopći sud uz najsjajniju obranu Providnosti Božje i napokon svršetak u vječnosti.

Čestitamo piscu radi ove dubokoumne i uspjele radnje, kojom je puno pridonio rješenju najtežih problema kršćanske filozofije i bogoslovije te dostojno proslavio ne samo Providnost Božju, nego i njezine najrječitije branitelje, svete Oce i starokršćanske pisce. Imamo tu novu riznicu neiscrpljivoga blaga kršćanske znanosti. I v a n P e t a r B o c k D. I.

UZ HRVATSKI PREGLED KATOLIČKE FRANCUSKE KNJIŽEVNOSTI*

Knjiga Dra Petrica nosi zamaman naslov i u našim književnim i izdavačkim prilikama pobuđuje interes, to više, što mi još do danas nemamo niti najčednijega sistematskoga pregleda te najznačajnije katoličke literature na svijetu. I uistinu, autor je u opsežnom programu, na pune 163 stranice smiono zahvatio u vanredno bogat i delikatan materijal, koji bi inače lako mogao prestrašiti i najboljega poznavaoca francuske knjige i frnacuskoga duha. Radi se tu ne samo o golemom mnoštvu pisaca i djelâ, nego o općem kulturnom i književnom razvoju u Francuskoj od početka XIX. vijeka do danas, a to je razdoblje romantizma, (o kojem se na pr. još uvijek nije postigla suglasnost, pa ni iza ljutih kontraverza H. Bremonda, Ch. Mauriasa i Ernest Seillière-a), realizma, naturalizma, simbolizma i spiritualizma u najrazličitijim nijansama modernoga vremena.

Dr. Petric je podijelio svoju knjigu u pet dijelova: u prvom dijelu pod naslovom »Carska perioda« obrađuje Chateaubrianda, De Maistrea i Bonalda; u drugom dijelu pod naslovom »Romatizam« — Lamartine-a, Lamennaisa, Lacordaire-a, Montalemberta, Frédéric Ozanama; u trećem dijelu pod naslo-

* Dr. fra Svetozar Petric: F r a n c u s k i k a t o l i č k i p i s c i o d R e v o l u c i j e d o d a n a s. (Savremena pitanja, Mostar 1938.)

vom »Perioda realizma« — Louis Veuillota i François Coppée-a; u četvrtom dijelu pod naslovom »Prvi talasi spiritualizma« — Paul Verlaine-a Huysmansa, Maurice Barrèsa, Paul Bourgeta, Réné Bazina, Henry Bordeauxa; u petom dijelo pod naslovom »Iščeznuće književnih i filozofskih škola« — E. Psicharija, Ch. Péguy-a, P. Claudela, Fr. Jammesa, Louis Merciera, E. Baumanna, Louis Le Cardonela, Georges Goyaua, H. Bremonda, Fr. Mauriaca, H. Ghéona, Msgr. A. Baudrillarta, Msgr. E. Baupina i J. Calveta.

Već prvi pogled na sadržaj knjige, upućuje nas, da je pisac riješio svoj zadatak u slobodnom izboru ne vežući se bilo kakvim sistemom u obradbi ovako opsežna i karakterom raznovrsna materijala. Prema tome bi izgledalo, da su pisci obrađeni slobodno u esejističkom tonu sa literarno-kritičkim pretenzijama i u cilju da se obradi njihova umjetnička vrijednost i njihovo značenje u suvremenim umjetničkim ili naučnim pogledima.

Međutim, kada se prouči knjiga Dra Petrica, jasno se može utvrditi njezin karakter: to je sumarni resumé francuske katoličke literature napisan historijsko-pedagoškom metodom u svrhu priručne informacije o piscima i djelima, a stilom školskoga manuela historijske književnosti. Pedagoško-historijski karakter knjige razabire se uostalom jasno i iz piščeva Predgovora, u kojem se posebno apelira na »đaštvo i profesore«.

Makar je glavni temelj knjige izrađen prema poznatom historiku književnosti Jeanu Calvetu, koji se naročito odlikuje preciznim pogledima na književni karakter pojedinih pisaca i posjeduje upravo savršenu metodu sistematske klasifikacije materijala, to ipak Dru Petricu kanda nije bilo ni do kakova sistema. Pisci su poredani tek više manje kronološki bez obzira na književne vrste, čak su ispremiješani pjesnici, historičari, novinari i organizatori, kako sam to naveo u sadržaju knjige. To i ne bi toliko smetalo, da pisac nije izostavio iz svoga pregleda skoro isto toliko književnih imena moderne katoličke Francuske, koja po svome književnom i naučnom karakteru sva od reda nadilaze svojim značenjem i svojom vrijednošću skoro sve navedene pisce, osim Claudela, Mauriaca, Bremonda i Goyau-a.

Od onih, koji su obrađeni, mnogi su izrađeni malko na brzu ruku, tako da je opći dojam knjige prilično nejedinstven i neizglađen. To osobito vrijedi za peti dio, kojemu već sam naslov »Iščeznuće književnih i filozofskih škola« i kao negacija i kao nejasna sinteza vrlo malo kaže. Iz prikaza o. Ch. Péguy-u jedva je moguće nazrijeti svu veličinu i ideološku revolucionarnost ovoga velikoga pisca. Claudel, koji bi mogao zapremiti sam polovicu knjige, pod perom je Dr. Petrica najslabije prošao. Moglo bi se reći, da se autor ograničio tek na sadržaje njegovih drama i što je upravo neshvatljivo, na djela stvorena do 1912. godine. To znači sasvim ispustiti Claudela iz ratnih i poratnih i najnovijih vremena, drugim riječima ne obavijestiti hrv. javnost o nekih dvadesetak velikih djela, u kojima se nalazi novi, veličanstveni i nedostiživi Claudel, Claudel kao filozof, kritik, egzegeta, teolog i najveći pjesnik današnjice.

A ako se već htjelo u ovaj i onako preuski izbor unijeti Barrèsa (makar je to nemoguće valjano obrazložiti), onda se nije trebalo baš toliko zadržavati na njegovim negativnostima i upravo ga, što no se kaže, do kraja »ocrniti«, namjesto da se iznesu pozitivne strane njegovih djela, koje bi, kako tako, opravdale njegov ulazak među »katoličke pisce«.

Znam, da se ne može prigovarati piscu za ono, čega u knjizi nema, ali naslov samoga djela, kojim se obuhvaćaju pisci »od Revolucije do danas«, ovlašćuje me, da u najboljoj namjeri spomenem, kako je vrlo teško zamisliti bilo kakav pregled bogate francuske knjige posljednjih sto godina bez imenâ kao što Leon Bloy, P. Sertillanges i Jacques Maritain. Isto je tako suvišno govoriti, da li bi bio važniji ovaj ili onaj pisac, jer sve je važno i značajno, ali kad se već jedamput pravio izbor i to prvi ovakove vrste kod nas, nijesu li onda namjesto Bonalda i Ozanama mogli ući i najjači suvremeni mislioci i najbolji poznavaoci srednjega vijeka Emile Mâle i Etienne Gilson. Prvu dvojicu danas se već slabije čita, a druga dvojica stvaraju na svom polju epohu i formiraju misaonost današnjice. Pisac navodi među djelima upotrebljene literature i »Manuel illustré de la Littérature Catholique en France de 1870 à nos jours« (koje uostalom nije ispravno pripisati samo H. Bremondu, jer ga je napisalo pored njega još devet pisaca). I baš se u magistralnom predgovoru toga djela nalazi Bremondova bilješka o golemom progresu u modernoj francuskoj literaturi, u kojoj poređuje Gilsonova »Bonaventuru« (le splendide B.) sa radovima Ozanama (enfin combien dépassé). (Str. CXVI. Bilješka 1.) — — Koliko bi sa izvjesnoga gledišta trebalo žaliti, što našim đacima i profesorima nije dana mogućnost, da namjesto nesretnoga Lamennaisa i Barrèsa (koji će sa pedagoško-apologetskoga stajališta, dakle taman sa stajališta ove knjige djelovati negativno kao i obradba Verlainova života), upoznaju Sertillangesa i Maritaina, dva najjača mislioca suvremene Francuske, to više, što bi Sertillangesova knjiga »La vie intellectuelle« mogla poslužiti našim mladim intelektualcima kao uzoran putokaz, a Maritainovo divno djelo »L'art et scolastique« kao najsigurniji estetski priručnik.

Moglo bi se postaviti još mnogo paralela ovakove vrste. Tek moram reći da nema nikakova opravdanja, što niti u popisu ispuštenih pisaca, što ga autor donosi na zadnjoj stranici, nisu uopće ni spomenuta imena suvremene književne elite kao što su G. Bernanos, St. Fumet, M. Brillant, R. Schwob, G. Marcel, J. Madaule, Charle du Bos, Daniel Rops i dr.

Međutim po svemu se čini, da se piscu nevjerojatno žurilo izdanjem ove knjige. Sa malo više truda mogli smo dobiti iscrpiv i sistematičan pregled francuske katoličke literature, koji nam je uistinu potrebit, makar sa historijskog stajališta obrađen, a da i ne govorio o umjetničkim, estetskim i kritičkim stajalištima, s kojih bi se mogao objaviti čitavi novi svijet misli i ljepote i našim đacima i našim profesorima.

Iznenađuje piščevo zanemarivanje hrvatskoga jezika. I tu se osjeća brzina rada. Francuski tekstovi su toliko pokvarili stil i jezik našega pisca, da se u knjizi može naći i ovakovih stvari: »staviti u realnost«, — »franc. kritičar gospodin Faguet« (koji je umro 1916.), — »za točno ocijeniti«, — »polazna točka za razumjeti svijet«, — »nije bio u nijednoj političkoj stranci«, — »nije išao da učini svoju dužnost«, — »prava osjećajnost jest ona koja se osjeća bez da se može izraziti«, — »ne znam što ni ko me nenadano podiže iz kreveta bez da sam imao vremena da se obučem« — Mikel Anđeo i t. d.

Na koncu neka nam o. Petric ne zamjeri, ali mi mu ne možemo oprostiti njegov novi dekretirani srpski pravopis.

Oprema i korektura knjige također mnogo smetaju ovome ozbiljnome djelu. Pisac nekoja djela navodi u hrvatskome jeziku, neka u francuskom, često puta isto djelo u jednom i u drugom; na mjestima u navodnim znakovima, pa onda opet bez njih, i sve tako dosljedno u potpunoj nedosljednosti do kraja knjige. Sve ovo može odbiti modernoga čitatelja, koji je naučen na savršeno opremljene knjige. Izmiješana je vrsta slova, fonetski i etimološki način pisanja se izmjenjuju često u istome redu, a tiskarskim pogreškama ni kraja ni konca. Šteta, velika šteta, jer Dr. Petric je uložio mnogo truda i on poznaje predmet o kojem piše. Baš poradi toga, jer od njega očekujemo još mnogo radova ove vrsti, i iznosimo ove dobronamjerne opaske.

prof. D. Žanko.

BIBLIOGRAFIJA

Djela se pod A ne kose s kat. istinom i čudoređem, ona pod B se kose djelomično ona pod C sasvim, djela pod D su čisto tehničke naravi

A:

Babić B., Naša Zemlja, Izd. Knjiž. sv. Jeronima, str. 104, Zagreb 1939.
Barbalić Fran, Hrvatski i slovenski jezik u crkvama Istre. Pretiskano iz »Istre«, Zagreb 1938.
Benković A., Život sv. Mise, Kat. Mala knjiga, str. 32, Sarajevo 1938.
Benković A., Sv. Mihovil Arkanđeo, str. 32, Sarajevo 1938.
Benković A., Sv. Martin, biskup, papa — Sv. Brikcije, str. 32, Sarajevo 1938.
Glojnarić M., Slovački narod i njegova sloboda, Hrv. Tiskarski zavod, Zgb 1938.
Ivšić dr. M., Gospodarski život na selu, Izd. sv. Jeronima, str. 126 Zagreb 1939.
Katić dr. L., Pregled povijesti Hrvata, Izd. »Matica Hrvatska«, str. 280, Zgb 1938.
Kočevski zbornik, Razprave o kočevski in njenih ljudeh, Družba sv. Cirila in Metoda, Ljubljana str. 382. 1939.
Kukalj D., Žrtva Novog Zavjeta, Izd. Knjiž. sv. Jeronima, str. 88, Zagreb 1939.
Mohaček dr. M., Kako se hrani bilje, Izd. Knjiž. sv. Jeronima, str. 126, Zgb 1939.
Odar dr. H., Katoličani in različne vere, str. 88, Ljubljana 1938.
Predragović J., Positiones et articuli. — Članci za procese o glasu svetosti i kreposti uopće i pojedince sluge Božjega Petra Barbarića, nova skolastika D. I., Sarajevo 1938.
Radić Fra Ign., Pred bračnim svetištem, Izd. »Jeronimsko Svijetlo«, str. 24, Zagreb 1938.
Šćetinec dr. J., Korporativizam i demokracija, Portugal, Švajcarska, Holandija, Belgija, Francuska, str. 110, Zagreb 1938.
Ujević M., Hrvatska Narodna Pjesmarica, Izd. »Alfa«, Zagreb, str. 168.
Vanino M., Nikola Plantić, paraguajski kralj. Osvrt na jednu mistifikaciju. (Pretiskano iz »Hrv. Smotre«) Zagreb 1938.

B:

Zbornik Hrvatskih seljaka II., Zagreb 1938. Izdao »Dom Stj. Radića« knjižnice »Selo govori«. — Šteta što u tom Zborniku, koji ima zanimljivih pogleda u seljački život, Gaži i Miškina nastavljaju sa svojom anticrkvenom harangom, možda pravo i ne sluteći, koliko tim Hrvatskoj, ozbiljno shvaćenoj, škode, ne koristeći baš nikako: — »... većina mora platiti, nacijepati i donesti za jednog »deset hvati« i to još za gospodina velečasnog, koji tako lijepo znade da pred vjernike iznosi nauku Isusa Krista o jednakosti, bratstvu i miru među ljudima na zemlji...«
(Gaži str. 82) — »Zatem pak mašu prezvišeni so dali, kmet kaj navek ostal bi mali... prečasni, presvetli i velemožni navek kaj bili velki bi složni. Biskup još kralu pisel je knigu: rešili mi smo velku si brigu za nigdar više nebu norije... Gubca več nega, ni puntarije...«

C:

Cvetković P. Drag. prof., Principi jedinstvenoga duha dve stotine milijona Slovena, Pirot (»Sv. Sava«, Svet. Manojlović) 1938, str. 12. — Među ostalim zasadama dosta primitivnog rasizma i ove: »... naroda religija i narodni običaji treba da budu osnov našeg ličnog i društvenog života«... »Sloveni moraju imati svoga Boga kao mistično i večno biće.«

Grafički godišnjak I., Prosvjetna Centrala SGRJ, Zagreb. Marksistička orijentacija.
Kozarčanin Ivo, Mrtve oči, Zagreb 1938, str. 55. Izdanje Pododbora Matice Hrvatske. »Poema o Bogu« i pjesnički blijeda i idejno bijedna stvar: nije ni čudo, kad su izvorna inspiracija: »... Duhan, Dim, Svijeće. Kao otvorene rane otrovna rakija peče... S pomoću sunca diže iz kreveta bludne žene i mlade zvijeri s luga«... Razumljivo je da je ta atmosfera duhana, dima, rakije i bluda slabo podesna za bilo kakovo zdravije umovanje, a najmanje ono o Bogu. Stoga nije ni čudo, što pjesnik iz tih patoloških izvora izvodi svoj posljednji stih, svoj zaključni »sud« o Bogu: »Što sam od Boga dalje, sve sam čovjeku bliži.« Taj stih treba ovako čitati: »Što sam Bogu dalje, sve sam životinji bliže« i onda je ispravan; držimo da je to u stvari pjesnik htio reći. Njemu se baš puno ne čudimo, ali se sa začuđenjem pitamo, što te idejno i artistički bijedne blasfemije rade u izdanjima M a t i c e H r v a t s k e, koja je inače Hrvatsku zadužila s toliko vrijednih izdanja. Zar Hrvatska još nije dovoljno razrovana? Zar si u tim sudbonosnim vremenima, gdje se radi možda o definitivnom biti ili ne biti Hrvatske, možemo dopustiti neozbiljni malograđanski luksus, da kojekakvim nezrelim ispadima — bilo to i u »literarnoj« formi miniramo i posljednje moralne snage Hrvatske? Trulo se voće — pa bilo i rumeno — ne izlaže na tržnici. Zato su tu komisije, kojima ima da pred očima lebdi prije svega jedno: o p ć e d o b r o, s a l u s p o p u l i!
Spakovski A., Kleinere philosophische Schriften II, Einige Betrachtungen über die Arbeit, Das Problem der Glückseligkeit und der künstlerischen Schaffen bei Marcel Prevost. Das Lebensbild Sergej Jessenins. Knjižara Johan Radah, Vel. Kikinda 1938. — O nacističkom posvećivanju rada i nacističkom rasizmu — prilično naivno.
Veselov A., Ušinski o narodnom učitelju, Bibl. »Budućnost«, str. 19, Beograd 1938. — »U nizu mnogih i potpuno pravilnih zahteva, koje Ušinski traži od narodnog učitelja, kod njega ima i reakcionarnih zahteva, naročito po pitanju religioznosti učitelja. To je razume se reakcionarni pogled na narodnog učitelja...« (str. 11). — Čini se da je cijela ta biblioteka »Budućnost« jedna velika marksističko-materijalistička reakcionarnost.

D:

Aleksijević B., Biografija Jaše Tomića u razvoju lične ideologije, str. 126 (ćiril.), Beograd 1938.
Botteri dr. i drugi, Odabrana poglavlja iz patologije i terapije bolesti srca i krvnih žila, Izd. »Liječničkog Vjesnika«, Zagreb.
Čornjavski P., Postglacijalna istorija vlasinskih šuma, str. 78 (ćiril.), Bgd 1938.
Čulić Pavao, Naučno računovodstvo. Teoretsko i praktično rješenje problema knjigovodstva, str. 544, Beograd 1938.
Delić R., Jevreji u Jugoslaviji, str. 126, Beograd 1938.
Digović P., Temelji međunarodnog javnog zračnog prava, str. 86, Zagreb 1938.
Domentijan, Životi sv. Save i sv. Simeona, preveo L. Mirković, predgovor Vl. Ćorović, str. 336, (ćiril), Beograd 1938.
Đorđević R., Vuk Karađić, str. 32, Skoplje 1938.
Farmahologija centralnog živčanog sistema, str. 29, Zagreb 1938.
Fischer dr., Paleček, Selestin, Sorokin, Transfuzija krvi. Iz »Liječničkog Vjesnika«, Zagreb 1938.
Grevenac Sv., Stanoje Glavaš, str. 40, (ćiril.), Beograd 1938.
Ilić P., Popis advokata, jav. bilježnika sreskih i okružnih sudova te općina, str. 46, Zagreb 1938.
Jiroušek Ž., Historijsko-umjetnički spomenici Jugoslavije od IX. do polovice XIX. vijeka. Arhitektura i slikarstvo, str. 34, Zagreb 1938.
Kogoj dr., Dragišić, Lušicky, Lopašić, Liječenje luesa. Izd. »Liječničkog Vjesnika«, Zagreb.

Mayerhofer dr., Dragišić, Skrivaneli, Mašek, Odabrana poglavlja iz pediatrije. Izd. »Liječničkog Vjesnika«, Zagreb.

Marković dr. R., Pitanje prestonice u Srbiji kneza Miloša, str. 144, Bgd 1938.

Martinac dr. B., Pravo i država u normativnoj doktrini Feliksa Šomla, str. 578, (ćiril.), Beograd 1938.

Manzoni I., Mirovni ugovori, str. 76, Mala knjiž. Matice Hrvatske, Zgb 1938.

Mišković dr. V., Godišnjak našeg neba za god. 1939., Zagreb. Astronomska opservatorija, (ćiril.), str. 278, Beograd 1938.

Rad Jugoslav. Akademije znan. i umjetnosti, broj 264 (Majnarić, Menandrović parničari, Jonke, Mažuranićev ep. i nar. pjesme o Smailagi, Olesnicki, Bošnjak Hadum Jakub, pobjednik na Krbavskom polju 1493.; Butorac, Boka Kotorska nakon pada mletačke republike do bečkog kongresa, Zagreb 1938.

Radić A., Sabrana djela XIII., Rat za ratom, »Dom« 1913—1914; str. 194, Zagreb 1938.

Radić A., Sabrana djela XVI., Kulturni vidici, Rasprave i feljtoni, Zagreb 1938.

Soljačić M., Repetitorij hrvatsko-srpske gramatike, »Orbis«, str. 136, Zgb 1938.

Turina M., Naoružanje kraljevine Jugoslavije, str. 284 (ćiril.), Beograd 1938

Radi nenadane i duge bolesti u uredništvu, ovaj dvobroj izlazi sa zakašnjenjem; 5. i 6. broj izaći će polovicom lipnja. Molimo cijenjene čitače Života, da nas izvole ispričati.

Nenaručeni se rukopisi ne primaju bez prethodnog dogovora s urednikom. Rukopisi se ne vraćaju.

»ŽIVOT« izlazi 10 puta godišnje na 64 stranice. — UREDNIK: Stj. Tomislav Poglajen D. I. — IZDAVAČ I VLASNIK: Kolegij Družbe Isusove u Zagrebu, A. Alfirević D. I. — TISKARA: »Glasnika Srca Isusova«, A. Alfirević D. I.